365

EDITURA UNIVERS

pelerinul Kamanita

Pelerinul Kamanita, operă de maturitate a scriitorului danez Karl Gjellerup (1857-1919), este o carte a experiențelor umane fundamentale, o poveste de dragoste înnobilată prin eșec, un itinerar în căutarea sensurilor superioare ale existenței sub semnul înțelepciunii. Romanul lui Gjellerup (laureat Nobel în 1917), creație literară de înaltă ținută artistică și profund mesaj umanist, captivează printr-o armonioasă fuziune a aventurii epice cu meditația lirică, prin fascinanta împletire dintre realitate și vis, istorie și legendă, document și ficțiune, pe un fond de rafinat exotism.

COLECTIA GLOBUS

Lei 10,50

KARL GJELLERUP — pelerinul KAMANITA

16

KARL GJELLERUP

pelerinul KAMANITA

roman - legendă

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI: ION STATE
Grafica: Valeriu Negoescu Ilustrația: Daniela Maiorescu

KARL GJELLERUP
DER PILGER KAMANITA
Literarische Anstalt Rütten & Loening
Frankfurt a. M., 1922

GLOBUS

KARL GJELLERUP

PELERINUL KAMANITA

roman — legendă

Traducere de
GINA ARGINTESCU-AMZA

EDITURA UNIVERS
Bucuresti
1981

1. ÎN FAŢA ORAŞULUI CU CINCI COLINE

ERA ÎN VREMEA ACEEA, în vremea cînd Buddha colinda ţinutul Magadha umblînd din loc în loc. Se opri la Rajagaha, oraşul celor cinci coline, odată cu înserarea.

Răsfrîntă în raza blîndă a soarelui, o mînă de zeu îşi aşternea binecuvîntarea peste şesul întins, peste holdele verzi de orez şi peste cîmpii. Ici colo, nori mărunţi se tîrau la pămînt, spulbere aurii, semn că oamenii şi vitele se întorceau de la cîmp; pîlcuri de copaci aruncau umbre lungi, cu marginile tremurînd în plîpîiri de curcubee. Din cununa grădinilor în floare se iveau, strălucind, metereze, terase, turnuri şi turlele marii cetăţi; jur împrejur dealuri stîncoase îşi topeau una într-alta culorile de vis, în şirag opalin de topaze şi ametiste.

Fermecat de privelişte, Buddha se opri din mers. Se bucura revăzînd stîncile cunoscute care-i trezeau atîtea amintiri: Cornul Cenuşiu, Culmea Lată, Stînca Profetului şi Piscul Uliului, „al cărui vîrf acoperă, măreţ, toate celelalte",

— dar mai cu osebire Vibhava, muntele cu izvoare fierbinți. În scorbura copacului de sattapani pribeagul de altădată își găsise întîia patrie — primul popas pe drumul ce duce din Samsara în Nirvana.

Căci la vremea aceea, cînd „în frageda floare a vîrstei, cu pletele negre și lucii, în plină fericire a tinereții, în pragul bărbăției și împotriva dorinței părinților înlăcrimați" a părăsit casa bătrînească din ținutul de miazănoapte a neamului Sakya și se îndrepta spre Valea Gangelui — acolo a adăstat un timp, ducîndu-se o dimineață după alta la Rajagaha după pomana gurii. În scorbură îl căutase și regele din Magadha, Bimbisara, rugîndu-l, dar în van, să se întoarcă la casa părintească și în lume, pînă în clipa cînd domnitorul, înduplecat de cuvîntul tînărului ascet, s-a lăsat cucerit de învățătura lui Buddha, devenind mai tîrziu adeptul lui credincios.

Cîtă vreme s-a scurs de atunci, jumătate de veac și mai bine, și în răstimp i-a fost dat să schimbe fața lumii însăși, nu numai viața lui! Ce deosebire între vremea cînd ședea în scorbura copacului sattapani și ziua de azi! Atunci era în plină căutare, frămîntat de taina omului în lume, frămîntat de calea descătușării lui. Cîți ani de sbucium îi mai stăteau înainte, și cît își mai chinuise trupul ca să-l supună! Atît de crîncen încît și cei mai neînfricați dintre cei ce-l ascultau s-au înspăimîntat — pînă cînd, depășind asceza caznei și a suferinței, a ajuns pe căile meditației înfocate și contemplării la desăvîrșita înluminare — aceasta spre izbăvirea tuturor.

Biruitor, devenise un Buddha, un Desăvîrșit, atingînd treapta ultimă a împlinirii.

Acum se lăsa învăluit de pacea înserării. Ca în priveliștea dinaintea lui, așa îi odihnea seninul în suflet, adîncindu-se mereu, cu lumină mai multă mereu cînd soarele cobora, rotund, peste zare. Și soarele zilelor lui da în asfințit. Acum lucrarea sta mîntuită. Clădise adevărul pe temelii trainice, vestise mulțimilor calea izbăvirii. Călugări și călugărițe, nenumărați; femei și bărbați mireni erau gata să-i susțină adevărul, să-l păstreze viu și să-l răspîndească.

În ziua aceea, umblînd de unul singur, își cîntărise încă o dată viața, și glasul inimii îi șoptea : iată vremea, se apropie sorocul să părăsesc lumea. M-am descătușat odată pentru totdeauna, și odată cu mine, pe toți cei aflați în urmele mele. Pot să intru în Nirvana.

Și privind în jur cu plăcere, și cu o umbră de întristare, Sublimul spuse în sinea lui : „Ce loc fermecător e Rajagaha, orașul celor cinci coline, și cît de încîntătoare îi sînt împrejurimile ! Binecuvîntate îi sînt ogoarele, și îmbelșugate. Cîmpiile sclipind din ochi de ape și adumbrite de copaci îți umplu inima de fericire ; dealurile pietroase zîmbesc din colț de stîncă. Văd pentru ultima oară ținutul ăsta frumos, din locul cel mai potrivit. Am să mă mai întorc acolo sus, din strunga aceea, să mai privesc din nou surîsul văii Rajagaha, și-apoi n-am s-o mai văd niciodată."

În oraș două clădiri mai prindeau razele soarelui, aurii : turnul înalt al palatului domnesc,

de unde Bimbisara zărise pentru întîia oară pe tînărul ascet ducîndu-şi drumul, necunoscut şi singur, iar ţinuta-i demnă l-a cucerit pe regele din Magadha ; — şi cupola templului lui Indra. Acolo, înainte să-i fi scos pe oameni din sîngeroasa lor superstiţie, vieţuitoare nevinovate, mii şi mii, erau jertfite în cinstea zeului an după an. Acum şi meterezele de pe turnuri se stingeau, înghiţite de umbra ce înainta ca o mare ; mai strălucea doar cornul încununînd domul cu purpură, clădit din umbrele de aur încălecate şi parcă plutind în aer, emblema „oraşului domnesc". Se aprindea, sclipind şi scînteind, pe albastrul întunecat al copacilor înalţi. Aici Sublimul întrezărea ţelul, încă îndepărtat, al călătoriei. Vîrfurile însemnau locul de dincolo de oraş unde era dumbrava de mango, lui dăruită de un discipol pe nume Jivaka, medicul regelui. Acolo o mănăstire impunătoare oferea monarhilor un adăpost prielnic.

Într-acolo, spre acel lăcaş al cinului îşi trimisese Sublimul alaiul de călugări — să fi fost două sute la număr — în frunte cu vărul lui, Ananda, cel apropiat inimii lui. Dorise să rămînă singur o bucată de cale. Ştia că în această dumbravă, către asfinţit, avea să sosească venind dinspre soare-apune, o ceată de monahi tineri călăuziţi de Sariputta, înţeleptul, marele lui discipol. Şi în mintea lui vie, deprinsă cu contemplarea, trăia, închipuită, scena sosirii monahilor, primirea lor prietenoasă de către cei de ocolo ; vedea cum li se oferă loc de şedere şi de odihnă, cum îşi leapădă mantia şi blidul pomenilor ; i se părea că aude zarva şi vorbăria, strigătele şi ţipetele de parcă s-ar fi ciondănit pescarii după pradă.

Setos de linişte, deprins să-şi depene firul gîndului în tăcere, ocolind zgomotul ca leul singuratec, îi venea greu acum, după drumul lung petrecut în pacea senină şi binecuvîntată a înserării, să înfrunte zarva.

Şi în drum hotărî să nu dea prin oraş spre crîngul de mango, să înnopteze undeva, într-o margine, în prima casă unde va găsi adăpost.

Între timp, pe cerul asfinţitului, flăcări de aur treceau spre portocaliul arzător, topindu-se în văpăi dogorîtoare, stacojii. Jur împrejur, lanurile străluceau în lumină atît de verde, încît pămîntul părea făcut din piatră de smarald.

Uşor, încet, un abur vioriu suia tremurător în zare, ca un vis, şi valuri purpurii, nepămîntene, se înălţau şi cădeau, împînzind spaţiul cu umbre şi lumini. Joc de năluci, unde forme se nasc şi se destramă, — ce e aproape piere în neguri şi depărtarea se apropie unduind, — sclipitor, un tremur străbate firea...

Speriat de pasul drumeţului singuratec, un liliac îşi desprinde aripa de pergament uscat din crengile pătrunse de întuneric ale unui copac. Cu un ţipăt ascuţit îşi ia zborul spre livezi, prin înserarea ce se lasă peste oraş.

Era noapte cînd Sublimul ajunse în dreptul primelor case din Rajagaha.

2. ÎNTÎLNIREA

GÎNDISE SĂ TRAGĂ la prima casă ce se întrezărea, albăstrind printre copacii grădinii. Cînd se apropie de poartă, văzu un laţ atîrnat de o cracă. Dispreţuitor, Sublimul îşi văzu de drum, şi ocoli ograda păsărarului.

Casele se răsfirau, puţine şi rare în această margine de oraş, pe care pojarul unui foc o pustiise nu de mult, şi merse o bună bucată de drum înainte să ajungă din nou printre oameni. Ajuns la curtea unui brahman cu stare, Sublimul da să intre pe poartă cînd le auzi pe cele două neveste ale acestuia certîndu-se în gura mare. Ţipau de-ţi împungeau urechile, aruncîndu-şi vorbe grele. Sublimul se întoarse din drum şi porni mai departe.

Întinsă, grădina brahmanului cel bogat mărginea drumul cît vedeai cu ochii. Sublimul se simţea din ce în ce mai ostenit, şi piciorul drept, zdrelit de muchea unui bolovan, îl durea la fiecare călcătură. În cele din urmă ajunse în preajma altei case care se vedea din depărtare. Valuri de lumină, revărsate prin obloanele zăbrelite şi uşa larg deschisă, tăiau brazde de-a curmezişul drumului. Nici un orb n-ar fi putut s-o treacă cu vederea, căci răsuna de hohote de rîs zburdalnic şi clinchet de pahare. Se auzeau paşi bătuţi în loc, şi cîntecul vinei cu şapte strune, mîngîios şi senin. În prag sta rezemată o fată în

rochie de mătase cu rîuri bogate ; purta în jurul gîtului un alb şirag de iasomie. Rîdea, arătîndu-şi dinţii înroşiţi de betel, şi-l pofti pe drumeţ : „Intră, străine, aici e casa bucuriei !"

Sublimul trecu mai departe şi-n minte îi sună cuvîntul spus odinioară : „În cinul cel sfînt cîntul înseamnă jale, şi dansul sminteală ; să-ţi arăţi dinţii, rîzînd, e lucru nepotrivit. Surîsul ochiului zîmbitor vă e deajuns, vouă, trăitori sub vraja adevărului."

Nu era departe pînă la casa vecină, însă lăutarii şi zarva chefliilor răzbăteau pînă acolo, aşa că Sublimul lungi pasul la casa următoare. În bătătură, două calfe de măcelar jupuiau de zor, mînuind cuţite ascuţite ce prindeau ultimul licăr al zilei, o vacă abia înjunghiată.

Sublimul ocoli şi casa măcelarului. În vecini, strachini şi ulcioare de lut crude se înşiră în grămezi, rodul unei zile de trudă cinstită. La umbra unui tamarisc, meşterul scoate un blid din roata de olar să-l ducă la uscat.

Sublimul se apropie de el, îi dă bineţe şi-i spune după cuviinţă :

— Dacă nu e cu supărare, urmaş al marelui Bhaga, astă noapte aş trage la tine în tindă.

— Nu-i nici o supărare, preacinstite. Însă mai adineaori a sosit un pelerin topit de osteneala drumului. S-a rugat de mine să-l primesc pentru o noapte. De n-o avea nimic împotrivă, poţi să rămîi şi dumneata, preacinstite.

Sublimul gîndi în sinea lui : Adevăr e că singurătatea e cel mai bun tovarăş. Dar pelerinul

ăsta a sosit la oră tîrzie, ca și mine, ostenit și sătul de drum. A ocolit casa măcelarului necurat și sîngeros, casa învrăjbirii și a urei, casa cea gălăgioasă unde plăcerea-i josnică. alegînd pe cea a olarului. Alături de un om ca ăsta poți să-ți treci noaptea.

Și Sublimul păși în tindă. Într-un colț, pe o rogojină ședea un tînăr cu trăsături pline de noblețe.

— Dacă nu ți-e cu supărare, pelerinule, — îi spuse —, aș înnopta și eu aici, în tindă.

— Frate, în tinda olarului e loc din belșug ; rămîi, preacinstite, după voia inimii.

Și Sublimul își așternu rogojina la perete, se așeză în capul oaselor, cu picioarele în cruce, își îndreptă spatele și se odihni în meditație.

Primele ceasuri ale nopții le petrecu așa. Tînărul pelerin sta la rîndu-i dus pe gînduri.

Sublimul gîndi în sinea lui : „Cum i-o fi inima flăcăului ? Veselă și plină de osîrdie ? Ce-ar fi să-i pun o întrebare ?“

Și numai ce se întoarce către tînărul pelerin :

— Ce te-a îndemnat, fiule, să alegi calea pribegiei ?

Tînărul răspunse :

— S-au scurs doar cîteva ceasuri din noapte. Dacă binevoiești a-mi da ascultare, preacinstite, am să-ți spun de ce am ales calea pelerinului.

Sublimul îi făcu semn cu prietenie din cap, și pelerinul prinse a-și depăna povestea.

3. ÎNSPRE MALUL GANGELUI

— KAMANITA MI-E NUMELE, și sînt din Ujjeni, un oraș din părțile dinspre miazăzi, în ținutul Avanti, sus, în munți. M-am născut din părinți negustori, oameni de rînd, dar cu stare. Tata m-a crescut cu multă grijă, și cînd m-am încins cu brîul jertfei, știam tot ce se cade să știe un tînăr de neam. Lumea mă socotea ieșit de la Takkasila. În luptă și la scrimă mă număram printre cei dintîi; aveam glas frumos, bine școlit, știam să cînt din vina cu multă artă. Poemele lui Bharata și altele, multe, le ziceam pe de-a rostu. Prozodia nu mai avea taine pentru mine, ba scriam și versuri bunicele. Puțini mă întreceau cînd era vorba de pensulă și condei, ca și la grădinărit. Mă pricepeam să colorez cristale, să prețuiesc giuvaeruri și nestemate. Dresam papagali și corbi ca nimeni altul. Jocul tablei cea cu șaizeci și patru de cîmpuri îl studiasem din fir a păr, tot așa jocul cu bețișoare, trasul cu arcul, și jocul cu mingea în toate felurile lui. Dezlegam ghicitori și graiul ascuns al florilor legate în mănunchiuri. Da, străine, umbla o vorbă în Ujjeni : „Înzestrat cu toate darurile ca tînărul Kamanita.“

Cînd am împlinit douăzeci de ani, tata m-a chemat într-o zi și mi-a spus :

— Fiule, acum știi tot ce trebuie să știe un tînăr. E ceasul să începi să colinzi lumea ca negutător, că asta te-așteaptă. Iată, se ivește un

prilej minunat. Zilele astea regele trimite o solie departe de aici, spre miazănoapte, la regele Udena din Kosambi. Am un prieten acolo, Panada, la care mă duc întotdeauna în gazdă. Mi-a spus de mult că în Kosambi se pot vinde cu mare cîştig mărfuri de la noi, cristal de rocă, pulbere de santal, împletituri măiestrite cum se fac la noi, şi tot felul de pînzeturi. M-am tot temut de călătorie, căci drumu-i lung şi primejdios. Însă într-o solie, la dus şi la întors, n-ai de ce să te temi. Aşadar, fiule, haidem la locul de depozitare să-ţi arăt cele douăsprezece care cu boi şi mărfurile alese pentru drumul ce ai să-l faci. În schimbul lor vei aduce muselină din Benares şi orez cu bob ca sticla. Aş dori să fie un început cu faimă, pentru cariera ta de neguţător. E şi prilejul să cunoşti alte ţări, alte privelişti şi alte feluri de a vieţui. Vezi, că în drum ai de-a face zi de zi numai cu oameni de la curte, toţi de neam, şi cu purtări alese ; socot că-i un mare cîştig pentru tine, neguţătorul trebuie să fie om de lume."

I-am mulţumit tatei cu lacrimi de bucurie, şi cîteva zile mai tîrziu mi-am luat rămas bun de la părinţi.

Ce-mi mai bătea inima de aşteptare şi de voie bună, cînd în mijlocul strălucitorului alai am ieşit pe poarta oraşului în fruntea caravanei, şi-am văzut largul lumii deschis înaintea mea ! Fiecare zi a drumului mi-a fost o sărbătoare. Seara, cînd se aprindeau focurile la popas, să sperie tigrii şi panterele, şi stam în cercul vîrstnicilor, oameni de vază cu toţii, alături de trimisul regelui, mă credeam într-o ţară de basm.

Trecînd prin codrii din Vedisa, seculari, şi peste culmile unduioase ale munţilor Vindhya am ajuns în nesfîrşita cîmpie de miazănoapte. Mi se dezvăluia o lume nouă, cu totul : nu mi-aş fi închipuit că pămîntu-i atît de mare şi şesul atît de întins. Să tot fi fost o lună de la plecare, cînd, într-o minunată seară, am zărit de pe o culme încununată cu palmieri două panglici de aur despletite din cercul aburit al zării. Şerpuiau în marea de verdeaţă a cîmpiei fără sfîrşit, se apropiau încet una de alta, îngemănate într-o fîşie lată.

Am simţit o mînă apăsată pe umăr. Trimisul regelui se apropiase de mine.

— Ce vezi acolo, Kamanita, sînt sfînta Iamuna şi prea sfîntul Gange, care îşi logodesc apele sub ochii noştri.

Fără să vreau mi-am împreunat mîinile pentru rugăciune.

— Bine faci că te închini, urmă ocrotitorul meu. Căci dacă Gangele coboară din sălaşul zeilor, de-acolo sus, din crestele înzăpezite ale miazănoaptei, croindu-şi parcă vad din veşnicie, Iamuna vine din negurile vremii, din netimp. În valul ei s-a oglindit oraşul Elefanţilor, cel năruit acum, şi apele-i scăldau cîmpia unde Panduingii şi Kuruingii s-au înfruntat pentru domnie, unde Karna tuna în cortul lui şi Krishna însuşi strunea caii lui Arjuna. Dar nu-i nevoie să-ţi trezesc amintirile, ţi-s cunoscute cîntecele de vitejie bătrîneşti. De cîte ori n-am stat acolo, pe limba subţiată de

pămînt, privind unda albastră a Iamunei cum curge alături de gălbenul Gange, și nu se împreună, așa cum casta războinicilor nu se amestecă cu a brahmanilor. Mi se părea că aud în zvonul apelor, albastru, ecourile bătăliei, armele zăngănind, chemarea goarnelor, nechezat de cai și, trîmbițat, țipătul elefanților de luptă. Simțeam cum inima bătea mai iute, căci și strămoșii mei au fost acolo, și nisipurile Kurukshetrei au sorbit sîngele lor de eroi.

Plin de admirație m-am uitat la bărbatul în neamul căruia trăiau asemenea amintiri.

M-a luat de mînă :

— Vino, băiete, și salută ținta călătoriei tale celei dintîi.

M-a dus cîțiva pași înainte, la cotitura drumului ascunsă după un pîlc de copaci. Dintr-o dată mi s-a deschis în față priveliștea dinspre răsărit, întreaga zare, și nu m-am putut opri să scot un strigăt de admirație.

Acolo, la cotul Gangelui întins, sta răsfirat marele oraș Kosambi.

Zidurile și turnurile, care urcînd pe costișe, terase, cheiurile și gaturile, scăldate în lumina asfințitului, se clădeau în aur roșu — ca odinioară Benareșul, înainte ca păcatele locuitorilor să-l prefacă în piatră și mortar. Turlele, bătute în aur curat, străluceau ca tot atîția sori. Din curțile templelor, pe înălțimi, urcau vîrtejuri de fum întunecate, purpurii, și din rugurile morților înșirate pe maluri se înălțau, drepte ca niște lumînări, coloane ca azurul. Păreau că sprijină ca pe un baldachin vălul subțire, sidefiu, ce se țesea

în văzduh, și dincolo, topite în zarea cerului, văpăi de lumini străluceau în iureș de culori. În apele rîului sfînt, unde se răsfrîngea licăritul de sus, se legănau luntri, mulțimi, cu pînze și flamuri colorate. În ciuda depărtării, se zăreau treptele mari ale gaturilor mișunînd de oameni, în timp ce alții se scăldau în unda sclipitoare. Cînd și cînd, venit parcă dintr-un stup de albine, un zumzet vesel răzbătea pînă la noi.

Îți poți lesne închipui că orașul mi s-a părut a fi Orașul celor treizeci și trei de Zei, mai curînd decît o așezare omenească. Valea Gangelui, mănoasă și îmbelșugată, ni se părea nouă, celor de la munte, că-i raiul pe pămînt.

În noaptea aceea dormeam sub acoperișul primitor al lui Panada, prietenul tatălui meu. A doua zi, dis-de-dimineață, am alergat la gatul cel mai apropiat să mă scald în apele sfinte. Îmi simțeam inima tulburată, mă treceau fiori neștiuți. Mă curățam nu numai de pulberea drumului, mă curățam de tot ce-i rău. E drept, eram tînăr, și n-aveam cine știe ce păcate. Am umplut însă un șip cu apă din Gange să-l duc tatii. Dar n-a ajuns niciodată la el, după cum o să afli mai tîrziu.

Nobilul Panada, bătrîn și plin de demnitate, m-a însoțit în marile hale și, cu ajutorul prieteniei lui, mi-am vîndut tot ce aveam în cîteva zile, cu cîștig, și în schimb am cumpărat o mulțime de mărfuri din cîmpia dinspre miazănoapte care aveau multă căutare la noi.

Îmi încheiasem treburile cu bine, solia însă nici gînd să se pregătească de plecare. Asta

n-avea cum să mă supere. Dimpotrivă, aveam răgazul să cutreier orașul și să mă bucur de plăcerile pe care mi le oferea. Ceea ce am și făcut, și încă din plin, împreună cu Somadatta, fiul gazdei.

4. JOCUL CU MINGEA

ERA ÎNTR-O după-amiază cu cer senin cînd ne-am dus în grădina publică din fața orașului, o minune de parc, așezat chiar pe malul Gangelui, înalt, unde copaci bătrîni și umbroși creșteau de-a lungul heleșteielor înstelate cu lotuși. La ceasul acela, lumea forfotea necontenit prin pavilioanele de marmoră și sub frunzarele de iasomie. Servitorii ne dau într-un leagăn de aur în timp ce pasărea kokila își depăna cîntecul drăgăstos, și papagali în haine verzi șopteau, mîngîioși. Deodată se auzi un clinchet sprinten de brățări. Prietenul meu sări, ca ars, din leagăn și strigă: „Ia privește! Vin fetele din Kosambi, cele mai frumoase dintre fecioare, numai una și una, din familii de prinț și cu stare, să cinstească zeița din Vindhya, jucîndu-se cu mingea aici unde-și are lăcașul. Să știi că te-a fericit soarta, amice! E singurul prilej cînd poți să le privești nestingherit!"

N-am așteptat să mă poftească a doua oară și m-am luat după el.

Fetele se urcau pe scena cea mare, toată numai pietre scumpe, gata să-nceapă jocul.

Îți dezmierdai ochii privindu-le îmbrăcămintea — mătăsuri scumpe, strălucite, și văluri străvezii cum e firul de păianjen, mărgăritare, nestemate și paftale de aur greu. Dar ce să mai spui de jocul însuși, în care trupurile mlădii găseau mereu alte prilejuri să-și arate farmecele și grația în șirul de mișcări.

Și eram doar la început.

Cînd făpturile cu ochi de gazelă și-au încheiat jocul și dansul, au ieșit cu toatele, lăsînd în mijlocul scenei și în inima mea doar una singură.

Ce să-ți mai spun, prietene! Să vorbești despre frumusețea ei înseamnă să fii îndrăzneț din cale afară! Trebuie să fii poet, ca Bharata, altfel cum s-o descrii, cînd nici imaginea ei ștearsă nu pot s-o spun în cuvînt! Era la chip blîndă cum e luna, și trupul fără cusur, fraged și proaspăt ca floarea. Zeița frumuseții și a fericirii întrupată, așa mi se arăta. O priveam și mă pierdeam. Și acum începu să se joace cu mingea în cinstea zeiței, făcînd una cu ea. Artistă cu adevărat. Bătea mingea pe pămînt, alene, și cînd sălta în sus îi da o lovitură puternică cu mîna fragedă ca mugurele de floare, ținînd degetele întinse și pe cel mare ușor îndoit. O prindea în aer cu dosul palmei, o lăsa să cadă ușor, și iarăși o prindea în zbor. O arunca zvîcnit ori unduios, cînd mai repede, cînd mai încet, lovind-o cînd cu dreapta, cînd cu stînga, repezind-o în toate părțile rînd pe rînd.

Citesc în ochii tăi că te pricepi la jocul ăsta — ei bine, află că niciodată nu l-ai văzut jucat atît de bine.

Da, dar să vezi ce-a făcut după aceea, ceva nemaiauzit şi nemaivăzut. A luat două mingi aurii, şi în vreme ce dansa în clinchetul inelelor ce-i împodobeau glezna, le arunca şi le prindea din zbor cu iuţeala fulgerului. Nu vedeai decît linii sclipind în aer, nişte zăbrele de aur şi îndărătul lor pasărea măiastră, săltînd gingaş. Nu ştiu cum se făcu că ochii noştri s-au întîlnit, în fărîma unei clipe. Nici azi nu ştiu, străine prea cinstit, cum de nu mi-am dat sufletul pe loc, să mă nasc din nou în raiul fericirii.

Pesemne că faptele din viaţa trecută, a căror roadă stau s-o culeg aici şi acum, nu s-au sfîrşit încă. Ce-a mai rămas din ele m-a dus pe căi primejdioase, şi era să-mi pierd viaţa de multe ori. Şi totuşi iată-mă aici. Pe cît se pare pentru încă multă vreme.

Numai ce-i scapă una din mingi, pînă atunci atît de ascultătoare, şi într-un arc uriaş, cade jos de pe scenă. O mulţime de tineri se reped s-o prindă. Eu şi încă unul, un tînăr îmbrăcat în haine alese, am înhăţat-o în acelaş timp. Nici unul din noi n-o lasă din mînă, şi iată-ne încăieraţi. Deprins cum eram cu toate ale luptei, îi trîntesc o piedică. Ca să mă ţintuiască în loc, se agaţă de lanţul de cristal pe care-l purtam la gît cu o amuletă. Lanţul se rupe, tînărul cade la pămînt şi eu pun mîna pe minge. Sare în picioare, înfuriat, şi-mi aruncă lanţul. Amuleta nu era o piatră scumpă, un ochiul-tigrului, dar te apără de deochi — şi-mi lipsea tocmai acum, cînd m-a sfredelit cu privirea.

Ce-mi păsa mie ! Strîngeam mingea în palme, mingea pe care adineaori o atinsese cu mîinile-i fragede ca petala de lotus. Eram neîntrecut la joc şi am chibzuit în aşa fel aruncătura, încît mingea să lovească într-un colţ al scenei şi să ajungă îmblînzită, în salt domol, la îndemîna preafrumoasei jucătoare.

Nici o clipă nu încetase să arunce în aer cealaltă minge, şi acum îşi ţesea iarăşi colivia de aur, în aplauzele şi jubilarea mulţimii de privitori.

Aşa s-a încheiat serbarea în cinstea lui Lakshmi. Fetele s-au făcut nevăzute şi noi am pornit înspre casă.

În drum, prietenul îmi spuse că se potrivise bine să n-am treabă la curte, căci tînărul meu rival era chiar fiul ministrului. I se citise pe faţă că-mi jurase o ură neîmpăcată. Am rămas rece, în schimb muream să ştiu cine era zeiţa. M-am sfiit să-l întreb, ba în clipa cînd Somadatta a adus vorba despre ea, pieziş, m-am făcut că nu înţeleg, i-am lăudat măiestria ca un cunoscător, adăugînd că şi la noi avem fete tot atît de dibace la jocul cu mingea. Însă în adîncul sufletului îi ceream fetei cum nu era alta pe lume, să-mi ierte vorba mincinoasă.

N-am închis ochii toată noaptea, mai trebuie să-ţi spun ? Numai atunci cînd voiam s-o simt aproape.

A doua zi m-am tras într-un colţ al grădinii care înconjura casa, departe de zgomotul zilei, şi îmi răcoream trupul dogorît de iubire în nisipul rece, la umbra unui mango. Numai vinei cu

şapte strune îi şopteam dorul inimii. Cînd s-a mai domolit arşiţa şi se putea ieşi în oraş, m-am rugat de Somadatta să luăm drumul parcului, cu toate că dorea să meargă la o luptă de prepeliţe.

Zadarnic am cutreerat aleile din marea grădină. Fete erau cîte vrei, se jucau, ispititoare, cu mingea în tot locul, înşelîndu-mi speranţa cînd aici, cînd acolo. Dar cea fără pereche, Lakshmi întrupată, nu era nicăieri.

M-am prefăcut că vreau să văd cu tot dinadinsul ţărmul Gangelui, forfota vieţii şi lumea acestui loc între toate deosebit. Ne-am plimbat de-a lungul gaturilor unul după altul şi în cele din urmă ne-am urcat într-o barcă, amestecîndu-ne în flotila veselă ce brăzda seară de seară valurile rîului sfînt, pînă cînd jocul sclipitor al culorilor s-a stins, şi strălucirea aurie a pierit din văzduh, înlocuită de vălmăşeala jucăuşă a faclelor şi luminilor de tot felul.

Speranţa mută, dar vijelioasă, m-a părăsit. Am poruncit luntraşului să ne lase la gatul cel mai apropiat.

După o noapte fără somn n-am ieşit din odaie. Ca să-mi iau gîndul de la ea am încercat să-i zugrăvesc chipul pe o pînză, cu pensulă şi vopsele, aşa cum o văzusem dansînd şi jucîndu-se cu mingea. N-am putut să pun nimic în gură. Ca pasărea Çakora, cea cu cîntecul mîngîios, care se hrăneşte numai din razele lunii, tot aşa nu mă hrăneam nici eu decît cu razele izvorîte din chipul ei blînd ca astrul nopţii, cu toate că n-o vedeam decît prin ceaţa amintirii. Speram

ca în seara aceasta, în parc, mă va înviora cu strălucirea ei plină ca luna.

N-a venit.

Somadatta voia să intre într-o casă de joc, era nebun după zaruri ca Nala, după ce demonul Kali a pus stăpînire pe el. M-am prefăcut că-s obosit ; în loc să mă întorc acasă, am luat iarăşi drumul gaturilor, şi am căutat-o pe apele rîului în sus şi în jos.

În van.

5. PORTRETUL MAGIC

ŞTIAM CĂ în noaptea asta n-am să pot dormi şi nu m-am lungit în aşternut. Aşezat lîngă capul patului, la locul de rugăciune podit cu iarbă, am petrecut noaptea în reculegere, meditînd cu înfrigurare la tainele iubirii şi închinîndu-mă lui Lakshmi, purtătoarea de lotus, arhetip ceresc al iubitei.

Cum a răsărit soarele, am luat pensula şi culorile şi m-am apucat de lucru. Au trecut ceasurile în zbor şi m-am pomenit fără de veste cu Somadatta. L-am auzit venind şi, fără să stau pe gînduri, am ascuns în grabă vopselele şi tăblia sub pat.

Somadatta a luat un scăunel, s-a aşezat lîngă mine şi m-a privit zîmbind.

— Bag de seamă, — zise, — că locuința noastră o să se fălească că s-a născut un sfînt sub acoperișul ei. Văd că ajunezi, ca un ascet, și încă din cei mai austeri. Ba te lepezi și de moliciunile așternutului : pernele de la cap, de la picioare, și salteaua stau neatinse, și pătura albă n-are nici o cută. Oricît de subțirel ai fi după atîta post, trupul tot îți mai cîntărește ceva, — uite, pe patul de iarbă, colo, se văd urme : s-ar zice că ți-ai trecut noaptea în rugăciuni și meditații. Totuși, în ciuda sfințeniei ce o adăpostește, odaia are iz lumesc. La căpătîi văd o cutie de alifie, cupa cu praf de santal, neatinse ce-i drept, lîngă ea ulceaua cu apă de flori și cea cu mirodenii, scorțișoară, lămîie și betel. Colo, atîrnate de perete, cununa galbenă de amarant, lăuta — dar unde-i șevaletul ce sta alăturea de ele ?

Căutam, încurcat, un răspuns cînd el dete cu ochii de tăbliță și-o trase de sub pat.

— Ei drăcie, — strigă — dar cine-i vrăjitorul răutăcios și viclean care a zugrăvit aici, pe tăblie — doar cu mîna mea o atîrnasem, goală, pe perete ! — chipul ăsta fermecător de fată, jucîndu-se cu mingea ? Ce vrăjitorie o mai fi și asta ? Fără îndoială că cineva a pus gînd rău tînărului ascet, să-l ispitească de la început, să-i rătăcească simțurile și mintea ! Sau nu cumva-i un zeu ? Zeii se tem de atotputernicia marilor asceți, o știe toată lumea. Așa cum ai pornit-o nu m-ar mira să iasă fum din muntele Vindhya, atît de înflăcărată ți-i pocăința. Ba mai mult, preacuvioșenia ta, adunată ghem, nu cumva să răstoarne împărăția de sus, cea din cer, a zeilor ! Ah, acum știu cine-i zeul : da, da, e cel nevăzut, așa i se spune, zeul cu săgețile făcute din flori, pe flamură poartă înscris un pește — Kama, zeul iubirii — îi porți doar numele ! Doamne, ce-mi văd ochii ? Vasitthi ? E chiar ea, fiica aurarului, bogătașul !

Cînd i-am auzit numele rostit pentru întîia oară, inima a început să-mi bată nebunește, și am simțit că sîngele îmi fuge din obraji.

— Pare-mi-se, — dragul meu, — urmă, parcă cu răutate, poznașul — că gîndul la vrăjile lui Kama te bagă în sperieți ! Bine, bine, ce-om face, ce nu, dar de mînia lui trebuie să scăpăm. În treaba asta o trădare femeiască merge, nu-i de lepădat. Am să-i arăt iubitei mele Medini portretul ăsta fermecat. Era și ea printre dansatoare. Și unde mai pui că-i soră de lapte cu Vasitthi, preafrumoasa.

A dat să iasă cu portretul în mînă. Șiretul, știam eu ce gînduri are ! L-am rugat să mai întîrzie o clipă, că-i lipsește tabloului un înscris. Am potrivit o culoare din cele mai aprinse, un roșu stacojiu, și cît ai clipi i-am scris un stih în patru versuri, dar așa, cu mînă de meșter, povestind în cîteva cuvinte întîmplarea cu mingea de aur. Citit de-a-ndoaselea, zicea că mingea cu pricina este inima mea pe care i-o trimiteam înapoi, de cîte ori o arunca ; citit de sus în jos, da glas mîhnirii de-a fi despărțit de ea ; și de jos în sus, da de înțeles că îndrăzneam să sper.

N-am suflat o vorbă de cele strecurate în taină, așa că Somadatta nu s-a arătat prea încîntat de arta mea ; i se părea că n-are haz.

Ţinea morţiş să pomenesc de zeul Kama care, speriat de asceza mea, scosese la iuţeală portretul fermecat ca să mă ispitească. Aşa e întotdeauna : fiecare crede că gluma lui e cea mai bună.

Cînd Somadatta a plecat cu tabloul, mi-a venit parcă inima la loc. Făcusem un pas înainte, poate, către ţintă. Am băut şi am luat ceva în gură ; înviorat, am luat lăuta din perete şi, plimbîndu-mi degetele pe strune, le-am făcut să suspine şi să jubileze, îngînînd dumnezeiescul nume al lui Vasitthi cînd pe o melodie cînd pe alta.

Aşa m-a găsit Somadatta cînd s-a întors cîteva ceasuri mai tîrziu, cu portretul în mînă.

— Frumoasa care ţi-a tulburat liniştea zise, — meşteră în jocul cu mingea, e şi stibuitoare. A scris ceva, dar mi se pare că nu prea are noimă, cu toate că scrisul e cum nu se poate mai frumos.

Într-adevăr am zărit pe tăblie — şi în clipa aceea am simţit că-mi cresc aripi — un al doilea catren. Scrisul gingaş părea făcut din ramuri subţiratece de flori, desenate de aburul răsuflării. Somadatta nu-i dăduse de rost pentru că nu ştia înţelesurile ascunse. Iubita mea citise strofa cum se cuvenea, de-a-ndoaselea, de jos în sus şi de sus în jos, dovedind că era cu carte, şi o femeie de duh.

Răspunsul era jucăuş şi plin de graţie, lua mărturisirile mele înflăcărate drept o simplă galanterie fără greutate.

Am încercat să văd dacă şi versurile ei se puteau citi ca cele scrise de mine, doar, doar să dau de o mărturisire, de un semn, sau poate o invitaţie la o întîlnire — în zadar. Mi-am zis

îndată că-i dovada unei ţinute sufleteşti alese : iubita îmi arăta în felul ăsta că e în stare să înţeleagă subtilităţile şi îndrăzneala unei minţi bărbăteşti, dar nu se lasă ispitită să calce pe urmele ei.

Somadatta m-a mîngîiat însă îndată :

— Frumoasa asta sprîncenată n-o fi cine ştie ce poet, dar are inimă bună. Ştie că de mult n-am mai văzut-o pe Medini — iubita mea şi sora ei de lapte — decît întîmplător, împreună cu altă lume, cînd te poţi înţelege numai din ochi, şi asta pe furiş. Iată, s-a gîndit să ne dea prilejul să ne întîlnim la ea, la palatul tatălui ei, mîine noapte pe terasă. Din păcate nu se poate chiar în noaptea asta, pentru că tatăl ei dă un banchet. Trebuie s-avem răbdare.

N-ai vrea să vii cu mine, ce zici ?

Rîdea pe sub mustaţă. Am rîs şi eu, spunîndu-i că am să-l însoţesc. Plini de voie bună luasem tabla de şah să ne trecem vremea cu jocul ce-ţi ascute mintea, cînd a intrat un slujitor să mă anunţe că un străin doreşte să-mi vorbească.

În sala de intrare aştepta un om al trimisului nostru. Venise să mă înştiinţeze să mă pregătesc de plecare şi să mă înfiinţez la palat, în curte, de cu seară, ca să putem pleca în revărsat de zori.

Am simţit pămîntul fugindu-mi sub picioare. M-am gîndit că cine ştie, poate că oi fi jignit vreo zeitate. Îndată ce mi-am adunat minţile, m-am repezit într-o goană la trimisul nostru şi am început să-i îndrug minciuni. Că mai aveam de încheiat o afacere, că se anunţa avantajoasă

și-ar fi păcat s-o las baltă, și mai știu eu cîte și mai cîte. M-am rugat, am stăruit, doar, doar o amîna plecarea cu o zi.

— Nu mi-ai zis acum opt zile că ai sfîrșit cu toate daraverile ? mi-o întoarse.

I-am spus că afacerea cu pricina se ivise pe neașteptate, și că făgăduia un mare cîștig. Nu mințeam : ce putea să însemne mai mult pentru mine, decît să cuceresc această fată cum alta nu era pe lume ?

M-a păsuit încă o zi, și asta cu greu.

A doua zi s-a scurs pe nesimțite. Făceam pregătiri de plecare și timpul nu mi s-a părut lung, cu tot dorul care mă chinuia. Spre seară, carele erau încărcate. Așteptau în curte, înșirate la rînd, cu hamurile pregătite ca să putem porni în zori, îndată ce mă voi fi întors.

6. PE TERASA-CELOR-FĂRĂ-DE-GRIJI

Se înnopta cînd eu și Somadatta ne-am îndreptat spre casa, mare cît un palat, a giuvaergiului bogat. Învăluiți în mantii întunecate și cu pulpana sumeasă, bine încinși, mergeam cu săbiile scoase din teacă cînd ne-am apropiat de latura dinspre soare-apune, unde se înalță o terasă, pe creasta unui perete stîncos povîrnit peste o rîpă. Sprijiniți pe un băț lung de bambus ne-am săltat pe peretele adîncit în beznă. Cățărați pe

piatră dintr-o ieșitură într-alta pînă în parapet, am sărit fără greutate peste el.

Eram acum pe o terasă întinsă, scăldată din cap în cap în lumina albă a lunii. Împrejur, palmieri, arbori asoka și o lume de flori de tot felul.

Acolo, la cîțiva pași depărtare, am zărit pe o bancă stînd alături de o tînără fată, pe frumoasa mea, ochioasă, cea care semăna cu Lakshmi și se juca cu inima mea cum se juca cu mingea. Am simțit cum mă taie cu rece și cu cald, și, tremurînd, m-am rezemat de marginea de piatră. Frigul marmorei mi-a domolit focul din vine. Între timp Somadatta alergase la iubita lui, care sări în picioare scoțînd un strigăt ușor.

Mi-am luat inima în dinți și-am făcut cîțiva pași spre ea, Cea-fără-de-asemănare. Surprinsă de apariția unui străin, se ridicase, nehotărîtă, în picioare, neștiind dacă să plece ori să stea. Unduind ca trestia sub bătaia vîntului, îmi arunca priviri piezișe din colțul ochilor, ca o ciută speriată. S-a mai liniștit văzîndu-mă atît de sfios și de pierdut în fața ei. Așezîndu-se pe bancă, mă pofti cu o mișcare moale a mîinii albe ca o floare de lotus, să iau loc lîngă ea. Cu un tremur ușor în glas, care-i venea de minune, îmi spuse cît era de fericită să-mi poată mulțumi cu acest prilej, că-i aruncasem mingea înapoi cu atîta dibăcie. Jocul în cinstea zeiței, întrerupt de stîngăcia ei, ar fi putut s-o mînie pe Lakshmi, sau s-o facă să nu-i mai dăruie fericirea.

N-avea de ce să-mi mulțumească, i-am răspuns, nu făcusem altceva decît să îndrept ceea

ce greşisem. Nu înţelegea. Am îndrăznit să-i amintesc cum, atunci, ni se întîlniseră privirile, şi cum, tulburată, lovise mingea piezis, scăpînd-o din mînă.

I-a năvălit sîngele în obraji şi a tăgăduit din răsputeri — oare ce ar fi putut s-o tulbure, şi de ce ?

— Cred, — i-am răspuns — că ochii mi s-au deschis atunci mari cît o floare, şi admiraţia a izvorît din ei ca un parfum îmbătător. Ameţită, ai întins mîna prea mult.

— Ce-mi tot vorbeşti de admiraţie, îmi zise, eşti doar obişnuit să vezi, la voi în ţară, jucătoare cu mult mai îndemînatece decît mine !

Am înţeles — şi m-am bucurat — că se vorbise despre mine îndelung, că Somadatta le povestise tot de-a fir în păr, cuvînt cu cuvînt. Dintr-o dată mi-a îngheţat sîngele în vine, la gîndul că vorbisem cam de sus despre ea. M-am grăbit să-i spun că ticluisem înadins spusele mele, ca să nu-i dau de bănuit prietenului nostru, să nu trădez dulcea mea taină.

Nu ştiu, ori nu mă credea, ori se făcea că nu vrea să mă creadă. Fapt e că încercînd s-o înduplec m-am înfierbîntat. Uitînd şi de sfială şi de toate, i-am povestit cum de la prima vedere, zeul iubirii a făcut să plouă săgeţile lui de flori peste mine şi că-s încredinţat că noi doi am fost bărbat şi nevastă cîndva, în altă viaţă. Altminteri cum să înţeleg dragostea mea ca fulgerul, de nestăpînit ? Şi dacă e aşa, înseamnă că şi ea a recunoscut în mine bărbatul de odinioară, simţind acelaşi dor şi aceeaşi tulburare.

Atîta i-am vorbit şi cu atîta îndrăzneală că, o clipă mai tîrziu, îşi ascundea obrajii aprinşi şi înlăcrimaţi la pieptul meu. Mărturisi în şoaptă că ce simţisem eu simţise şi ea, întocmai, şi că de nu i-ar fi adus Medini portretul la timp, s-ar fi prăpădit.

Ne-am luat în braţe, topiţi de fericire, ne-am sărutat, ne-am dezmierdat.

Dintr-o dată, mi-am amintit că trebuie să plec. Întunecată, o umbră s-a lăsat peste bucuria mea şi am suspinat adînc.

Speriată, Vasitthi m-a întrebat de ce oftez. Cînd a aflat, s-a prăbuşit pe bancă, izbucnind în plîns. Plîngea în hohote şi auzind-o simţeam că mi se rupe inima. Zadarnic am încercat s-o liniştesc, zadarnic i-am făgăduit că am să mă întorc îndată ce va trece vremea ploilor, zadarnic i-am spus iară şi iară că niciodată n-am s-o părăsesc, chiar de-ar fi să-mi tocmesc braţele ca salahor în Kosambi. Vorbeam în vînt. Îi spuneam, pătimaş, că-s la fel de chinuit ca ea, la fel de nefericit la gîndul despărţirii, şi că numai necesitatea, aspră şi necruţătoare, mă smulge de lîngă ea. Abia dacă a putut îngăima, printre lacrimi şi suspine, de ce trebuie să plec neapărat a doua zi, cînd de abia ne regăsisem. I-am explicat cum şi de ce, însă părea că n-aude şi nu înţelege nici un cuvînt din cîte îi spuneam.

O, fireşte, băga ea de seamă că mi-era dor de-acasă, că n-aveam decît un singur gînd, să mă întorc la fetele acelea, mult mai frumoase decît ea, şi mult mai pricepute în jocul cu mingea ! N-am spus-o chiar eu, cu gura mea ?

Oricît m-am rugat să mă creadă, oricît m-am jurat, oricît am stăruit — a fost degeaba. Una știa, și o tot ținea așa, și lacrimile îi șiroiau pe obraji, întruna. Cum să nu mă arunc la picioarele ei, cum să nu-i acopăr mîinile ce-i atîrnau, moale, cu lacrimi și sărutări, făgăduindu-i că n-am să mai plec? Și cine a fost mai fericit ca mine cînd și-a trecut brațul, pe după gîtul meu, sărutîndu-mă și rîzînd printre lacrimi? Bineînțeles că mi-a zis îndată: „Vezi, ce îi tot dădeai zor-nevoie cu plecatul, că dacă trebuia într-adevăr să pleci, o făceai orice s-ar fi întîmplat." Cînd s-o iau de la capăt cu lămuririle, îmi închide gura cu o sărutare, șoptind că știe cît mi-e de dragă și că numai, așa, în glumă, m-a necăjit cu fetele din orașul meu.

Ceasurile treceau ca în vis, printre desmierdări și șoapte de iubire, și fericirea ar fi ținut o veșnicie dacă Somadatta și Medini nu s-ar fi apropiat să ne spună că-i timpul să ne gîndim la întoarcere.

La noi în curte totul era pregătit de plecare. L-am chemat îndată pe conducătorul carelor și l-am trimis în grabă la ambasador cu vestea că, din nefericire, n-apucasem să-mi închei treburile și mă vedeam silit să renunț să mă întorc sub ocrotirea lui. L-am rugat să ducă salutări părinților mei, mulțumindu-i pentru bunăvoința ce mi-o arătase.

Nici n-apucasem să mă lungesc în pat căutînd să mă odihnesc și eu cîteva clipe, cînd solul intră în persoană. Am sărit ca ars în picioare, făcîndu-i o plecăciune adîncă în timp ce mă întreba, răstit, ce era cu purtarea mea de necrezut? Trebuia să-l urmez îndată, fără nici o întîrziere.

Cînd să deschid gura să-i vorbesc iarăși despre afacerile neîncheiate, îmi taie vorba, poruncitor:

— Lasă asta! M-am săturat să tot aud minciuni. Cum de nu mi-a trecut pînă acum prin minte ce soi de afaceri îl țintuie locului pe un fante de nu poate să părăsească cu nici un chip orașul — chiar dacă n-aș fi văzut c-ai înhămat, și că te-așteaptă carele încărcate, în curte?

Îmi urcase sîngele în obraz și tremuram ca hoțul prins cu mîța în sac. Cînd mi-a spus însă să-l urmez pe dată, că și așa pierdusem din ceasurile de răcoare ale dimineții, se lovi de o împotrivire neașteptată. Nu m-am lăsat înduplecat nici cu binele, nici cu răul. Mi-a amintit că părinții mei se hotărîseră să mă lase să plec atît de departe numai și numai pentru că mă știau sub ocrotirea lui, atît la dus, cît și la întors.

Cu asta dăduse greș. Mi-am spus îndată: cum adică, înseamnă că trebuie să aștept ca o altă solie să plece către Kosambi, ca să mă pot întoarce lîngă Vasitthi! Nu! Aveam să-i arăt tatălui meu că sînt în stare să merg singur în fruntea unei caravane, și să țin piept la tot greul și la toate primejdiile drumului.

Primejdiile ce pîndeau o caravană, trimisul mi le-a descris în culori ce-ți dădeau fiori. Dar n-avea cine să-l asculte. A plecat înciudat, spunînd că n-are nici o vină, și că-mi voi ispăși singur necugetarea.

Îmi căzuse o piatră de pe inimă. Eram trup și suflet în voia dragostei. Am ațipit purtat de

gîndul ăsta dulce, şi m-am deşteptat abia la ceasul cînd trebuia să pornim spre terasa unde ne aşteptau iubitele.

Noapte de noapte ne-am întîlnit acolo. De fiecare dată, iubirea ne dezvăluia noi comori, şi după ficare despărţire dorul învia mai aprins. Mi se părea că nicăieri pe lume raza lunii nu-i atît de argintie, nici marmora mai răcoroasă ; că numai aici te îmbată iasomia şi pasărea Kokila, cu drăgăstosu-i cîntec, cînd palmierii se leagănă în vis şi copacii asoka, înfioraţi, îşi şoptesc tainice făgăduinţe.

O, îi am şi acum înaintea ochilor, copacii aceeia plini de falǎ înşiraţi de-a lungul terasei. De cîte ori nu ne-am plimbat, înlănţuiţi, la umbra lor ! Terasa-celor-fără-de-griji, aşa era numită, după ei, căci poeţii îi spun acestui copac „cel fără griji" sau „pacea inimii". Nicăieri nu cresc atît de înalţi şi de frumoşi ca în locul acela. Tremurătoare, frunzele ascuţite şi lungi străluceau în lumina lunii, şi adierea nopţii îşi unduia printre ele şoapta legănînd florile de aur, galbene, portocalii şi roşii, cu toate că nu eram încă în vremea Vasanta. Dar cum să nu dea floarea înainte de vreme, cînd asoka îşi deschide mugurii îndată ce o fată frumoasă îi atinge rădăcinile cu piciorul !?

Într-o minunată noapte cu lună — parcă era ieri — şedeam la umbra lor lîngă Vasitthi, — ea îi îmboldise să înflorească timpuriu ! Pînă departe, dincolo de prăpastia înghiţită-n umbre vedeam panglicile de argint ale celor două rîuri şerpuind prin şesul cel fără hotar, unindu-se în

locul numit „Trei meandre". Lumea credea că acolo „Gangele din văzduh" îşi împleteşte curgerea cu ele. Vasitthi arăta spre el peste vîrfurile de copaci — acesta-i frumosul nume pe care-l dau aici marii lumini din cer pe care cei din miazăzi o numesc Calea Laptelui.

Vorbeam şi de Himavatul din miazănoapte, de unde Gangele îşi trage izvorul. Sus, pe crestele-i înzăpezite, îşi au lăcaşul zeii, iar marii asceţi se adăpostesc din vremurile străvechi în nepătrunsul codrilor şi în strungile lui topite în prăpăstii.

Mie însă îmi plăcea să urc pe Iamuna în sus, spre izvoare. „O, — strigam — de-aş avea o corabie ca în poveşti, făcută din cochilii de sidef, să-i fie pînza dorul şi cîrmaci voinţa mea, ne-am duce pe rîu în sus, pe apele-i de argint. Cetatea Elefanţilor s-ar ridica din ruine, şi în palatele din nou înălţate ar răsuna zarva oaspeţilor şi sfada celor ce se joacă cu zaruri. Nisipurile Kurukshetrei ar da morţii înapoi. Bishma cel cu părul nins şi zaua lucitoare şi-ar mîna carul înalt împotriva duşmanului, aruncînd o ploaie de săgeţi netede din trestie. Viteazul Phagedatta s-ar năpusti, călare pe elefantu-i înfocat gata de luptă cu trompa ridicată şi, destoinic, Krishna în cuadriga albă a lui Arjuna ar sosi acolo unde vălmăşagul luptei e mai crîncen. Vai, cît l-am mai pizmuit pe trimisul nostru că e din casta războinicilor, cînd îmi povestea că strămoşii lui au luat parte la neuitata bătălie ! Dar n-am avut dreptate ! Căci străbunii nu-s ai neamului numai, noi înşine ne sîntem moşii şi strămoşii ! Unde eram la vremea aceea ? Poate acolo chiar, prin-

tre cei ce luptau. Oi fi eu fiu de negustori, dar prea mi-a plăcut dintotdeauna să ţiu sabia în mînă ! Nu mi-e ruşine să spun că nu-s un oarecine cînd o trag din teacă !

Vasitthi mă strînse în braţe, furtunos, zicîndu-mi că-s eroul ei ; negreşit eram unul din eroii cîntecelor de vitejie. Care din ei anume, nu puteam şti, fireşte, deoarece dulcea aromă a florilor copacilor fără griji acoperea parfumul copacului de mărgean.

Am întrebat-o ce-i cu mirosul lui, nu auzisem niciodată vorbindu-se de el. Băgam de seamă că aici legendele, — ca tot şi toate — erau mai vii decît la noi, la munte.

Îmi povesti cum într-o zi, zburînd prin lumea lui Indra, zeul Krishna cîştigase, la nişte întreceri în luptă, cerescul copac cu carnea de mărgean. Îl sădise în grădină şi florile lui de carmin îmbălsămau văzduhul pînă departe, jur împrejur. Cînd le sorbeai mireasma, îţi răsărea în minte, vie, amintirea trecutului îndepărtat, născut din vremurile uitate, de demult, din trupul altor vieţi.

— Aici, pe pămînt, numai sfinţii îl pot simţi, spuse şi adăugă şăgalnic : Sfinţi nu vom fi noi doi niciodată ! Dar n-are a face. Chiar dacă n-am fost Nala şi Damayanti, de iubit ne-am iubit tot atît de mult — oricum ne-ar fi chemat. Poate că dragostea şi credinţa sînt unica realitate, ce-şi schimbă doar înfăţişarea şi numele. Ele sînt cîntecul şi noi lăuta. Cînd se strică o lăută, alta îi ia locul, însă melodia-i aceeaşi. Tonu-i mai plin, mai dulce, după cum este instrumentul

— şi harpa mea cea nouă sună mai frumos decît cea veche. Ce altceva sîntem decît două minunate lăute la care zeii cîntă al fericirii cînt !

Am strîns-o la piept în tăcere. Eram mişcat, dar gîndul ei ciudat mă uimea. Parcă citind în mine, adăugă, rîzînd încet :

— Nu s-ar cuveni să gîndesc aşa, poate, Îmi amintesc că într-o zi, cînd i-am spus brahmanului de la noi, de acasă, ceva în felul ăsta, s-a supărat foc, şi mi-a spus să mă închin lui Krishna, iar gînditul să-l las în seama brahmanilor. Deci cum de gîndit n-am voie, dar de crezut, da, vreau să cred că am fost cîndva Nala şi Damayanti, c-am fost de-adevărat.

Ridicîndu-şi mîinile împreunate spre vîrfuri, unde în tremur de frunze florile luceau, purpurii, rosti cuvintele pe care Damayanti, rătăcită în pădure, le spune arborelui asoka. Cu deosebire că versurile muzicale ale poetului i se înmulţeau pe buze, mai bogate, înflorind ca lăstarul răsădit în pămînt sfînt.

„Tu, cel fără de griji, ia aminte la jalea fecioarei, 'Pacea inimii' te numeşti, atunci dăruie pace inimii mele ! Cu ochii florilor să iscodeşti şi în graiul frunzelor, şoptit, să-mi spui unde-i iubitul, unde e Nala..."

Întoarse privirea către mine, drăgăstos, şi luna îşi oglindi lumina în ochii-i umeziţi. Îmi spuse cu buzele tremurînd :

— Cînd ai să fii departe, şi ai să-ţi aminteşti locul acesta şi fericirea pe care am trăit-o împreună, atunci închipuirea ta să mă arate, stînd

și vorbind copacului minunat. Numai că numele ce-l voi rosti e Kamanita, și nu Nala.

Am luat-o în brațe și-am strîns-o nebunește la piept, apăsîndu-mi buzele de buzele ei.

Deasupra noastră frunzele șopteau încet. În clipa aceea s-a desprins, purpurie, o floare mare : pluti ușor, legănat, și se lăsă pe obrajii noștri înlăcrimați. Vasitthi o luă, zîmbind, o sfinți cu o sărutare și mi-o întinse. Am ascuns-o în sîn.

Noian de flori acoperea aleea, așternute printre copaci. Medini, care ședea cu Somadatta la cîțiva pași de noi, pe o bancă, sări în picioare, luă o mînă de flori galbene de asoka și strigă, venind spre noi :

— Ia privește, surioară ! Florile au și început să cadă. Nu trece mult și-or fi destule pentru scaldă.

— Pe cele galbene să nu le pună în baie, spuse prietenul meu, glumeț ca întotdeauna, dacă trupu-i, fraged ca floarea, vrea să înflorească în culoarea iubirii ei, ci numai cele roșii stacojii, cum e cea pe care amicul Kamanita a ascuns-o adineaori la piept. Așa stă scris în cartea de aur a iubirii :

„Că-i galben ca șofranul, așa se zice că e dorul cînd bate la ochi, stins într-un tîrziu ; că-i roșu aprins, cînd nu se stinge, furînd a ochilor lumină".

Au izbucnit în rîs, și el și Medini, plini de haz și prietenoși, cum le era felul.

Vasitthi însă îmi strînse mîna încet și le răspunse, gînditoare, cu zîmbetul ei dulce :

— Te înșeli, dragul meu Somadatta ! Iubirea mea n-are culoarea florii. Am auzit că iubirea, cea adevărată, nu-i roșie la culoare, e neagră, neagră cum a fost gîtul lui Șiva cînd zeul a înghițit otrava care pe ceilalți îi ucide. Așa se cade : iubirea cea adevărată trebuie să știe să îndure și otrava vieții, să guste, de nimeni silită, amarul cel mai amar, cruțîndu-l pe iubit. În felul ăsta își alege culoarea, și nu din bucurii, oricît de mare ar fi strălucirea lor.

Acestea au fost cuvintele iubitei mele, așa a vorbit Vasitthi în noaptea aceea, la umbra copacilor fără-de-griji.

7. PRĂPASTIA

TULBURAT de această amintire atît de vie, pelerinul Kamanita tăcu o vreme. Oftînd, își trecu mîna peste frunte urmîndu-și povestea :

Pe scurt, ce să-ți mai spun, frate, tot timpul acesta umblam ca beat de fericire, parcă nu atingeam pămîntul. Îmi venea să rîd, cînd îi auzeam cînd pe unii, cînd pe alții, numind pămîntul valea plîngerii, și dorind cu tot dinadinsul să nu se mai nască printre oameni.

— Tare proști mai sînt. Somadatta ! strigam, nu-i loc pe lume mai fericit decît terasa-celor-fără-de-griji.

Dar la talpa terasei se căsca o prăpastie.

Coboram peretele cînd am rostit vorba asta necugetată. Ca un făcut, menit să mă încredin-

țeze că pe pămînt nu-i fericire fără partea ei de amar, o ceată de bărbați s-au năpustit în clipa aceea asupra noastră, cu arma în mînă. Era atît de întuneric încît n-am putut să văd cîți erau. Din fericire aveam spatele acoperit de stîncă și, liniștiți la gîndul că primejdia venea numai din față, ne-am apărat viața și dragostea. Cu dinții strînși, tăcuți ca noaptea, nu scoteam un cuvînt, loveam și ne apăram pe înfundate, în vreme ce adversarii noștri țipau ca diavolii, îndemnîndu-se unul pe altul. Să tot fi fost opt, sau poate zece glasuri. Nu se așteptaseră la o asemenea împotrivire, dar nici noi n-o duceam prea bine. Curînd doi zăceau doborîți la pămînt, piedică în calea celorlalți, care se temeau să nu se poticnească de trupurile căzute, nimerind în vîrful săbiilor noastre. Păreau să fi dat înapoi cîțiva pași, nu le mai simțeam, caldă, suflarea în obraji.

I-am șoptit ceva lui Somadatta la ureche, și ne-am strecurat într-o parte, lateral, sperînd că dușmanii, crezînd că sîntem tot acolo, se vor repezi înainte și se vor izbi de stîncă, rupîndu-și lamele, în timp ce noi le-am fi împins fierul între coaste. Oricît de prevăzători am fost, vreun foșnet le-a trezit bănuiala căci nu s-au repezit orbește asupra noastră, așa cum ne așteptam. O dungă îngustă de lumină s-a ivit pe perete. Ieșea din fitilul unui lămpaș abia deschis ; alături, am întrezărit un nas plin de negi și un ochi mijit.

Norocul a făcut că mai aveam în mîna stîngă bățul de bambus cu care ne ajutam la cățărat, și-am tras cu el o lovitură, una de pomină — țipătul de durere și zgomotul de cioburi mi-au dovedit că nimerisem bine. Am luat-o îndată la fugă în direcția din care venisem. Știam că rîpa, aici mai îngustă, se povîrnea și că puteam sui fără greutate. Totuși soarta ne-a venit într-ajutor, și urmăritorii s-au lăsat păgubași, de teama întunericului. Abia mi-am adunat puterile să ajung pînă sus. Sîngeram din mai multe răni. Și Somadatta era rănit, dar mai ușor.

Sus mi-am tăiat haina fîșii și ne-am legat rănile cum s-a putut. Sprijinit pe brațul lui Somadata am ajuns în cele din urmă acasă. Aici am căzut la pat zăcînd săptămîni în șir.

Boleam chinuit de o întreită suferință. Frigurile îmi ardeau trupul acoperit de răni, inima se mistuia de dorul iubitei. Curînd, am început să tremur pentru viața ei. Fragedă ca o floare, primejdia de moarte prin care trecusem și în care, poate mă aflam și acum, o răscolise adînc. Zi de zi, sora ei de lapte, credincioasa Medini, se ducea și venea de la un bolnav la altul. Dusă pe firul gîndului, legătura dintre noi nu s-a rupt nici o clipă. Ne trimiteam flori unul altuia. Pricepuți cum eram amîndoi în graiul lor, ne-am spus vorbe dulci, multe, pe calea gingașelor solii. Cînd m-am mai înzdrăvenit, am început să schimbăm și cîte un vers, și traiul ni s-a părut dintr-o dată mai dulce. Însă odată cu întremarea de care ne apropiam în acelaș pas — prea eram legați ca unul s-o ia înaintea celuilalt — viitorul ni s-a înfățișat încărcat cu griji.

Atacul neașteptat și aparent fără nici o noimă nu mai era acum o taină pentru noi. Nimeni altul decît fiul ministrului, Satagira pe nume, —

cel cu care mă luasem la bătaie pentru mingea Vasitthei, în acea neuitată după-amiază — el tocmise ucigași să mă prăpădească. Prinsese de veste, fără îndoială, că nu părăsisem orașul cu solia și, bănuitor, nu i-a fost greu să iscodească cum petreceam nopțile pe terasă.

Ah, terasa-celor-fără-griji, insula scufundată a iubirii noastre! Dacă ar fi fost după mine, mi-aș fi pus cu bucurie viața în primejdie ca să-mi pot strînge mereu iubita în brațe, acolo. Însă chiar dacă Vasitthi ar fi avut inima să mă lase să sfidez moartea noapte de noapte, soarta m-a cruțat de această ispită. Pesemne că Satagira, pizmașul, a dat de știre părinților ei că ne-întîlneam în taină, amîndoi; la puțin timp, se dovedi că Vasitthi era ținută din scurt, nu i se mai dădu voie să întîrzie pe terasă după asfințit, pasă-mi-te ca să-și cruțe sănătatea șubrezită.

Iubirea noastră își pierduse adăpostul! Ea, care numai în locuri tainice se simte acasă, iat-o silită să umble în văzul lumii! Ne-am întîlnit așa, ca din întîmplare, în grădina publică unde-i zărisem pentru întîia oară chipu-i îngeresc, și o căutasem de atîtea ori în zadar. Dar ce întîlnire a mai fost și asta! Minute furate din zbor, cîteva șoapte schimbate sfios și în pripă — și cît de stingheriți mai eram, temîndu-ne de priviri curioase, sau, cine știe, iscoditoare! Vasitthi se ruga de mine să părăsesc neîntîrziat orașul, simțea moartea dîndu-mi tîrcoale în fiecare clipă petrecută lîngă ea. Se socotea vinovată, cumplit de vinovată că în seara aceea, în seara neuitată pe terasă, mă oprise cu încăpățînare lîngă ea, gata

să mă arunce în ghearele morții — poate că acum, chiar în clipa asta, alți ucigași stau tocmiți, gata să mă înjunghie. Trebuie să plec îndată, să mă feresc cu orice preț de primejdia care mă împresoară, altfel fac din ea o ucigașă, aceea a iubitului ei! Vorbea și glasul i se îneca în lacrimi, și eu stam lîngă ea fără să o pot strînge în brațele mele, fără să-i pot sorbi în sărutări lacrimile curgînd pe obrajii ei palizi, ca picurii grei vestind furtuna. Cum să mă îndur să-mi iau rămas bun de la ea? I-am spus că nu pot să plec pînă ce nu ne vom întîlni încă odată, oricît de greu ar fi, oricîte piedici ne-ar sta în cale. Chiar atunci s-au apropiat niște trecători și-am fost nevoiți să ne despărțim. Însă nici privirile ei rugătoare, nici deznădejdea ei nu m-au clintit. Mă bizuiam pe mintea ageră a iubitei mele; nu se putea ca sub imboldul dragostei și tremurînd pentru viața mea să nu găsească vreo ieșire! Fără să mai vorbesc de ajutorul și sfaturile Medinei, atît de pricepută într-ale dragostei. Și nu m-am înșelat. Chiar în noaptea aceea, Somadatta mi-a dat de veste că urziseră un plan care se arătă plin de făgăduințe.

8. MUGURI ÎN PARADIS

DINCOLO DE ZIDURILE dinspre răsărit ale Kosambiului crește o pădure de sinsapa, dumbrava sfîntă. Acolo, într-o poiană, stă însin-

gurat templul vechi, sau pietrele care au mai rămas din el. De mult nu se mai aduc jertfe în locul ăsta străvechi, deoarece în cinstea lui Krishna — căruia îi era închinat — se înalță între zidurile orașului alt templu, unul mare și impunător. Aici, printre ruine, alături de două bufnițe, trăia o schimnică. Lumea zicea că stă de vorbă cu duhurile și că ghicește viitorul cu ajutorul lor. Suflet milos, punea harul ei și în slujba celor veniți s-aducă daruri de jertfă. Mulți veneau s-o caute așa, după scăpătat, mai ales tineri îndrăgostiți, fete ori băieți, de-i umbla vorba bătrînei că-i mai mult mijlocitoare decît sfîntă. Oricum, nouă sfințenia asta ne trebuia, așa că ne-am dat întîlnire în preajma micului templu.

A doua zi am plecat din oraș în fruntea carelor cu boi, alegînd înadins ceasul cînd oamenii iau drumul bazarului sau se duc la locul de judecată. Am ales străzile cele mai umblate, ca Satagira, rivalul meu, să nu treacă cu vederea plecarea mea. La cîteva ceasuri de drum am oprit caravana într-un tîrgușor și, spre marea bucurie a oamenilor mei, am dat poruncă să pregătească popasul de noapte. Călare pe un cal odihnit, și înfășurat în mantia aspră a unui slujitor, am luat drumul spre soare-apune, înapoi spre Kosambi.

Se lăsa noaptea cînd am ajuns în dumbrava de sinsapa. În timp ce cu luare-aminte mînam calul printre trunchiuri, m-a întîmpinat în semn de bun venit, dinspre vechiul iaz al lui Krishna, mirosul îmbălsămat, noptatec, al florilor de lo-

tus. Curînd, acoperișul pe jumătate năruit al templului, încărcat cu statui de zei, și-a aruncat umbra zimțată și haotică pe cerul ce scînteia de stele. Iată-mă la țintă. De abia mă săltasem din șa că prietenii mei soseau într-un suflet. Scoțînd un strigăt de fericire, Vasitthi și cu mine ne-am aruncat unul în brațele celuilalt, năuci de fericirea de a ne revedea. Nu-mi amintesc altceva decît un val de dezmierdări, de șoapte îngăimate de iubire și jurăminte de credință. Dintr-o dată am tresărit, speriați : o fluturare moale ne atingea obrajii. Țipătul unei bufnițe și un dangăt frînt de clopot ne-a deșteptat din visul de iubire.

Medini trăgea de frînghia vechiului clopot, care chema la rugăciune odinioară, speriind o bufniță încuibată în crăpătura unui zid. N-o făcuse atît cu gîndul s-o anunțe pe bătrînă, cît văzînd-o ieșind din templu înciudată s-audă voci pe locul sfînt fără ca nimeni să-i fi dat de veste.

Medini îi zise că faima sfințeniei și științei ei care uimea, o îndemnase pe ea și pe tînărul acela — și arătă spre Somadatta — s-o caute ca să afle ce ascunde timpul în tainița lui. Sfînta ridică privirea cercetătoare către cer și spuse că Steaua Polară sta în loc prielnic față de Carul Mare ; așa fiind, credea că duhurile se vor arăta binevoitoare. Îi pofti pe Medini și pe Somadatta în casa lui Krishna, cel de șaisprezece mii și o sută de ori mire, care se va bucura să îndeplinească dorințele tinerilor îndrăgostiți. Vasitthi și cu mine, dîndu-ne drept slujitorii lor, am rămas afară.

Nu știu să-ți spun cum ne-am jurat că numai moartea, care pe toate le frînge, ne va putea despărți; cum am vorbit de grabnica mea întoarcere îndată ce vremea ploilor va fi trecut; cum am cîntărit pe ce căi anume și prin ce mijloace i-am putea îndupleca pe bogații ei părinți să nu se împotrivească căsătoriei noastre; — cum vorba se împletea cu sărutări, mereu, cu lacrimi și cu îmbrățișări — nu știu să-ți povestesc cu de-amănuntul, nu mi-a rămas decît o amintire tulbure ca un vis. Cum să-ți spun cînd nu le poți pricepe dacă nu le-ai trăit — că în fiecare îmbrățișare se îngemănau, înfiorate, culmi de fericire și de deznădejde! Strînși unul de altul știam că se apropie ultima îmbrățișare, și cine știe dacă n-avea să fie ultima cu adevărat?

Somadatta și Medini au ieșit prea curînd din templu. Schimnica ar fi vrut să ne ghicească și nouă viitorul, însă Vasitthi s-a ferit, înspăimîntată.

— Nu vreau s-aud că viitorul ne-ar putea fi cu dușmănie, strigă.

— De ce să fie amenințător? întrebă, plină de bunăvoință, bătrîna. Pesemne că viața-i zîmbise, pentru că ducea un trai sfînt.

— Și slugilor le poate înflori norocul, adăugă cu glas plin de făgăduință.

Vasitthi nu se lăsă ispitită. Mă luă de gît, izbucnind în hohote de plîns:

— Iubitule, ești ce am mai scump pe lume — strigă, — și simt că viitorul ne privește cu ochi necruțători. N-am să te mai văd niciodată! Vai!

Auzind-o, m-au trecut fiori de gheață, dar cît am putut m-am străduit să-i scot din cap spaima neîntemeiată. Însă tocmai pentru că nu avea temei, rămîneam neputincios. Lacrimile îi curgeau pe obraji fără încetare. Îmi aruncă o privire ce parcă nu era de pe acest pămînt și, luîndu-mi mîna, o apăsă pe pieptul ei.

— Dacă-ar fi să nu ne mai întîlnim vreodată, să ne rămînem credincioși! Și cînd viața după acest pămînt, atît de scurtă și plină de suferinți, se va încheia, ne vom regăsi în rai și-acolo, împreună, om avea parte de dumnezeiasca fericire, în veci de veci. O, Kamanita! Făgăduiește-mi că așa va fi! Mai mult mă întărești așa decît cu biete vorbe de mîngîiere, neputincioase cum stă firul de trestie în calea apelor, în fața valurilor soartei ce se apropie vuind. Însă hotărîrea sfîntă și neînduplecată e atot-puternică și născătoare de viață.

— Dacă-i așa, dacă nu-i mai mult, iubito, am să te găsesc oriunde ai fi, — i-am spus. Să sperăm însă că în lumea asta, aici, pe pămînt.

— Aici nimic nu-i sigur. Însăși clipa de față nu mai e a noastră! Altfel e în paradis.

— Ah, Vasitthi, — am oftat — să existe oare un paradis? și unde?

— Acolo unde soarele asfințește — spuse cu încredere deplină un glas, — se află paradisul luminii fără de hotar. Toți cei ce cutează să disprețuiască ale pămîntului, îndreptîndu-și gîndul spre acel tărîm al fericirii, au parte de o naștere neprihănită, în mugurele unei flori de lotus.

Dorul dintîi către paradis iveşte un mugure în sfîntul eleşteu cu apa cum e cristalul. Şi fiecare gînd curat, fiecare faptă bună îl creşte, în vreme ce răul, oricare ar fi, cu gîndul, cu vorba ori cu fapta, îl roade ca viermele, şi se ofileşte.

Ochii îi străluceau ca flacăra luminilor din templu, şi glasu-i unduia ca o cîntare.

Apoi, ridicînd mîna, arătă în sus către Calea Laptelui, ce-şi întindea blînd, deasupra vîrfurilor întunecate ale copacilor, luciul de alabastru în lungul şesului ceresc, smălţuit cu stele ce scînteiau ca tot atîtea pietre scumpe.

— Priveşte, Kamanita! strigă, Gangele din ceruri! Pe valurile de argint ce adapă iazurile cu lotuşi din cîmpiile fericirii să ne jurăm că din tot sufletul, din toată inima, vom pregăti iubirii noastre lăcaşul pentru veşnicie!

M-a cuprins o stare ciudată — eram cu inima plină, răscolit totodată pînă în adîncuri. Mi-am ridicat mîna alături de-a ei, şi inimile ni s-au înfiorat, îngemănate, la gîndul sacru că în aceeaşi clipă acolo, sus, în necuprinderea depărtărilor, dincolo de furtunile firii pămînteşti, înmugureau, pereche, două flori ale iubirii fără-de-sfîrşit.

Topită, Vasitthi se lăsă moale în braţele mele; cu ultimele puteri îmi apăsă pe buze sărutarea de rămas bun şi rămase aproape neînsufleţită.

Am aşezat-o uşor în braţele Medinei. Sărind în şa, am pornit-o în goană, necutezînd să privesc în urmă.

9. SUB CONSTELAŢIA TÎLHARILOR

CÎND AM AJUNS în satul unde poposeau oamenii mei era noapte adîncă. N-am şovăit să-i trezesc şi caravana şi-a reluat drumul cîteva ceasuri înainte de răsărit.

În cea de-o douăsprezecea zi, cam spre amiază, am sosit într-o vale plină de farmec din regiunea împădurită a Vedisei. Un pîrîu şerpuia leneş, limpede, printre cîmpiile verzi; dealurile unduiau molcom, acoperite cu tufişuri pline de flori adînc mirositoare; pe fundul întins al văii, nu departe de rîu, creştea un arbore nyaphroda. Coroana-i mare şi deasă cît un dom îşi arunca umbra întunecată pe covorul de smarald. Sprijinită de mulţimea trunchiurilor crescute din margini, copacul se întindea cît o dumbravă, putînd adăposti şi zece caravane.

Ştiam rostul de cînd venisem, şi-l alesesem de mult ca loc de popas. Caravana s-a oprit, boii obosiţi de drum au intrat în apa joasă, bîndu-i cu lăcomie răcoarea. Au început să pască iarba fragedă de pe mal. După ce s-au scăldat şi ei, oamenii s-au dus să culeagă vreascuri pentru fiertura de orez, în vreme ce, răcorit după baie, m-am tras unde era umbra mai deasă. Rezemat de o rădăcină a bătrînului copac, mi-am purtat gîndul la Vasitthi. În curînd am văzut-o în vis: cu ea de mînă pluteam prin cîmpiile paradisului.

M-am întors la realitatea crudă trezit de strigăte. Ieşiţi ca printr-o vrajă din pămînt, băr-

bați cu armele în mîini se iviră roi împrejurul nostru. Din tufișuri alții se revărsau, mereu. Ajunși în dreptul carelor, pe care le așezasem roată împrejurul copacului, mi-au atacat oamenii. Aprigi mînuitori de arme, aceștia se apărau cu tărie. Dintr-o dată un zdrahon, unul bărbos, arătare de spaimă, răsări înaintea mea : gol pînă la brîu, trei șiraguri de degete de om îi atîrnau la gît. Știui : „Ăsta-i Angulimala, cumplitul ! Tîlharul însetat de sînge, pustiitorul satelor, jefuitorul orașelor — spaima ținutului ! Omoară oamenii și-și leagă de gît degetul mare de la fiecare ucis."

Simții că-mi sunase ceasul.

Și cît ai clipi, uriașul îmi smulse sabia din mînă — o ispravă de care pînă atunci n-aș fi crezut că e în stare vreo ființă pămînteană. În clipa următoare zăceam la pămînt, legat de mîini și de picioare. Oamenii mei pieriseră cu toții, în afara unui slujitor bătrîn al tatălui meu, doborît de mulțimea care-l împresurase, prins ca și mine fără să fi fost rănit. Sub frunzarul umbros al uriașului copac, jur împrejur, tîlharii se puseră pe petrecut.

Șiragul acela de cristal cu piatra din ochi de tigru, de care-ți povestisem cum se rupsese în timpul luptei cu Satagira pentru mingea Vasitthei, colanul pe care buna mea mamă mi-l atîrnase de gît să-mi poarte noroc, mîna de ucigaș a lui Angulimala mi l-a smuls.

Altceva mă durea mult mai mult : pierdusem floarea de asoka pe care-o purtam lipită de inimă din ceasul în care mi-o dăduse atunci, în noaptea aceea pe terasă. Mi se părea că-i văd flacăra strivită, roșie, sub iarbă, în călcătura celor mai tineri dintre borfași ; forfotind, se grăbeau să aducă celor din ospăț carnea rumenă și aburindă a unei vite tăiate în pripă, și tidve pline ochi cu rachiu. Simțeam cum mi se zdrobește inima sub călcîie de cîte ori zăream floarea sărmană pierită sub talpa murdară, și apărînd stinsă din ce în ce. N-am mai zărit-o deloc. Mă gîndeam : oare Vasitthi o fi stînd astăzi în fața copacului-fără-griji ? Ce bine că arborele nu-i putea spune unde sînt, s-ar fi prăpădit de spaimă aflînd în ce stare eram.

La zece pași de mine Angulimala chefuia cu niște ortaci ai lui. Harnică, sticla trecea de la o gură la alta, și chipurile — în afara unuia singur de care-ți voi vorbi mai tîrziu — se înroșeau văzînd cu ochii, în vreme ce banditii țineau sfat. Vorbeau aprins, apoi i-am auzit răstindu-se unii la alții, ca în cele din urmă să izbucnească o ceartă.

Știam destule, dar graiul tîlharilor nu-l înțelegeam — iată cît e de greu omului să judece ce anume e de folos să învețe și ce nu. Tare aș fi vrut să pricep ce țipau cît îi ținea gura, căci asta simțeam, de mine era vorba și de soarta mea. Chipurile și gesturile lor arătau asta limpede. Mă treceau fiori văzînd privirile de foc fulgerate spre mine, de sub sprîncenele stufoase și înfurcate, de căpetenia tîlharilor ! Cum îmi mai lipsea amuleta împotriva deochiului ! O ve-

deam strălucind pe pieptul păros al namilei. După cum am aflat mai tîrziu, chiar sub ochii lui dădusem lovitura de moarte unuia din apropiații inimii lui, luptător de frunte al cetei. Angulimala nu se răzbunase pe loc numai și numai să mă vadă murind cu încetul în cazne. Ceilalți însă nu se îndurau ca o pradă atît de bogată, ce de drept se cuvenea tuturor, să fie irosită. Cu fața rasă și chelie, unul ce părea a fi preot se înverșuna împotriva lui Angulimala — singurul în stare să stăpînească fiara. Era singurul rămas cu obrajii palizi și după băutură. Angulimala cînd sărea ca ars în picioare, dînd să tragă sabia din teacă, cînd se așeza din nou, pînă în clipa cînd, spre norocul meu, a biruit părerea tuturor.

Banda lui Angulimala făcea parte din așa-zișii „trimițători" ce-și trăgeau numele de la rînduiala de a trimite unul din doi ostateci după bani de răscumpărare. Cînd prindeau un tată și un fiu, trimiteau tatăl să-și răscumpere fiul; din doi frați îl trimiteau pe cel mai vîrstnic. Dacă le cădea în mînă un învățător, trimiteau ucenicul; dintre o slugă și un stăpîn alegeau sluga. De aceea lumea îi poreclise „trimițătorii". După rînduială, cruțaseră slujitorul tatălui meu, măcelărindu-i pe ceilalți pînă la unul; acesta, bătrîn dar vînjos, părea deștept și priceput — condusese multe caravane în viață.

L-au deslegat și l-au trimis chiar în aceeași seară la noi acasă, după ce, în taină, îi încredințasem un cuvînt din care părinții mei puteau recunoaște adevărul situației. Înainte de a porni la drum, Angulimala îi dete o frunză de palmier pe care zgîriase un șir de semne. Era un soi de foaie de liberă trecere, ca nu cumva pe drumul de întoarcere alți tîlhari să pună mîna pe bani. Numele lui era atît de temut, încît chiar și hoții care nu șovăiau să smulgă la drumul mare daruri sortite regelui se fereau să se atingă de ce era al lui.

Într-un tîrziu m-au deslegat, știind că nu voi fi deajuns de nesocotit ca să încerc să-mi iau tălpășița. Cum m-am văzut liber, m-am dus într-un suflet la locul unde dispăruse floarea roșie de asoka. Vai, n-am mai dat nici măcar de o frîntură din ea. Firavă, flacăra florii părea scrumită sub talpa grea a tîlharilor. Să fie un semn al soartei privind iubirea noastră?

Iată-mă trăind cot la cot cu haidamacii ăștia primejdioși. Mă lăsau să mă mișc în voie printre ei, așteptînd răscumpărarea ce trebuia să vină peste două luni.

Eram în jumătatea întunecată a lunii, cînd furturile și jafurile se țineau lanț. E timpul fioroasei zeițe Kali, prielnic afacerilor, așa că nu trecea o noapte fără vreo spargere sau un atac. În cîteva rînduri au pustiit sate întregi. În cea de-a cincisprezecea noapte a sfertului din urmă au sărbătorit-o pe Kali. Groaznică serbare! În fața chipului cioplit, au înjunghiat tauri și nu mai știu cîte capre negre, ba și cîțiva prinși nefericiți. Tîrau victima în fața altarului și-i tăiau o vînă. Sîngele țîșnea drept în gura căscată larg a spăimoasei statui; din toate părțile îi atîrnau șiraguri de hîrci omenești.

A urmat, sălbatecă, orgia. Cu minţile băute, hoţii au răpit nişte baiadere dintr-un templu cu o nemaiauzită îndrăzneală. Vinul îl făcea mărinimos pe Angulimala ; ţinea cu tot dinadinsul să mă fericească cu o baiaderă, una tînără şi frumoasă. N-am primit-o, cu gîndul la Vasitthi. Jignită, a izbucnit în hohote de plîns. Angulimala se făcu foc. M-a înhăţat şi mi-ar fi făcut de petrecanie de nu s-ar fi arătat chelul, acela fără barbă, să mă scape din mîinile lui. O vorbă i-a fost de ajuns : Angulimala şi-a desfăcut pumnul de fier şi s-a îndepărtat, mormăind ca o fiară greu stăpînită.

Omul acesta ciudat, de două ori salvatorul meu, cu mîinile mînjite de jertfele aduse pe altarul lui Kali, era fiul unui brahman. Născut în zodia răufăcătorilor, alesese meseria de hoţ. Mai întîi a făcut parte din banda „sugrumătorilor", apoi trecuse la „trimiţători" din consideraţii ştiinţifice. Moştenise din părinţi o aplecare către meditaţia religioasă şi tălmăcirile cărtutăreşti. Aşa se făcea că, pe de o parte, slujea ca preot ritualul jertfelor, — şi lumea zicea că norocul bandei se datora şi ştiinţei lui preoţeşti, nu numai destoiniciei lui Angulimala, — iar pe de altă parte preda arta tîlhăriei, dar într-o formă sistematică, împreună cu tehnica şi morala ei. Spre uimirea mea, răufăcătorii aveau şi ei o morală, una a lor, şi nu se socoteau mai prejos decît ceilalţi muritori.

Le vorbea mai cu seamă în timpul nopţii cînd, în afara unor împrejurări neprevăzute, treburile rămîneau pe loc. În mijlocul unei poieni se adunau în semicercuri, împrejurul preacuviosului Vajaçravas, aşezat cu picioarele în cruce. Ţeasta-i mare şi cheală strălucea în lumina lunii şi, după înfăţişare, nu se deosebea de un învăţător al Vedelor împărtăşind sihaştrilor din păduri predania cea de taină. Printre cei ce-l înconjurau vedeai numai chipuri fioroase, sălbatece, numai bune de spînzurat. Îi văd parcă şi acum, şi mi se pare că aud vuind pădurea cînd mai tare, cînd mai încet ; cînd şi cînd se auzea răgetul îndepărtat al tigrului, sau pantera lătrînd răguşit. Glasul lui Vajaçravas curgea liniştit, întruna, ca apele unui rîu — o voce joasă şi plină, nepreţuita moştenire din neam în neam al Udgatarilor.

Vajaçravas mă îndrăgise şi aveam voie să-l ascult şi eu. Spunea că eram născut, ca şi el, în zodia tîlharilor şi că aveam să mă însoţesc cu slujitorii lui Kali. Puteam să trag foloase ascultîndu-i cuvîntul menit să trezească în mine imboldul aţipit. Cîte n-am auzit din gura lui privind feluritele „secte ale lui Kali" — pe numele lor adevărat hoţi şi tîlhari, — şi despre obiceiurile lor. Vorbea cu haz şi vorbea adînc, de pildă despre „Cum să foloseşti curvele ca să înşeli potera" — „Cum să recunoşti, printre funcţionarii mari sau mărunţi, cei ce pot fi mituiţi, alături de un scurt îndreptar privind cît să dai şi cît nu". Cît simţ de observaţie, ce logică strînsă vădea căutînd un răspuns întrebării : „Cum şi de ce pungaşii se recunosc dintr-o privire, în timp ce

oamenii cinstiţi nu, — şi cu ce folos se aleg cei dintîi." Ce să mai zic despre strălucitele discursuri. „Privind prostia paznicilor de noapte : îndeobşte, cîteva consideraţii încurajatoare pentru începători" — şi cum răsuna pădurea de hohotele de rîs, pînă ce veneau din toate colţurile taberei să vadă ce se întîmplă.

Maestrul ştia să se facă ascultat şi cînd vorbea despre latura tehnică, searbădă, a meseriei. Mi-l amintesc descriind felul în care se face o spărtură fără zgomot într-un zid, sau cum sapi un loc de trecere pe sub pămînt precum scrie la carte. Ne învăţa meşteşugul de a făuri şperacle în diferite feluri, aşa-numitul bot-de-şarpe, sau cîrligul în formă de rac. Ne mai învăţa în amănunte cum să cînţi încet din alăută ca să afli dacă cineva stă de veghe, sau cum să bagi pe o fereastră sau o uşă un cap de bărbat cioplit în lemn ca să vezi dacă presupusul fur este băgat în seamă ori nu. N-am mai auzit pe nimeni vorbind cu atîta pricepere şi cu atîta duh cînd ne arăta că, la săvîrşirea unui furt, oricine ar putea apărea ca martor mai tîrziu trebuie omorît ; că hoţul îndeobşte se cuvine să se ferească de omenie şi virtute, să fie aspru, necruţător şi nelegiuit ; cînd are prilejul, să nu dea îndărăt nici de la băutură, nici de la curvie.

Ca să ţi-l poţi închipui cu adevărat, şi să-i poţi judeca mintea ascuţită, trebuie să-ţi spun fragmentul cel mai cunoscut al tălmăcirii sale din Sutrele lui Kali, — sutre străvechi, învăţătura de taină a tîlharilor — tălmăcire cu faimă canonică, sau pe aproape.

10. CREZUL DE TAINĂ AL TÎLHARILOR

SUTRA A 476-A ZICE : „Şi cea dumnezeiască, oare ? Nu. Lipsă de răspundere datorită spaţiului, a scripturilor şi a datinei."

Venerabilul Vajaçravas dă următoarea tălmăcire : „Şi cea dumnezeiască" — adică pedeapsa. Sutrele premergătoare vorbeau de pedepsele pe care domnul sau stăpînirea le prevăd pentru nelegiuiţi şi anume : schilodirea mîinilor, a picioarelor ; tăierea nasului, cazanul cu fiertură, coroana de smoală, botul de balaur, bătaia la stroi, cazna calului de lemn, uleiul clocotit, tăierea capului, aruncatul la cîini, trasul în ţeapă — temeiuri îndeajuns ca tîlharul să nu se lase prins şi să facă ce-o face să scape.

Acum unii zic : şi pedeapsa dumnezeiască îl paşte pe răufăcător. Nu, spune sutra noastră ; şi anume pentru că stă sub semnul nerăspunderii. Lucrul se vădeşte în trei feluri : prin judecată, prin cărţile Vedei şi prin cîntecele de vitejie care au străbătut veacurile.

„Din pricina spaţiului" presupune următoarea judecată : Cînd tai capul unui om sau unei fiare, fierul trece printre particele indivizibile, atomii, pe care nu-i poate tăia tocmai pentru că sînt indivizibili. Ceea ce este tăiat, e golul dintre particele, spaţiu ce nu poţi să-l vatămi fiindcă nu e. A dăuna nimicului înseamnă a nu dăuna. Prin urmare, prin tăierea golului nu iei nici o răspundere asupra ta ; ca atare pedeapsa dumnezeiască

nu-şi are locul. Dacă lucrul e valabil pentru omor, cu cît mai mult pentru fapte pentru care oamenii dau pedepse mult mai uşoare !

Asta e judecata. Să vedem ce zic scripturile. Sfintele Vede ne învaţă că singura existenţă adevărată e Brahma, marea zeitate între toate. Dacă-i aşa, atunci e limpede că omoru-i doar o amăgire deşartă. O spun chiar Vedele, lămurit, în locul unde Yama, zeul morţii, în învăţătura ce i-o dă tînărului Nuşiketa îi spune printre altele :

„Cînd cel ce omoară crede că omoară
Şi cel ce-i omorît că moare
Se înşeală şi unul şi celălalt
Nu moare al doilea, cel dintîi nu omoară."

Adevăr adînc ca prăpastia, însă cîntecul de vitejie al lui Krishna şi Arjuna îl lămureşte pe deplin: Krishna, care e fiinţa în sine, nefăcută, nepieritoare, veşnică, atotputernică şi de necuprins, zeul, marele între toţi, a luat chip de om întru izbăvirea făpturilor — Krishna, în ultimele zile pe care le trece pe pămînt, îi vine într-ajutor regelui Panduingilor, inimosul Arjuna, în lupta ce-o duce împotriva Kuruingilor. Aceştia se făcuseră vinovaţi de o mare nelegiuire faţă de el şi de fraţii lui. Cînd oştile aşezate în linie de bătaie, stăteau faţă în faţă, fremătînd şi cu armele pregătite, Arjuna zări în rîndurile vrăjmaşe prietenii de altădată, veri şi neamuri, căci Panduingii şi Kuruingii erau fiii a doi fraţi. Arjuna,

cu sufletul tulburat pregeta să dea semnalul luptei sîngeroase, nu se îndura să ia viaţa celor ce-au fost ai lui, cîndva. Nehotărît, cu sufletul sfîşiat de îndoială, stă în carul de luptă, cu capul căzut în piept, şi lîngă el Krishna, zeul de aur, îi mînă caii. Krishna ghici pricina frămîntării nobilului domn al Pandavilor. Arătă către oştile adunate, multe, de o parte şi de alta şi-i spuse, zîmbind, că dacă fiinţele răsar în viaţă şi pier, e numai o părere, că ceea ce dăinuie în ele e făptura unică, nenăscută şi nepieritoare, pe care nici moartea, nici naşterea n-o pot atinge.

„Cine-l socoate pe altul ucigaş,
Cine-l socoate pe celălalt că-i ucis
Nimica nu ştie nici de unul nici de celălalt —
Nimeni nu omoară, nimeni nu-i ucis —
Dă semn să-nceapă lupta !

Domnul Pandavilor îi ascultă povaţa şi înălţă semn să pornească lupta năprasnică cum alta n-a mai fost, şi ieşi biruitor. În felul ăsta, Krishna, marele zeu întrupat, desvăluindu-i lui Arjuna învăţătura cea de taină, dintr-un bărbat cu mintea de rînd şi slab de înger a făcut un gînditor, şi un erou cu inimă de piatră.

Adevăru-i acesta :

Tot ceea ce înfăptuieşti, sau dai poruncă să fie înfăptuite, cel ce distruge şi cel ce porunceşte distrugerea, cine loveşte şi cel ce porunceşte ca lovitura să se dea, cine ia viaţa unei fiinţe sau cine ia ce nu i se cuvine, cine pătrunde în case prin spargere furînd avutul altuia, nu se face

vinovat cu nimic. Şi cine zdrobeşte o făptură vie a pămîntului, fie cu discul de luptă, fie cu tăiş ascuţit şi o face zob, acela n-are nici o vină, şi nu-i un nelegiuit. Nici cine ar cutreiera malul de miazăzi a Gangelui pustiind şi semănînd moartea pe tot locul, nu s-ar face vinovat cu nimic. Nici cel ce ar cutreiera malul de miazănoapte al Gangelui făcînd pomeni şi împărţind daruri, n-are nici un merit. Blîndeţea, milostenia, renunţarea de sine nu aduc nici un merit, neînsemnînd facere de bine.

Acum urmează, uimitoare, cumplită, sutra a 477-a :

„Mai curînd din pricina mîncătorului."

Şi iată cum ne-a tălmăcit venerabilul Vajaçravas tîlcul acestor cuvinte, puţine la număr, dar încărcate cu taina tainelor :

Nu-i deajuns că tîlharul şi ucigaşul nu se fac vinovaţi de nimic, şi nu atrag asupra lor pedeapsa dumnezeiască ; mai mult, se întîmplă tocmai de-a-ndoaselea : ceea ce-i aşteaptă e îndumnezeirea. Aşa reiese din acele rînduri ale Vedei ce preaslăvesc marele zeu ca fiind cel ce pe toate le înghite :

Cel ce înghite războinici şi brahmani
Ca pe un dumicat de pîine,
După ce i-a muiat în fiertura morţii

Căci din Brahma se naşte lumea şi tot în el se pierde, Brahma o naşte mereu, şi mereu o desface. Dumnezeu, prin urmare, nu-i numai făcă-

torul, e şi mîncătorul. Şi dacă dintre toţi nu-s pomeniţi decît războinicii şi brahmanii, e pentru că sînt mai de soi, şi stau şi pentru ceilalţi.

Într-alt loc citeşti :

„Eu îi înghit pe toţi, pe mine nimenea"

Astfel glăsuieşte marele zeu, cînd în chip de berbece urcă pe băiatul Medhathiti în lumea cerurilor. Mîniat că-i luat cu sila, feciorul a vrut să ştie cine-i cel ce-l răpeşte :

„Spune-mi cine eşti, de nu, te va lovi mînia mea, că sînt brahman."

Şi atunci cel ce luase înfăţişarea berbecelui i se arată cu chipul lui adevărat : e Brahma, marele între toţi, şi Totul în Tot şi-i spune :

„Cine-i cel ce omoară, cine-i cel ce prinde ?
Cine-i berbecul care te-a răpit ?
Eu sînt eu, mă arăt sub chipul ăsta
Sînt cel ce se arată cînd într-un fel, cînd într-altul."

Cînd cineva se înfioară, şi-l cuprinde teama,
Eu sînt cel ce se teme, eu sînt cel temut
Mărimea doar ne deosebeşte
Pe toţi îi înghit, pe mine nimenea

Cine mă poate şti, cine să mă desluşească ?
Pe toţi duşmanii i-am învins, pe mine nimenea."

Aşa că e limpede, chiar pentru nătîngi, că nici asemănarea cu Brahma nu constă în faptul de a fi lovit şi înghiţit, cum s-ar întîmpla dacă blîn-

dețea și renunțarea de sine s-ar număra printre virtuți — ci dimpotrivă, se cade să-i lovești și să-i înghiți pe ceilalți, cu alte cuvinte să te slujești de ei, și apoi să-i desființezi, fără să lași pe altul să-ți facă vreun rău.

De aceea, nu încape nici o îndoială că învățătura privind pedeapsa în iad a răufăcătorilor e doar o născocire. Sufletele slabe au scornit-o ca să se apere de răutatea celor puternici, ca să-i bage în sperieți.

Și dacă întîlnești în Vede atare învățătură, e că a fost strecurată acolo pe furiș, căci de potrivit nu se potrivește cu esența învățăturii.

Cînd Rigveda spune că, în pofida faptului că lumea e una cu Brahma, Dumnezeu recunoaște că dintre toate, omu-i făptura cea mai pătrunsă de Brahma — atunci înțelegem că dintre oameni, tîlharul cel adevărat, tîlharul curat e făptura cea mai pătrunsă de Brahma. Ca atare, e încununarea creațiunii. În ceea ce-l privește pe pungașul de rînd, cel care nu s-a învrednicit s-ajungă tîlhar, asta se datorează — zice scriptura — părerii că „asta-i a mea" e doar o amăgire, piedică în calea înălțării omului.

Prin urmare nu încape îndoială că borfașul, care n-are alt țel în viață decît să lupte neîncetat, cu gîndul și cu fapta, împotriva amăgirii că „asta-i a mea", este o manifestare a celui mai înalt adevăr.

Totuși, fiind un răzvrătit, tîlharul stă deasupra borfașului.

Iată cum, prin judecata și litera scripturii, se dovedește că tîlharul e „încununarea creațiunii".

11. TROMPA ELEFANTULUI

IATĂ, CAM AȘA gîndea omul acela ciudat care nu semăna cu nimeni. Spre deosebire de mulți alți gînditori, nu-l puteai învinui că nu-și punea teoria în practică.

Dar să mă întorc la povestea mea.

Atîtea întîmplări și noi îndeletniciri ale minții — nu pierdusem prilejul să învăț graiul tîlharilor — au făcut ca vremea să-mi treacă repede. Însă pe ce se apropia sorocul, pe atît mi se strîngea inima. Oare va veni răscumpărarea ? Să zicem că răvașul avea să-l ferească pe slujitor de tîlhari. Dar cîte primejdii nu-l pîndeau în cale ? Un tigru putea să-l sfîșie, un rîu să-l smulgă în apele-i umflate, sau cine știe ce întîmplare să-l ațină din drum, așa pe neașteptate, cum îi e dat uneori călătorului. Cînd și cînd, răutăcioasă, privirea lui Angulimala mă fulgera ca o flacără. Părea că abia așteaptă o întorsătură potrivnică, și simțeam cum mă trec nădușelile. Oricît de bine ticluită, de strîns argumentată era spusa lui Vajaçravas, cum că de fiecare dată cînd banii de răscumpărare nu soseau la ceasul hotărît, împricinatul se cuvenea să fie fierăstruit cu joagărul, și cele două jumătăți ale trupului svîrlite în drum — și anume partea purtînd capul către lună-răsare — trebuie să spun că admirația pentru demonstrația științifică a prea învățatului meu prieten s-a domolit, și mă treceau fiori cînd au adus joagărul de-adevăratelea, cu lama dințată, pe care-l foloseau cu acest prilej, și doi

dintre haidamaci s-au apucat să-l încerce pe o momîie de cîrpe.

Văzîndu-mă cum mă pierd, Vajäçravas m-a bătut prietenos pe umăr, spunînd că asta nu mă privește. Cuvîntul lui mi-a dat nădejdea că la nevoie mă va ajuta să scap și-a treia oară. Cînd să-i mulțumesc îmi spuse, cu fața îngîndurată: „Dacă ți-e scris de o karmă cernită să nu-ți vină răscumpărarea la soroc, și să întîrzie fie numai cu o jumătate de zi, nici dumnezeu, nici dracu nu-ți pot veni într-ajutor. Legea lui Kali nu cunoaște îndurarea. Dar fii pe pace, fiule! Alta ți-e soarta, și-i deosebită. Mă tem mai curînd că, după o viață de tîlhar plină de faimă, ai să mori tras în țeapă ori descăpățînat în marea piață. Ehei, dar pînă atunci mai e!"

De, vorbe nu prea mîngîietoare! Așa că mi-a căzut o piatră de pe inimă cînd, o săptămînă înainte de vremea hotărîtă, s-a înființat bătrînul credincios cu banii. Mi-am luat rămas bun de la cumplita mea gazdă, care mă privea cu ochii încrîncenați, ce nu uitau prietenul înjunghiat. Citeam în ei părerea de rău că nu m-a trecut prin fierăstrău. Am strîns mîna brahmanului cu duioșie. Și el își stăpînea cu greu lacrimile și m-a încredințat că ne vom întîlni din nou, negreșit, pe întunecatele cărări ale lui Kali.

Am plecat, amîndoi, însoțiți de patru tîlhari. Chezășuiau cu pielea lor că vom ajunge teferi la Ujjeni. Așa era Angulimala, grijuliu pentru cinstea lui de tîlhar! Le făgăduise că, dacă n-om ajunge nevătămați în orașul meu de baștină, o

să-i jupoaie de vii și o să le atîrne pielea la răspîntie, în cele patru colțuri. Era om de cuvînt.

Din fericire, totul s-a petrecut cu bine, și cei patru flăcăi, tovarăși de nădejde, vor fi fiind și în ceasul ăsta slugile zeiței dansatoare, cea cu salbă de hîrci.

Am ajuns la Ujjeni fără peripeții. Avusesem parte de ele îndeajuns! Bucuria părinților mei cînd m-au revăzut nu poate încăpea în cuvinte!

Îmi venea greu să le cer din nou încuviințarea să iau, peste un timp, drumul spre Kosambi. Tata, sărmanul, în afara banilor de răscumpărare — care nu erau puțini — pierduse toată marfa trimisă cu mine, își pierduse oamenii, cu toții, și n-avea cum să mai înjghebe, multă vreme, o caravană. Dar asta era o piedică măruntă față de groaza ce-i cuprindea pe părinții mei la gîndul primejdiilor care m-ar fi pîndit în cale. Cînd și cînd mai umbla cîte un zvon despre Angulimala, despre o grozăvie sau alta de-a lui, și trebuie să spun că nu-mi ardea deloc să cad iară în mîinile lui. Să trimit o ștafetă la Kosambi nu se putea la vremea aceea. Mă mîngîiam cu amintirea, sperînd că vor veni și zile mai bune și că Vasitthi, iubita mea, îmi va rămîne credincioasă.

Ziua așteptată sosi. Cu iuțeala fulgerului se răspîndi vestea în oraș că Angulimala, cumplitul, a fost răpus de Satagira, fiul ministrului din Kosambi. Banda lui a fost în parte risipită, în parte căsăpită, iar căpitanul și ortacii lui prinși și executați.

Din clipa aceea părinții mei n-au mai putut ține piept stăruințelor mele năvalnice. Aveam temei să credem că, de-acu încolo, drumurile aveau să fie sigure, cel puțin pentru un timp, și tata se arătă dispus să-și mai încerce încă o dată norocul cu o caravană.

Cînd colo, așa, pe neașteptate, a dat o boală peste mine. Abia în pragul anotimpului ploios am început să mă întremez, și a trebuit să aștept să treacă.

Acum nu-mi mai stătea nimic în cale. Părinții și-au luat rămas bun de la mine, îmi tot dau sfaturi și mă rugau să fiu cu băgare de seamă. Iată-mă pornit la drum cu o caravană mare, treizeci de care cu boi încărcate ochi. Plecam cu inima plină de bucurie și cutezanță. Dorul aprins părea să-mi pună pinteni.

Am călătorit liniștiți, netulburați de nimeni, și într-o dimineață însorită iată-ne intrînd pe poarta Kosambidului. Aproape că-mi ieșeam din minți de fericire. Băgai de seamă că o mare de oameni se înghesuia pe străzi. Înaintam încet, din ce în ce mai greu, pînă cînd convoiul nostru s-a văzut nevoit să se oprească la încrucișarea cu strada mare a orașului. Să străpungi mulțimea, nici vorbă! Abia atunci îmi dădui seama că strada e împodobită ca de sărbătoare, drapele fluturau în vînt, covoare atîrnau din balcoane și ferestre și sus, deasupra străzilor, ghirlande de flori își arcuiau bolțile între case. Vreun alai, pesemne. Ardeam de nerăbdare și, suduind, i-am întrebat pe cei din față ce naiba se petrece aici.

— Ei, — au strigat — cum de nu știi că azi e nunta lui Satagira, feciorul ministrului? Fii fericit că ai sosit la ceasul potrivit, convoiul trece chiar pe aici venind dinspre templul lui Krishna. Să știi, asemenea strălucire nu ți-a mai fost dat să vezi pînă acum.

Satagira își serba nunta — ce veste minunată! Dar și binevenită — pețitul lui era una din marile opreliști în calea căsătoriei mele cu Vasitthi. Domolit, m-am hotărît să aștept, știind că n-avea să țină mult. Se și zăreau în depărtare vîrfurile de suliți ale călăreților, stîrnind în trecere o zarvă asurzitoare de urale. Lumea-i ținea la mare cinste; ei îl prinseseră pe Angulimala și pe-ai lui.

În urma lor se apropia elefantul purtînd mireasa în spinare. Priveliștea te copleșea. Fruntea noduroasă, mare cît un deal, a uriașului pachiderm, amintind muntele sfînt Meru, era acoperită de un văl de pietre scumpe, fel și fel. După cum broboane de sudoare îi picură de pe tîmple și fața elefantului în călduri, și atrase de dulcele miros albinele se atîrnă, roi, de ele, tot așa și aici minunate mărgăritare îi străluceau pe tîmple și pe față, iar pe deasupra, străvezie, se legăna o alesătură de diamante negre. Priveai, și-ți venea să strigi de admirație, atît era de frumos. Falnici, colții erau poleiți cu aur fin; din acelaș nobil metal era făcut și pieptarul greu, bătut în rubine mari, din care, subțiri, se desprindea un abur albastru, văl străveziu de Benares, plutind în jurul picioarelor vînjoase ale elefantului, ca negurile dimineții printre trunchiuri.

Privirea mi s-a oprit însă, țintuită, de trompa elefantului. Și la noi, în Ujjeni, văzusem procesiuni unde trompele elefanților erau magnific împodobite, însă niciodată nu văzusem podoabă atît de minunată ! La noi, trompa se împărțea în cîmpuri, alcătuind un model mărunt ce se întindea, colorat, pe întreaga-i suprafață. Aici pielea se întrevedea ca o ramură întunecată printr-o rețea de vrejuri înfrunzite — frunze ascuțite de asoka — și florile răsăreau ici, colo, galbene, portocalii și roșii. Podoabă neînchipuită, frumoasă între toate.

Privind cu ochi cunoscători minunea lucrăturii, am simțit cum mă cuprinde cu durere un dor, mi se părea că sorb parfumul dragostei de odinioară, răsfirat de acele nopți ale fericirii, sus, pe terasă. Inima a început să bată iute, gata să-mi sară din piept, și gîndul mi-a fugit la nunta mea. Ce altă găteală s-ar fi potrivit elefantului ce-avea s-o poarte pe Vasitthi, cîndva, căci Terasa-Celor-Fără-De-Griji era vestită în tot orașul prin minunatele flori de asoka ?

Furat de gînduri, am auzit ca în vis o femeie spunîndu-i alteia : „Ce-o fi cu mireasa, nu pare să fie prea veselă !"

Fără să vreau mi-am ridicat ochii în sus, și dintr-odată m-a trecut un fior ciudat zărind făptura ce sta sub baldachinul purpuriu. Spun făptură, pentru că nu-i puteam zări fața, capul îi căzuse în piept. Cu greu puteai ghici trupul sub mormanul de văluri lucind în culorile curcubeului... părea că nu e viu, că n-are putere de a fi. Se clătina cînd într-o parte, cînd într-alta, urmînd sfîșietor de trist mișcările elefantului ce înainta cu pasul avîntat, zguduind cortul din spinare. Te înfiorai privind. Părea gata să se răstoarne, din clipă în clipă. Temîndu-se pesemne să nu se întîmple vreo nenorocire, slujitoarea din spatele miresei o prinse de umeri. Plecată la urechea ei, îi șoptea cuvînt de îmbărbătare.

Încremenit de spaimă am recunoscut în presupusa servitoare pe Medini. Și mai înainte ca presimțirea să se limpezească, mireasa lui Satagira și-a ridicat capul.

Era Vasitthi. Era iubita mea.

12. LA MORMÎNTUL SFÎNTULUI VAJAÇRAVAS

DA, EA ERA. Nu încăpea îndoială — și totuși parcă nu era. Nu semăna întru nimic cu ceea ce văzusem vreodată — era jalea împietrită, ceva de neînchipuit, neomenesc.

Cînd mi-am venit în fire, treceau ultimii oameni din alai. Cei de lîngă mine au crezut că din cauza zădufului și a îmbulzelii văzusem negru în fața ochilor. M-am lăsat în voia lor și m-au dus în apropiere, la un caravanserai.

M-am prăbușit într-un colț întunecos cu fața întoarsă la perete și am zăcut zile în șir, scăldat în lacrimi, fără să iau nimic în gură. Bătrînului meu slujitor și conducătorul caravanei, care mă însoțiseră și în prima călătorie, le-am dat poruncă să vîndă marfa cum or ști mai bine, fie

și în pierdere, căci boala mi-era prea grea ca să-mi pot vedea de treburi. Așa era, nu-mi puteam lua gîndul de la groaznica pierdere suferită. Nu voiam nici să fiu văzut pe stradă, nu cumva să mă recunoască cineva. Înainte de toate trebuia să mă feresc de Vasitthi, să nu afle că sînt în oraș. Îmi trecea pe dinaintea ochilor inimii așa cum o văzusem ultima oară. Ce-i drept, eram pornit împotriva ei, împotriva necredinței sau mai curînd a slăbiciunii ei. Îmi dădeam seama că slăbiciune era, că nu știuse să se împotrivească stăruințelor părintești. Că nu-și dăruise inima fiului ministrului, era limpede, se citea în ținuta și în fața ei. Cînd îmi aminteam însă de dumbrava lui Krishna, cum îmi jurase credință pe vecie cu ochii aceia luminoși — mi-era cu neputință să-nțeleg cum de s-a putut supune atît de ușor. Oftînd cu amărăciune, îmi spuneam că nu te poți încrede în jurămîntul fetelor. Mereu îmi răsărea înaintea ochilor chipul cernit, mîhnirea întrupată — și îndată îmi pierea mînia, atinsă de valul milei urcat din adîncul inimii. M-am hotărît să nu-i măresc amarul, să nu-i ajungă la urechi că sînt în Kosambi, să nu mai audă vorbindu-se de mine niciodată. Să creadă că-s dus dintre cei vii și încet, încet să se supună soartei ce i-a fost hărăzită — privită din afară nici nu-i lipsea o anumită strălucire.

Ajutat de împrejurări, bătrînul meu servitor a vîndut toată marfa neașteptat de repede și cu cîștig, așa că puține zile mai tîrziu, în revărsat de zori, am părăsit Kosambiul în fruntea caravanei.

Ieșind pe poarta dinspre apus, m-am întors să mai privesc o dată, o ultimă oară, zidurile între care trăisem atîtea neuitate bucurii, și-atîta deznădejde. Cu zile în urmă cînd, fremătînd de nerăbdare, intrasem în oraș, n-avusesem ochi pentru nimic din jur. Abia acum zăream pe meterezele porții și pe muchea zidurilor de-o parte și de alta, o groaznică podoabă : capete omenești înfipte în țeapă.

Da, nu încăpea îndoială, erau capetele tîlharilor din șleahta lui Angulimala !

Pentru întîia oară de cînd zărisem chipul lui Vasitthi sub baldachinul purpuriu, mă cuprindea acum alt sentiment în afara mîhnirii — o groază fără nume strecurată în suflet privind țestele cu carnea sfîrtecată de ciocul uliului. Ici colo, un smoc de păr împletit sau o barbă mai deasă păstraseră întreg stratul de carne de dedesubt. N-ai fi recunoscut nici unul dintre ei dacă nu s-ar fi trădat unul prin barba-i roșie și sălbatecă, altul prin pletele împletite, rotund, în creștet, după felul asceților purtînd părul legat în coc. Aceștia doi, și neîndoios, mulți alții, îmi făcuseră semn, cîndva, camaraderește, în timpul rondului de noapte. Îmi aminteam — imagine cumplit de vie — cum barba asta roșie, scăpărînd în raza lunii, se scutura de veselie ascultînd cuvîntul despre nerozia paznicilor de noapte — da, mi se părea că aud, tunînd din despicătura gurii fără buze, hohotul de rîs.

Însă pe meterezele din mijloc ale porții, înfiptă mai sus decît celelalte, strălucea o hîrcă mare,

prinsă în razele răsăritului. Îți fura ochii, stăpînitoare. Cum să n-o recunosc ?

Era brahmanul mucalit, cel ce știuse să ne stîrnească rîsul, de atîtea ori. Dacă aici capul lui Vajaçravas se înălța deasupra celorlalte, al lui Angulimala, negreșit că sta înfipt în poarta de la Apus. M-a înfiorat un sentiment ciudat amintindu-mi cum ne amănunțea odinioară pedepsele cu moartea de tot felul ; tăierea în patru, aruncatul la cîini, trasu-n țeapă, descăpățînarea — argumentînd cu grijă și apăsat că tîlharul cu nici un preț n-are voie să se lase prins, iar dacă a căzut în laț, să se zbată din răsputeri să scape, prin orice mijloace. Vai, la ce-i folosise toată știința ? Că omului nu-i e dat să-și ocolească soarta, care e doar rodul faptelor noastre — din viața asta, ori dintr-alta de mai înainte !

Părea că se uită prin scobitura neagră a ochilor la mine, gînditor, și gura întredeschisă striga : „Kamanita ! Kamanita ! Privește-mă, ia seama ! Și tu, fiule, ești născut în zodia tîlharilor ; — drumurile înoptate ale lui Kali și tu ai să le calci, și-ai să-ți afli sfîrșitul nu știi cînd, nu știi unde, întocmai ca mine, aici !"

S-a întîmplat însă un lucru de mirare, și anume că vedenia, mai vie decît viața, nici nu mă înspăimînta, nici nu mă cutremura. Soarta mea de tîlhar ce părea că mi-e scrisă și la care nu mă gîndisem niciodată pînă acum, îmi apărea scăldată într-o lumină plină de ispite.

Căpetenie de tîlhari ! ce altceva îmi puteam dori, nefericitul de mine ! Nici o clipă nu stăm

la îndoială că, înzestrat cum eram, și cu știință de carte, mai ales cu cele culese din gura prea cuviosului Vajaçravas, mi se cuvenea un loc de frunte. Și mai potrivit decît cel de căpetenie de tîlhari nu se poate. Rege să fi fost și nu era mai bine. Căci nu m-aș fi putut răzbuna altfel pe Satagira, și nici recuceri pe Vasitthi, nici s-o strîng din nou la pieptul meu ! Mă vedeam luptînd cu Satagira în inima pădurii, despicîndu-i țeasta cu sabia dintr-o lovitură, mă vedeam cu Vasitthi neînsuflețită în brațe, ieșind în goană din palatul prins de flăcări și vuind de glasul tîlharilor.

Pentru întîia oară de cînd zărisem acea priveliște dureroasă mi-am simțit din nou inima bătînd cu îndrăzneală, reînviind nădejdea în ziua de mîine ; pentru întîia oară am simțit svîcnind dorul vieții și nu cel al morții.

Abia făcusem vreo mie de pași, furat de gînduri, cînd înaintea mea o caravană s-a oprit din drum. Conducătorul ei aducea o jertfă pe dîmbul ce se înălța chiar la marginea drumului mare.

M-am îndreptat spre el, și i-am dat binețe după cuviință. Apoi l-am întrebat cui i se închina aici, în locul ăsta.

E mormîntul Sfîntului Vajaçravas ; îmi răspunse. Lui îi datorez că am ajuns acasă, teafăr, și cu avutul neatins, după ce am trecut prin ținuturi atît de primejdioase. Ascultă-mă, nu cumva să nu-i aduci jertfa cuvenită. Poți să tocmești și o sută de paznici cînd dai să intri în pădure, și tot n-o să te ocrotească de tîlhari ca sfîntul de colo."

„Prietene — i-am întors, — văd că pămîntul e abia bătătorit și dacă zici c-aici e îngropat unul pe nume Vajaçravas să știi că n-a fost sfînt, ci tîlhar."

Negustorul încuviință din cap.

„Da, știu... Am văzut cu ochii mei cum îl trăgeau în țeapă. Și capul i l-au înfipt deasupra porții unde stă și acum. Însă după ce a îndurat pedeapsa domniei, ispășindu-și păcatele, a urcat la ceruri, curățat, și duhul lui păzitor îi ferește pe drumeți de tîlhari. Lumea spune că și-n timpul vieții tîlhărești a fost mare cărturar și foarte aproape de sfințenie, că ar fi știut pe de rost pagini tainice din Vede. Cel puțin așa umblă zvonul.

Așa-i, am spus. L-am cunoscut îndeaproape și nu mă sfiesc să spun că mi-a fost prieten.

Văzînd cum se holbează negustorul, înfricoșat, am adăugat:

„Trebuie să știi că am căzut prins, cîndva, în mîinile cetei lui de tîlhari, și în două rînduri m-a scăpat de moarte."

Teama din ochii negustorului se prefăcea în invidie:

„Fericit om mai ești! De-aș avea atîta trecere la el precum ai tu, în cîțiva ani aș fi omul cel mai bogat din Kosambi. Și acum drum bun, norocosule!"

Deîndată am adus o ofrandă la mormîntul vestitului și prea cuviosului meu prieten, însă spre deosebire de toate rugăciunile ce se făceau aici i-am cerut să mă arunce de-a dreptul în brațele celei mai apropiate bande de tîlhari. Cu ajutorul

lui aveam să fiu primit în sînul ei, și foarte curînd, fără nici o îndoială, s-ajung în fruntea lor.

S-a dovedit însă că prea învățatul meu prieten, pe care poporul îl ridicase la rangul de sfînt, se înșelase crezînd că steaua tîlharilor răsărise la nașterea mea. De-a lungul drumului ce ducea la Ujjeni n-am întîlnit picior de tîlhar. Totuși, cu o săptămînă în urmă, pe lîngă pădurea de la hotarul cu Avanti unde treceam, o caravană întîlnită de noi în drum fusese prădată.

De cîte ori nu m-am gîndit la ciudățenia asta: întîmplarea și numai ea, a hotărît să-mi duc mai departe traiul de orășean cinstit, în loc să mă văd răufăcător după voia inimii. S-ar prea putea ca dintre toate drumurile noptatice ale lui Kali, unul să fi dus și la calea pelerinului, după cum dintre cele o sută și una de vine ce pleacă de la inimă, cu seve în cinci culori, una singură duce la creștet prin care în ceasul morții, sufletul iese din trup. Tot așa, se prea poate că, ajuns tîlhar, drumul pelerinului mi-ar fi rămas deschis, și oricum ar fi fost, aflam mijloc de mîntuire. Însă de îndată ce ești izbăvit, faptele tale, rele ori bune, se prefac în nimic, căci flacăra cunoașterii le mistuie și le face cenușă.

Țin să-ți mai spun ceva. Răstimpul petrecut în tîlhărie, sau ca orășean, poate că în ciuda aparențelor nu s-ar fi deosebit prea mult în ce privește roadele morale. Cît am trăit între cei fără-de-lege am băgat de seamă că printre ei sînt oameni fel și fel, unii avînd însușiri cu totul deosebite și că, dacă nu iei în seamă anumite fețe ale lucrurilor, ceea ce-i desparte pe furi de

oameni cinstiţi nu-i o prăpastie atît de mare precît vor să o vadă aceştia din urmă. Pe de altă parte, la vîrsta coaptă a vieţii în care intram, nu m-am putut împiedica să văd că oamenii cinstiţi îşi vîră şi ei nasul, cînd şi cînd, în treburile hoţilor şi ale tîlharilor, unii găsind un prilej oarecare, şi mai cu stîngăcie, alţii cu stăruinţă şi cu o măiestrie care le prinde bine. Apropiind cele două tagme, afli multe asemănări."

De aceea nu pot să ştiu dacă soarta cea bună care m-a ferit de drumurile întunecate ale dansatoarei cu salba de ţeste a însemnat cu adevărat un cîştig pentru mine, ori nu.

Sfîrşind aceste vorbe adînci, pelerinul Kamanita tăcu. Îşi îndreptă ochii îngîndurați spre luna plină ce urca, mare, învăpăiată, deasupra pădurilor din depărtări — sălaşul tîlharilor — şi-şi revărsa lumina undă după undă, în tinda olarului, aurind mantia galbenă a Sublimului, prefăcută în veşmîntul unui chip dumnezeiesc.

Sublimul, care atrăgea fără să vrea privirile neştiutoare ale pelerinului, încuviinţă din cap cu bunăvoinţă şi spuse :

— Văd, pelerinule, că te îndreptai mai curînd spre rostul unui trai aşezat decît spre pribegie, cu toate că drumul ăsta îţi sta deschis cum stă deschisă o carte.

— Aşa e, prea cinstite ! „Ochii mei n-au ştiut să vadă şi am păşit cum spui, pe calea căsniciei."

Oftînd adînc, pelerinul reluă firul întîmplărilor din viaţa lui cu glas limpede, senin.

13. OMUL DE VIAŢĂ

ŞI AŞA AM DUS-O mai departe în casa părinţilor mei la Ujjeni. Află, străinule, că oraşul unde m-am născut e vestit pe tot cuprinsul Indiei. E locul plăcerilor, a bucuriei de-a trăi în vîltoare, numai palate şi temple strălucite. Ziua, străzile largi vuiesc în nechezatul cailor şi trîmbiţatul elefanţilor ; noaptea răsună de lăutele îndrăgostiţilor şi chiote de cheflii.

De-o mare faimă se bucură hetairele din Ujjeni. De la curtezanele de soi locuind în palate, ce ctitoresc temple închinate zeilor şi grădini publice, în ale căror saloane întîlneşti poeţi şi artişti, actori, străini de vază uneori, chiar prinţi — pînă la cele de stradă, toate sînt cum nu se mai poate de frumoase. Au mădulare delicate şi un farmec nespus. Cu prilejul marilor sărbători, la procesiuni ele sînt podoabele cele mai de preţ ale străzilor aşternute cu flori şi pline de flamuri care se zbat în vînt.

În strai purpuriu, fluturînd cununi mirositoare şi împrăştiind jur împrejur valuri de arome şi scînteieri de nestemate, le poţi zări, frate al meu, stînd în tribunele lor de gală sau vînturîndu-se încoace şi încolo pe străzi. Se uită la tine cu ochi dulci, drăgăstoşi, rîd, fac glume deochiate, se mişcă agale şi aprind mocnita flacără a voluptăţii în toţi cei ce iubesc iubirea.

Regele le cinsteşte, poporul li se închină, poeţii le cîntă. Oare n-au fost numite „coroana de flori a Ujjenilor stîncoşi" ? Din pricina lor ora-

șele vecine, mai sărace în frumuseți, ne privesc cu pizmă. Ba se mai întîmpla ca dintre cele mai frumoase să fie poftite acolo, și, zăbovind peste măsură, numai o poruncă domnească să le întoarcă înapoi.

Dornic să-mi înec chinul care-mi secătuia viața, am luat din mîinile acestor surori ale veseliei potirul de aur al plăcerilor, cu băutura amețitoare a uitării, sorbindu-l pînă la fund, iarăși și iarăși, mereu. Eram talentat, știam o mulțime de lucruri, mă pricepeam într-ale artei iar în jocurile de societate nu era cine să mă întreacă — așa că devenisem oaspetele iubit al curtezanelor cu faimă. Pînă într-atît că una dintre cele a căror favoare n-o puteai cîntări în aur s-a îndrăgostit de mine în așa măsură, încît a întors spatele unui prinț. Pe de altă parte, vorbeam de minune limba derbedeilor și mă împrietenisem la cataramă cu fetele de stradă. Nu mă sfiam să gust alături de ele plăcerile mai crude ale vieții, și multe dintre el mă iubeau din inimă.

Azi așa, mîine așa, m-am lăsat tot mai mult, mai adînc, în voia iureșului de plăceri ale orașului și curînd, străinule, s-a încetățenit o vorbă în Ujjeni: „E om de viață ca tînărul Kamanita."

Într-o bună zi mi s-a dovedit că proastele obiceiuri, ba chiar viciul, pot întoarce soarta spre bine, în așa fel încît cel ce gîndește lumește nu prea poate să știe dacă propășirea și-o datorează însușirilor bune sau celor rele.

Prietenia fetelor de rînd mi s-a arătat de un neprețuit folos. Niște hoți au călcat casa părintelui meu, jefuindu-l de giuvaeruri scumpe, lui

încredințate pentru a fi prețuite. Paguba era atît de mare încît întreaga lui avere n-ajungea să le înlocuiască. Îmi ieșisem din minți, căci sărăcia ne bătea la ușă. M-am străduit să folosesc tot ce învățasem în pădure, pe lîngă tîlhari. Degeaba. După felul cum săpaseră groapa sub pămînt, puteam ghici de ce teapă de răufăcători erau făptașii. Însă chiar acest amănunt, grăitor în sine, n-a fost de nici un folos poterei — e drept că cea din Ujjeni nu era la înălțimea așezămîntului de hetaire, fapt ce poate că nu-i lipsit de o tainică legătură.

Auzisem doar, într-o foarte savantă prelegere despre viața amoroasă a diferitelor pături sociale, următoarea frază: „Aventurile de dragoste ale șefului de poliție au loc în timpul inspecției de noapte, și anume cu fetele de stradă" — ceea ce, amintindu-mi de conferința lui Vajaçravas: Despre utilitatea curvelor în mistificarea poliției" mi-a dat mult de gîndit.

Acum, în lumea asta ciudată care-i a noastră, pare că lucrurile sînt în așa fel rînduite, ca stînga să îndrepte ceea ce dreapta n-a știut să facă. Așa s-a întîmplat și cu mine. Și anume belșugul acela de flori din Ujjeni a dat roada pe care mărăcinișul poliției, e drept cam puțintel și înăbușit în desișul florilor, n-a putut s-o aducă în pîrg. Căci fetele cu suflet de aur, văzîndu-mă nemîngîiat de năpasta ce se abătuse asupra mea și alor mei, au dat de urma făptașilor și, amenințîndu-i că nu se vor mai bucura în veci de ele, i-au silit să dea prada îndărăt. Așa că am scăpat ușor, păgubiți numai cu puținul irosit de

tîlhari, şi cu o spaimă zdravănă, care avea să aibă numai urmări bune pentru mine.

Într-adevăr, întîmplarea m-a smuls din dezmăţul în care-mi iroseam timpul şi vlaga tinereţii. Mă aflam oricum la o răspîntie : ori mă lăsam înrobit, afundat tot mai mult în mocirla deprinderilor, ori scuturam jugul, scîrbit. Cele întîmplate m-au făcut să apuc pe-al doilea drum. Privisem sărăcia drept în faţă — sărăcie în care felul meu de viaţă m-ar fi aruncat oricum fără scăpare, părăsindu-mă apoi cu toate costisitoarele-i bucurii. Îmi veni în minte vorba neguţătorului întîlnit la mormîntul lui Vajaçravas : „De-aş avea atîta trecere la Vajaçravas precum ai tu, în scurt timp aş ajunge omul cel mai bogat din Kosambi." Şi am hotărît să ajung omul cel mai bogat din Kosambi, să-mi adun puterile şi să mă apuc de neguţătoria cu caravane.

De mi-a ajutat de pe celalt tărîm prietenul şi maestrul meu Vajaçravas în persoană ori nu, în cele ce am întreprins n-aş şti să spun, cu toate că uneori aşa mi s-a părut. Un lucru-i sigur : vorbele lui mi-au fost îndreptar. Căci mă învăţase purtarea şi obiceiurile feluritelor tagme de tîlhari, ba îmi dezvăluise şi legile lor de nimeni ştiute. Mă simţeam în stare să-mi încerc norocul cu îndrăzneală, fără să-mi rup gîtul, aşa cum nici un altul n-ar fi cutezat s-o facă. Am ales riscul şi nu m-am mai sinchisit de călătorii obişnuite.

Porneam în fruntea unei mari caravane către un oraş unde luni în şir nu răzbătuse nimeni, tocmai pentru că la vremea aceea ţinutul era bîntuit de cete de tîlhari. Găseam locuitorii atît de ahtiaţi după mărfurile mele, încît le vindeam uneori cu cîştig înzecit. Dar nu-mi era deajuns. Am ştiut să trag foloase după învăţătura „despre semnele după care se cunosc funcţionarii mari şi mici ce pot fi mituiţi, şi îndrumări cu privire la tariful respectiv." Numai aplicînd aceste instrucţiuni, am adunat în numai cîţiva ani o avere rotunjoară.

Şi aşa au trecut anii, între plăcerile ce mi le oferea oraşul vesel unde mă născusem, şi călătoriile de afaceri pline de primejdii. Cu tot greul lor, nu mă opreau de la anumite bucurii, căci în oraşele străine trăgeam de regulă la cîte o hetairă, unde mă îndreptase o prietenă comună de la Ujjeni, şi care mă ajuta adesea cu dibăcie să-mi pornesc afacerile.

Într-o dimineaţă, mă pomenesc cu tata intrînd în odaie, în clipa cînd îmi aşterneam pe buze un lac colorat, dînd în acelaş timp porunci unui slujitor ce-mi înşeua în curte calul preferat în faţa ferestrei. Ţineam s-o facă cu luare aminte şi să pună perne între chingi, căci în drum aveam să urc în şa o fată cu ochii de gazelă.

Urma să mă întîlnesc cu nişte prieteni şi prietene într-o grădină publică.

Am dat să-i ofer tatălui meu ceva răcoritoare, dar n-a vrut să primească ; a refuzat şi pastilele parfumate pe care i le-am întins într-o cutie de aur şi a luat doar puţin betel. Am înţeles cu o strîngere de inimă că venise cu un gînd anume.

„Văd că te pregăteşti pentru o plimbare de plăcere, fiul meu — îmi zise, după ce-l poftisem

să ia loc. Nu pot să ţi-o iau în nume de rău, că de abia te-ai întors dintr-o călătorie de afaceri istovitoare. Încotro ai de gînd s-o porneşti astăzi ?"

„Mă duc la grădina celor o sută de eleşteie cu lotuşi, împreună cu cîţiva prieteni şi prietene, să petrecem în jocuri."

„Bine, fiule, foarte bine ! Cît de îmbietoare-i această grădină, cît farmec au copacii ei cu umbra deasă, şi cîtă răcoare adie din ape ! Te îndeamnă să stai cît mai mult. Iar jocul, cînd e cu rost şi cuviincios, e lucru bun, îţi pune trupul şi mintea la încercare fără să te încordeze. Dar jocurile tinereţii mele oare se mai joacă astăzi ?"

„Nu ştiu, tată, depinde de propunerea fiecăruia. Nimi, de pildă, vrea să ne jucăm de-a stropitul cu apă."

„Nu-l ştiu, zise tata, cum vine asta ?"

„Nimi l-a învăţat în părţile din sud, acolo e foarte iubit. Jucătorii iau trestii de bambus, le umplu cu apă şi se stropesc unii pe alţii. Cine se udă cel mai tare a pierdut. E caraghios la culme. — Kolliya însă ştiu are de gînd să ne jucăm de-a lupta cu Kadamba."

Tatăl meu dădu din cap :

„Nici pe ăsta nu-l ştiu."

„O, ne place la toţi foarte mult. Jucătorii se împart în două tabere care luptă una cu cealaltă, cu ramuri de Kadamba în chip de arme, ştii, crengile acelea minunate cu flori mari de aur. Rănile sînt însemnate de polen, şi arbitrul judecă după ele ce tabără-i cîştigătoare. Află că-i pasionant şi gingaş în acelaş timp. Mie însă

mi-ar place să ne jucăm 'de-a nunta'".

„Asta-i un joc cinstit din bătrîni, spuse tatăl meu şi zîmbi cu toată faţa. Ei da, mă bucur că vrei să-l joci, asta mi-arată ce gînduri ai. De la joacă pînă la faptă pasul nu-i atît de mare."

Şi zîmbi iarăşi mulţumit, iar eu simţeam cum mă trec fiorii.

„Da, fătul meu, şi cu asta ajung la ceea ce mă aduce astăzi la tine. Datorită drumurilor tale, nenumărate, a isteţimii tale în treburile negustoreşti şi-a norocului care te-a însoţit ne-ai mărit averea într-atît, încît propăşirea noastră a devenit proverbială în Ujjeni. Dar ai ştiut să te şi bucuri din plin de viaţă şi de libertatea tinereţii. E limpede că eşti în stare să-ţi întemeiezi un cămin al tău. E timpul s-o faci, a venit ceasul să dai la rîndul tău mai departe darul vieţii primit de la moşii tăi.

Ca să-ţi uşurez lucrul, fiul meu iubit, ţi-am şi căutat o mireasă. E fiica cea mare a vecinului nostru Sanjaya, neguţătorul cu vază. Fata de abia a ajuns la vîrsta măritişului. După cum vezi, se trage dintr-o familie respectabilă, de o seamă cu noi şi foarte înstărită ; are şi neamuri multe, din partea tatălui şi din partea mamei. Trupu-i fără cusur, părul negru ca albina, chipul ca luna plină. Ochii-i privesc ca puiul de gazelă, nasul e o floare de susan şi dinţii-i are înşiraţi ca un rînd de mărgăritare strălucind printre buzele roşii ca bimba. Vocea-i mai dulce decît cîntecul păsării Kokila. Coapsele ei sînt bucuria inimii ca trunchiul de pisang, şi mersu-i, domol sub şoldurile grele şi rotunde, e măreţ ca

cel al elefantului. Să vrei, şi tot nu-i afli nici un cusur."

Aşa era, n-aveam nimic de spus împotriva ei. Un singur lucru doar: toate farmecele ei, atît de poetic cîntate, mă lăsau rece. Şi nu mi-e greu să spun că, dintre toate rînduielile nunţii, cea care prevedea trei zile de post, în care legea cere să dormi pe jos cu tînăra soţie, să nu mănînci bucate piperate şi să nu laşi focul din cămin să se stingă, păstrînd deplina castitate, mi s-a părut cea mai puţin împovărătoare.

Femeia neiubită, frate, te-îndepărtează de cămin, şi nu-ţi mai vine să te întorci acasă. De aceea am şi pornit la drum mai bucuros decît pînă atunci, şi între două călătorii îmi vedeam numai de treburi. Ca să spun drept, nu-mi prea făceam gînduri cu privire la felul cîştigului şi, mai cu cinste, mai fără mi-am crescut averea într-atît încît cîţiva ani mai tîrziu mă puteam făli ca unul dintre cei mai bogaţi locuitori ai oraşului meu de baştină.

Acum, în calitate de stăpîn al casei şi tată de familie — nevasta îmi născuse între timp două fetiţe — am vrut să mă bucur din plin de starea mea, şi mai ales să mă umflu în pene faţă de concetăţenii mei. Am cumpărat aşadar o bucată de pămînt la marginea oraşului şi am rînduit acolo o grădină de agrement de toată frumuseţea. În mijloc am clădit o casă cu cămări încăpătoare şi portici de marmoră. Propietatea a fost socotită ca una dintre minunile din Ujjeni, şi regele însuşi a venit s-o vadă. Aici, în grădină, am dat serbări ca-în basme, şi ospeţe din

cele mai grozave. Simţeam o aplecare crescută pentru plăcerile mesei. Bucatele cele mai alese ce se puteau cumpăra cu bani în orice anotimp trebuiau să fie pe masă, chiar la prînzurile obişnuite. Pe atunci nu eram aşa cum mă vezi acum, slab şi topit de drumeţie, de şedere în pădure şi asceză; eram înfloritor la trup, ba începusem să fac burtă.

Şi prin Ujjeni călătorule, a început să umble altă vorbă: „La el mănînci ca la neguţătorul Kamanita."

14. SOŢUL

ÎNTR-O DIMINEAŢĂ, pe cînd umblam prin grădină cu meşterul grădinar să vedem ce înfrumuseţări se mai puteau aduce, iată că intră tata pe poartă, călare pe măgarul lui bătrîn. Alerg să-l ajut să descalece, şi vreau să-l duc în grădină, crezînd că de aceea venise, să se bucure de frumuseţea florilor. Cînd colo, intră într-o odaie şi cînd dau slugii poruncă s-aducă băuturi răcoritoare, le refuză. Ţinea să stea de vorbă cu mine între patru ochi, nestingherit.

Îngrijorat, mă aşez la picioarele lui, presimţind că mă paşte o primejdie.

„Fiule, a început el, vorbind răspicat, nevasta ţi-a născut doar două fete şi nu se-arată semne să-ţi dăruiască vreodată un băiat. Acum ştii ce se spune: vai de omul căruia nici un fecior nu-i

face slujba morţilor, că moare ca un cîine. Să ştii că nu-ţi fac vreo mustrare, fiul meu, adăugă, văzîndu-mă neliniştit. Cu toate că nu vedeam de ce anume să mă fi mustrat, i-am mulţumit cu smerenie cuvenită pentru marea lui bunătate, şi i-am sărutat mîna.

„Nu, pe mine trebuie să mă dojenesc, că ţi-am ales nevasta numai cu gîndul la avere şi la nume, şi n-am ţinut seama îndeajuns la semne. Fata pe care am pus ochii acum pentru tine nu-i din cine ştie ce familie, nici nu se poate spune că-i frumoasă, dacă o priveşti, aşa, mai pe deasupra. Dar are buricul scobit adînc şi răsucit spre dreapta, mîinile şi picioarele poartă semnele lotusului, al ulciorului şi-al roţii ; păru-i lunecos şi neted, numai la ceafă doi cîrlionţi se răsucesc spre dreapta. Înţelepţii zic că fetele astfel însemnate nasc cinci feciori, eroi cu toţii."

Fără multă vorbă m-am învoit, mulţumindu-i tatălui meu pentru grija ce mi-o purta. I-am spus că sînt oricînd gata s-o aduc pe fată acasă.

„Oricînd ? strigă tata, îngrozit. Ce tot spui, fiule ! Stai, nu te grăbi aşa ! Soarele-i acum în drum spre miază-zi. Cînd zeul va păşi pe calea miazănopţii, şi cînd ajungem la jumătatea lunii, în primul pătrar, alegem o zi prielnică la apucarea mîinii dar mai înainte nu, nu, fiule ! La ce-ar mai folosi calităţile miresei ?"

L-am rugat să n-aibă grjă, că voi avea răbdarea ce se cuvine şi mă voi lăsa călăuzit de înţelepciunea lui întru totul. M-a lăudat, mi-a dat binecuvîntarea şi-a îngăduit să i se ofere băuturi răcoritoare.

Iată că a sosit şi ziua cînd toate semnele — cele bune — se întruneau. De data aceasta ceremoniile au fost şi mai complicate ; mi-au trebuit două săptămîni să-învăţ cum şi cînd trebuie rostite anumite stihuiri. Spaimele prin care am trecut la vremea aceea în casa socrului meu nu încap în cuvinte. Tremuram întruna la gîndul că n-am să ştiu să spun la timp cuvîntul potrivit, nici să fac gestul care se cuvine — şi tata nu m-ar fi iertat niciodată. Era să uit amănuntul de căpetenie, şi în loc să-i strîng degetul mare, am apucat-o de celelalte patru degete, ca şi cum aş fi dorit să-mi nască fete — din fericire mireasa şi-a strecurat în grabă degetul mare în mîna mea.

M-au trecut toate năduşelile pînă să înham taurii pentru plecare, în timp ce mireasa înfigea cîte o rămurică de copac roditor în găurile hamurilor. Iată-mă rostind stihul cu credinţa că greul a trecut. Dar mă aşteptau alte încercări.

Am ajuns acasă cu bine, fără nici o întîmplare nefericită, ştii, din acelea care parcă stau la pîndă în asemenea împrejurări. În faţa uşii trei neveste brahmane fără pată, toate mame de feciori, şi al căror soţi erau încă în viaţă, au luat-o în braţe coborînd-o din car. Pînă aici toate bune. Cînd dau să intre în casă, ce să vezi, piciorul nevestei era cît pe aci să atingă pragul. M-a luat cu rece şi cu cald. Nici azi nu ştiu cînd am prins-o în braţe şi am săltat-o în sus, ca nu cumva să se întîmple nenorocirea. Oricum, această intrare neobişnuită nu era un semn bun, la asta s-a mai adăugat şi faptul că am uitat să calc cu dreptul. Din fericire toţi cei de faţă, şi

mai ales tata, erau atît de îngroziţi de ceea ce era să se întîmple la trecerea peste prag, încît greşeala mea n-a fost luată în seamă.

În mijlocul casei m-am aşezat la stînga nevestei pe o piele de taur roşu, întinsă cu faţa spre răsărit şi cu părul întors în afară. Acum tata, după multă trudă şi căutare, găsise un băieţaş minune care avea numai fraţi şi nici o soră — nici răposată — şi se trăgea dintr-un tată care deasemeni nu avea decît fraţi, însuşire care o avusese şi tatăl lui — lucru adeverit de oamenii legii. Băieţelul urma să fie aşezat în poala nevestei. Fuseseră alături de ea vasul de aramă cu flori de lotuşi crescute în noroi, pe care trebuia să-l pună în mîinile împreunate ale copilului. Cînd colo, ia-l pe nefericitul de băiat de unde nu-i ! Într-un tîrziu, o slugă a descoperit că, atras de aşternutul pregătit pentru jertfă între focuri, se tăvălise în iarba moale pînă s-a îngropat cu totul. Fireşte, patul a trebuit din nou netezit, au cosit alt rînd de iarbă de kuça — ceea ce iarăşi ieşea din rînduială, căci iarba trebuia tăiată la răsăritul soarelui.

Renunţînd la această încununare a întregii opere, am fost nevoiţi să ne mulţumim cu alt băieţaş adus în pripă, a cărui mamă n-avea decît feciori. Tata era într-atît de tulburat, de neizbînzile ce se ţineau lanţ, încît mi-era teamă să nu-l lovească damblaua, punînd capăt unei vieţi atît de scumpe mie. Desigur, ştiam prea bine că nu s-ar fi lăsat cu nici un preţ în voia morţii tocmai acum ca nu cumva să curme jalnic nun-

titul. La vremea aceea însă nu-mi trecuse prin minte gîndul ăsta mîngîietor. Înfrigurat, mă perpeleam de spaimă în tot timpul cît aşteptam sosirea celui de-al doilea băieţaş, rostind neîntrerupt vers după vers ca nu cumva să se aştearnă o tăcere nepotrivită.

În ceasul acela m-am jurat pe toţi dumnezeii că orice-ar fi, orice s-ar întîmpla, n-am să mă mai însor niciodată.

După ce toate s-au sfîrşit, am petrecut douăsprezece nopţi în castitate desăvîrşită şi post negru, dormind pe jos, alături de nevasta mea — care nu era chiar o mamă a pădurii, aşa cum mă aşteptasem după cele spuse de tata. Mi-a fost tare greu în acest răstimp să mă lipsesc de bucatele preferate, cele aromite cu mirodenii.

A trecut cu bine şi încercarea asta şi viaţa a început să curgă iarăşi în făgaşul obişnuit — cu o singură deosebire. S-a arătat curînd că sfiala mea de-a încheia o nouă însurătoare, ca să intru în voia tatălui meu, fusese pe drept întemeiată. Mă mîngîiasem eu cu gîndul că dacă ai o nevastă, poţi să ai şi două. Vai, cît de cumplit m-am înşelat !

Nevasta cea dintîi se arătase a fi o fire blajină, aplecată mai curînd spre moliciune decît spre violenţă. De cea de-a doua, lumea spunea că-i mila femeiască întrupată. Aşa-i şi cu apa şi focul din cămin, frate, amîndouă-s lucruri folositoare, dar cînd se întîlnesc pe vatră, şuieră de zici ce-i aia ! Ei bine, din ziua aceea nefericită, casa mea s-a umplut de şuierături. Dar ce să

vezi cînd cea de-a doua femeie mi-a născut primul din cei cinci feciori eroi! Nevasta dintîi a început să-mi ceară socoteală, s-a pornit pe învinuiri, că eu n-am vrut să-i fac băieți și n-am adus jertfe după rînduială. Cea de-a doua, cînd o asmuțea cea dintîi, o privea de sus și nu se ferea s-o batjocorească. Nu era clipă în care să nu se certe pentru întîietate: nevasta dintîi se socotea mai presus pentru că era prima, cea de-a doua își cerea dreptul de mamă a fiului meu.

Curînd lucrurile s-au înrăutățit și mai mult. Într-o zi, nevasta cea de-a doua s-a năpustit în odaia mea, tremurînd de mînie, cerînd s-o alung pe cea dintîi pentru că încercase să-mi otrăvească fiul — băiatul se văitase de dureri de burtă pentru că mîncase cu lăcomie. Am certat-o aspru, dar abia scăpasem de ea și m-am pomenit cu cea de-a doua. Țipa în gura mare că mielușelele ei erau în primejdie de moarte atîta vreme cît muierea aia ticăloasă va mai sta sub acelaș acoperiș — rivala ei voia să se descotorosească de fetițele mele ca nu cumva zestrea lor să micșoreze partea de moștenire a feciorului.

Nu mai știam ce-i pacea în casă. Frate, poate ai trecut pe lîngă curtea brahmanului, bogatul care stă pe-aici, în apropiere, și vei fi auzit înăuntru două femei cicălindu-se, certîndu-se cît le ține gura, împroșcîndu-se cu vorbe grele. Să știi că ai trecut, ca să zic așa, chiar pe lîngă casa mea.

Din păcate a început să umble și altă vorbă prin Ujjeni: „Se au ca nevestele lui Kamanita."

15. CĂLUGĂRUL CHEL

AȘA MERGEAU treburile la mine acasă cînd, într-o dimineață, mă aflam într-una din marile încăperi din aripa umbrită a casei, dînd înspre curte, și pe care o folosesc ca odaie de lucru, căci de acolo puteam urmări după voie mersul gospodăriei. În fața-mi sta un slujitor, omul meu de încredere care mă însoțise ani de-a rîndul în toate călătoriile; acum îi dam lămuriri despre caravana ce avea s-o conducă într-un loc îndepărtat. Îi amănunțeam mărfurile ce trebuiau desfăcute și produsele ce urma să le cumpere acolo, legăturile de afaceri pe care să le încheie, și altele ca acestea — aveam de gînd să las totul în seama lui.

Ce-i drept, nu mai aveam nici o tragere de inimă să rămîn acasă, și ai fi zis că orice prilej era binevenit ca să apuc drumul străinătății. Dar parcă anii mă făcuseră mai greoi, mai răsfățat; fie din cauza oboselilor drumului, fie din cauza hranei frugale cu care ești nevoit să te mulțumești la drum, mă feream de călătoriile lungi. Da, chiar cînd ajungeam la destinație și voiam să petrec nițel, ca să-mi scot din pagubă, eram dezamăgit de cele mai multe ori; ca la mine acasă nu mîncam nicăieri.

Așa că, încetul cu încetul, am pus oameni de încredere în fruntea caravanelor, și eu rămîneam acasă.

Eram pe la mijlocul îndrumărilor, lungi și îndelung chibzuite, ce le dam slujitorului cînd,

venind dinspre curte, aud glasurile cu gîlceavă ale nevestelor. Țipau de te asurzeau și vorbeau pe nerăsuflate, și fără sfîrșit. Mîniat de zgomotul supărător, mă ridic să privesc pe fereastră. Nezărind nimic, cobor în curte.

Le-am văzut pe amîndouă stînd în dreptul porții. Nu se certau între ele — așa cum mă așteptam. Nu, le-am găsit pentru întîia oară înțelese între ele să-și reverse mînia asupra unui dușman comun. Nefericitul, un ascet pribeag, sta rezemat de stîlpul porții și liniștit, lăsa ploaia de ocări să curgă peste capul lui. N-am aflat niciodată de ce s-au năpustit ca să-l sfîrtece. Am însă o bănuială : instinctul lor matern, foarte dezvoltat, a mirosit în omul renunțărilor un trădător al sfintei cauze a înmulțirii neamului omenesc, și un dușman al sexului lor. S-au aruncat asupra lui dintr-o pornire oarbă, ca doi ihneumoni asupra unui șarpe cobra.

„Rușine ție, călugăr chel ce ești, milog sfruntat ! Ia te uită cum stă cu umerii plecați și privirea coborîtă. Face pe evlaviosul, pe gînditorul, fățarnicul ! Trage cu ochiul la oala cu fiertură, se uită, miroase, adulmecă — ca măgarul cînd îl deshami de la car, se duce la grămada de gunoi și se uită, miroase și adulmecă... Rușine să-ți fie, pungașule, leneșule, cerșești fără rușine, chelule ce ești !"

Ținta ocărilor, ascetul pribeag, era un bărbat uimitor de înalt, ce sta rezemat de stîlpul porții, nepăsător. Mantia lui galbenă ca floarea de kanikara, asemănătoare cu cea pe care o porți, se strîngea în falduri mari pe umărul stîng și-i că-

dea pînă la picioare, lăsînd să se întrevadă trupul puternic. Brațul drept, desgolit îi atîrna moale și nu mă puteam opri să admir mușchii mari, rotunzi, părînd a fi mai curînd avutul dobîndit de un războinic decît moștenirea trîndavă a unui ascet. Și blidul de pomeni în mîna lui nervoasă nu-și avea locul ; ciudat și nepotrivit, pe cît de firesc ar fi părut un buzdugan. Capul și-l ținea plecat, privirea și-o îndreptase la pămînt și nici o trăsătură nu i se clintea pe față. Sta în nemișcare ca statuia unui ascet, cioplită în piatră de un mare artist, pictată și îmbrăcată, pe care aș fi așezat-o la poartă, semn al dărniciei mele. Liniștea lui, pe care o socoteam a fi blîndețe, nevestele mele o luau drept un semn de dispreț ; ațîțate, ar fi ajuns să dea cu mîinile dacă n-aș fi sărit să le opresc. Le-am mustrat cu asprime pentru necuviință, și le-am gonit în casă.

M-am apropiat de ascet, i-am făcut o plecăciune și i-am spus : „Preacinstite, nu pune la inimă, rogu-te, nerușinarea și nesocotința acestor femei, poale lungi și minte scurtă ! Nu lovi, prea cucernice, cu mînia ta nimicitoare de ascet, acoperișul meu ! Am să-ți umplu deîndată blidul cu bucatele cele mai alese — ce noroc, e încă gol ! Am să ți-l umplu cu vîrf, să nu mai încapă nici o fărîmă, nu cumva vreun vecin să se fălească astăzi că te-a îndestulat. Află, prea cinstite, că ai nimerit-o bine aici, mai gustoase bucate decît la mine nici că se poate ! Știi, umblă o vorbă prin Ujjeni : Mănînci la el ca la Kamanita negustorul — și-acela-s eu. Îndură-te, preacucernice

părinte, nu te mînia de cele întîmplate, nu-mi blestema casa !"

Ascetul îmi răspunse privindu-mă cu oarecare bunăvoință :

„De ce m-aș mînia, cinstit părinte de familie, de aste ocări, cînd se cuvine să m-arăt recunoscător și pentru o primire mult mai aspră ? Cîndva, cinstit părinte, pornisem la oraș de cu noapte, cu mantia pe umeri și-n mînă cu blidul pentru pomana gurii. Însă colo în oraș, Mara Cel Necurat asmuțise brahmanii și capii de familie împotriva cinului călugăresc : „Ia mai dați-i încolo de asceți, preacucernicii ăștia cu inima făr' de prihană ! Ocărîți-i, huliți-i ! Să-i batjocoriți și să-i încolțiți !" Și așa s-a făcut, cinstit părinte, că în timp ce colindam străzile, m-a izbit cînd o piatră în ceafă, cînd un ciob mi-a tăiat obrazul, cînd un ciomag gata, să-mi strivească brațul ! M-am întors la stărețul nostru cu țeasta șiroind de sînge, cu blidul țăndări și stiharul sfîșiat. Mi-am spus : „Rabdă, frate, rabdă ! Faptele ce în iad le-ai fi răscumpărat în ani și ani de chinuri, faptele astea le ispășești acum cît trăiești pe-acest pămînt."

De cum a deschis gura, m-a trecut un fior de spaimă din tălpi și pînă-n creștet. Cu fiecare cuvînt ce-l rostea, simțeam cum mă cuprinde adînc, tot mai adînc, o amorțeală rece, vecină cu moartea. Căci glasul ăsta, frate, glasul era al lui Angulimala, tîlharul, nu mai încăpea nici o îndoială. Și cînd, tremurînd de încordare, l-am privit cu băgare de seamă, i-am recunoscut chipul, cu toate că odinioară barba îi urca pînă

pe sub ochi și părul îi cădea pe frunte, iar acum sta în fața mea, țeastă pleșuvă, și obrazul neted ca în palmă. Cît de cunoscuți mi-erau ochii ăștia sub streașina sprincenelor împreunate ! Acum nu mai aruncau fulgerele mîniei, mă priveau mai curînd prietenos, cu cîtă prefăcătorie ! Degetele vînoase ce strîngeau blidul de pomeni erau aceleași, da, care mi-au înfipt cîndva gheare diavolești în beregată.

„De ce m-aș mînia, preacinstit părinte de familie, — urmă îngrozitorul oaspete — de niște vorbe de ocară ? Doar învățătorul ne-a spus : „Ucenici, chiar de v-ar fi fierăstruit tîlharii încheieturi și mădulare, care dintre voi s-ar mînia, mi-ar încălca învățătura."

Frate, cînd am auzit cuvintele astea, și-am înțeles amenințarea drăcească ascunsă îndărătul lor, am simțit cum mă lasă picioarele și m-am sprijinit de zid să nu cad. Abia, abia am izbutit să-mi vin în fire și, mai mult prin semne decît prin vorbe bîiguite, l-am făcut să înțeleagă pe tîlharul îmbrăcat în strai de călugăr să aibă răbdare pînă ce mă întorc cu de-ale gurii.

Am alergat într-un suflet, cu picioarele tremurînd de-a curmezișul curții pînă în bucătăria mare unde se pregătea prînzul pentru ai mei și întreaga gospodărie. Fierbeau și clocoteau oale, vase și tingiri. Iute și cu multă grijă am ales bucatele cele mai bune și mai gustoase, și în alai de slujitori purtînd fiecare cîte o strachină, m-am repezit iarăși în curte să-mi servesc cumplitul oaspe și să încerc să-l îmbunez.

Însă Angulimala se făcuse nevăzut.

16. PREGĂTIRI DE LUPTĂ

M-AM TRÎNTIT pe o bancă, gata să-mi pierd cunoştinţa. În minte îmi umblau însă fel şi fel de gînduri. Angulimala îmi călcase casa, de asta nu mă puteam îndoi. Pricina sosirii lui mi-era la fel de limpede. Cîte nu auzisem povestindu-se despre cruzimea şi setea lui de răzbunare ! Nenorocul făcea să fiu ucigaşul celui mai bun prieten al lui. Trăind printre ei, ştiam că şi pentru tîlhari prietenia e la mare cinste ca pentru toţi cei cinstiţi, ba chiar mai mult. Cît timp am fost în mîinile lui Angulimala nu putea să-mi ia viaţa fără să încalce legea „trimiţătorilor" ; şi totuşi încercase s-o facă de două ori, riscînd să-şi mînjească pentru totdeauna cinstea — aşa cum era ea, cinste de bandit ! În cele din urmă venise acum să dea tîrcoale unui ţinut atît de departe de drumurile lui, cu gîndul numai şi numai să-şi plătească o datorie veche.

Sub haină de călugăr cutreierase nestingherit împrejurimile, şi avea să treacă la fapte chiar noaptea asta. Să fi băgat de seamă că-l recunoscusem şi tot nu avea încotro, căci era ultima noapte a lunii din jumătatea ei întunecoasă. Să făptuieşti un omor în jumătatea ei cu lumină însemna să calci legea sfîntă a tîlharilor şi să-ţi atragi deasupra capului mînia fără de iertare a groaznicei zeiţe Kali.

Am poruncit să pună şaua pe calul cel mai bun şi-am pornit la oraş la palatul regal. Nu mi-era greu să ajung pînă la rege ; dar spre nemulţumirea mea, am aflat că e într-unul din castelele lui de vînătoare, departe. Trebuia să mă mulţumesc cu ministrul. Acesta era chiar omul trimis în fruntea acelei solii la Kosambi, îţi aminteşti ? sub ocrotirea căruia făcusem drumul într-acolo dar nu şi înapoi. Din ziua în care refuzasem să-l însoţesc, nu-mi arăta prea multă bunăvoinţă, am simţit-o ori de cîte ori ne întîlneam, şi mai ştiam că nu avea cuvinte bune pentru că îmi duc viaţa. Îmi venea peste mînă să-i cer ceva, dar pricina mi se părea îndreptăţită, ba chiar cu rost, şi am lăsat la o parte ce-mi plăcea şi ce nu-mi plăcea.

I-am povestit fără multe vorbe cele întîmplate la mine în curte, şi mi s-a părut firesc să-i cer un pîlc de oameni să-mi păzească peste noapte casa şi grădina, ca să-mi pot apăra avutul de tîlharii ce urmau să mă calce negreşit. Iată prilejul să le pice în mînă cît mai mulţi dintre ei.

Ministrul sta şi mă asculta fără să scoată un cuvînt ; un zîmbet îi juca ciudat pe buze. Apoi îmi spuse :

— Bunul meu Kamanita ! Nu ştiu ce să cred despre tine : că ţi-ai băut minţile de dimineaţă, că te-ai încins azi noapte la unul dintre chiolhanurile tale de care vuieşte tot oraşul, ori că ţi s-a aplecat de atîtea trufandale pipărate care au ajuns şi ele de pomină ? Altminteri cum se face că visezi urît ziua nămiaza mare ? Vii să-mi spui verzi şi uscate, cînd o lume întreagă ştie că Angulimala de mult e dus dintre cei vii.

— Un zvon lipsit de temei, după cum se vede, — am strigat eu nerăbdător.

— Eu unul nu văd nimic, — îmi răspunse tăios. De zvon neîntemeiat nici nu poate fi vorba. La scurtă vreme după ce s-a întîmplat, Satagira în carne și oase mi-a povestit la Kosambi că Angulimala, supus la cazne, își lăsase pielea în beciurile boltite ale dregătoriei. I-am văzut și țeasta înfiptă deasupra porții de răsărit a orașului.

— Nu știu ce-ai fi văzut acolo, — i-am spus — dar eu unul știu un singur lucru : nu e nici un ceas de cînd i-am văzut capul lui Angulimala viu și nevătămat așezat pe umeri ! Nu se cade să-ți bați joc de mine, cînd îți dau prilejul să...

— Ucid un om mort și să mă fac de rîsul lumii ! — îmi taie vorba ministrul. Îți mulțumesc !

— Gîndește-te bine, nu-i vorba de o avere oarecare, ci de o casă și o grădină socotite una din minunile din Ujjeni ; chiar Măria Sa le-a trecut pragul fără să-și ascundă admirația. N-are să-ți treacă cu vederea dacă Angulimala o să prefacă în pulbere și scrum aceste podoabe ale capitalei.

— O, ce-mi pasă mie ! — răspunse nelegiuitul, rîzînd. Ascultă ce-ți spun : du-te acasă, trage un pui de somn să te răcorești, și lasă totul în plata domnului. De la Kosambi ți se trag toate, de-atunci cînd ți-ai făcut de cap și-ai trecut peste sfatul meu. Dacă te întorceai cu mine, n-ajungeai în mîinile lui Angulimala, și acum n-ai sta să te frămînți fără noimă și fără rost. Și lunile ce le-ai trecut printre tîlhari și tîrfe numai bine nu ți-au prins, o vedem cu toții aici, în Ujjeni.

A mai înșirat cîteva banalități și pilde seci, și mi-a făcut semn să plec.

În drum îmi tot frămîntam mintea cum și ce să fac, căci nu mă mai puteam bizui decît pe mine. Ajuns acasă, am poruncit să fie adunate în curte toate bunurile mele transportabile, covoare de preț, mese cu intars, și multe altele, puse în care și duse la adăpost înăuntrul orașului. Am împărțit arme tuturor oamenilor mei — aveam care și arme cu duiumul, căci pregătisem o caravană. Dar asta nu era deajuns. Trebuia trimise cîteva slugi credincioase în oraș să tocmească o ceată de bărbați îndrăzneți, pricepuți în mînuirea armelor, și să le făgăduiască bani din belșug. Pentru oricine, sabia avea două tăișuri, căci haidamaci de teapa asta trec, cînd ți-e lumea mai dragă, de partea dușmanului ! Mă bizuiam însă pe anumite prietene de ale mele, să-mi găsească derbedei de soi, din cei ce nu se dau înapoi de la nici o mișelie, dar pentru care cuvîntul dat și arvuna luată e un lucru sfînt.

Știam tagma și ciudatele lor legi, așa că nu mă avîntam cu ochii închiși.

În timp ce puneam la cale totul, am trimis cîte o slugă la fiecare din nevestele mele, rugîndu-le să se pregătească de drum — prima împreună cu fetițele ei, cea de-a doua cu băiețașul, — urmînd să plece la oraș, la casa tatălui meu. Nu le-am spus că era vorba de o singură noapte, cu gîndul că odată ajunse acolo, vor zăbovi o săptămînă sau poate mai mult, iar eu mă voi putea bucura acasă de liniște — bineînțeles, dacă izbuteam să resping pe bandiți. Nu le-am

spus pricina măsurilor luate, că e mai înțelept să nu dai socoteală femeilor de cele ce faci.

Tocmai cînd mă pregăteam să țin oamenilor mei înarmați niște cuvinte care să-i înflăcăreze, așa cum știam să le zic pe drum cînd se ivea o primejdie în calea caravanei, nevestele mele, de parcă s-ar fi vorbit mai dinainte, s-au năpustit în curte, ieșind în aceeași clipă pe uși deosebite. Țipau cît le ținea gura lăcrimînd cu chipurile răvășite. Toată lumea s-a întors să le privească, și am fost nevoit să-mi întrerup cuvîntul. Ajunse în fața mea, fiecare arătă către cealaltă, strigînd :

— Fire-ar să fie de muiere ticăloasă, a izbutit netrebnica să-ți întoarcă inima de la mine ! Vrei să mă alungi, să mă trimiți pe mine, nevasta ta credincioasă, înapoi la casa tatălui meu împreună cu fetițele tale nevinovate /cu sărmanul tău băiețaș/ !...

Mînia le scosese din minți — și așa scurte din născare — nici una din ele nu-și da seama că cealaltă îi găsea aceleași păcate de care ea o învinuia ; că amîndouă se văitau de soarta pe care cealaltă o deplîngea, și că prin urmare trebuia să fie o greșeală la mijloc. Nici prin cap să le treacă așa ceva, boceau și se smiorcăiau întruna își smulgeau părul din cap, se băteau cu pumnii în piept și, din cînd în cînd, să se mai răcorească, ocărau pe presupusa rivală cu vorbe atît de murdare încît nu-mi amintesc să fi auzit nici chiar printre tîrfe cuvinte atît de spurcate.

Cu greu am reușit să mă fac auzit. Le-am lămurit că înțeleseseră greșit, că nici una nici alta nu aveau să fie alungate în casa părintească, ci amîndouă împreună urmau să fie duse la casa tatălui meu, și asta nu ca pedeapsă, sau pentru că nu vream să știu de ele, ci pentru că trebuiau să fie puse la adăpost, împreună cu copiii lor. Cînd și ele s-au lămurit, și asta cu chiu cu vai, mi-a sărit dintr-o dată țandăra și am strigat :

— Asta-i plata mojiciei voastre ! De-ați învăța odată ce-i aia cuviința ! „Popă chel" v-a trebuit, nepricopsitelor ! Și cine credeți că era, popa al vostru, chelu' ? Angulimala, tîlharul, ucigașul fioros care-și leagă de gît degetele mari ale ălora pe care îi omoară ! Tocmai pe el v-ați găsit să-l batjocoriți și să-l întărîtați ? Mă întreb cum de nu v-a dat cu blidul de pomeni în cap ! Cine cade în mîinile lui, s-a zis cu el. Nici în casa tatălui meu nu știu dacă sînteți ferite.

Cînd au înțeles de-a binelea cum stau lucrurile, femeile au prins să țipe ca în ceasul morții, de parcă sta cineva să le vîre cuțitul în beregată, și au dat să fugă pe poartă afară, tîrîndu-și copiii. Le-am adus îndărăt cu vorba bună, și le-am liniștit spunîndu-le că Angulimala nu vine mai înainte de miezul nopții. Le-am trimes înapoi în ietacuri, rugîndu-le să-și strîngă lucrurile trebuincioase pentru timpul ce-l vor petrece în oraș, la adăpost de tîlhari. Așa au și făcut.

Dar nu prevăzusem ce răsunet vor avea vorbele mele în inima oamenilor mei. Cînd au înțeles că Angulimala fiorosul era cel ce-mi iscodise casa, Angulimala pe care lumea îl crezuse mort, și că avea să ne atace la noapte, numai ce se strecoară mai întîi unul, apoi altul, și asta tiptil,

ca apoi să arunce armele cu zecile, zicînd că cine se poate măsura cu afurisitul ăla ? Nimeni pe lume nu le putea cere aşa ceva. Cei tocmiţi în oraş, care soseau rînd pe rînd, auzind cum stau lucrurile, se întoarseră din drum, spunînd că alta le fusese învoiala. Doar o mînă de oameni credincioşi, în frunte cu vechilul meu, nu m-au părăsit, oferindu-se să apere casa pînă la ultimul strop de sînge. Se încredinţaseră că eram hotărît să nu las în voia soartei minunea asta de casă, atît de dragă inimii mele, şi să pier odată cu ea, dacă va trebui.

Cîţiva dintre cei veniţi din oraş, nişte zdrahoni de soi, atraşi mai mult de gîndul unei bătăi în lege decît de bani, neînfricoşaţi de numele lui Angulimala, şi duşi de nădejdea că după ce se vor fi luptat ca nişte lei şi vor fi prinşi, vor intra de drept în sînul tagmei de tîlhari — cîţiva din aceştia deci s-au strîns în jurul meu. Aşa că, la urmă, iată-mă cu vreo patruzeci de oameni sub comanda mea.

Se însera cînd trăsura nevestelor trase la scară. Au coborît liniştite cu copilaşii lor. Dar în clipa cînd au văzut că nu plec odată cu ele, şi că n-am de gînd să părăsesc casa, s-au apucat iară de văicărit. S-au aruncat la picioarele mele, strîngîndu-mi poalele hainei, şi se rugau cu ochii înlăcrimaţi să plec odată cu ele. „Stăpîne, ocrotitorule, nu ne lăsa, nu te arunca în braţele morţii !“ Le-am spus că dacă părăsesc casa, praf şi cenuşă se alege din ea. Înfruntînd primejdia, o mai pot salva ; nu se ştie dacă Angulimala vine cu oameni mulţi ori cu oameni puţini.

— Vai nouă ! se jeluiau, — ocrotitorul nostru ne lasă ! Angulimala cel cumplit o să-l înjunghie, o să-i atîrne degetele salbă în jurul gîtului ! O să-l schingiuiască cu mînie pînă la moarte, şi vina-i a noastră ! Numai ocările noastre au chemat asupra bărbatului nostru durerea şi suferinţa, iar noi o să pătimim rău în iad !

Am încercat să le potolesc după cum mă pricepeam mai bine şi, văzîndu-mă neclintit în hotărîrea mea de a rămîne, s-au lăsat urcate în car. Acolo s-au luat îndată la harţă, aruncînd vina una asupra celeilalte.

— Tu ai început !

— Ba tu ! Tu mi l-ai arătat întîi, rezemat de stîlpul porţii. Da, ai întins degetul spre el.

— Tu ai scuipat după el, un scuipat roş, eu nu mestecasem încă betel, nu-l iau niciodată în gură dimineaţa.

— Da, dar tu i-ai spus vîntură-lume şi cerşetor...

— Tu i-ai zis popă chel...

Au ţinut-o întruna tot aşa, pînă cînd au pornit boii. Scîrţîitul roţilor le-a acoperit glasul.

17. PRIBEAG

O FRATE, de-ai şti ce nemaiîntîlnită linişte m-a învăluit cînd am intrat în casă, după ce am rînduit oamenii la posturi ! Nu se mai auzeau glasurile femeilor — dar nu era numai asta. Le

auzisem îndepărtîndu-se pe drum — vocile acestea gîlcevitoare nu mai aveam să le aud izbucnind dintr-un colț, crescînd ascuțite și împletindu-se, sau mai bine zis desbinîndu-se certărețe. Da, gîndul acesta îmi umplea casa cu o nespusă pace, o pace de neînțeles.

Palatul meu, înconjurat cît cuprindeai cu ochiul de întinsul grădinilor, mi se părea acum mai frumos ca oricînd. Tremuram gîndindu-mă că în numai cîteva ceasuri minunea asta putea să fie făcută una cu pămîntul de mîini blestemate de tîlhari. De viața mea nu-mi păsa cît de aleile umbroase ce aveau să fie pustiite, de coloanele de marmoră cu măiestrite cioplituri doborîte la pămînt, și că totul și toate, chibzuite cu rîvnă și migală, ridicate cu atîta trudă, bucuria inimii mele, urmau la răsăritul soarelui să fie un morman de ruine. Știam ce lăsa Angulimala în urma lui.

Între timp nu-mi rămînea altceva de făcut decît să aștept, — și de miezul nopții mă despărțeau cîteva ceasuri bune.

Pînă acum îmi trăisem viața ca o înlănțuire neîntreruptă de plăceri și de afaceri, și niciodată nu găsisem răgazul, nici prilejul să mă reculeg. Acum, fără nici o treabă, stam singur în cămara ce da spre portic și grădină, în inima palatului tăcut ca un mormînt, și pentru întîia oară trăiam ceasuri pe care să le simt cu adevărat ale mele, din toate cîte îmi aminteam. Gîndurile, zburînd în voie, se îndreptau pentru întia oară spre mine, și toată viața îmi trecu pe dinaintea ochilor. Priveam cu ochi străini — și nu-mi plăcea.

Cînd și cînd străbăteam casa, umblam prin curte și grădini să mă încredințez că oamenii stau de strajă. Ieșind a treia sau a patra oară printre coloane, ochiul meu deprins să cerceteze cerul în drumurile caravanelor citi în harta stelelor că miezul nopții era aproape. Mi-am făcut rondul în grabă, îndemnîndu-i pe toți să fie cu ochii în patru. Simțeam sîngele zvîcnind puternic în vine, simțeam cum mi se strînge un nod în gît. Întors în odaie, m-am lăsat pe un scaun. Gîndurile secaseră, o greutate mă apăsa pe piept, mă înăbușeam.

Am sărit în sus, ieșind afară printre coloane, să iau o gură de aer. O adiere moale mi-a trecut pe lîngă obraz și în clipa următoare am auzit o bufniță țipînd ; noptatec, încărcat cu putere, mirosul florilor de lotus răzbătu deodată pînă la mine, urcînd din eleșteele grădinii. Ridicasem iarăși ochii la cer să măsor timpul după stele ; și atunci am zărit, tăind pieziș negrul vîrfurilor crestate de copaci pe albastrul cerului, o fîșie de lumină blîndă : Calea Robilor.

„Gangele ceresc“, am șoptit fără să vreau. Și dintr-o dată apăsarea pieptului s-a ușurat, și un val m-a cuprins, cald, revărsat în lacrimi șiruite pe obraji.

Cînd viața mi se depănase înaintea ochilor minții, mă gîndisem și la Vasitthi și la timpul iubirii noastre, — dar îmi păruse îndepărtat și străin, un vis fără rost. Acum însă nu mă gîndeam, ci trăiam totul din nou ; eram în acelaș timp cel de odinioară și cel de acum. Și cu o groază nespusă am băgat de seamă că ne despăr-

ţea o prăpastie. Ce aveam la vremea aceea? Avutul meu întreg eram eu, eu şi iubirea mea — cum le-aş fi putut despărţi? Şi azi? O, cîte nu aveam: neveste şi copii, elefanţi, armăsari, vite şi boi de povară, slugi şi robi, magazii doldora de mărfuri, aur şi giuvaeruri, grădini întinse şi un palat care-i umplea de pizmă pe vecinii mei — eu însă, eu unde eram? Cu mine ce se întîmplase? Ca în poama scorojită sîmburele se uscase, pierise, totul era numai o coajă!

Parcă trezit din somn, am privit în jur.

Grădinile ce-şi înălţau crestele întunecate de copaci pe cerul nopţii licărit de stele, tăiat de brazda Căii Laptelui; sala măreaţă cu lumini strălucite în vase de-alabastru aşezate şir printre coloane — le priveam, şi nu erau ale mele. Ameninţătoare, mă înconjurau cu duşmănie, vampiri fosforescenţi, fermecători, ce-mi sorbiseră sîngele din inimă şi acum pîndeau, lacomi, picurul ultim, lăsînd în urmă leşul veşted al unei vieţi de om neîmplinite.

Un zgomot nedesluşit în depărtare — o şoaptă, paşi? — Am tresărit. Trăgînd sabia din teacă am coborît dintr-un salt cîteva trepte şi m-am oprit, ascultînd încordat. Tîlharii? Nu — Tăcerea se aşternuse pretutindeni — jur împrejur nici o mişcare. Fusese doar un zvon născut din noapte, nelămurit, ca atunci cînd de atîtea ori mă înfiorase veghind lîngă focul caravanei! Afară nimeni.

Dar înăuntru, înăuntrul meu, cine era? Iar îmi zvîcnea sîngele în vine. Dar nu din teamă, nici din deznădejde. Nu. Era fericirea, o fericire

ce cînta în mine: „Bine aţi venit, tîlharilor! Vino încoace, Angulimala! Ardeţi, pustiiţi totul! Ceea ce voi nimiciţi sînt doar duşmanii mei de moarte! Mă scăpaţi de o ameninţare ucigaşă! Haideţi! Veniţi! Muiaţi-vă săbiile în sîngele meu! Vrăjmaşul cel mai aprig mi-e trupul; Străpungeţi-l, robul plăcerii, al poftei şi al nesaţului! Avutul ce m-apasă cel mai greu e viaţa, şi voi mi-o luaţi. Bine aţi venit, tîlharii mei prieteni, tovarăşi de odinioară!"

Nu mai era mult, — trecuse de miezul nopţii. Mi se făcuse dor de luptă. Angulimala trebuia să mă caute, negreşit, o să vedem noi dacă va fi în stare să-mi mai zboare sabia din mînă! Aş muri împăcat dacă l-aş dobori cu mîna mea. El, numai el era vina nenorocului meu.

„Nu mai e mult" — de cîte ori n-am rostit vorbele astea ca o mîngîiere în ceasurile de noapte!

Acum! În sfîrşit! Nu, — era doar vîntul strecurat printre frunze, murea în depărtare şi învia mereu. Părea că o fiară uriaşă îşi scutură coama, iarăşi şi iarăşi. Se auzi ţipătul zvîcnit al unei păsări.

Nu erau semnele vestind revărsatul zorilor?

M-a trecut un fior. Să mă fi înşelat? Mă cutremuram la gîndul că tîlharii puteau să nu mai vină. Cît de aproape mi se păruse moartea! — o luptă, o încleştare şi apoi, abia simţită, moartea. Mi se părea de neîndurat gîndul să mă regăsesc aici odată cu dimineaţa, în decorul ştiut, eu cel vechi, eu cel dintotdeauna, sortit să-mi reiau viaţa de ieri. Aşa să fie? De ce nu sosiţi?

Acum, cît mai e vreme, la ultimul ceas — nu îndrăzneam să cercetez ora.

Să mă fi înşelat cu adevărat, cînd am crezut că-l recunosc pe Angulimala în ascetul acela ? Mă întrebam iară şi iară şi tot nu-mi venea să cred. Dar atunci însemna că trebuie neapărat să sosească — doar nu de florile mărului se strecurase în straie de împrumut la mine în curte, ca pe urmă să intre în pămînt. Cercetasem cu grijă împrejurimile şi aflasem că nu ceruse în nici o altă curte de pomană.

Cîntatul somnoros al unui cocoş din vecini mă scoase din ale mele. Constelaţia pe care o căutam pe boltă abia se mai zărea, în parte scufundată îndărătul copacilor, iar stelele, afară de cele din mijlocul cerului, se stingeau. Nu încăpea îndoială : se iveau zorile şi Angulimala nu se arătase.

Şi dintre toate minunăţiile pe care le-am trăit în noaptea aceea, acum avea să vină cea mai neaşteptată dintre ele.

Da, Angulimala nu mai avea să vină, şi la gîndul acesta nu simţeam nici dezamăgire, nici uşurarea faţă de primejdia înlăturată. Un gînd cu totul nou pusese stăpînire pe mine :

„Ce nevoie am de tîlhari ?"

Îmi dorisem făcliile, torţele lor ca să mă uşureze de povara măreţei mele avuţii. Dar nu sînt oameni care de bună voie îşi leapădă averea şi iau toiagul drumeţiei ? Ca pasărea ce-şi poartă numai aripile, oriîncotro şi-ar duce zborul, aşa şi pelerinul se mulţumeşte cu haina ce-i acoperă trupul şi cu pomana gurii ce-l ţine în viaţă. De

cîte ori nu i-am auzit lăudîndu-şi traiul : „Temniţă-i viaţa casei, ungher nemăturat, în timp ce pribegia-i ca cerul fără margini."

Strigasem după fierul tîlharilor, să curme viaţa din trupul acesta. Dar trupul cînd se desface, nu se înomeneşte altul în loc ? Şi din viaţa asta încolţeşte rodul ei. Oare din viaţa mea ce avea să răsară ?

E adevărat că Vasitthi şi cu mine făcusem un legămînt în numele Gangelui din ceruri, ale cărui valuri argintii curg în eleşteele paradisului de la soare-apune : să ne întîlnim iarăşi cîndva în cîmpiile acelea ale fericirii. Şi odată cu jurămîntul, zicea ea, răsărise în apele sfinte, străvezii ca cristalul, cîte un mugur de viaţă pentru fiecare din noi. Creştea cu fiecare gînd curat, cu fiecare faptă bună, în timp ce răul şi orice nevrednicie mînca într-însul ca viermele. Vai, al meu de mult va fi fost mîncat ! M-am uitat înapoi la viaţa mea : o viaţă de nimic, ce altceva să rodească decît nimicul ? Cu ce m-aş alege dintr-un asemenea schimb ?

Sînt totuşi oameni care din timpul vieţii ştiu a opri o nouă întrupare pămîntească, şi trăiesc în neclintita încredere de a fi dobîndit fericirea de veci. Aceştia-s cei care, părăsind totul şi toate, pribegesc fără căpătîi.

Şi atunci la ce folosesc făcliile şi pîrjolul tîlharilor, şi armele lor ucigaşe ?

Eu, care mai întîi tremurasem de frica tîlharilor şi apoi, punîndu-mi nădejdea în ei, îi aşteptasem plini de înfrigurare — acum nu mai simţeam nici teamă, nici speranţă. Despovărat de

una şi de alta, o linişte adîncă mi se aşeza în suflet.

Şi liniştea aceasta mi-a dat presentimentul fericirii fără nume al celor ce-au ajuns la ţintă, la ţinta pelerinului. Ceea ce eu simţeam faţă de tîlhari, vor fi simţit ei faţă de toate puterile lumii: nici teamă, nici speranţă, ci pace. Statornică pace.

Şi eu, care pînă mai ieri şovăiam să pornesc cu caravana, de frica ostenelii şi a merindei puţine, iată-mă hotărît dintr-o dată, fără să stau pe gînduri, să iau drumul pribegiei. Să mă port în lume fără acoperiş deasupra capului pînă la capătul zilelor mele, şi să-mi duc viaţa „cum se nimereşte".

Fără să arunc nici măcar o privire înapoi, m-am dus drept la şopronul aşezat între curte şi grădini unde se păstrau tot felul de unelte. Mi-am ales o bîtă de mînat boii, i-am retezat ţepuşul ca s-o pot folosi ca toiag, şi-am luat şi o tidvă de dovleac, cum au grădinarii şi plugarul.

M-am dus la fîntînă să-mi umplu tidva.

Îngrijitorul casei s-a apropiat de mine.

— Angulimala şi şleahta lui nu ne-or mai călca de-acu încolo, aşa zici, stăpîne?

— Nu, Kolita, nu ne mai calcă.

— Dar ce-i, stăpîne? Te poartă gîndul plecării?

— Plec, Kolita, şi vreau să-ţi spun cîteva cuvinte. Iau calea cea înaltă, calea păsării drumare. Kolita, cine calcă pe ea nu se mai întoarce. Nici după moarte pe pămîntul ăsta, şi cu atît mai puţin în timpul vieţii la casa lui. Casa rămîne

în seama ta, te-ai dovedit credincios pînă la moarte. Gospodăreşte casa şi averea mea pînă în ziua cînd fiul meu va ajunge la vîrsta bărbăţiei. Spune rămas bun tatălui meu şi nevestelor mele, din partea mea. Rămîi cu bine.

Mi-am tras înapoi mîna pe care bunul Kolita o acoperea cu lacrimi şi cu sărutări, şi m-am îndreptat spre poartă. Privind stîlpul de care se sprijinise Angulimala, mi-a fulgerat prin minte că dacă asemănarea cu el a fost doar o părere sau o nălucă, atunci i-am înţeles bine rostul.

Cu paşi grăbiţi, fără să mă uit în urmă, am trecut prin grădinile ce mărgineau oraşul. În faţa mea, parcă alergînd spre nemărginire, se întindea, pustiu, drumul mare, desfăcut din pîcla alburie a zorilor.

Aşa am luat, prea cinstite, calea pribegiei.

18. ÎN TINDA OLARULUI

SFÎRŞINDU-ŞI povestea, pelerinul Kamanita tăcu, privind îngîndurat în jur.

Sublimul tăcea, privind şi el în jur. Copaci se înălţau, bătrîni, pînă în depărtare, unii adunaţi în pîlcuri de umbră, alţii destrămîndu-se în scame de nori, topiţi în negurile serii.

Luna sta în geana acoperişului şi-şi revărsa lumina în tindă peste prag, întinzînd parcă trei ştergare la albit, şi stîlpii, în muchea lor stîngă, luceau ca bătuţi în argint. Undeva prin apro-

piere, o bivoliţă rupea adînca linişte a nopţii ; o auzeam smulgînd smocuri de iarbă cu smucituri scurte, cînd şi cînd.

Sublimul gîndi în sinea lui : „Oare să-i spun pelerinului toate cîte le ştiu din gura lui Vasitthi ? Cît i-a fost de credincioasă, şi cum nu din vina ei, ci prin vicleşug şi mîrşăvie au silit-o să-l ia pe Satagira ? Că datorită ei Angulimala venise la Ujjeni, şi că tot din pricina ei Kamanita luase acum drumul pribegiei, în loc să-şi irosească viaţa în plăceri şi lucruri de nimic. Să-i dezvăluie calea pe care o luase Vasitthi ?

Socoti că vremea nu era încă potrivită. A şti toate aceste lucruri nu i-ar fi fost de folos pelerinului în strădaniile lui.

Şi Sublimul luă cuvîntul :

— Să fii despărţit de ceea ce ţi-e drag e suferinţă, să fii legat de ceea ce nu ţi-e drag e suferinţă. De s-a rostit acest adevăr, asta-i pricina pentru care a fost rostit.

— Aşa-i ! strigă Kamanita, cu glasul tremurînd. Ce adevăr adînc, covîrşitor ! Oare cine a spus vorba asta înţeleaptă ?

— Ţine-o minte, pelerinule. Cine a spus-o sau nu, e deajuns că-i simţi adevărul şi că-l recunoşti.

— Cum să nu ? Adună în cîteva vorbe întreg amarul zilelor mele. De nu mi-aş fi ales un învăţător, m-aş duce îndată să caut înţeleptul de la care vin aceste cuvinte.

— Va să zică, pelerinule, ai un învăţător, ai o doctrină în numele căreia ai pornit la drum ?

— Drept să spun, preacinstite, n-am pornit cu un crez anume — mai curînd aveam de gînd

s-ajung singur la ţintă. Ori de cîte ori mă opream ziua să odihnesc la marginea unui sat, ori la trunchiul unui copac, sau în inima pădurii, mă adînceam în meditaţie. Şi cugetam, preacinstite, şi-mi frămîntam mintea cu întrebări : „Ce-i sufletul ? Ce-i lumea ? E lumea veşnică, ori nu ? Dar sufletul, — e nepieritor ? Oare lumea se petrece în timp ? Şi sufletul ? Să fie sufletul vremelnic şi lumea veşnică, ori lumea-i trecătoare şi sufletul nemuritor ?“ Sau : „Oare de ce Brahma cel prea înalt a scos din sine lumea ? Şi dacă el e numai şi numai desăvîrşire, şi prea curată bucurie, cum se face că lumea de el plăsmuită-i nedesăvîrşită şi împovărată cu suferinţă ?“

Şi în timp ce, preacinstite, depănam aceste gînduri, n-am ajuns la nici un răspuns, nimic care să mă mulţumească. Ba nu, o îndoială peste alta venea să mă copleşească. Şi ţinta, în dorul căreia feciori cu nume îşi părăsesc casa luînd drumul pribegiei, nu mi se părea cu nici un pas mai aproape.

— Ei, pelerinule, e ca şi cum ai fugi după dunga zării : O, de-aş ajunge azi ori mîine în dreptul zării ! Tot aşa, cine se frămîntă cu asemenea întrebări n-ajunge la ţintă.

Kamanita încuviinţă din cap, îngîndurat, şi urmă :

— Într-o zi, la ceasul cînd umbra copacilor se alungea, numai ce dau de-un schit într-o poiană. Şi ce văd ? Tineri în haine albe umblînd de colo pînă colo, care mulgînd o vacă, care spărgînd lemne sau clătind doniţa la izvor. În tindă şedea un brahman bătrîn pe o rogojină. Pare-se îi

învăța pe tineri cîntări și stihuiri din scripturi. Mi-a dat binețe, poftindu-mă să împart cina cu ei și să trec noaptea acolo, cu toate că pînă în satul vecin nu mai era decît un ceas de drum. Am primit, mulțumindu-i cu recunoștință, și pînă s-adorm, multe am auzit, și bune și folositoare. A doua zi, cînd să apuc drumul, brahmanul mă întreabă : „Cine ți-e învățător, pelerinule ? În numele cui ai pornit în lume ?" Și-i răspund așa cum ți-am răspuns dumitale.

Brahmanul îmi spune : „Cum crezi s-atingi ținta cea înaltă, pelerinule, dacă-ți duci drumul singur ca rinocerul, și nu te alipești, înțelept ca elefantul, de turma dusă de călăuza încercată ?" Și în timp ce rostea cuvîntul *turmă* privi cu bunăvoință tinerii ce-l înconjurau, iar la vorba *călăuză* părea că zîmbește înăuntrul lui, mulțumit de sine.

„Și — urmă, — mult prea înaltă e ținta ca să poți ajunge la ea prin propria-ți cugetare, oricît ar fi ea de adîncă ; fără un învățător poarta rămîne sub zăvor. Dealtminteri și Vedele, în predania lui Çvetaketu, grăiesc : „După cum, o prea iubite, un om pe care l-au adus din țara Gandarilor legat la ochi, și l-au lăsat părăsit în pustiu, rătăcește din drum cînd spre apus, cînd spre miazănoapte ori spre miazăzi, căci cu ochii legați a fost adus și cu ochii legați lăsat în voia soartei, dacă i se ia legătura de la ochi și i se spune : Uite, în ținutul de colo locuiesc Gandari, într-acolo s-o iei, și tot întrebînd din sat în sat, e îndrumat pe calea cea bună și ajunge la Gandari, tot așa omul care și-a găsit un învățător

aici, în această lume, știe : sînt al lumii pînă în clipa cînd voi fi izbăvit. Atunci mă întorc acasă."

Am înțeles că brahmanul ar fi vrut să-i fiu discipol. Dorința lui, atît de vădită, nu mi-a inspirat încredere. Dar cuvîntul din Vede îmi plăcu și în timp ce înaintam pe drum, îl tot îngînam. Și mi-a venit în minte o spusă auzită cîndva, cu privire la un învățător : „Desăvîrșitul nu umblă după ucenici. Ucenicii-l caută pe Cel Desăvîrșit." Da, acela trebuie să fie un om cu totul deosebit de brahmanul din pădure ! Și m-a cuprins dorul, preacinstite, după învățătorul care nu știe ce e dorul."

— Dar cine-i acela atît de lăudat ? Care îi e numele ?

— O, frate, e ascetul Gautama din neamul Sakyailor, cel care a renunțat la toate ale lui. Învățătorului Gautama lumea i-a dat tot felul de nume, și-l preamăresc, înconjurîndu-l cu bucurie, și-i zic : „Iată-l, el e Sublimul, Sfîntul, Știutorul, Încercatul, stăpîn peste oameni, stăpîn peste zei, Cel-întru-Totul-Treaz, Desăvîrșitul, Buddha." Am pornit în lume să-i cunosc învățătura."

— Pelerinule, dar unde se află în ceasul ăsta ? Asta o știi ?

— Frate, în ținutul de miazănoapte Kosala se află un oraș, pe nume Savatthi. E mărginit de o dumbravă, Jetavana, unde cresc copaci bătrîni cu umbra deasă, adăpost oamenilor setoși de liniște și meditație. Acolo ape limpezi adie răcoare și flori răsfață toate culorile în pajiști de smarald. Dumbrava o cumpărase cu ani în urmă,

de la prinţul Jeta, Anathapindika, negustorul acela putred de bogat, şi-a dat pe ea atîţia galbeni cît s-o podească de la un cap la altul — apoi a dăruit-o lui Buddha. Acolo în Jetavana, în locul acela plin de farmec, călcat de cete de înţelepţi, acolo se află acum Sublimul, Cel-întru-Totul-Treaz. Şi dacă merg cu bărbăţie cred că în patru săptămîni am ajuns la Savatthi. Am să-i şed la picioare şi-am să-l ascult.

— L-ai văzut vreodată, pelerinule, pe Sublimul ? Dacă l-ai vedea l-ai recunoaşte ?

— Nu, frate, nu mi-a fost dat să-l văd niciodată, şi dacă l-aş vedea, nu l-aş recunoaşte.

Sublimul gîndi în sinea lui : „De dragul meu a pornit pelerinul acesta în lume, şi în crezul meu se încrede. De ce nu i-aş da învăţătura ?"

Se întoarse spre Kamanita şi-i spuse :

— Luna abia urcă deasupra acoperişului, n-am intrat încă în adîncul nopţii — şi lung, somnul nu prieşte minţii. Aşadar cu voia ta şi pentru că mi-ai spus povestea vieţii tale, am să-ţi trec la rîndul meu învăţătura lui Buddha.

— Da, frate, dacă ai şti cît de dornic sînt s-o aud ! Spune-mi-o, rogu-te.

— Ia aminte, pelerinule, la cele ce vei auzi acum.

19. ÎNVĂŢĂTORUL

SUBLIMUL GLĂSUI : „Desăvîrşitul, frate, Cel-întru-Totul-Treaz a pus în mişcare roata învăţăturii la Benares, în crîngul gazelelor, acolo unde e piatra profetului. Şi nimeni nu i se poate împotrivi, nici asceţii, nici preoţii, nici zeii şi nici chiar dracii. Nimic şi nimeni pe pămînt. Ea e dezvăluirea, mărturisirea celor patru adevăruri sfinte. Şi care-s adevărurile patru ? Marele adevăr despre suferinţă, marele adevăr despre naşterea suferinţei, marele adevăr al dezlegării din suferinţă şi marele adevăr despre calea ce duce la dezlegarea din suferinţă.

Şi care-i, frate, marele adevăr despre suferinţă ? Naşterea-i suferinţă, bătrîneţea e suferinţă, boala e suferinţă, moartea e suferinţă, jalea, mîhnirea, durerea, amarul şi deznădejdea sînt suferinţă. Să fii despărţit de cine ţi-e drag e suferinţă, să fii legat de cine nu ţi-e drag e suferinţă. Să nu ai ce-ţi doreşti e suferinţă. Pe scurt, tot ceea ce leagă omul de cineva ori de ceva e suferinţă. Asta-i, frate, marele adevăr despre suferinţă.

Şi care-i marele adevăr despre naşterea suferinţei ? E setea, setea ce duce dintr-o naştere într-alta, cea însoţită de poftă şi de patimă, căutîndu-şi desfătarea cînd într-un loc, cînd într-altul, — e setea de plăceri, e setea devenirii şi a trecerii. Asta e, frate, marele adevăr despre naşterea suferinţei.

Dar, frate, adevărul cel mare despre dezlegarea suferinţei care e ? E tocmai desăvîrşita, deplina stingere a setei acesteia, e părăsirea ei, despovărarea, descătuşarea de ea, mîntuirea. Acesta-i, frate, marele adevăr al dezlegării din suferinţă.

Şi, frate, care e marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferinţă ? E marea cale, cea în opt împărţită, şi anume dreapta cunoaştere, dreapta hotărîre, dreapta cuvîntare, dreapta faptă, dreapta purtare, dreapta năzuinţă, dreapta cugetare şi dreapta meditaţie. Acesta e, frate, marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferinţă."

Şi după ce a aşezat cele patru pietre unghiulare, învăţătorul a început să înalţe zidurile predaniei, clădind casa potrivită pentru gîndurile şi părerile ucenicului. Îi desluşi fiecare principiu, în parte, aşa cum cioplești piatră după piatră şi o netezeşti. Şi cum aşezi o piatră lîngă alta, aşa lega un gînd de altul, avînd grijă să aşeze temelii trainice, potrivind parte cu parte. Alături de coloana ideii despre suferinţă, aşeză coloana că totu-i trecător, unindu-le şi totodată sprijinindu-le pe ele, clădi grinda zădărniciei tuturor fenomenelor. Prin această măreaţă poartă, îşi călăuzi discipolul, urcînd şi coborînd cu luare aminte, treaptă cu treaptă scara temeinic clădită a legii cauzalităţii, întărind-o şi întregind-o cu fiecare pas.

Şi aşa cum iscusitul meşter zidar, cînd înalţă un palat, aşază cîte o statuie la locul potrivit, şi anume în aşa fel încît să nu-i fie numai podoabă ci sprijin şi întăritură totodată, aşa împletea Sublimul cîte o pildă în spusele lui, frumoasă şi cu tîlc, căci pilda deseori aruncă o altă lumină, nouă, asupra unui înţeles nelămurit.

În cele din urmă adună totul în cîteva cuvinte, încununînd zidirea prin cupola ce strălucea pînă în depărtare, şi spuse:

— Cînd te prinzi de cineva ori de ceva, pelerinule, te naşti întru fire. Cînd te desprinzi, nu te naşti întru fire.

Însă celui care nu se mai lasă prins de nimeni şi de nimic, cel cu suflet senin, cu inimă netulburată, îi este dat să vadă aşa: statornică mi-e izbăvirea, m-am născut pentru ultima oară, de-acum încolo tot ce este fiinţă s-a încheiat pentru mine.

Astfel, cel ajuns aci, a lui e învăţătura supremă: aceasta-i pelerinule, înţelepciunea cea mare, înaltă între toate: să ştii că suferinţa, oricare ar fi ea, a secat. Cine e părtaş al înţelepciunii, a cucerit libertatea, libertatea cea adevărată, aceea ce nu poate fi încălcată. Pelerinule, tot ce este zădărnicie, tot ce e trecător, aceasta-i neadevărat. Adevărat e numai ce e curat şi nepieritor: anume încetarea iluziei.

Şi cel ce dintru început era sortit naşterii, îmbătrînirii şi morţii, acum, ştiind cîtă nefericire naşte din această lege a firii, şi-a cucerit certitudinea, aceea ce îl descătuşează de naştere, de bătrîneţe şi de moarte. Acela ce era robul bolii, al prihanei şi al greşelii, a atins certitudinea nepieritoare, pură şi sfîntă, anume că:

Izbăvirea e înăuntrul celui izbăvit, viaţa s-a stins, împlinită-i lucrarea, lumea pentru mine s-a sfîrşit.

Un ascet ca el, pelerinule, e numit „Cel-ce-se-sfîrşeşte", căci a pus capăt suferinţei.

E numit, pelerinule, „Cel-ce-stinge" căci a stins amăgirea *eului*, și a stins tot ce poate fi numit *al meu*.

E numit „Cel-ce-desțelenește" căci a smuls setea de viață din rădăcini ; o altă viață lui nu-i mai poate încolți.

Ascetul de felul ăsta, atît timp cît mai trăiește în trup, îl mai văd oamenii și zeii ; cînd însă trupul se desface în moarte, nu-l mai văd nici oamenii, nici zeii. Nici chiar firea, cea care iscodește totul și toate, nu-l mai poate vedea, căci el a orbit ochiul firii, făcîndu-l nevăzător, și a pierit dinaintea ei, răutăcioasei.

Trecînd rîul devenirii, iată-l într-o insulă, singura de dincolo de bătrînețe și de moarte : Nirvana.

20. COPILUL NEÎNȚELEGĂTOR

CÎND SUBLIMUL sfîrși de vorbit, pelerinul Kamanita nu scoase nici un cuvînt, nu făcu nici o mișcare, muncit de gînduri contradictorii și frămîntat de îndoieli. Trecu ce trecu și spuse : „Preacinstite, mi-ai spus multe despre felul cum, chiar în viață fiind, poți să pui capăt suferinței ; n-ai pomenit nimic despre ce te așteaptă după ce trupul se desface în moarte, întors printre stihii — afară doar că nici oamenii, nici zeii, nici însăși firea nu te mai zăresc. Însă despre viața veșnică, cea plină de înalte bucurii, de

fericiri cerești — n-am auzit nimic. Oare Sublimul să nu fi spus nimic despre asta ?"

— Da, frate, așa-i, despre asta Sublimul n-a pomenit nici un cuvînt.

— Înseamnă că despre această întrebare El nu știe cu nimic mai mult decît mine, spuse Kamanita, nemulțumit.

— Oare așa să fie ? Ia aminte, pelerinule. În dumbrava din sinsapa, acolo la Kosambi, unde tu și Vasitthi v-ați jurat credință pe veci, și că vă veți reîntîlni în paradisul soarelui apune, acolo a stat și Sublimul o vreme. Și ieșind într-o zi din pădure cu un mănunchi de frunze de sinsapa în mînă, vorbi astfel ucenicilor săi : „Ce credeți, care-s mai multe, frunzele din mîna mea ori cele ce foșnesc în crîng ?" Fără să stea pe gînduri, ei i-au răspuns : „Doamne, frunzele pe care le ții în mînă-s puține, mult mai multe-s acolo, în crîng. „Tot așa, ucenicilor, a spus Sublimul, mult mai multe sînt cele ce-am înțeles și vouă nu v-am deslușit, decît cele ce v-am arătat. Și oare de ce nu vi le-am arătat ? Ele nu sînt nici tămăduitoare, nici nu se potrivesc cu datinile — acum cărunte — ale asceților, nici nu îngăduie renunțarea și prefacerea lăuntrică, nu duc nici la descătușare, nici la deșteptare, nici la Nirvana.

— Dacă așa a grăit Sublimul în dumbrava din Kosambi, — răspunse Kamanita — atunci lucrurile stau și mai rău. Dacă a trecut această întrebare sub tăcere, a făcut-o cu gîndul să nu-i descumpănească pe discipoli, să nu-i sperie, dezvăluindu-le adevărul ultim, și anume stingerea ființei. Căci din toate cîte mi-ai spus pînă acum,

asta reiese. Dacă obiectele celor cinci simțuri și ale cugetării au fost respinse și tăgăduite cu totele, fiind trecătoare, fără substanță și pricini de suferință, nu rămîn alte mijloace cu ajutorul cărora să poți cunoaște. Și atunci, cinstite, înțeleg din spusele tale că cel ce s-a dezlegat din impurități, cînd trupul i se desface, e supus desființării și piere. Dincolo de moarte nu mai e nimic.

— Oare nu mi-ai spus adineaori, îl întrebă Buddha, că în mai puțin de o lună de zile vei sta la picioarele Sublimului, în dumbrava Jetavana din Stavitthi ?

—Asta mi-e gîndul, prea cinstite ; dar de ce mă întrebi ?

— Prietene, cînd te vei afla la picioarele Lui, ce crezi : forma trupului său, pe care o vezi și pe care o atingi cu mîna — crezi că ea este Desăvîrșitul ?

— Nu cred, cinstite.

— Dar cînd Sublimul îți va vorbi — conștiința ce ți se arată atunci, cu sentimentele, percepțiile și gîndurile ei — astea toate la un loc, sînt ele Desăvîrșitul ? Ce crezi ?

— Nu cred că sînt, cinstite.

— Atunci, prietene, trupul și conștiința lui laolaltă, să fie ele Desăvîrșitul ?

— Nici asta nu cred, cinstite.

— Oare Sublimul e despărțit de trup ? sau de conștiință ? sau de amîndouă ? Cum ți se pare, prietene ?

— E despărțit de ele în măsura în care ființa lui cuprinde mai mult decît aceste două țării.

— Atunci care-s celelalte determinări, prietene, în afară de cele trupești, la un loc cu toate însușirile lor perceptibile prin simțuri, și în afara conștiinței cu întreg cuprinsul ei de senzații, percepții și reprezentări — altele mai ai la îndemînă ca să cuprinzi tot ce n-ai cuprins din ființa Celui Desăvîrșit ?

— Altele nu am, fără îndoială, prea cinstite.

— Așadar, prietene Kamanita, chiar aici în lumea simțurilor, pe Cel Desăvîrșit nu-l poți cuprinde în adevărul și ființa lui. Atunci ce te îndreptățește să spui că Desăvîrșitul — ori acela ce s-a lepădat de orice impuritate — cînd viața i se stinge e desființat, și că el nu mai e dincolo de moarte ? Și asta numai și numai pentru că nu ai mijloacele să-l cuprinzi acolo în adevărul și esența lui ?

La această întrebare pelerinul Kamanita, îndoit și cu capul plecat, răspunse printr-o lungă tăcere. În cele din urmă zise :

— Chiar dacă n-am dreptul să afirm acest lucru, faptul că Desăvîrșitul n-a spus nimic în această privință mi se pare grăitor. Negreșit n-ar fi păstrat tăcerea, dacă ar fi avut ceva îmbucurător de spus, de pildă că cine a pus capăt suferinței nu-i desființat după moarte, ci are parte de viața veșnică și de fericire. O asemenea veste i-ar întări pe discipoli și le-ar fi sprijin în dreapta lor năzuință."

— Așa să fie, prietene ? Și ce s-ar fi întîmplat dacă Desăvîrșitul ar fi hotărît că ultima țintă să nu fie curmarea suferinței, — așa cum a început cu suferința — ci dincolo de ea, ar fi

preamărit după moarte o viață fără sfîrșit, plină de fericire ? Și mulți dintre ucenici, atrași de această vedere, s-ar fi alipit de ea cu multă rîvnă, și i-ar fi dorit împlinirea, pierzîndu-și astfel seninătatea și tulburîndu-și liniștea cugetului ? Oare pe nesimțite nu s-ar fi lăsat prinși în capcana setei de viață ? Ispitiți de viața de apoi, nu s-ar înrobi și mai greu vieții de aici ? Așa cum un cîine legat cu lanțul de un țăruș, cînd încearcă să se dezlege, se învîrte în cerc, așa și iubiții ucenici s-ar învîrti în cerc din scîrba vieții de aici, de dragul vieții de apoi.

— Recunosc, este într-adevăr o primejdie, răspunse Kamanita. Răul celălalt totuși, îndoiala născută din tăcere, e mai dăunător. Retează oricare avînt de la început. Cum să-ți aduni puterile, să fii hotărît, cum să te străduiești, cînd nu știi ce te așteaptă — eterna fericire sau nimicul ?

— Ce crezi prietene, dacă o casă-i cuprinsă de flăcări și slujitorul, alergînd să-și trezească stăpînul, strigă „Scoală, stăpîne ! Fugi ! Arde casa ! Grinzile-s în flăcări și acoperișul stă să cadă !" — Oare stăpînul i-ar răspunde : „Du-te, dragul meu, și vezi dacă afară plouă ori viscolește, sau dacă e lună plină. Și dacă — vremea-i senină, om ieși afară."

— Cum să răspundă astfel, preacinstite ? Doar sluga i-a strigat cu spaimă în suflet : „Fugi, stăpîne ! Arde casa ! Grinzile-s în flăcări și acoperișul stă să cadă !"

— Desigur, așa i-a strigat slujitorul. Dar dacă stăpînul ar răspunde totuși : „Du-te, dragul meu, și vezi dacă afară plouă ori viscolește, sau dacă e lună plină. Și dacă vremea-i senină, om ieși afară" — n-ai înțelege că stăpînul n-a auzit cum trebuie ce i-a strigat sluga credincioasă ? Și că n-a priceput primejdia de moarte care-l pîndește ?

— Negreșit, așa trebuie să cred, cinstite. Altminteri nu poți să înțelegi de ce stăpînul răspunde ca un prostănac.

— Atunci, pelerinule, du-te în lume, umblă ca și cum capul ți-ar arde-n flăcări ! Căci arde casa. Și care-i casa ? Lumea ! Lumea e în flăcări ! Ce o mistuie ? Flacăra poftei, flacăra urei, flacăra orbirii ! Lumea e o vîlvătaie. Lumea se îneacă în vîrtejuri de fum, și se cutremură, întreagă !

Auzind acestea, pelerinul Kamanita se înfioră cum se înfioară juncul cînd aude strigătul leului în desiș pentru întîia oară. Încovoiat, cu capul la pămînt, cu obrajii aprinși, stătu o vreme fără să scoată o vorbă. Într-un tîrziu, posomorît, spuse cu glasul tremurat :

— Nu-mi place că Sublimul n-a spus nimic despre acestea, cînd ar fi putut veni măcar cu o făgăduială. Iar dacă a tăcut ca să nu ne înfricoșeze, sau să ne ia orice mîngîiere, sau pentru că nici el nu știa ce să spună, orice-ar fi, mie tot nu-mi place. Omul dorește mereu desfătarea și fericirea ; mereu e în căutarea lor, e în rînduiala firii, și nici nu poate fi altfel. Așa i-am auzit spunînd și pe preoții brahmani : „Iată, de pildă, un tînăr îndrăzneț, dornic de învățătură, cel mai iute, mai puternic dintre toți, și pămîntul întreg ar fi al lui cu toate bunătățile lui cu tot. Asta-i o fericire omenească. Însă o sută

de fericiri omeneşti fac cît o singură fericire întru duh. Şi o sută de fericiri întru duh fac cît o singură fericire a zeilor. Şi o sută de fericiri a lui Indra fac cît o fericire a lui Prajapati, şi o sută de fericiri ale lui Prajapati cît o fericire a lui Brahma. Aceasta-i fericirea cea mai înaltă şi aceasta-i calea spre cea mai înaltă fericire !"

— Vezi, pelerinule nu e tocmai aşa. Să luăm de pildă un copil neştiutor, nu tocmai copt la minte. Să zicem că-l dor măselele, un dinte îl chinuie, îl frige, îl sfredeleşte. Se duce în grabă la medic priceput, şi-i spune necazul : „Binevoieşte, mult cinstite doftor, a-mi lua durerea cu arta dumitale şi-n locul ei să simt plăcere şi desfătare." Şi medicul îi răspunde : „Copile drag, cu arta mea altceva nu pot să fac decît să-ţi înlătur durerea." Copilul însă, fără socotinţă, începe să se jeluiască : „Vai mie, mult m-a chinuit dintele ăsta, m-a fript, m-a sfredelit, că de-acu încolo mi-ar veni şi mie bine să simt plăcere, şi o uşoară desfătare. Am auzit vorbindu-se de doftori pricepuţi, vestiţi, în stare s-o facă şi pe asta, şi am crezut că şi dumneata te numeri printre ei !". Şi copilul fără minte aleargă la un vraci, la un doctor-minune din ţara Gandarilor, din aceia care umblă prin tîrguri, şi pun un crainic să strige pe uliţi cu surle şi timpane : „Sănătatea-i bunul cel mai de preţ. Sănătatea e ţelul omului. Sănătate deplină, înfloritoare, mădulare sprintene, şi în vine şi în încheieturile trupului mulţămire şi plăcere ca la zei, poate dobîndi cu ajutorul meu pînă şi cel mai neteafăr dintre voi, în schimbul unui neînsemnat dar de jertfă."

Copilul nostru se repede la şarlatan şi-şi varsă focul : „Binevoieşte, prea cinstite doftor, a-mi lua durerea cu arta dumitale şi-n locul ei să simt plăcere şi desfătare." Şi vrăjitorul îi răspunde : „Copile drag, chiar asta mi-e meşteşugul". Şi după ce vîră în buzunar banii copilului, îi atinge cu-un deget dintele bolnav, îi face un farmec şi, durerea se preface îndată într-o minunată senzaţie de plăcere. Şi copilul fără minte aleargă vesel acasă, plin de încîntare. Dar nu trece multă vreme şi plăcerea se stinge, şi în locul ei durerea apare din nou. De ce oare ? Pentru că pricina răului n-a fost înlăturată.

Acum, pelerinule, să luăm un om în toată firea, cu mintea sănătoasă, care suferă de dureri de măsele, un dinte îl chinuie, îl frige, îl sfredeleşte. Se duce la un medic priceput, om cu faimă, şi-i spune necazul : „Binevoieşte, mult cinstite doftor, a-mi lua durerea cu arta dumitale." Şi doctorul îi răspunde : „Dragul meu, dacă nu-mi ceri mai mult, mă pot bizui pe arta mea." „Ce aş putea să-ţi cer altceva ?" întreabă omul cu judecată. Şi medicul îi cercetează dintele şi găseşte pricina durerii în coptura de la rădăcină. „Du-te acasă, îi zice, dragul meu, şi-n locul ăsta să-ţi pui o lipitoare. După ce va fi supt şi se va fi deslipit, oblojeşte-ţi rana cu buruienile astea. Atunci puroiul şi sîngele stricat se scurg afară, şi durerea încetează." Şi cu mintea sănătoasă se întoarce acasă, şi face întocmai cum a fost învăţat. Durerile încetează, şi nu se mai întorc. De ce oare ? Pentru că răul a fost curmat din rădăcină.

Sfîrşind de povestit parabola, Sublimul tăcu, în timp ce pelerinul Kamanita sta cu trupul încovoiat, cu capul plecat şi obrajii dogorinzi, fără să scoată o vorbă şi tulburat pînă în adîncul sufletului. Fruntea i se acoperise de broboane de sudoare şi năduşeala spaimei îi şiroia din subţiori. Prea cinstitul nu-l asemănase oare cu un copil lipsit de judecată ? Şi oricît s-ar fi străduit, în minte nu-i venea nici un răspuns. Simţea cum îl îneacă plînsul.

În cele din urmă, stăpînindu-şi glasul, întrebă încet :

— Toate cîte mi le-ai spus, prea cucernice, le-ai cules chiar de pe buzele Sublimului, desăvîrşitului Buddha ?

Desăvîrşiţii zîmbesc rar. La această întrebare însă un zîmbet lumină faţa Sublimului.

— Nu, frate, desigur că nu.

Auzindu-l pelerinul Kamanita îşi îndreptă vesel spinarea, ridică ochii din nou, strălucitori, şi spuse cu glasul înviorat :

— Îmi închipuiam eu ! O, ştiam că nu asta-i predania Desăvîrşitului, aşa cum a gîndit-o el dintru început, ci numai tălmăcirea pe care i-ai dat-o tu, greşit. Doar toată lumea ştie că învăţătura lui Buddha e însufleţitoare şi la început, şi la mijlocul ei şi la sfîrşit. Şi cum i-ar merge astfel vestea, dacă n-ar purta într-însa făgăduiala vieţii celei veşnice, cea sfîntă, dătătoarea de fericire şi desfătare ? Peste cîteva săptămîni am să şed la picioarele Celui Desăvîrşit şi-am să ascult chiar din gura lui predania izbăvirii, aşa cum pruncul suge din sînul mamei dulcea-i hrană. Şi tu vei fi

de faţă, şi auzind adevărul, te vei lepăda de rătăcirile tale. Dar iată, luna şi-a tras fîşiile pînă în prag, noaptea-i tîrzie. Haidem să ne culcăm.

— Cum ţi-e voia, frate, aşa să fie răspunse prietenos Sublimul.

Şi înfăşurîndu-se strîns în mantie, Sublimul se lungi pe rogojină în poziţia leului, sprijinit pe braţul drept, cu piciorul stîng odihnind pe cel drept.

Şi cu gîndul la ceasul deşteptării, se lăsă în voia somnului.

21. DIN FUGĂ

SUBLIMUL SE TREZI odată cu zorile şi-l văzu pe pelerinul Kamanita strîngîndu-şi în grabă rogojina, luînd tidva peste umăr şi căutînd din ochi toiagul care alunecase de la locul lui. Citeai graba în tot ce făcea. Sublimul se ridică în capul oaselor şi-i ură bună dimineaţa :

— Ai şi pornit la drum, frate ?

— Da, sigur că da, strigă Kamanita aprins. Închipuie-ţi, nici nu-mi vine să cred, e de rîs şi totuşi e atît de minunat — noroc adevărat ! M-am trezit adineori cu gîtlejul uscat, iască, după atîta vorbă, ieri seară. M-am dus să iau o gură de apă la fîntîna de peste drum, sub tamarinzi. Numai ce dau de-o fată care scotea apă. Şi ce-aud din gura ei ? Sublimul nu-i la Savatthi. Şi unde crezi că e ? Ieri, însoţit de trei sute de călugări,

a sosit la Rajagaha ! Şi acum e dincolo de oraş, în crîngul de mango. Într-un ceas, poate mai curînd, am să pot să-l văd şi eu, care credeam că am să mai bat drumurile încă patru săptămîni ! Da' ce spun eu — într-un ceas ! Nici jumate de oră nu faci pînă acolo, spunea fata, dacă în loc s-o iei pe drumul mare, scurtezi prin uliţe şi curţi spre poarta de apus... nu-mi vine să cred ! Parcă stau pe jăratec ! — rămîi cu bine, frate ! Mi-ai vrut binele, şi cînd o fi să fie, te iau cu mine la El. Acu nu mai pot să întîrzii nici o clipită.

Pelerinul Kamanita ieşi cu grabă din tindă şi alergă în lungul străzii cît îl ţineau picioarele. Ajuns la poarta oraşului, o găsi închisă, şi se văzu nevoit să aştepte o bucată de vreme care i se păru o veşnicie, atît de mare îi era nerăbdarea.

Între timp iscodi pe o bătrînică care ducea un coş cu zarzavaturi la piaţă şi aştepta şi ea în faţa porţii închise, să afle care-i scurtătura cea mai bună : cum s-o ia pe ulicioara ceea, să treacă pe lîngă un templu, să lase o fîntînă la stînga şi mai ales să nu piardă din ochi turnul acela de colo şi, atunci, are să cîştige timpul pierdut în faţa zidurilor oraşului.

Îndată ce se deschise poarta, pelerinul Kamanita se repezi ca o săgeată în direcţia arătată. Era cît pe aci să răstoarne o ceată de copii, apoi lovi în trecere o femeie care clătea vase într-un jgheab, şi strachina ce-o ţinea în mînă se făcu ţăndări ; în cele din urmă izbi un sacagiu. Cuvintele de ocară care zburau în urma lui

nu-i ajungeau la ureche, căci n-avea decît un gînd : să-l vadă pe Buddha cît mai de grabă.

„Ce noroc !" zicea în sinea lui. „Cîte generaţii de oameni trec prin viaţă fără ca un Buddha să se nască în vremea lor, şi din cei care trăiesc în aceeaşi vreme cu el, cît de puţini apucă să-l vadă ! Mie însă mi-e dat să am parte de norocul ăsta ! M-am temut ca fiarele ori tîlharii să-mi răpească această fericire pe drumul lung şi plin de primejdii, însă de-acu încolo nimeni nu poate să mi-o ia !"

Cu gîndul ăsta în minte, dădu cotul într-o uliţă strîmtă... Înaintînd ca o furtună, nu băgă de seamă că la capătul celălalt, o vacă speriată din nu se ştie ce pricină, gonea spre el. Nu băgă de seamă nici că vreo cîţiva trecători se adăposteau într-o casă, şi alţii după ieşindul unui zid ; nu auzi nici femeia care-i strigă să se ferească din pragul unui pod — sta cu ochii pironiţi pe meterezii turnului, să nu se piardă din drum.

Cînd era prea tîrziu să se mai dea înlături, zări cu groază chiar în faţa lui botul aburind, ochii însîngeraţi, şi cornul ascuţit care în aceeaşi clipă îi şi străpunse coasta.

Scoţînd un ţipăt de durere, se prăbuşi lîngă zid.

Vaca goni mai departe şi se făcu nevăzută după un colţ.

Lumea se strînse îndată în jurul lui, care din curiozitate, care să-i sară în ajutor. Femeia care strigase după el aduse apă să-i spele rana. Alţii îi sfîşiară mantaua să-i lege locul pe unde sîngele ţîşnea ca un izvor.

Kamanita nu-şi pierduse cunoştinţa nici o clipă. Simţi că era în ceasul morţii. Dar nici gîndul acesta, nici durerile nu-l chinuiau cît teama de a nu mai da ochi cu Buddha. Stărui pe lîngă cei din jur, cu vocea tremurînd, să-l ducă în crîngul de mango, la Buddha.

— Atît amar de drum am făcut, oameni buni! — eram la un pas de ţintă! Fie-vă milă, nu şovăiţi, duceţi-mă acolo! Şi nu vă gîndiţi că mă doare. Să nu vă fie teamă, n-am să mor de durere! N-am să mor pînă nu stau la picioarele Desăvîrşitului, şi atunci mor fericit, şi fericit înviu.

Unii s-au repezit s-aducă scînduri şi o saltea. O femeie aduse o băutură întăritoare din care Kamanita sorbi cîteva linguri bune. Bărbaţii se sfădeau asupra drumului celui mai scurt pînă în locul adunării din dumbrava de mango, căci fiecare pas era hotărîtor. Simţeau cu toţii că pelerinul dădea mîna cu moartea.

— Uite-i pe ucenicii Desăvîrşitului! strigă unul dintre bărbaţi arătînd spre ulicioară. Or să ne îndrume.

Cîţiva călugări budhişti se apropiau de ei, învăluiţi în mantii galbene răsfrînte peste umăr, lăsînd braţul drept descoperit, şi ţinînd blidul de pomeni în mînă. Cei mai mulţi erau tineri. În fruntea lor păşeau doi venerabili: un bătrîn cu faţa gravă şi severă, ochi pătrunzător şi bărbia puternică, care atrăgea toate privirile asupra lui, şi un bărbat între două vîrste, cu atîta blîndeţe întipărită pe faţă şi-atîta bunătate luminoasă, încît părea adolescent. Un ochi ascuţit

putea citi hotărît în ţinuta lui, în gesturile iuţi şi în privirea arzătoare însemnele castei războinicilor, în timp ce liniştea grea de gînduri a celui vîrstnic vădea brahmanul din naştere. Înalţi, amîndoi aveau port princiar.

Monahii se opriră lîngă oamenii strînşi în jurul celui rănit. Dintre ei cei mai buni de gură istorisiră cele întîmplate, şi că aveau de gînd să ducă rănitul pe o targă — adusă chiar atunci — în crîngul de mango, la Buddha, la dorinţa lui arzătoare. N-ar binevoi unul dintre monahii mai tineri să le arate drumul cel mai scurt către locul unde Sublimul se afla în ceasul ăsta?

— Sublimul — răspunse bătrînul cu faţa severă, nu e în dumbravă. Nici noi nu ştim unde e.

Auzindu-l, un geamăt ieşi din pieptul rănit al lui Kamanita.

— Dar nici prea departe nu poate fi, adăugă cel mai tînăr. Ieri, Sublimul a trimis călugării înaintea lui pornind de unul singur mai departe. L-o fi prins noaptea pe drum, şi a mers cine ştie unde, poate undeva, la margine de oraş. Îl căutam şi noi.

— Căutaţi-l iute, găsiţi-l, strigă Kamanita.

— Chiar de-am şti unde se află, nu se cade să ducem rănitul acolo, spuse călugărul cel sever. Dusul pe targă l-ar zdruncina. I-ar face rău, şi chiar dacă supravieţuieşte, ar ajunge acolo pe jumătate mort, cu mintea prea rătăcită ca să înţeleagă cuvîntul Sublimului. Dacă se cruţă acum, şi-i îngrijit de un medic priceput, mai sînt speranţe să se poată întrema cît să asculte cuvîntul Sublimului.

Kamanita arătă spre targă, nerăbdător :
— Nu-i timp — mor — luaţi — să-l văd — ating — să mor fericit — luaţi — repede !
Dînd din umeri, monahul se întoarse către călugării mai tineri :
— Sărmanul vede în Desăvîrşitul, Cuceritorul, un idol. Crede că dacă-l atinge, păcatele îi sînt iertate.
— Sariputta, şi-a pus încrederea în Cel Desăvîrşit, chiar dacă n-a ajuns la înţelegerea deplină, spune celălalt şi se plecă peste rănit, să-i cerceteze puterile. Poate că ar trebui să încercăm. Mi-e milă de el, sărmanul. Alt bine nu putem să-i facem cred, decît să-i împlinim dorinţa.
Kamanita îl răsplăti cu o privire recunoscătoare.
— Fă cum vrei, Ananda, răspunse Sariputta prietenos.
În clipa aceea un olar purtînd în spinare un coş cu fel şi chip de oale se apropie de ei, venind din partea de unde venise şi Kamanita. Zărindu-l pe pelerinul Kamanita aşezat cu multă băgare de seamă pe targă, însă nu fără a-i fi pricinuit mari dureri, se opri în loc, înspăimîntat. Oalele ce purta pe cap căzură la pămînt, prefăcîndu-se în ţăndări.
— Dumnezeii mei, ce s-a întîmplat ! Asta-i pelerinul care mi-a făcut cinstea să înopteze la mine în tindă, împreună cu alt călugăr purtînd aceeaşi haină ca prea sfinţiile voastre.
— Era bătrîn şi înalt de stat ? întrebă Sariputta.

— Da, preacinstite, şi-mi pare că semăna întrucîtva cu sfinţia ta.
Călugării înţeleseră pe dată că nu mai trebuia să caute mai departe. Sublimul era în casa olarului. Căci aşa-i se spunea lui Sariputta : „ucenicul ce seamănă cu Învăţătorul".
— Cum e cu putinţă ? spuse Ananda, luîndu-şi privirile de la rănit, care, luat pe targă, îşi pierduse cunoştinţa nebăgînd în seamă sosirea olarului. Cum e cu putinţă ? O noapte întreagă bietul om a avut parte de norocul după care jinduia, şi n-a avut nici cea mai mică bănuială ?
— Aşa-s cei săraci cu duhul spuse Sariputta. Să mergem, acum poate fi dus acolo.
— Staţi ! strigă Ananda. L-au doborît durerile.
Kamanita privea în gol. Nu lua seama la ce se petrecea în jurul lui. Un văl negru i se lăsa în faţa ochilor. Lunga fîşie din cerul dimineţii strălucind sus, între zidurile înalte, îşi deschise drum pînă la conştiinţa lui. Poate vedea în ea Calea Laptelui tăind pieziş cerul înoptat ?
Mişcă buzele :
— Gangele... murmură.
Cei plecaţi deasupra lui îl înţeleseră greşit.
— Vrea să fie dus la malul Gangelui, cu valurile sfinte să-l spele de păcate. Dar Gangele-i departe — cine să-l ducă pînă acolo ?
— Mai întîi Buddha, acum Gangele ! şopti Sariputta cu mila uşor dispreţuitoare a înţeleptului faţă de omul nerod care alunecă dintr-o superstiţie într-alta.

Ochii lui Kamanita se aprinseră ca prin farmec. Senin, un zîmbet îi lumină fața. Încercă să se ridice în capul oaselor. Ananda îl sprijini.

— Gangele ceresc, șopti cu vocea slabă dar voioasă, arătînd cu mîna dreaptă în sus, deasupra capului, spre fîșia luminoasă de cer. Gangele ceresc! — ne-am jurat — valurille lui — Vasitthi...

Trupul i se cutremură, sîngele îi năvăli pe gură. Își dete sufletul în brațele lui Ananda.

O jumătate de ceas mai tîrziu Sariputta și Ananda, însoțiți de ceilalți călugări, sosiră în tinda olarului. Făcură plecăciune adîncă în fața Sublimului, așezîndu-se alături de el.

— Ei, iubitule Sariputta — glăsui Sublimul, după ce le întoarse prietenos salutarea —, monahii ți i-ai călăuzit cu bine, fără piedică, pe drumul ăsta lung? Ați dus cumva lipsă de merinde sau de leacuri pentru cei neteferi? Cum se arată a fi tinerii ucenici, zeloși și plini de voie bună?

— Sînt fericit, preacucernice, să spun că n-am dus lipsă de nimic, că tinerii-s plini de avînt și de încredere, și că au, cu toții, un singur gînd: să poată sta în fața Sublimului. Pe acești tineri cu sufletul ales, care-ți cunosc cuvîntul, trăind după el, i-am adus ca să-i înfățișez Învățătorului.

La aceste cuvinte, trei tineri călugări se ridicară în picioare închinîndu-se în fața Sublimului, cu mîinile împreunate:

— Preamărit fie Sublimul, Buddha, Desăvîrșitul!

— Fiți bineveniți, spuse, și cu un semn al mîinii îi pofti să se așeze din nou.

— Dar Sublimul — întrebă Ananda — a sosit cu bine aici după lunga drumeție de ieri? Calea nu l-a ostenit peste măsură, și n-a avut vreun neajuns? A trecut noaptea cu bine în tindă, aici?

— Da, frații mei. La înserat m-a cuprins oboseala, dar am ajuns cu bine aici, și noaptea am petrecut-o nu tocmai rău în tovărășia unui pelerin străin.

— Pelerinul — spuse Sariputta — și-a pierdut viața într-o uliță din Rajagaha, străpuns de cornul unei vite.

— Neștiind cu cine petrecuse noaptea, adăugă Ananda, ardea de nerăbdare să fie adus la picioarele Sublimului.

— Pe urmă a cerut să fie dus pe malurile Gangelui, observă Sariputta.

— Nu, frate Sariputta — îl îndreptă Ananda. Vorbea despre Gangele ceresc. Cu ochi strălucitori își amintea de legămînt — a rostit numele unei femei — parcă Vașitthi — înainte de a-și da sufletul.

— Cu numele unei femei pe buze, al unei femei oarecare a ieșit dintre cei vii, spuse Sariputta. Oare unde o fi intrat iară în fire?

— Nesăbuit, ucenicii mei, a fost pelerinul Kamanita, un copil fără minte. Acestui pelerin, care pornise în lume, în numele meu, vrînd să-și însușească cuvîntul Sublimului, i-am deslușit învăță-

tura cu temei, cu de-amănuntul. Dar n-a primit-o. Inima îi aspira la desfătări și fericiri cerești. Pelerinul Kamanita, ucenicii mei, intră iarăși în fire în Sukhavati, paradis al soarelui apune.

Mii și alte mii de ani să se desfete în bucurii cerești.

22. ÎN PARADISUL DE LA SOARE-APUNE

ÎN VREME CE SUBLIMUL rosti aceste cuvinte în tinda olarului de la Rajagaha, pelerinul Kamanita se trezea în paradis, la soare apune.

Sta înfășurat într-o manite purpurie revărsată jur împrejurul lui în falduri pline, lucie de-ai fi zis că n-are ființă, ca petala de floare. Cu picioarele strînse cruce sub el, ședea în miezul unei flori de lotus uriașe, trandafirie, legănată în oglinda unui heleșteu. Pe întinsul liniștit al apelor se zăreau lotuși fără număr, roșii, albaștri și albi, unii abia înmuguriți, alții mari însă închiși, și mulți cu petalele deschise. Și în mijlocul fiecăruia, ca într-un jilț, se afla un chip omenesc în veștmînt cu falduri ce păreau crescute din lujerul florii.

Pe malul povîrnit al lacului, în iarba proaspătă și verde rîdea o lume de flori, nestemate ale pămîntului reînviate aici, corole, scîntei și limpezimi strălucitoare lepădîndu-și ghiocul dur

pentru a intra în pielea vie, moale și mlădie a plantei. Mirosul ce-l răspîndeau, amețitor, întrecea esențele de preț ce-au fost vreodată închise în șipuri de cristal, păstrîndu-și însă aroma florii, proaspătă și firească.

De la țărmul ademenitor, privirea fermecată rătăcea printre copaci înalți cu coroana semeață unde frunza lucea ca smaraldul și florile ca niște giuvaere. Cînd singurateci, cînd adunați în pîlcuri dese, sau trunchi la umăr de trunchi în dumbrăvi întunecate, urcau încet spre dealuri domoale, unde stînca golașă se desvelea în lumini de cristal, de marmoră ori de alabastru, sau se ascundea sub hățișuri de verdeață și podoaba florilor. În locul unde dumbrăvile și stîncile se dau la o parte, un rîu își purta drumul spre heleșteu, scînteieri de stele curgînd tăcute.

Deasupra ținutului întins se arcuia un cer ultramarin, adîncit în zare; sub bolțile lui pluteau, mărunte, gheme albe de nori, cuiburi de genii grațioase cîntînd din lăute și harfe, umplînd spațiul fără hotare cu vrajă, prefăcînd fericirea în cîntec.

Nici un soare nu strălucea pe boltă. Nici nu era nevoie de el. Nouri și duhuri, stînci, flori, ape și corolele de lotuși, mantiile fericiților și chipurile lor iradiau o minunată lumină. Așa cum raza ei lină lucea fără să te orbească, tot astfel văzduhul mătăsos și cald se împrospăta, în răcoarea ce aburea din ape. Să sorbi aerul acesta în piept era o nebănuită plăcere pentru cei veniți de pe pămînt.

Copleşit de uimire înaintea acestor minuni, Kamanita se obişnui încetul cu încetul cu priveliştea ce-l înconjura. Se uită cu luare aminte la făpturile ce stau, ca şi el, în jilţurile de lotus plutitoare. Băgă de seamă că cele purpurii erau bărbaţi, cele în veştmînt alb femei, iar cele înfăşurate în mantii albastre i se păreau a fi unele bărbaţi, altele femei. Prietenoşi şi zîmbitori, ei erau însăşi floarea tinereţii.

Unul, un vecin în mantie albastră, îi făcea încredere, şi se simţi îndemnat să intre în vorbă cu el.

„Oare se cade să-i pun întrebări, aşa din senin ? Sau să aştept să mă poftească ?" gîndi. „Aş vrea să ştiu şi eu unde mă aflu."

Spre marea lui uimire primi îndată răspunsul, fără ca Cel Albastru să fi mişcat buzele cîtuşi de puţin.

„Eşti în Sukhavati, lăcaşul fericirii."

Fără să vrea, Kamanita întrebă în gînd mai departe :

„Te aflai aici, preacinstite, în clipa cînd am deschis ochii, că pe tine te-am văzut mai întîi. Te-ai trezit în acelaş timp, sau te aflai de mult aici ?"

„De demult, de tare demult stau aici," păru că-i răspunde, „aş crede că-i o veşnicie, de n-aş fi văzut de atîtea ori cum înfloreşte un lotus după altul şi o nouă făptură se arată, şi de n-ar fi mireasma copacului de mărgean."

„Ce-i cu mirosul ăsta ?"

„O să-i afli singur rostul. E minunea minunilor din ăst paradis."

Cîntul duhurilor cereşti ţine isonul şiragului de întrebări şi răspunsuri încrucişate fără glas, îşi împleteşte sunetul şi versul în fiecare spusă, dîndu-i înţelesuri adînci, lămurind ce nu încape în cuvinte. Cuvîntul *minune* ţese unduiri tulburătoare. Ascultînd, Kamanita simte cum se deschid larg, în minte, adîncuri fără margini, cum în întunericul înfiorat tresar, ieşind din amorţire, nedesluşite amintiri.

„Minunea între minuni ?" spune după o tăcere. „Credeam că dintre toate cele de aici, alta mai mare nu e ca rîul cel împărătesc curgînd în apele noastre."

„Gangele văzduhului !" încuviinţă Albastrul.

„Gangele din văzduh !" psalmodie ca din depărtări Kamanita. Şi visarea îl fură, simte mijind în el, iarăşi, mai puternic, ceva ce-ar trebui să ştie şi nu ştie, iar cîntecul de taină pare că întinde înlăuntrul lui mîini ce se preling în străfunduri, dibuind unde rîul îşi trage izvoarele.

23. HORELE FERICIRII

UIMIT, KAMANITA zări cum o făptură albă, aşezată în corola unui lotus din apropierea lui, se înălţă dintr-o dată în văzduh. Faldurile adunate sub ea se desfăceau încet, şi haina se lasa moale în jos din umeri pînă la tivitura muiată în aur. Acum se desprindea de floare. Pluti

deasupra iazului, deasupra malului și pieri printre tufe și copaci.

„Ce minune-i și asta !" gîndi Kamanita." Nu-i lucru ușor, deși se pare că n-ar fi cine știe ce. Am să învăț și eu vreodată ?"

„Poți și tu, numai să vrei", îi răspunse Albastrul, căruia îi era adresată întrebarea.

Kamanita simți îndată ceva, împingîndu-l în sus. Se pomeni zburînd deasupra apelor, către mal, și curînd se afla în inima unei poiene. Ori încotro privea, simpla dorință îl purta acolo, repede ori domol după cum îi era gîndul. Zări și alte heleșteie înstelate cu lotuși, la fel de minunate ca cel părăsit de el. Străbătu dumbrăvi pline de farmec, unde păsărele fel de fel zburau din ram în ram, ciripind și îngînîndu-se cu șoapta vîntului printre frunzarii. Trecu peste cîmpii înflorite unde antilope zburau, grațioase, fără să se teamă de el, și se lăsă în cele din urmă pe o coastă domoală de deal. Printre trunchiuri și tufe în floare zări cotul uni heleșteu. Apele scînteiau în jurul unor lotuși mari, înfloriți, jilțuri domnești purtînd ici și colo chipul unui preafericit, în timp ce altele, cu corolă desfăcută, stăteau părăsite.

Era pesemne clipa în care toți își luaseră zborul. Cum în serile calde de vară licuricii nuntesc, roind sub copaci și tufișuri în licărit tăcut, aici pluteau făpturi fericite, singure sau perechi, zburînd în stoluri sau în șiruri, în crînguri și printre stînci. Citeai pe fața și în ochii lor că stau de vorbă cu însuflețire. Presimțeai firele

nevăzute, schimbul mut de cuvinte, ce se țeseau între ei, împînzind spațiul de la unul la altul.

Sfios, Kamanita privea, vrăjit ca într-un vis jocul minunat. Încetul cu încetul se simți îndemnat să ia și el parte la întîlnirea cea veselă.

Se și văzu înconjurat de o mulțime ce-i ura bun sosit, ca celui ce abia se deșteaptă.

Mirat, Kamanita îi întrebă dacă zvonul sosirii lui se și răspîndise în întreg Sukhavati.

„O, cînd înflorește un lotus se înfioară toate florile din heleșteiele paradisului. Oricine simte aici cînd undeva, oriunde ar fi, se trezește o nouă făptură întru fericire."

„Dar de unde știți că eu sînt noul venit ?"

Zîmbiră cu toții cu înțeles.

„Nu te-ai trezit de-a binelea."

„Ne privești de parcă ai vedea o arătare în vis, și ți-e teamă să dispari dintr-o dată, să te lase singur în mijlocul unei lumi dușmane."

Kamanita dădu din cap.

„Nu înțeleg. Ce arătare în vis ?"

„Ați uitat, spuse o făptură albă, că n-a fost încă la copacul de mărgean."

„Nu, n-am fost. Dar am auzit de el. Vecinul meu din heleșteu mi-a spus cîteva vorbe. Copacul ar fi o minune. Ce înseamnă asta ?"

Iarăși zîmbiră cu toții misterios, privindu-se și dînd din cap.

„M-aș duce acolo chiar acum. N-ar vrea nimeni din voi să mă însoțească ?"

Drumul îl găsești singur cînd îți vine vremea."

Kamanita își trecu mîna pe frunte.

„Mai era o minune de care mi-a vorbit... Gangele ceresc... Își adună apele în heleşteul nostru. Cu al vostru-i la fel ?"
Făptura albă arătă înspre rîul cu apa limpede ce cotea la poalele dealului, şerpuind domol către heleşteu.
„Asta e afluentul nostru. Vine de apă nenumărate împînzesc cîmpiile astea, şi aceea pe care ai văzut-o, e una dintre ele, ceva mai mare. Însă Gangele din văzduhuri încinge întreg Sukhavati."
„L-ai văzut ?"
Alba dădu din cap.
„Nu se poate ajunge acolo ?"
„Ba da, îi răspunseră cu toţii. Dar dintre noi nimeni n-a fost acolo. Şi de ce să ne ducem ? Mai frumos decît e aici nu poate fi niciunde. Au mai fost unii pe acolo, dar nu s-au mai dus a doua oară niciodată."
„De ce ?"
Alba arătă înspre iazuri :
„Îl vezi pe Cel Roşu, de colo, aproape de malul celălalt ? El a fost acolo de mult, de foarte demult. Vrei să-l întrebăm dacă n-a mai zburat şi altădată pe malurile Gangelui ?"
„Niciodată" răsună îndată răspunsul Roşului.
„De ce ?"
„Du-te să vezi şi ai să găseşti singur răspunsul !"
„Vrei ? Aş zbura cu tine împreună."
„Aş vrea şi eu — dar nu acum."
Din crîngul apropiat se ivi un stol de făpturi fericite şi se înlănţuiră în cerc rotit împrejurul ierburilor înalte. Cercul se lăţea şi cea din urmă

făptură — azurie — o prinse pe cea albă de braţ. Aceasta întinse mîna, îmbietor, spre Kamanita.
Mulţumindu-i cu un zîmbet, Kamanita dădu din cap.
„Aş vrea să stau să mai privesc."
„Da, rămîi şi odihneşte-te, să te poţi trezi. Rămîi cu bine."
Trasă încetişor de Azurie, Alba se îndepărtă, plutind, şi se prinse în dansul rotit.
La rîndul lor, ceilalţi se îndepărtară, zîmbind cu prietenie şi urîndu-i rămas bun întru linişte şi reculegere.

24. COPACUL DE MĂRGEAN

KAMANITA ÎI URMĂRI lung cu privirea, uimit. Şi se miră de mirarea lui. „De ce îmi par toate atît de ciudate ? Dacă locul meu e aici, de ce nu se înţelege totul de la sine ? Tot ce se arată e o nouă taină, mă simt descumpănit. De pildă, mirosul pe care vîntul îl adie acum. Ce deosebit e de mireasma florilor, e mai plin, mai puternic, te ademeneşte dar îţi umple şi sufletul de neastîmpăr. De unde vine oare ?
...Dar eu de unde vin ? Parcă nu eram adineaori. Sau eram altundeva ? Cum am ajuns aici ?"

În timp ce-și frămînta mintea cu întrebări, trupul i s-a desprins din iarbă, fără știrea lui, și s-a trezit plutind — dar nu spre locul pe unde apucaseră ceilalți. Kamanita se îndreptă, urcînd, spre culmea dealului, unde se adîncea o șa. Trecînd deasupra ei, îl izbi și mai puternic mirosul acela necunoscut, ciudat.

Zbură mai departe.

Dincolo de culme ținutul se înfățișa mai puțin primitor. Florile creșteau mai rare, desișul era mai întunecat, codrii mai deși și stîncile mai abrupte și mai înalte. Ici colo pășteau turme de gazele, dar abia dacă zăreai cîte o făptură preafericită.

Pereții de stîncă se îngustează. Parfumul crește. Stîncile, din ce în ce mai abrupte, se înalță, se învălmășesc și sînt de nepătruns.

Prăpastia șerpuiește cînd în dreapta, cînd în stînga și dintr-o dată, în chip, neașteptat, se lărgește într-o vale.

Jur împrejurul lui Kamanita căldarea se strînge între stînci de malahit repezindu-și colții spre cer ; în mijlocul ei, minune între minuni, iată copacul.

Netede, trunchiul și crengile, numai și numai de mărgean, își strălucesc purpura. Tremurînd, frunzișul bate în roș întunecat și galben, aprinzînd floare lîngă floare, lumini cu petale de carmin.

Totul trăiește în trei culori : cerul mai albastru ca marea, verdele, adînc, de malahit al stîncii, roșul copacului de mărgean ; stăpîn peste toate, parfumul, unul singur, încărcat cu taină, fără

asemănare, izvorît din lujerul de carmin al florilor, care l-a ademenit pe Kamanita.

Curînd îi gustă vraja. Sorbindu-l aici, în spațiul îmbălsămat cu tăria lui, conștiința i se lărgește dintr-o dată, năvalnică, rupînd zăgazurile înălțate odată cu trezirea lui. Și-i răsare vie înaintea ochilor viața-i din trecut, tinda olarului unde stă la taclale cu nerodul acela, călugărul budist, ulicioara din Rajagaha străbătută în goană, și vaca năpustită asupra lui, chipurile care-l privesc, speriate și călugării în strai galben... Vede codrii pe care i-a cutreierat, drumeț pornit în căutarea înțelesului vieții, vede drumurile pe care le-a bătut, unul după altul, vede palatul unde locuia și soțiile amîndouă, hetairele din Ujjeni, tîlharii, crîngul lui Krishna și terasacelor-fără-de-griji, o vede pe Vasitthi, recunoaște casa părintească și colțul copiilor...

Timpul își deapănă firul mai departe, ivește o viață, alta, înapoia ei încă una, și încă una, — și altele, mereu, așa cum vezi copacii înșirați de-a lungul drumului micșorîndu-se, pînă cînd depărtarea îi topește într-o dungă de întuneric.

Îl cuprinde amețeala. Se trezește dintr-o dată ; e din nou în prăpastie, frunză purtată de vînt... Cine vine pentru întîia oară nu rabdă multă vreme aroma copacului de mărgean. Teama de a se pierde îi îndepărtează pe toți, îndată ce simt că-i cuprinde amețeala.

Plutind pe vale în jos, mai liniștit, Kamanita cumpăni :

„Acum înțeleg de ce Alba spunea că n-am fost la copacul de mărgean. Cum să înțeleg

atunci ce numeau ei „arătări de vis“ ? Acum știu ce înseamnă, le-am văzut șir după șir în viețile acelea. Știu și de ce mă aflu aici. Eram în căutarea lui Buddha, vroiam să-l întîlnesc în crîngul de mango. N-am izbutit, m-a lovit ca trăznetul moartea, rea. Cineva a ținut însă seamă de buna mea voință, și am ajuns în acest loc al fericirii, ca și cum aș fi stat la picioarele lui, și aș fi murit ascultîndu-i predania cea dătătoare de viață. Pelerinajul meu n-a fost în zadar.“

Ajuns în dreptul heleșteului, Kamanita se lăsă în lotusul trandafiriu, ca pasărea întoarsă la cuib.

25. MUGURELE SE DESCHIDE

DINTR-O DATĂ, Kamanita simte apele tresărind, părea că o vietate se zbate înăuntrul lor. Zărește o umbră urcînd, șovăitoare, din adîncurile de cristal. Se tulbură, răscolite, se despică și-n salt de peste mugurele ascuțit al unui lotus zvîcnește un vîrf roșiatic în aer. Se leagănă, plutește, frînge oglinda apei în cercuri tremurate, sclipind și scînteind ; pare că lacul se umple cu lumini de diamante, curgere lucie ce se răsfrînge jur împrejur pe florile de lotus, pe veștmintele și chipurile fericiților, în mii de flăcărui.

Kamanita simte că sufletul i se-înfioară, simte cum unduie într-însul culori neștiute, și în inimă

i se răsfrînge, jucăușă, bucuria în oglinzi de lumină.

— Ce-a fost asta ? îl întreabă din ochi pe vecinul Albastru.

— Jos, departe, în lumea adîncurilor unde mohorăște pămîntul, un suflet de om, aprins de dor, a năzuit să învie în Sukhavati. Să vedem dacă mugurele crește și ajunge să dea în floare. Multe suflete jinduiesc să renască aici, în locul fericirii celei curate. Dar nu-s în stare să trăiască potrivit dorinței lor și se lasă prinse în mreaja patimilor, a nevredniciei, înnămolite în poftele trupului și în glodul celor pămîntești. Atunci mugurele se ofilește și după o vreme dispare cu totul. După cum vezi, de rîndul ăsta e un suflet de bărbat. Valurile vieții îl abat mai ușor din drumul care duce la rai, și de aceea ai să vezi că Cele Roșii și Albele sînt oarecum aceleași la număr, în timp ce printre Cele Albastre, Azuriile — sufletele de femei — sînt mai multe.

Auzindu-l, Kamanita simți cum i se strînge inima. Îl înfiora o plăcere ciudată, dureroasă, bucurie împletită cu întristare în timp ce privea cu ochi cercetători floarea de lotus, albă ca pana lebedei, ce se legăna, grațioasă, lipită de dînsul pe apele ușor învolburate.

— Îți amintești cum a răsărit lotusul meu din adîncuri ? îl întrebă pe vecinul a-toate-știutor.

— Cum de nu, s-a ivit odată cu floarea albă pe care o privești acum. M-am tot uitat la ele amîndouă, uneori cu îngrijorare. Mugurele tău a început curînd să se ofilească ; sfrijit, se afunda încet, prins sub oglinda apei. Deodată s-a înăl-

țat din nou, a crescut, luminos, dînd floare. Cel alb creștea încetul cu încetul, fără oprire, cînd, într-o zi, păru că-i lovit de o boală. Într-un tîrziu și-a revenit, și iată-l stînd alături de tine, frumoasă floare între toate.

Cuvintele lui treziră în Kamanita o bucurie fără seamăn, se părea că pînă în clipa aceea trăise în loc întunecos și sarbăd, căci totul în jurul lui, dintr-o dată, era numai lumină, cîntec și miresme.

Sub privirea neclintită pe lotusul alb, ca nuielușa fermecată stîrnind comori din ascunzișuri, vîrful de floare unduie, își răsucește petalele încet, le răsfrînge în dreapta, în stînga, jur împrejur ; și în miezu-i, cu ochii mari deschiși, răsare blîndă și zîmbitoare Vasitthi. Se privesc ochi în ochi.

Întind brațele unul spre altul, amîndoi în aceeași clipă, și-și împletesc mîinile împreună. Kamanita bagă de seamă că Vasitthi nu l-a recunoscut, s-a întors către el fără voie, așa cum floarea soarelui se întoarce după soare. Cum să-l fi recunoscut, cînd nimeni, la trezire, nu-și amintește viața dinainte, chiar dacă în adîncurile sufletului ei, privindu-l, tresărea ceața amintirilor, cum i se întîmplase lui cînd vecinul îi pomenise despre Gangele ceresc.

Îi arătă rîul de raze ce curgea în heleșteu, liniștit :

— Vezi, valurile de argint ale Gangelui din văzduh își aduc apele în toate iazurile cu lotuși din cîmpiile preafericite.

— Gangele din văzduhuri, îl îngînă, întrebătoare, și-și trece mîna pe frunte.

— Vino, haidem să mergem la copacul de mărgean.

— Stai, uite copacii-s atît de frumoși acolo și ierburile mari, și ceilalți se joacă, zburdă și rîd ! zise Vasitthi, arătînd într-altă direcție.

— Mai tîrziu ! Acum mergem la copacul de mărgean, să te îmbeți cu mirosul lui minunat.

Vasitthi se luă după el, cum se ia copilul căruia îi promiți o nouă jucărie ca să-l mîngîi că n-are voie să se joace cu ceilalți copii. Înaintau, și mirosul adia mai pătrunzător. Trăsăturile i se înviorară.

— Unde mă duci ? îl întrebă cînd intrau unul lîngă altul în strunga cu stîncile verzi. Sînt numai o așteptare, toată, din creștet pînă în tălpi, cum n-am fost vreodată. Mi se pare că știu ce înseamnă să aștepți. Însă zîmbetul tău îmi spune că abia acum m-am trezit cu adevărat. Dar să știi, te înșeli, de-aici încolo drumul nu poate să ducă mai departe.

— De-ai ști cît de departe duce ! îi răspunde, zîmbind, Kamanita. Poate să înțelegi, acum, că așteptarea nu te-a înșelat, iubito.

Înaintea lor se deschide valea cu stîncile de malahit, apare, roșu aprins, copacul de mărgean sub bolțile adînci, albastre, și îmbălsămat, mirosul îi învăluie cu totul.

Vrînd parcă să-și domolească răsuflarea prea adîncă, Vasitthi își duce mîinile la piept, și în jocul de umbră și lumini ce-i aleargă pe față,

Kamanita citeşte iureşul de amintiri, noian trecut în goană, viaţă după viaţă.

Ridică mîinile, deodată i le aruncă după gît.

— Kamanita, iubitul meu!

O luă după dînsul, zburînd în goană peste strungă.

În vale se aşezară sub un copac. Verdele întunecat al jnepenilor, hăţişul nepătruns, mai păstrau asprul înălţimilor. Ici colo se jucau pîlcuri de gazele, însă nici o fiinţă omenească nu tulbura singurătăţile.

— Sărmanul de tine, spuse Vasitthi, cît ai suferit! Ce trebuie să fi gîndit despre mine, aflînd că m-am măritat cu Satagira!

Kamanita îi povesti că nu din gură străină aflase vestea, ci văzuse cu ochii lui, alaiul de nuntă pe strada cea mare din Kosambi. Durerea sfîşietoare ce i-o citise pe faţă îl încredinţase că numai nevoită de părinţi a făcut pasul.

— Dragostea mea, nici o putere de pe pămînt nu m-ar fi putut sili să mă mărit, dacă n-aveam dovezi că nu mai eşti printre cei vii!

Şi Vasitthi începu să-i spună întîmplările din vremea aceea.

26. LANŢ CU OCHI DE TIGRU

— DRAGUL MEU, după ce ai părăsit Kosambiul mi-am tîrît necazul zile şi nopţi, aşa cum fecioara se mistuie de dor, cu gîndul numai

la iubit, şi-o chinuie o teamă, cînd alta. Nu ştiam nici măcar dacă mai respiri aerul de pe pămînt, ca şi mine. Auzisem de atîtea ori vorbindu-se de primejdiile ce-i pîndesc pe călători. Îmi făceam mustrări multe; necugetată cum eram şi cu gîndul numai la dragostea mea, te împiedicasem să iei drumul întoarcerii sub ocrotirea soliei. Rău nu-mi părea de nesocotinţa mea, totuşi ei îi datoram amintirile cele mai frumoase din viaţă, singura mea comoară.

Mîngîierile şi vorbele bune ale Mediniei abia dacă îmi risipeau ceaţa din suflet. Prieten bun şi credincios mi-era numai copacul asoka, prea frumosul. În umbra lui am stat în noaptea aceea cu lună vrăjită, de neuitat cînd i-am vorbit atunci prin stihurile lui Damayanti. De cîte ori n-am pîndit în şoapta frunzelor, în căderea unei flori, răspuns întrebărilor ce mă chinuiau, sau vreun semn în pîlpîitul de umbre şi lumini la picioarele lui. Cînd semnul hotărît de mine mi se părea bun, o zi întreagă şi mai bine pluteam în fericire; priveam viitorul cu ochii speranţei. Atunci dorul creştea şi mai aprig şi odată cu el creşteau şi temerile, cum arşiţa febrei naşte visul urît.

Însingurată, mistuită de dor, de lîncezeală, mi s-a părut o binefacere cînd s-a ivit prilejul să-mi adun puterile dragostei, cu toate, şi să lupt cu riscul de a mă înstrăina şi de cei ce-mi stau aproape.

Satagira, feciorul ministrului, mă urmărea acuma pas cu pas, dîndu-mi a înţelege prin tot felul de semne, cît de tare mă iubea. Cum mă

arătam într-o grădină cu lume împreună cu prietenele mele, iată și el, urmărindu-mă cu stăruințele lui. Nu-l luam în seamă, ba-i arătam în față că-mi displace, dar nu se lăsa abătut.

Curînd părinții au început să-i ia partea, întîi mai pe ocolite, apoi fățiș. Cînd a venit să mă pețească, au stăruit să-i acord mîna. Șiroind lacrimi amare, i-am încredințat că n-am să-l pot iubi niciodată, dar nu s-au lăsat înduplecați. Dar nici eu. M-au judecat, m-au luat cu binele, m-au luat cu răul, mama s-a rugat, tata m-a amenințat, dar degeaba.

Strînsă cu ușa, le-am vorbit în cele din urmă de tine — știau cine ești de la Satagira — și le-am mărturisit că sîntem legați prin jurămînt. Nici o putere din lume nu mă putea sili să-mi calc cuvîntul și să mă dau altuia. Dacă nu mă lăsau în pace nu mai aveam să iau nimic în gură, și în felul ăsta să mă prăpădesc.

Văzîndu-mă atît de îndîrjită și gata să trec la fapte, părinții mei, mai cu voie, mai fără de voie s-au dat bătuți. Satagira părea să se împace cu soarta, încercînd să-și mîngîie iubirea neîmpărtășită cu fapte de vitejie culese pe un cîmp de bătaie mai aspru.

La vremea aceea umblau tot felul de zvonuri despre grozăviile lui Angulimala : ținutul pustiit, sate prefăcute în pulbere și scrum, drumurile bîntuite, așa că în cele din urmă nimeni nu se mai încumeta să ia drumul la Kosambi. Mă cuprindea spaima la gîndul că puteai să vii tocmai acum și să cazi în mîinile lui. Într-o zi ne-a ajuns vestea că Satagira, în fruntea unei poteri,

— mare la număr — avea să cruțe ținutul din jurul Kosambiului, să-l prindă pe Angulimala și capii din șleahta lui. Făcuse legămîntul, pare-se să-l aducă legat în lanțuri ori să piară în luptă.

Oricît de silă mi-era de el, de data asta îi doream din inimă să se întoarcă cu biruință și, cînd a pornit la drum, i-am binecuvîntat în gînd flamurile.

O săptămînă mai tîrziu eram cu Medini în grădină cînd auzim strigăte și urale în stradă. Medini aleargă să vadă ce se întîmplă și se întoarce cu vestea că Satagira intră în oraș, purtat în triumf — măcelărise tîlharii, pe unii aducîndu-i prinși. Angulimala sta căzut în mîinile lui între fiare. Mă îndemnă să ies în stradă cu ea și Somadatta, să privim soldații aducînd victoria și tîlharii în lanțuri. N-am vrut să-i dau lui Satagira prilejul să mă vadă printre cei ce-l aclamau. Am rămas singură. Mă topeam la gîndul că drumurile erau iarăși deschise, și că nimeni și nimic nu mai sta în calea iubitului. Așa îi e dat omului, să nu înțeleagă căile soartei. Uneori — așa cum mi se întîmpla mie atunci — crede că-i o zi a norocului aceea care, de fapt îi întoarce soarta în rău.

A doua zi tata intră la mine în odaie și-mi întinse un lanț de cristal de care atîrna o amuletă : un ochi de tigru. Mă întrebă dacă îl recunosc.

Am simțit că mă pierd. Mi-am adunat puterile și i-am răspuns că semăna cu acela pe care-l văzusem la gîtul tău.

— Nu seamănă cu el, spuse tata cu liniște încrîncenată în glas, este chiar lanțul acela. Cînd l-au prins pe Angulimala, îl purta la gît; Satagira l-a recunoscut îndată. Mi-a povestit că se luptase cîndva cu Kamanita într-un parc ca să-i ia mingea ta înapoi. Lanțul lui Kamanita s-a rupt în clipa cînd apucase de el ca să-și țină adversarul, și a avut timpul să-l privească cu luare-aminte. Era încredințat că nu se înșelase. Și Angulimala, pus la cazna, a mărturisit că atacase cu doi ani în urmă caravana lui Kamanita, în drumul ei spre Ujjeni prin părțile Vedisei; îi căsăpise oamenii și-l luase pe Kamanita prins cu o slugă a lui. Au trimis sluga la Ujjeni după bani de răscumpărare. Cum, dintr-o pricină ori alta, nu s-a întors, l-au omorît pe Kamanita după rînduială.

Era cît pe aci să-mi pierd firea la auzul acestor vorbe cumplite. În deznădejdea mea, m-am agățat de un gînd care îmi îngăduia să sper împotriva oricărei speranțe.

— Satagira e rău și viclean — am răspuns, vrînd să par liniștită, nu se dă înapoi de la nici o înșelăciune. Și-a pus în gînd să mă ia de nevastă nu atît din dragoste cît din mîndrie. Dacă a cercetat atunci lanțul cu atîta băgare de seamă, de ce să nu fi încercat să facă unul la fel? Cred că ăsta i-a fost gîndul, cînd a auzit de Angulimala. Dacă nu l-ar fi prins chiar el ar fi putut totuși să spună că lanțul a fost găsit la tîlhari, și că ei ar fi mărturisit că l-au ucis pe Kamanita.

— Asta nu-i cu putință, fata mea, spuse tata clătinînd din cap, îndoit. Desigur, tu nu poți să judeci de ce, însă eu, ca giuvaergiu, pot să ți-o spun. Dacă te uiți bine la verigile mărunte ce leagă bucățile de cristal între ele, ai să vezi că metalul e mai roșcat decît cel al giuvaerelor de aici; aliajele noastre au mai mult argint decît aramă. Lucrul e mai grosolan de felul lui, așa cum se face în părțile din spre munte.

Îmi sta pe limbă o vorbă, și anume că el însuși era destul de iscusit să știe a potrivi aliajul cuvenit, și să lucreze și aurul așa cum spunea că-i lucrat — într-atît mi se păreau vorbiți cu toții împotriva iubirii noastre. Îmi pierdusem credința pînă și într-ai mei. M-am mulțumit însă să spun că pentru mine lanțul nu însemna o dovadă a morții lui Kamanita.

Tata părăsi odaia mîniat la culme.

Singură, într-un tîrziu, m-a doborît deznădejdea.

27. ACTUL ADEVĂRULUI (SACCAKIRIYA)

PE ATUNCI petreceam primele ceasuri ale nopții pe terasa Celor-fără-de-Griji, singură sau cu Medini. În seara aceea rămăsesem singură și mă simțeam bine așa. Luna plină își revărsa iarăși lumina ca altădată, și stam lîngă bătrînul copac asoka, „cel cu inima împăcată" să-i cer un semn de mîngîiere pentru inima mea nemîngîiată. Și-mi spuneam: „Dacă între mine și trunchi cade o floare galbenă ca șofranul înainte

să fi numărat pînă la o sută, atunci Kamanita, iubitul, trăiește."

Numărasem pînă la cincizeci cînd o floare se desprinse. Era portocalie. Cînd am ajuns cu numărătoarea la optzeci, am început s-o iau mai rar. Deodată scîrții o ușă între colțul terasei și peretele casei, unde trepte coboară înspre curte, pentru lucrători și cei de la grădină.

Tata se ivi în prag, și după el Satagira. Îi urmau cîțiva oșteni înarmați pînă în dinți și în spatele lor, depășidu-i cu un cap, un bărbat înconjurat de oameni înarmați care încheiau alaiul ciudat, de neînțeles. Doi dintre cei din urmă rămaseră de strajă la ușă. Ceilalți se îndreptară cu toții spre mine. Am băgat de seamă că uriașul din mijlocul lor mergea împiedicat, și un zăngănit înfricoșător îi întovărășea fiecare pas.

În clipa aceea o floare de asoka, galbenă ca șofranul, se așternu la picioarele mele. De uimire mă oprisem din numărat, și acum nu mai știam unde rămăsesem — înainte ori după o sută ?

Cînd ieșiră din umbra zidurilor, clarul de lună îi prinse în raza lui și am zărit, înfiorată, că uriașa făptură era ferecată, toată, în obezi. Avea mîinile legate la spate ; în jurul gleznelor zornăiau, grele, cătușe de fier legate cu drugi ; din ele, două lanțuri duble porneau la veriga din jurul grumazului, de care erau prinse alte două lanțuri, stăpînite de doi oșteni. Ca unul ce e dus la locul osîndei, purta împletite la gît și pe pieptul păros flori purpurii de canavera. Pulberea de cărămidă, roș-gălbuie, presărată pe cap, dădea părului zburlit și bărbii care-i mînca tot obrazul

un aer și mai sălbatec. Din masca asta ochii au fulgerat o privire înspre mine — o clipită — apoi au coborît la pămînt, rătăcind înfricați, ca la sălbătăciuni.

Nu trebuia să întreb cine e, chiar dacă florile de canavera i-ar fi ascuns semnul ce-i adeverea numele : salba făcută din degete de om.

— Ei, Angulimala — rupse Satagira tăcerea — spune încă o dată, aici, în fața acestei nobile fecioare, tot ce ai spus în cazně despre omorul tînărului Kamanita.

— Kamanita n-a fost răpus — întoarse tîlharul cu voce aspră — a fost prins și ucis în legea noastră.

În vorbe puține povesti ceea ce îmi spusese și tata.

Stam rezemată cu spatele de copacul asoka și-l strîngeam cu mîinile amîndouă, înfigînd unghiile adînc în coaja lui, să nu cad din picioare. Cînd Angulimala își încheie povestirea, totul se învîrtea împrejurul meu. Dar nu m-am lăsat.

— Ești tîlhar și ucigaș, fără de omenie. Ce preț să pun pe cuvîntul tău ? De ce n-ai vorbi după porunca celor care au putere asupra ta, în urma fără de legilor tale ?

Și am adăugat dintr-un imbold neașteptat, care mă uimi și pe mine, dîndu-mi un licăr de speranță :

— Nici nu îndrăznești să te uiți în ochii mei, tu, spaima tuturor — eu, o fată fără nici o putere ! Nu cutezi. Vorba ți-este mincinoasă, la îndemnul bărbatului de colo.

Angulimala nu-şi ridică privirea din pămînt. Izbucni într-un hohot de rîs fioros, şi răspunse horcăind ca fiara prinsă în laţ :

— Să te privesc în ochi la ce folos ? Asta-i treaba acestui fante. Dealtminteri n-ai da mai multă crezare privirii unui nelegiuit decît vorbelor lui. Nici jurămîntu-i n-ai avea de ce să-l crezi.

Făcu un pas înainte.

— Ei bine, fată, fii martoră actului meu de adevăr.

Mă fulgeră încă o dată cu privirea în clipa cînd îşi ridică ochii sus, în spre lună. Din vălmăşagul părului năclăit şi a bărbii încîlcite nu i se zărea decît albul ochilor. Din pieptul muncit unde săltau florile purpurii glasul îi răsună ca tunetul bubuind printre nori :

— Tu care ai îmblînzit tigrul, zeiţă a nopţii, încoronată cu şerpi ! Tu care joci pe culmi în zăngănit de ţeste împletite în salbă, cu dinţii rînjiţi, şi în mînă ţii potirul plin cu sînge ! Kali, stăpînă a tîlharilor ! Prin mii de primejdii m-ai dus ! Acum, ascultă-mă ! Aşa cum mîna nu mi-a fost zgîrcită la jertfe, niciodată ; şi cu credinţă ţi-am ţinut întotdeauna legile, aşa şi cu Kamanita m-am purtat după cum ne-ai rînduit tu, nouă, trimiţătorilor, cînd răscumpărarea nu vine la soroc : cu fierăstrăul să tăiem prinsul pe din două şi jumătăţile din trup să le-aruncăm pe drum — tot aşa şi în cumpăna de moarte mă vei ajuta tu, cu adevărat ! Să-mi sfărîmi lanţurile şi să mă scapi din mîinile vrăjmaşe.

În timp ce rostea aceste cuvinte, se smuci dintr-o dată — lanţurile zornăiră, mîinile şi picioarele mişcau libere, cei doi oşteni care-l ţineau zăceau la pămînt, pe-al treilea îl doborî cu frîntura zalelor ce-i atîrna de încheietura mîinii.

Înainte să ne putem dezmetici, Angulimala sări peste marginea terasei. Cu un strigăt sălbatec, Satagira se năpusti după el.

Asta-i tot ce mi-a fost dat să văd şi să aud. Am aflat mai tîrziu că Angulimala se prăbuşise, rupîndu-şi un picior şi că străjerii au pus mîna pe el. Schingiuit, şi-a dat sufletul în temniţă. Capul i l-au înfipt în ţeapă deasupra porţii de miazănoapte a cetăţii, îl văzuseră chiar Medini şi Somadatta.

Jurămîntul lui Angulimala îmi zdrobise orice urmă de îndoială şi ultimul licăr de speranţă. Ştiam că nici zeitatea diavolească n-ar fi putut să-l ajute să scape dacă n-ar fi avut de partea lui puterea adevărului.

De-acum încolo nu-mi păsa de mine, nici de soarta mea — pe lumea asta totul era pierdut. Pentru mine, totul. Numai în paradisul de la soare-apune ne mai puteam întîlni : tu o luaseşi înainte, eu speram să te urmez cît mai curînd. Acolo era fericirea, de toate celelalte nu-mi păsa.

Fiindcă Satagira nu se lăsa de peţit, şi mama se jelea şi se văita într-una că o să moară de inimă rea şi de ruşine că rămîneam nemăritată la casa părintească — că ar fi fost tot una de-ar fi născut fată cea mai slută din Kosambi ! — m-am muiat încetul cu încetul şi m-am lăsat în voia lor.

Nu-i mai purtam pică lui Satagira. Trebuia să recunosc cît de statornică, cît de credincioasă îi era dragostea, şi-apoi nu răzbunase moartea iubitului meu?

N-a trecut un an şi eram nevasta lui.

28. PE ŢĂRMURILE GANGELUI DIN CERURI

KAMANITA băgă de seamă că şi aici, în lăcaşul fericirii, amintirile umbreau cu aripi de întuneric sufletul plăpînd al iubitei, abia trezit. O luă de mînă şi o duse mai departe, îndreptîndu-şi zborul spre culmea însorită unde priviseră jocul fiinţelor ce pluteau.

Se aşezară acolo. Prin rarişti, dumbrăvi, şi pe pajiştile verzi şi povîrnişul dealului roiau făpturi purpurii, albastre şi albe. Se adunau pîlcuri, pîlcuri în jurul lor, să ureze bun sosit celor abia treziţi. Cei doi intrară printre ei.

Pluteau cînd ici, cînd colo peste crînguri şi stînci, peste cîmpii şi heleşteele acoperite cu lotuşi, ori încotro îi ducea dansul înlănţuit, cînd întîlniră făptura cea albă pe care Kamanita, odinioară, o îndemnase să-l însoţească pe malurile Gangelui. Întinzîndu-i mîna ca să intre în dansul rotit, îl întrebă cu un zîmbet drăgălaş:

— Ai fost pe ţărmul Gangelui? Acum ai cine să te însoţească?

— Încă nu, răspunse Kamanita.

— Ce-i asta? se miră Vasitthi.

Şi Kamanita porni să-i povestească.

— Să mergem, spuse Vasitthi. De cîte ori, din valea mohorîtă a pămîntului, nu mi-am ridicat ochii în sus, să văd, acolo departe, rîul cerului strălucind. Şi gîndul mă ducea la cîmpiile fericite, udate şi mîngîiate de el. Mă întrebam: veni-va ceasul să ne revedem vreodată în vraja lui, acolo?

Mă cheamă iarăşi. Vino. Să mergem, om sta o vreme pe ţărmurile lui.

Se desprind încet din înlănţuirea mişcătoare şi se îndreaptă în văzduh spre zare, lăsînd iazul în urma lor. Curînd, zborul nu-i mai poartă peste oglinzi de ape înstelate cu lotuşi, unde înfloresc preafericite chipuri; florile se ivesc tot mai rar. Tot mai rar întîlnesc făpturi legănîndu-se în zbor. Antilope, cirezi, se avîntă peste şesuri, lebede străbat heleşteie, trăgînd în urmă o trenă de valuri albind pe apele aşternute cu întuneric. Dealurile povîrnite şi brăzdate cu stînci pier încetul cu încetul.

Plutesc deasupra unui şes întins, pustiu, unde cresc iarba tigrului şi ciulini. În faţa lor răsare un crîng de palmieri ce-şi întinde arcul dincolo de zare.

Ajung la hotarul pădurii. Umbra îi învăluie, adîncă. Luciri de aramă sclipesc pe trunchiuri noduroase. Înalte, vîrfurile copacilor foşnesc cu sunete metalice de bronz.

Prin perdeaua de umbră se aprinde un joc de scîntei și fulgere. Lumina dă năvală, și-s nevoiți să-și acopere ochii cu palmele. Pare că în codru se înșiră, uriașe, orbitoare, coloane de argint ce răsfrîng soarele ce stă să răsară.

Tîrziu, cînd îndrăznesc să-și ia mîinile de la ochi, se văd plutind la marginea crîngului, printre cei din urmă palmieri.

Gangele din văzduhuri e înaintea lor, oglindă întinsă pînă în depărtări. La picioare se preling molatece unde, lumină curgînd din stele, ling cu limbi de flăcări nisipuri lucii ce fumurii se spulberă pe țărm.

Dacă cerul, privit de pe pămînt, se luminează treptat spre margini, coborînd, — aici e altfel : albastru ultramarin, trecut spre vînăt, sprijină o dungă de întuneric pe argintul alb al orizontului.

Parfumul florilor s-a stins. În valea de malahit copacul de mărgean aduna în jur mireasma între miresme, grea de amintiri. Aici însă, în rîul lumii, o adiere de răcoare aspră mișcă văzduhul, fără arome ; desăvîrșită puritate prefăcută în suflu. Vasitthi o soarbe cu nesaț. Pare că-i bea prospețimea.

Kamanita simte că i se taie răsuflarea.

Cîntecul duhurilor nu mai răzbate pînă la ei. Apele rîului vuiesc năprasnic. Ai zice că, bubuind, tunetul urcă din adîncuri.

— Auzi ? șopti Vasitthi și ridică o mînă.

— Ciudat, răspunse Kamanita. Îmi aduc aminte și nu știu cînd, la buza unei văi prăpăstioase am tras într-o colibă ; un pîrîu curgea

acolo și-n firul limpede de apă mi-am răcorit picioarele ostenite. În timpul nopții s-a pornit o ploaie fără seamăn ; cum treaz stam la adăpost, auzeam pîrîul care cu o seară mai înainte susura încetișor, vuind dezlănțuit, sălbatec. Cînd și cînd răsunau bubuituri, ce mă umpleau de uimire. Dimineața am văzut firul de apă străveziu prefăcut într-un torent năprasnic ; rostogolite în apele cenușii și acum înspumate, colți de stîncă și pietre se prăvăleau în vale. Iată zgomotul care mă nedumerise.

Cum de răsare la auzul sunetelor astea, amintirea cînd eram un pelerin ?

— Nu-i de mirare, răspunse Vasitthi. Pîrîul de munte tîra cu el bolovani. Însă în apele rîului din văzduhuri se învolbură lumi. Ele se cutremură și tună, mînate de valuri și vîrtejuri. Vaietul lor îl auzi.

— Lumi ? strigă Kamanita, cuprins de spaimă.

Vasitthi zîmbi, plutind mai departe. Înfricoșat, Kamanita îi prinse vălul cu mîna, oprind-o în loc.

— Ia seama, Vasitthi ! cine știe ce puteri vrăjmașe sînt la pîndă deasupra rîului lumii. Forțe gata să te înrobească, dacă părăsești țărmul. Mă trec fiori la gîndul că ar putea să te smulgă de lîngă mine.

— Și n-ai veni pe urmele mele ?

— Cum să nu vin, te îndoiești ? Cine știe dacă mi-e dat să te ajung din urmă, sau dacă n-o să ne despartă cineva ? Și chiar dacă rămînem împreună, ce durere ne-ar cuprinde să fim

duși cine știe unde, unde nu sînt hotare, în nemărginirea unde nu ne mai învăluie fericirea ?

— În infinit ? îl îngînă Vasitthi, îngîndurată, și privirea îi alunecă peste întinsuri, departe, acolo unde valuri de argint pier topite în marginea de întuneric, vrînd în zadar să pătrundă dincolo de ea.

— Și cum să dăinuie fericirea în veci de veci, dacă e cuprinsă între hotare ? spuse, căzută pe gînduri.

— Vasitthi, strigă Kamanita, înspăimîntată de-a binelea, aș vrea să nu fi venit aici niciodată ! Vino cu mine, iubito, să plecăm !

Cu mai mare teamă decît lîngă copacul de mărgean, o trase deoparte, luînd drumul întoarcerii.

Supusă, îl urmează ; ajunsă lîngă palmieri, se uită înapoi înspre apele cerurilor, o ultimă oară...

Și iarăși se lăsară în miezul nuferilor din lacul de cristal, iarăși s-au legănat alene printre copacii în floare, încărcați cu nestemate, părtași unei iubiri fără umbre.

Și întîlnindu-i făptura cea albă, îi întrebă :

— Deci ați fost pe țărmul acela ?

— De unde știi ?

— Citesc în voi : cei ce au fost acolo, poartă pe frunte, cu toții, o umbră de întuneric. De aceea nu voi să merg acolo niciodată. Nici voi n-o să bateți drumul încă o dată, că nimeni n-a mai cutezat așa.

29. ÎN AROMA FLORILOR DE MĂRGEAN

N-AU MAI TÎNJIT după țărmul neprimitor al rîului din văzduhuri. Luau însă drumul stîncii de malahit din cînd în cînd. La umbra copacului de mărgean, sub vînjul ramurilor, sorbeau mirosul cel fără de seamăn, izvorît din flori cu petala carminie. Din adîncul amintirii se despleteau șiraguri, viețile toate cîte au fost.

Se vedeau locuind cînd în palat, cînd în bordeie, îmbrăcați în mătăsuri și văluri străvezii, ori în strai de pînză aspră țesut de mînă țărănească. De iubit se iubeau, fără încetare. Norocul îi unea și-i despărțea prin vitregia soartei sau prin moarte. Iubirea lor, fericită sau nu, de stins nu se stingea.

Se vedeau trăind alte vremuri, cînd lumea era mai bărbată decît azi, în zilele vitejilor de altădată. Se smulgea din brațele ei, sărea în spinarea elefantului de luptă și pornea în ajutorul ortacilor din neamul princiar al Pandavilor în războiul dus împotriva Kuruingilor ; și-n cea de-a zecea zi a bătăliei, în încleștări uriașe, luptînd alături de Arjuna și de Krishna în cîmpia Kurukșetra, își dădea ultima suflare, el, eroul. La vestea morții, ea urca pe rug cu întreg alaiul de femei și în fața palatului își da foc cu mîna ei.

Se mai vedeau cutreierînd ținuturi străine, și priveliștea era alta, mereu. Nu se mai aflau în valea Gangelui și a Iamunei, presărată cu mărețe orașe unde se înșirau palate, unul mai fal-

nic decît altul și străzile se înviorau cu războinici sclipind în luciul armelor, cu brahmani prea semeți, orășeni cu stare și harnicii Cudrași ; unde, cît ai cuprinde cu ochii, se întindeau holdele de orez și smochinii uriași cu tulpine îngemănate, multe, crînguri de palmieri și hățișurile junglei, bătute-n lung și-n lat de tigri și elefanți ; și crestele înzăpezite ale muntelui Himavat strălucind dintr-o zare într-alta.

Splendoarea tropicală și belșugul ținutului în care au petrecut atîtea vieți alături, ca și cum în afară n-ar fi fost o altă lume, pierea în timp ce străbăteau locuri mai aspre și pustii.

Aici soarele verii dogorăște ca în valea Gangelui și seacă vinele de apă. Iarba e pîrjolită de arșiță. Iarna gerul desfrunzește codrii și bruma se așterne peste țarini. În drum nu vezi orașe înălțîndu-și turnurile. Vezi sate răsfirate, cu stîni așezate în mijlocul pășunilor cu iarbă grasă. Dealurile dimprejur le-au întărit cu valuri de pămînt și ziduri de cărămidă nearsă, ca o cetate. E așezarea unui popor războinic de ciobani. În păduri bîntuie lupul, cale de un ceas drumețul înfiorat aude răgete de lei, „fiara cumplită rătăcind pe cărările muntelui, unde-și are sălașul", cum spunea cînd își cîștiga darurile vieții cîntînd.

După un drum lung se apropie de sat. Oaspetele e binevenit, cum este pretutindeni. Pe umăr îi atîrnă averea. E tot ce vede ochiul : o mică lăută. În minte însă poartă moștenirea neprețuită din bătrîni : imnuri cărunte, imnuri de taină închinate lui Agni și Indra, Varuna și Mitra, ba chiar unor zei de nimeni cunoscuți ; cîntece de luptă și petrecere pentru bărbați ; de dragoste pentru fete ; descîntece și binecuvîntări pentru viețuitoarele ce dau lapte. Îi stă în putere să sporească avutul ăsta crescîndu-l din și cu propria-i ființă.

Unde și cum să nu fie binevenit un asemenea oaspe ?

E ceasul cînd vitele se întorc de la islaz. În fruntea turmei pășește o fată înaltă cu trupul tînăr și mlădiu ; lîngă ea, vaca cea mai dragă dintre toate poartă talanga în jurul gîtului. După ea se înșiră celelalte, și cea preferată îi linge mîna cînd și cînd. El îi dă bună seara, și ea îi răspunde, prietenoasă. Stau ochi în ochi, zîmbesc — e aceeași privire care în grădinile din Kosambi, flutura între dansatoare și necunoscutul care privea.

Și țara celor cinci rîuri care i-a găzduit în multe rînduri se face nevăzută, ca valea Gangelui, cîndva — și se ivesc alte ținuturi, alți oameni, alte obiceiuri, mai aspre, mai sălbatice și mai sărace.

Stepa unde înaintează convoiul — care, călăreți și nesfîrșitul șir de oameni care umblă pe jos — e albă, acoperită cu zăpadă. Viscolește. Fulgii în vîrtej împînzesc văzduhul. Munții, umbre întunecate, se apleacă peste ei. Dintr-un car tras de boi, de sub coviltir, răsare un cap de fată. Cojocul îi alunecă într-o parte și părul cade în valuri aurii peste obraji, peste gît, peste sîni. Cu spaimă licărită în ochi se uită într-acolo unde se îndreaptă ochii tuturor și-arată degetele, toate — o hoardă de călăreți, nor răs-

colit de vînt, se apropie în iureş. Zîmbeşte însă, încrezătoare, cînd ochii-i întîlnesc ochii tînărului încălecat pe taur lîngă carul ei — şi e aceeaşi privire din nou, de astă dată lucind în ochi albaştri. Şi inima flăcăului cu plete blonde se aprinde, ia în mîini securea ; cot la cot cu ceilalţi războinici se avîntă împotriva năvălitorilor. Arde flacăra în inimă şi-o încălzeşte pînă în clipa cînd o săgeată scită, cu fieru-i rece, o străpunge.

O prefacere după alta, şi cîte drumuri n-au umblat, călăuziţi de mirosul izvorît din florile de mărgean ?

Iată-i, un cerb şi o ciută în umbra codrului fără margini. Iubirea lor e mută, numai ochii vorbesc. Privirea e aceeaşi, mereu. Adînc, în ochii mari, plini de întuneric şi de presimţiri, aceeaşi undă trece prin neguri tulburi, albăstrii, care altădată, strălucitoare, trecuse din ochii unui om în ochii altuia.

Coarnele rămuresc, lipiţi unul de altul calcă prin apele izvoarelor de munte răcoroase, limpezi. Trup lîngă trup odihnesc în iarba fragedă şi înaltă. Bucurii îi înfioară şi aceleaşi temeri cînd creanga devine deodată trup mişcător şi larg se cască botul şarpelui piton ; cînd urechile ciulite prind zvonuri în tăcerea nopţii abia simţite, şi nările se umflă, adulmecînd duhoarea fiarei strecurată hoţeşte, şi-o iau la goană în salturi mari, tăind pieziş, cînd tufişurile trosnesc şi în pădurea trezită la viaţă răsună răcnetul de mînie al tigrului înşelat de pradă.

Ani mulţi în şir trăiesc împreună desfătarea şi spaimele pădurii, pînă în ziua cînd, într-un loc

umbrit, rodesc lăstarele mustind de sevă şi căprioara cade în laţul întins de vînător. Zadarnic se munceşte cerbul cu dinţii şi copitele să sfîşie legătura, vănătorul e aproape. Cerbul se opinteşte, arcuindu-şi coarnele ; în curînd suliţa ia suflarea celor două vietăţi.

Vulturi aurii, îşi aveau cuibul în pustietăţile stîncoase, sus lîngă nori. Pluteau peste hăurile Himavatului, albastre, rotind în ceruri largi în jurul crestelor acoperite cu zăpezi.

Delfini, pereche, străbăteau undele sărate, fără hotar, ale oceanului.

Da, cîndva au răsărit în tulpini geamăne de palmieri, pe o insulă în mijlocul mărilor lumii, cu rădăcinile împletite strîns în nisipurile umede, cînd vîrfurile se îngînau în bătaia vîntului venind dinspre mare.

După cum domnitor şi domniţă, doritori să-şi treacă timpul şi să afle de unele şi de altele. cheamă rapsodul curţii să le povestească — ba despre viaţa unui rege, ba o poveste din sat, obişnuită, un cîntec de vitejie sau o legendă din vremi uitate, snoave ori un basm, ştiind bine că, de cîte ori ne îmbie inima, nu ne e teamă ca neîntrecutul povestaş să-şi depene vreodată firul întreg, căci comoara îi este nesfîrşită, şi nesecată închipuirea, — tot astfel ştiau şi ei, amîndoi, că oricîtă vreme ar întîrzia aici, fie şi o veşnicie, mirosul nu va înceta niciodată să învie amintiri ; şi adîncindu-se în timp, mereu, timpul îşi muta hotarul din departe în mai departe.

Erau uimiţi, amîndoi.

— Sîntem de o vîrstă cu lumea, spuse Vasitthi.

30. „TOT CE SE NAŞTE..."

— DA, AŞA-I. Sîntem de-o vîrstă cu lumea, spuse Kamanita. Dar pînă acum am tot umblat şi am colindat fără astîmpăr, şi moartea ne-a aruncat dintr-o viaţă într-alta, mereu. Acum am ajuns într-un loc unde trecere nu-i, şi nici petrecere. Ne e sortit să ne bucurăm în veci de veci şi să fim fericiţi fără încetare.

În timp ce vorbea, lăsară copacul de mărgean în urmă şi se întoarseră la iaz. Cînd să se aşeze în inima florii de lotus, lui Kamanita i se păru că roşul petalelor pălise, prăfuit de umbră. Plecat deasupra florii, se uită cu luare aminte şi-l trecu un fior, văzînd cum pe margini, petalele luau culoarea pămîntului, pîrjolite parcă, şi se răsuceau, bolnave.

Floarea albă a Vasitthei arăta tot aşa. Şi ea se oprise deasupra ei, la fel de îngrijorată.

Se întoarse către vecinul lui, Albastrul. Şi floarea lui se sfrijise la fel, şi Kamanita-l văzu la faţă. Nu mai zîmbea luminos ca în ziua cînd îl zărise întîia oară. Nu mai era vioi, părea stingherit şi în ochi i se citea aceeaşi nedumerire pe care o simţeau şi ei.

Ori încotro îşi întorcea privirea, vedea unul şi acelaş lucru. Flori şi chipuri trecînd printr-o stranie prefacere.

Se uită iarăşi cu luare aminte la floarea lui. O petală mişcă, vie. Răsfrîntă, se lăsă încet în jos, se desprinse şi căzu pe oglinda apei.

În aceeaşi clipă, din toate florile de lotus se desprinse cîte o petală — oglinda apei tremura, sclipitoare, legănînd uşor luntrele colorate ale petalelor.

Un fior trecu, rece, prin dumbrăvi şi un noian de flori căzu — diamantină ploaie — la pămînt. Din toate piepturile ieşi un oftat şi în melodiile geniilor cereşti se strecură uşoară o disonanţă. Ascuţită.

— Vasitthi ! iubito, — strigă tulburat Kamanita, luînd-o de mînă — uită-te ! Auzi ? Ce-i asta ? Ce se întîmplă ?

Vasitthi îl privi, zîmbind în linişte.

— Asta îi era gîndul, cînd a spus :

„Tot ce se naşte-i spulber în bătaia vîntului putred
Şi floarea din paradis, ca în grădinile pămîntene, se ofileşte veştejind."

— Cine a rostit vorba asta înfricoşătoare, care retează orice speranţă ?

— Cine altul decît Sublimul, Întru-Toate-Încercatul şi Atot-Ştiutorul ? De dragul şi de mila oamenilor le împărtăşeşte tot ce ştie, să-l înţeleagă cu toţii, şi pe fiecare să-l mîngîie în parte. Spune tuturor cum e făcută lumea, cu făpturi alese şi făpturi josnice, şi alaiul ei de zei, de oameni şi demoni. E îndrumătorul nostru, călăuza în lumea asta care-i cînd aşa, cînd într-altfel. E Sublimul, e Împlinitul, Buddha.

— Buddha să fi vorbit aşa ? O nu, Vasitthi, nu cred. De cîte ori nu-i răstălmăcit cuvîntul

marilor învățători și trecut mai departe greșit! O știu și eu prea bine. Cîndva, la Rajagaha, în tinda unui olar, am petrecut o noapte stînd la taclale cu un ascet scrîntit la mine. Ținea cu tot dinadinsul să-mi deslușească învățătura lui Buddha. Mi-a spus vrute și nevrute, vorbe întortocheate, de om cu mintea scurtă. E drept că mai răzbăteau ici colo gîndurile adevărate ale lui Buddha — însă răstălmăcite, înțelese anapoda, strîmb. Așa s-a întîmplat și cu tine, fără îndoială, vorba a ajuns la tine schimonosită.

— Nu, dragule, nu! Am auzit-o chiar eu din gura Sublimului.

— Cum asta? iubito! L-ai văzut pe Cel-Desăvîrșit față în față?

— Da. I-am stat la picioare.

— Ferice ție, Vasitthi! Ce fericită ești acum — o văd — în amintire! Tot așa aș fi fost, și eu, dacă ceasul cel rău — rod al faptelor rele din trecut — nu mi-ar fi răpit în ultima clipă norocul de a-l vedea pe Buddha, Sublimul. Moartea m-a retezat într-o clipă, scurt, în drum spre el, la Rajagaha, în dimineața ce-a urmat întîlnirii mele cu neghiobul acela de ascet. Soarta m-a lovit ca un trăsnet la un sfert de ceas departare de crîngul unde stă în adăpost Sublimul. Ce mîngîiere-i pentru mine, acum, să aflu că Vasitthi a avut parte de ceea ce mie nu mi-a fost dat. Te rog spune-mi totul, spune-mi cum ai ajuns la el. Am să mă simt mai tare și cuvîntul acela care m-a înfricoșat și care lua orice speranță, poate că cine știe, o să-mi arate fața mîngîietoare a lucrurilor.

— Cu dragă inimă, îi răspunse Vasitthi.

Se lăsară în cîte o floare. Vasitthi înnodă din nou firul întîmplărilor.

31. VEDENIA DE PE TERASĂ

ÎNDATĂ CE SATAGIRA și-a atins ținta, luîndu-mă de nevastă, iubirea i s-a răcit, cu atît mai mult cu cît eu nu-i răspundeam. Îi făgăduisem să-i fiu nevastă credincioasă, și știa că mă voi ține de cuvînt. Mai mult nu puteam să fac, chiar dacă aș fi dorit.

I-am dăruit o fată, care s-a prăpădit cînd a împlinit doi ani. Așa că nimeni nu s-a mirat cînd și-a luat încă o nevastă. I-a dăruit fiul mult așteptat, și a luat și locul de cinste în casă, pricepîndu-se de minune să-i cîștige iubirea, la care eu renunțasem atît de ușor. După moartea tatălui său îi luă locul și afacerile îl țineau mai tot timpul departe.

S-au scurs anii unul după altul, netulburați. Mă însinguram tot mai mult, retrasă și nemîngîiată, lăsîndu-mă în voia amarului și a amintirilor. Aveam o singură speranță: să ne întîlnim din nou aici. Și iată, nu m-a înșelat.

Palatul lui Satagira sta pe marginea povîrnișului unde, de atîtea ori, ai urcat la Terasa-Celor-Fără-de-Griji. Locul era însă mai abrupt.

Sus se întindea o terasă la fel cu cea de la noi de acasă. Cînd vremea era senină, stam seară de seară acolo, și în anotimpul cald dormeam nopțile pe un divan. Peretele stîncos al prăpastiei, încununat cu ziduri înalte, era atît de drept și de neted, încît nimeni nu s-ar fi încumetat să-l urce.

Într-o noapte — era o noapte minunată, cu lună plină — stam lungită în așternut. Dar somnul mă ocolea. Gîndul îmi fugea la tine, la seara cînd ne-am întîlnit pentru prima oară. Retrăiam clipa cînd, pe banca de marmoră de pe terasă, stam alături de Medini așteptînd sosirea voastră. Mult înainte de ceasul hotărît, te-ai arătat dintr-o dată după creasta zidului — neastîmpărat și plin de nerăbdare o luaseși înaintea lui Somadatta.

Furată în dulcea visare, privirea mi s-a oprit fără voie pe parapet. Deodată zăresc o siluetă săltînd deasupra lui.

Eram atît de sigură că nimeni, niciodată, nu putea să urce peretele de stîncă, încît nu m-am îndoit că era duhul tău, venit să-mi mîngîie dorul și să-mi dea de știre în ce loc fericit mă așteptai. Nu m-am speriat. Ridicată în picioare am întins brațele către cel venit.

Suit pe terasă și apropiindu-se cu pași repezi de mine, i-am zărit mai bine statura care depășea cu mult pe a ta, ba era chiar uriașă. Am înțeles că mi se arăta duhul lui Angulimala și m-am cutremurat de spaimă, sprijinită de capul patului să nu cad.

— Pe cine așteptai, întrebă Fiorosul, apropiindu-se de mine.

— Un duh, dar nu pe-al tău, i-am răspuns.

— Duhul lui Kamanita.

Am încuviințat din cap.

— Cînd ai întins brațele în semn de bun venit — urmă — m-am temut să n-ai vreun iubit, care vine să te caute noaptea aici. Dacă-i așa, nu-mi poți fi de nici un ajutor. Am nevoie de tine, așa cum și tu ai de mine.

Vorbele lui mi s-au părut ciudate și-am îndrăznit să ridic ochii. Nu părea să fie un duh, ci o ființă în carne și oase. Sta însă cu spatele la lună. Orbită de lumină și tremurînd de frică nu zăream decît o umbră uriașă, ce putea să fie și un demon.

— Nu sînt duhul lui Angulimala, zise umbra, ghicindu-mi îndoiala, sînt Angulimala și sînt om ca tine.

Tremuram și mai tare, dar nu de teamă. Omul ce-mi sta în față îl omorîse în cazne pe iubitul meu.

— Nu-ți fie teamă, nobilă doamnă — urmă — din partea mea nu te așteaptă nici un rău. Să știi că ești singurul om de care mi-a fost teamă vreodată. N-am îndrăznit să te privesc în ochi — mi-ai și spus-o, atunci — pentru că te mințeam.

— M-ai mințit ? am strigat, tulburată la culme. Nu știam ce se întîmpla cu mine : oare odată cu nădejdea ce încolțea în suflet mă bucuram că iubitul e încă în viață ? Sau inima

mi-era strînsă, la gîndul că dintr-o greşeală, care nu era a mea, mă despărţisem de el, care era viu.

— Te-am minţit, da, răspunse, şi asta ne leagă unul de altul. Amîndoi, şi tu şi eu, avem ceva de răzbunat. Vinovatul e doar unul, Satagira.

Ceremonios ca un mare domn, făcu un semn cu mîna, poftindu-mă să iau loc, ca unul ce are mult de povestit. Abia dacă mă ţineau picioarele, aşa că m-am lăsat moale pe bancă, cu privirea aţintită asupra lui, cu răsuflarea tăiată, aşteptînd ce avea să-mi spună despre soarta iubitului meu.

— Kamanita şi caravana lui, — urmă — mi-au căzut în mîini undeva lîngă pădurea din Vedisa. S-a apărat vitejeşte, dar l-am prins fără să fi fost rănit. Banii de răscumpărare au sosit la vreme şi i-am dat drumul acasă nevătămat. A ajuns teafăr la Ujjeni.

L-am auzit şi am oftat adînc. O bucurie mare m-a cuprins, aflînd că iubitul e printre cei vii — oricît de absurd ar fi fost sentimentul. Oare viaţa nu-l despărţea şi mai mult de mine decît moartea?

— Cînd am căzut în mîinile lui Satagira, urmă Angulimala, recunoscu îndată lănţugul de cristal cu amuleta din ochi-de-tigru pe care îl purtam la gît. Ştia că-i a lui Kamanita. Sub seară, a doua zi s-a înfiinţat singur la mine, în temniţă. Spre marea mea mirare, mi-a făgăduit că-mi dă drumul cu o condiţie: să jur în faţa unei fecioare că l-am ucis pe Kamanita. „Ce-i drept, jurămîntul tău nu-i deajuns, îmi spuse,

n-o să te creadă. Dar o să creadă într-un act de adevăr."

Şi a început să-mi spună că la întîiul ceas al nopţii am să fiu dus înaintea unei fete, că el se va îngriji ca lanţul şi cătuşele să fie în aşa fel pilite încît să le pot rupe uşor. Mi-a mai spus că nu-mi va fi greu să sar peste marginea terasei, să cobor în prăpastie şi să scap fugind la vale, căci aveam s-ajung într-o vîlcea pe unde un pîrîiaş, curgînd pe sub zidurile cetăţii, se vărsa în Gange. S-a legat cu sfînt jurămînt să nu-mi stea în cale pînă voi fi fugit din Kosambi.

De crezut nu-l prea credeam, dar n-aveam de ales.

Nimic şi nimeni nu mă puteau îndupleca să măsluiesc un act de adevăr: aş fi mîniat-o pe zeiţă şi mi-aş fi atras cea mai crîncenă pedeapsă din cîte sînt. Am înţeles însă îndată că pot rosti jurămîntul în aşa fel încît neadevărul să fie spus pe ocolite, şi totuşi lumea să înţeleagă că l-am omorît pe Kamanita. Mi-am pus toată încrederea în Kali — îi place şiretlicul, viclenia, — să mă ajute din toate puterile ei de dragul unei asemenea măiestrii, şi să mă scape de primejdii, oricare ar fi ele, dacă Satagira şi-ar pune în gînd să mă trădeze.

S-a întîmplat aşa cum plănuise, şi ai văzut singură, cu ochii tăi, cum am sfărîmat lanţurile. Nici pînă în ziua de astăzi nu ştiu dacă Satagira s-a ţinut de cuvînt şi cătuşele erau într-adevăr pilite, sau dacă s-au rupt printr-o minune a lui Kali. Mai curînd cred că Satagira a fost la

mijloc. Şi am să-ţi spun de ce: abia înotasem cîţiva stînjeni prin apele Gangelui, cînd o luntre cu oameni înarmaţi dă peste mine. Asta era capcana. Aici mi-a sărit Kali în ajutor: altă armă n-aveam decît frînturile de lanţ din jurul încheieturii mîinilor; totuşi am izbutit să-i omor pe toţi. Agăţat de barca răsturnată în timpul luptei am ajuns cu bine dincolo, pe malul dinspre miazănoapte. M-am ales însă cu atîtea răni, şi-atît de adînci, încît am zăcut un an încheiat înainte să mă înzdrăvenesc. În acest răstimp am jurat, şi nu numai o dată, c-am să mă răzbun pe Satagira. Acum ceasul i-a sosit.

Auzind această nemaiauzită, mîrşavă înşelăciune, am simţit că din suflet se ridică o furtună. Tîlharului nu puteam să-i iau în nume de rău că încercase să scape cu viaţa aşa. Nici nu-şi mînjise mîinile cu sîngele iubitului. În clipa aceea uitam de rîurile de sînge nevinovat pe care le vărsase o viaţă întreagă, nu mai simţeam nici scîrbă, nici teamă pentru el. El îmi adusese vestea: Kamanita era viu ca şi mine, umbla pe faţa pămîntului. Însă o neîmpăcată ură mă năpădi în inimă pentru cel ce purta vina despărţirii noastre. Din pricina lui eram nevoiţi să ducem drumul nostru pămîntean pe căi deosebite, pînă la capăt. M-am bucurat fără să vreau că Angulimala îi pusese gînd rău vieţii lui, şi lucrul, pare-se, mi se citea pe faţă.

Împătimit, Angulimala urmă cu glas aprins:

— Văd, luminată doamnă, că sufletul tău nobil e însetat de răzbunare. Curînd ai să ai

parte de ea. De aceea mă şi vezi aici, în faţa ta. De multe săptămîni stau să-l pîndesc pe Satagira aici, la Kosambi. Am aflat o veste sigură: Peste cîteva zile părăseşte oraşul, îndreptîndu-se către părţile dinspre răsărit, să judece o pricină între două sate. Înainte de a şti această treabă, aveam de gînd să-l silesc să pornească împotriva mea ca să mă prindă din nou. Dar călătoria asta vine la ceasul ce se cere. Desigur, am dat sfoară în ţară că sînt prin meleagurile astea, şi-am lăsat faptele să vorbească. Aşa că de mult umblă zvonul reîntoarcerii mele. Cei mai mulţi cred însă că e vorba de un răufăcător oarecare, care se dă drept Angulimala. Dar teama s-a răspîndit ca focul. Şi în părţile de răsărit, în pădurile unde mă ascund, nu mai îndrăznesc să treacă decît convoaie mari şi înarmate pînă în dinţi. Pare-se că vestea n-a ajuns pînă la tine. Ca femeia părăsită de noroc, îţi treci vremea singură, tu şi amarul tău.

— Am auzit vorbindu-se de o ceată de tîlhari îndrăzneţi, i-am răspuns, dar de numele tău n-am auzit. De aceea te-am luat acum drept duhul tău.

— Satagira însă a auzit că e vorba de mine şi nu de altul, urmă tîlharul, poţi să fii sigură. Cum are tot temeiul să creadă că are de-a face cu Angulimala cel adevărat, şi că trebuie să se teamă de el, e de bănuit că-şi va lua o escortă de nădejde, şi alte măsuri de prevedere, viclenii şi amăgeli. Dar nimic n-are să-i folosească. Oamenii mei n-or fi ei mulţi, dar e ca şi pierdut

dacă știu ceasul cînd pleacă la drum și pe unde o apucă. Asta-i ce doresc să aflu cu ajutorul tău.

Amuțită, îl ascultasem pînă atunci ca sub vrajă, fără să-mi treacă prin minte că mă lăsam luată de ape. La gîndul acesta însă am sărit ca arsă. L-am întrebat ce-l îndreptățea să creadă că am ajuns atît de jos încît să mă leg cu un hoț și un tîlhar.

— Însușirea de căpetenie a unui aliat, — mi-o întoarse Angulimala, este să fie credincios. Și nu se poate să nu simți că în treaba asta te poți bizui pe mine. Am nevoie de sprijinul tău, numai tu poți afla ceea ce trebuie să știu. E adevărat, am iscoade de ispravă, de la care am și cules călătoria plănuită de Satagira, s-ar putea însă ca el să răspîndească zvonuri false, într-adins, și atunci nu mă pot bizui pe nimeni. Iar tu ai nevoie de mine. Un suflet mîndru și ales, cînd a trecut prin încercări de felul ăsta, nu-și poate găsi împăcarea decît prin moartea celui ce a trădat. Dacă ai fi bărbat, l-ai omorî cu mîna ta. Dar ești femeie și ai nevoie de brațul meu.

Eram cît pe ce să mă răstesc la el, cînd, cu o mișcare nespus de demnă a mîinii, mi-a dat să înțeleg că n-a spus tot ce avea pe suflet. Fără să vreau am amuțit.

— Nobilă doamnă, — urmă — aceasta-i răzbunarea. Însă mai e ceva, ceva ce cîntărește mult mai greu. Pentru tine : să pui mîna pe fericirea ce te așteaptă. Pentru mine : să ispășesc trecutul. Pe drept se spune că-s însetat de sînge, că nu cunosc cruțarea, că nu știu ce-i mila nici față de om, nici față de sălbăticiuni. Da, am săvîrșit

ticăloșii cu miile ; pentru fiecare din ele s-ar cuveni o sută, dacă nu o mie de ani ispășiți în fundul iadului, că așa ne învață popii. Ce-i drept, am avut cîndva un prieten, om de carte și înțelept, pe nume Vajaçravas — acum norodul îl cinstește ca pe un sfînt. I-am adus multe jertfe la mormînt. Ne-a dovedit, și nu numai odată, că nu există chinurile iadului. Ba ființa cea mai pătrunsă de Brahma e tîlharul, încununarea creațiunii. De crezut nu l-am crezut pe de-a întregul niciodată...

Fie ce-o fi. Fie că-s chinuri în iad ori nu, fapt e că dintre toate păcatele mele numai unul m-apasă pe inimă. Actul acela de adevăr pe care l-am măsluit, înșelîndu-ți buna-credință. Nici atunci nu te-am putut privi în ochi, și amintirea acelui ceas îmi stă mereu în minte ca un ghimpe înfipt în carne. Asta e : răul făcut atunci vreau ca să-l îndrept pe cît e cu putință, să-i șterg urmările. Din vina mea, crezîndu-l mort, te-ai lăsat despărțită de Kamanita, și l-ai luat pe Satagira.

Legăturile astea vreau să le desfac, să fii liberă iar și să te poți însoți cu acela pe care îl iubești. Mă duc chiar eu la Ujjeni și am să ți-l aduc viu și nevătămat. Fă-ți datoria, și am s-o fac pe-a mea. Unei femei frumoase nu-i este greu să afle o taină de la bărbatul ei. Mîine, îndată ce se întunecă, viu după răspuns.

Făcu o plecăciune adîncă și, înainte ca să pot rosti o vorbă, zăpăcită și tulburată cum eram, se și făcu nevăzut, așa cum apăruse.

32. SATAGIRA

AM RĂMAS toată noaptea pe terasă, prada unor patimi pînă atunci necunoscute. Dezlănţuite, îşi făceau mendrele cu inima mea aşa cum vîntul spulberă frunza.

Kamanita, iubitul meu, trăia! Acolo, în ţinutul acela depărtat, nu ajunsese vestea căsătoriei mele — altminteri, de cînd n-ar fi fost la mine! Eram necredincioasă în ochii lui, sau slabă, nespus de slabă! De la Satagira mi se trăgea înjosirea, de la el şi numai de la el. Cu fiecare clipă creştea în mine ura mai crîncenă, mai ucigaşă. Simţeam cîtă dreptate era în spusa lui Angulimala: dacă eram bărbat, îl căsăpeam negreşit.

Apoi mi se arăta iarăşi drumul deschis de Angulimala pe neaşteptate — liberă, mă puteam mărita cu iubitul meu! Gîndul ăsta îmi răscolea întreaga fiinţă; sîngele îmi năvăli dintr-o dată în piept, la tîmple; simţeam că plesnesc. Nu mă mai ţineau picioarele. N-am avut puterea nici să mă tîrăsc pînă la o bancă. Prăbuşită pe lespezile de marmoră, mi-am pierdut cunoştinţa.

Roua dimineţii, răcoroasă, m-a chemat din nou la viaţă — viaţă fără de noroc, frămîntată de groaznice întrebări.

Adevărat să fie? Eram gata să mă întovărăşesc cu un răufăcător de o mie de ori ucigaş, pentru a scăpa de omul cu care păşisem, cîndva, în jurul focului de nuntă?

Dar nu ştiam nimic despre ora cînd bărbatul meu avea de gînd să pornească la drum. Şi ceasul plecării, cum să-l aflu; sau pe unde are de gînd să plece, dacă făcea din astea o taină?

„Nu-i greu unei femei frumoase să afle o taină a bărbatului". Vorbele tîlharului îmi răsunau în minte, arătîndu-mi josnicia faptei. Niciodată nu m-aş putea linguşi, galeşă, pe lîngă el, ca să-i cîştig încrederea, şi să-l trădez apoi duşmanului său de moarte. Tot cîntărind, am înţeles că nu mi-era scîrbă decît de făţărnicie şi de vicleşug. Să fi ştiut secretul — de pildă să mă fi dus nu ştiu unde şi să le găsesc pe toate înscrise pe o tablă — n-aş fi şovăit să-i dau lui Angulimala ştirea aducătoare de moarte.

Odată cu lumina lucidităţii intra şi spaima în suflet — mă şi simţeam vinovată de moartea lui Satagira. Aduceam mulţumiri soartei că n-aveam prilejul să aflu ştirea cerută. Ceasul plecării, de bine de rău îl mai puteam afla, însă alegerea drumului n-o ştia decît Satagira, sau cel mult unul din apropiaţii lui.

Priveam către răsărit, cum soarele născînd aşternea lumina-i aurie pe turnuri şi cupolele din Kosambi — privelişte feerică pe care de atîtea şi de atîtea ori o văzusem de pe Terasa-Celor-Fără-de-Griji! — dar vai, alta mi-era inima cînd alături de tine, treceam ceasurile nopţii scăldate în fericire! Ca şi cum noaptea m-ar fi îmbătrînit cu zeci de ani, m-am întors la palat istovită şi cu inima sfîşiată. Nu-mi aminteam ca vreodată să fi fost atît de nefericită.

Drumul spre iatac trecea printr-o galerie, în care dădeau ferestrele zăbrelite ale unor încăperi. Trecînd prin fața uneia am auzit glasuri. O voce — era cea a bărbatului meu — rostea : „Bine, atunci pornim la noapte, la un ceas după miezul nopții."

M-am oprit fără să vreau. Vra să zică aflasem ora ! Dar drumul ! Am simțit cum îmi năvălește sîngele în obraz ! Ascultasem la ușă ! „Fugi, fugi ! striga un glas în mine, fugi cît mai e vreme !"

Însă parcă prinsesem rădăcini.

Satagira vorbea în continuare. Pesemne că îmi auzise pasul și apoi tăcerea în fața ușii, pentru că o deschise larg, dintr-o dată. M-am trezit față în față cu soțul meu.

— Ți-am auzit glasul, — i-am spus, luînd dintr-o dată o hotărîre, — și mă gîndeam să-ți aduc niște răcoritoare, văzînd că treburile te cheamă atît de dimineață. Apoi m-am temut să te tulbur, și am vrut să-mi văd de drum.

Satagira mă privea fără nici un fel de bănuială, ba chiar prietenos.

— Îți mulțumesc — zise, — dar nu mi-e a bea. Să știi că nu mă tulburi cu nimic. Ba aveam de gînd să trimit după tine, și mi-era teamă că nu ești încă trează. Am nevoie de tine.

Mă pofti înăuntru. Eram uimită, ardeam să aflu ce voia de la mine în ceasul în care eu nutream gînd de moarte împotriva lui.

Un bărbat sta așezat pe un jeț scund. L-am recunoscut, era una din căpeteniile de călăreți și om de încredere a lui Satagira. Se ridică în picioare

și făcu o plecăciune adîncă. Satagira îmi făcu loc alături de el, și-l pofti să șadă.

Se întoarse spre mine.

— Iubită Vasitthi, — zise, — iată despre ce este vorba. Sînt pe cale de a pleca la drum, să judec o pricină undeva în ținutul de răsărit. De vreo cîteva săptămîni însă bîntuie tîlharii prin codri, la răsărit de Kosambi. Se mai zvonește — ce zvon prostesc ! — că-l au în frunte pe Angulimala. Auzi, ce obrăznicie ! Să îndrăznească să spună că Angulimala a scăpat teafăr din închisoare, la vremea aceea, și că eu aș fi pus capul altuia deasupra porții, un cap semănînd cu al lui. Scorneli ! Îți vine să și rîzi. Totuși, tîlharul ăsta e tot atît de îndrăzneț ca Angulimala. Și dacă se dă într-adevăr drept Angulimala ca să adune în jurul ăstui nume de faimă mai multă strînsură, înseamnă că-l duce gîndul la cine știe ce faptă măreață. Se cade să fim cu ochii în patru !

Pe o măsuță joasă, bătută în pietre scumpe, se afla o batistă de mătase. O luă și-și șterse fruntea. Ce cald e astăzi, — zise — și-i devreme. Știam însă că teama de Angulimala îi storcea sudoarea. Și în loc de milă, am simțit dispreț. Nu avea vînă de viteaz. Mă întrebam, mirată, prin ce minune-l prinsese pe Angulimala, Angulimala tîlharul, ce-mi apărea ca Bhima fiorosul din Mahabharata, cel alături de care ai luptat și tu, dragul meu, pe cîmpia Kurukshetra.

— Acum n-aș dori, și nici n-are rost, — urmă bărbatul meu — să mă arăt în satele cu pricina

însoțit de-o oaste întreagă. N-aș lua mai mult de treizeci de călăreți cu mine. De aceea trebuie să fiu prevăzător. Poate să mă gîndesc și la un șiretlic. Mă sfătuiam adineaori cu credinciosul meu Panduka, și ideea lui mi se pare bună. Am să ți-o spun și ție, ca să nu-mi porți de grijă în zilele acestea.

Am mormăit niște vorbe de neînțeles, în chip de mulțumire pentru gîndul lui bun.

— Panduka, — urmă, — va începe pregătirile în văzul tuturor, ca și cum aș pleca mîine în zori către soare-răsare, însoțit de o mare ceată de oameni, să dăm de urma bandiților. Dacă au cumva iscoade în oraș, am să-i trag pe sfoară. Între timp, la un ceas după miezul nopții, pornesc la drum cu cei treizeci de călăreți ai mei, către răsărit. Mă voi feri de drumul mare, pînă am să ajung la cîteva mile depărtare de Kosambi. Acolo, prin apropiere, e casa de vară a tatălui tău. M-am gîndit că știi toate potecile, toate cărările de cînd erai copil, și că ne-ai putea îndruma.

Zis și făcut. În timp ce îi dădeam tot felul de amănunte, i-am cerut o tablă și i-am desenat harta împrejurimilor vilei, însemnînd cu cîte o cruce locurile la care trebuia să ia seama. I-am vorbit de o cărare din fundul unei rîpe care se îngusta ca o pîlnie, și pe unde abia de mai puteau trece cot la cot doi călăreți. N-o știa nimeni, și chiar dacă tîlharii ar fi prins de veste că apucase pe drumuri ocolite, acolo n-aveau să-l caute niciodată.

În rîpa aceea mă jucam, copilă fiind, cu frații mei, cu Medini și cu copiii arendașului.

Satagira băgă de seamă că-mi tremurau mîinile. Mă întrebă dacă aveam febră. I-am spus că era oboseala unei nopți nedormite. Îmi luă însă mîna și se arătă îngrijorată, simțind-o rece și umedă. Am vrut să o iau dintr-a lui, spunînd că nu-i nici o pricină de îngrijorare, însă nu-i dădu drumul, rugîndu-mă să fiu prevăzătoare și să nu mă obosesc. În glas și în ochi i-am citit iarăși — cu cîtă neplăcere ! ba chiar cu spaimă — tandrețea plină de admirație pe care mi-o arăta odinioară, în vremea cînd îmi făcea curte, iar eu nici nu catadicseam să-l privesc. I-am răspuns, grăbit, că nu mă simțeam bine, că mă voi duce îndată să mă odihnesc.

Satagira mă însoți de-a lungul galeriei. Aici, departe de urechi străine, încercă să se dezvinovățească : dacă nu-mi dase atenția cuvenită, se datora numai mamei fiului său, dar la întoarcere totul avea să se schimbe. N-am să mai fiu nevoită să-mi petrec nopțile în singurătatea terasei.

Tandrețea lui părea că iese din mormînt, era umbra dragostei din tinerețe, păstrată numai pentru mine — așa-mi părea — cu o credință îndărătnică. Mi s-a muiat inima, și am simțit că șovăi. Dar ultimele lui cuvinte spuse cu un zîmbet dulceag, dezgustător de apropiat, a șters această primă impresie. Mi-am amintit că prin trădare și prin vicleșug își cucerise drepturi asupra mea.

33. ANGULIMALA

CÎND AM INTRAT în iatac m-a cuprins o liniște de spaimă. Nici un gînd nu se mai cerea cumpănit, nici o îndoială învinsă, nici o întrebare nu-și mai căuta răspunsul.

Totul era hotărît. Karma lui așa-i sortise. Pesemne că îndoita lui trădare ni l-a făcut rob, mie și lui Angulimala.

Eram atît de liniștită, încît am ațipit îndată ce-am pus capul pe pernă — firea încerca să treacă cît mai ușor peste golul acestor ceasuri.

Cum s-a lăsat întunericul, m-am dus pe terasă. Luna nu se arătase pe cer. N-am așteptat multă vreme și iată, trupul uriaș al lui Angulimala se saltă peste marginea terasei ; s-a îndreptat spre banca unde stam așezată, cu fața pe jumătate întoarsă.

Nu m-am clintit din loc. Fără să ridic ochii de pe lespezile de marmoră colorată, i-am spus :

— Știu tot ce-ai vrut să afli. Ceasul plecării, numărul însoțitorilor, drumul ales și potecile. Mînat de Karma-i neagră mi-a mărturisit totul. Neîntrebat. Altminteri n-aș ști nimic. Cu nici un preț nu i-aș fi smuls o vorbă, lingușindu-mă lîngă el, fățarnică.

Îmi cîntărisem fiecare cuvînt. Atît de deșartă ni-i mîndria, încît chiar acum, cînd acceptasem să fiu unealta unui tîlhar, nu puteam îndura gîndul să mă înjosesc în ochii lui și mai mult.

Tot atît de drămuite mi-erau și cuvintele următoare :

— Dar n-ai să scoți nici un cuvînt de la mine pînă ce nu-mi făgăduiești că ai să-l dai morții fără să-l schingiuiești. Mai mult, numai pe el ai să-l ucizi, n-ai să te atingi de nici un om de al lui, afară numai dacă ți-o pune viața în primejdie. Am să-ți arăt un loc unde să-l poți surprinde singur și omorî fără să vă încăierați. Dar numai dacă te legi prin sfînt jurămînt. De nu, poți să-mi iei viața, și de aflat tot n-ai să afli nimic din gura mea.

— Așa cum pînă în ceasul ăsta i-am slujit cu credință lui Kali, — răspunse Angulimala — tot așa mă jur că n-am să ucid pe nici unul dintr-ai lui. Iar el nu va îndura nici o cazně.

— Bine, — i-am spus — am să te cred. Ia aminte la tot ce-ți spun acum. Dacă ai vreo iscoadă aici, vei fi aflat între timp că se pregătește o ieșire împotriva tîlharilor. De fapt, Satagira, urmat de treizeci de călăreți, părăsește chiar astăzi orașul ieșind prin poarta de miazănoapte, la întîiul ceas după miezul nopții. Lasă crîngul de sinsapa în stînga și, cotind mai spre miazăzi, face un ocol pe drumuri lăturalnice, luînd-o peste dealuri înspre răsărit.

I-am spus totul din fir în păr, descriindu-i locurile, văiuga îngustă pe care avea să se arate Satagira și unde putea scăpa de el ușor și fără greș.

După ce am sfîrșit de vorbit, s-a lăsat o tăcere apăsătoare, grea. Auzeam doar răsuflarea

mea întretăiată. Nu-mi puteam aduna puterile, să mă scol și să plec așa cum îmi pusesem în gînd.

În cele din urmă Angulimala rupse tăcerea. Atît de blînd îi era glasul, atît de trist, încît am rămas uimită, ba chiar speriată, și m-au trecut fiori.

— Da, iată cum era să se întîmple — zise, — tu, femeie blîndă și gingașă, care de bună voie n-ai fi strivit nici o gîză măcar, iată, te-ai înhăitat cu cel mai rău dintre răufăcători, rău între răi cu mîinile mînjite de sînge. Da, ți-ai fi încărcat conștiința cu omorul bărbatului tău, și negrele fire ale Karmei ar fi urzit în calea ta drumuri prăpăstioase ce duc în tărîmul de jos. Da, așa s-ar fi întîmplat, dacă cel cu care ai vorbit ar fi fost Angulimala tîlharul.

Nu știam ce să cred. Cu cine altul să fi stat de vorbă ? Era doar glasul lui Angulimala — cu toate că era și altul, întrucîtva schimbat. M-am întors dintr-o dată, tulburată, uitîndu-mă țintă la el. Nu încăpea îndoială, era chiar el, căpetenia de tîlhari. E drept, ceva în ținuta lui trăda parcă altă fire decît aceea ce, cu o zi mai înainte, mă ținuse sub puterea spaimei.

— Fii fără grijă, nobilă domniță, — adăugă — din toate acestea nimic nu s-a întîmplat cu adevărat. Nimic. Toate cîte le-ai spus numai copacul de colo le-a auzit.

Vorbea, și nu-l înțelegeam, cum nu-l înțelesesem nici mai înainte. Un singur lucru mi-era limpede : dintr-o pricină sau alta nu ma voia să se răzbune pe Satagira.

Da, dar după atîtea zvîrcoliri, după zbuciumul groaznic ce mă urcase pe culmile nefirești, atît de departe de mine, ale crimei, spulberul neașteptat, așa cum piere o nălucă, a întregei mele strădanii m-a lovit ca un trăznet. N-am putut să îndur prăbușirea. Încordarea bolnavă din suflet s-a destins ca un arc, și-am izbucnit în ocări. I-am strigat lui Angulimala că-i o secătură, că n-are pic de cinste în el, că-i lăudăros, un sperjur, o curcă plouată, și cîte și mai cîte, cuvintele cele mai grele care-mi veneau în minte. Speram ca omul dinaintea mea — pe care India întreagă îl știa cît de iute e la mînie — să se înfierbînte și, dintr-o lovitură cu pumnul lui de fier, să mă doboare la pămînt.

Cînd am tăcut, nu atît că-mi lipseau cuvintele, dar pentru că îmi pierdusem răsuflarea, Angulimala răspunse cu o liniște care mă rușină :

— Ocările tale le merit cu prisosință, ba și altele mult mai grele. Dar nici pe Angulimala cel de ieri n-ai fi izbutit să-l mînii într-atît încît să te omoare — văd că ăsta ți-e gîndul. Chiar dacă altcineva, și nu tu, mi-ar fi aruncat vorbe și mai spurcate, le-aș fi ascultat cu răbdare ; ba i-aș fi mulțumit pentru că-mi da prilejul să fiu pus la încercare. O încercare care face bine. Învățătorul mi-a spus : „Ca pămîntul, Angulimala, să te înveți să înduri ! Așa cum azvîrli pe pămînt și cele curate și cele necurate, iar pămîntul nici nu se înspăimîntă, nici se răzvrătește — tot așa, Angulimala, tu să înveți să le înduri pe toate, răb-

dător ca pămîntul." Da, Vasitthi, cel cu care vorbeşti nu-i tîlharul, e ucenicul Angulimala.

— Ce ucenic ? Ce învăţător ? am întrebat nerăbdătoare, cu o undă de dispreţ.

Aşa de neînţeles cum erau, totuşi spusele acestui bărbat ciudat mă vrăjeau.

— Cel pe care oamenii îl numesc Desăvîrşitul, De-Lume-Ştiutorul, Cel-Întru-Totul-Treaz, Buddha, — îmi răspunse — el este învăţătorul. N-ai auzit de el ?

Am făcut semn că nu.

— Cît sînt de fericit, — strigă, — că din gura mea auzi numele Celui Binecuvîntat pentru întîia oară ! Dacă Angulimala tîlharul ţi-a făcut mult rău odinioară, acum ucenicul ţi-a întors binele înzecit.

— Dar cine-i acest Buddha ? l-am întrebat cu glasul neschimbat, să nu-mi trădez curiozitatea. Ce legătură are cu purtarea ta ciudată, şi de ce e o binecuvîntare să-i aud numele ?

— Chiar dacă-i auzi numai numele lui, căruia îi spun Binevenitul, — spuse Angulimala, — asta înseamnă un licăr de lumină pentru cei cufundaţi în beznă. Am să-ţi povestesc cum l-am întîlnit, şi cum viaţa a luat dintr-o dată o altă întorsătură. Dacă s-a întîmplat tocmai astăzi, e că te priveşte şi pe tine.

Din prima seară, în ciuda aerului său sălbatec, mă uimise cuviinţa lui. Şi mai uimitoare era demnitatea firească cu care acum se aşeza lîngă mine. Părea că se simte printre ai lui.

34. IADUL SULIŢELOR

AZI, LA CÎTEVA ceasuri după răsărit — îşi începu povestirea — stam în marginea pădurii şi priveam spre turnurile Kosambiului, cu gîndul la Satagira şi cu sufletul frămîntat de ură şi de răzbunare. Mă întrebam, oare îmi va aduce sau nu lămurirea dorită, cînd pe cărarea ce ducea de la poarta de răsărit a oraşului spre pădure am zărit un drumeţ singuratec. Purta o manta gălbuie şi călca cu pas grăbit şi apăsat. De o parte şi de alta a drumului nişte păstori ici şi colo şi o ceată de ţărani îşi vedeau de treburile lor. Îi văd pe cei aflaţi chiar la marginea drumului strigînd către călătorul cel singur, iar cei de pe cîmp, departe, se opreau din lucru să-l privească, şi-l arătau cu degetul. Pe măsură ce înainta, cei de aproape păreau că vor să-i spună ceva, să-i aţină calea, neliniştiţi, unii chiar alergau după el, trăgîndu-l de pulpana hainei şi făcînd semn înspre pădure, înfricoşaţi. Mi se părea că-i aud strigînd : „Stai ! Opreşte-te ! nu intra în pădure ! Acolo Angulimala tîlharul e acasă la el, fiara fiarelor !"

Drumeţul îşi vedea neabătut de drum, îndreptîndu-se spre pădure. Îi desluşeam acum mantaua şi ţeasta tunsă în felul celor din cinul lui Sakyamuni ; era bătrîn, înalt şi falnic.

Mă gîndeam în sinea mea : „Ciudat lucru, într-adevăr, cum nu s-a mai pomenit ! Pe drumul ăsta cîţi n-au pornit, cîte zece, ba chiar cîte treizeci, dacă nu cincizeci de bărbaţi la un loc, înar-

maţi pînă în dinţi, şi au picat în mîna mea cu toţii, şi acu, iată-l pe ascetul ăsta cum se avîntă singur ca un cuceritor !"

Prea mă sfida făţiş. Întărîtat de îndrăzneala lui, am hotărît să-l omor, cu gîndul că ar putea fi, pe deasupra, şi un trimis de-al lui Satagira, pus să mă iscodească în pădure. Căci asceţii ăştia — socoteam — sînt făţarnici cu toţii, un neam de oameni gata de orice, nişte vînduţi ce nu se tem de nimeni şi de nimic, din pricina superstiţiei cu care îi înconjoară lumea. Aşa priveam eu lucrurile, după cum mă învăţase prietenul meu Vajaçravas, înţeleptul.

Fără să mai întîrzii nici o clipă, mi-am luat suliţa, arcul şi săgeţile şi am pornit pe urmele ascetului, care la ceasul acela intrase în crîng.

Ajuns într-un loc prielnic unde nici un copac nu-mi sta în cale, m-am oprit, mi-am potrivit arcul, şi, ţintind drept în inima necunoscutului, am tras o săgeată care să-l străpungă din spate. Săgeata zbură însă deasupra capului.

„S-o fi rătăcit vreuna anapoda, printre săgeţi" mi-am zis şi luînd tolba, am ales o săgeată fără cusur, mlădie şi frumos împenată, şi l-am ochit pe ascet în ceafă. Dar săgeata se înfipse în trunchiul unui copac aflat în stînga lui. Cea de-a doua zbură pe lîngă el, ocolindu-l spre dreapta şi tot aşa, una după alta, au nimerit cu toate alături, pînă ce m-am trezit cu tolba goală.

„Ce-o mai fi şi asta ? — gîndeam în sinea mea — lucru-i de neînţeles, cum nu s-a mai pomenit ! De cîte ori nu mi-am trecut eu vremea aşezîndu-mi prinsul cu spatele lipit de gard, trăgîndu-i săgeată după săgeată de-a lungul trupului, şi cînd se da la o parte îi rămînea umbra răbojită în lemn — şi asta la o depărtare cu mult mai mare ! Doar sînt deprins să ochesc vulturu-n zbor. Ce-o fi cu mîna mea, astăzi ?"

Ascetul mi-o luase între timp înainte, şi-am început să alerg după el, să-l iau în suliţă. Mă apropii la cincizeci de paşi cînd bag de seamă că, oricît mă strădui, nu-i chip să-l ajung, cu toate că fugeam din răsputeri şi el părea că merge în pas agale.

Mi-am zis atunci : „Într-adevăr, asta-i minunea minunilor ! De cîte ori n-am prins din urmă elefantul sfios sau cerbul gonind iute ca săgeata, şi pe ascetul ăsta umblînd cu pas măsurat nu-l pot ajunge cu nici un chip ! Ce-o fi cu picioarele mele ?"

M-am oprit şi i-am strigat :

„Stai ascetule, opreşte-te !"

El îşi vede de drum, netulburat, şi strigă către mine :

„Angulimala, eu stau ! Ia stai şi tu !"

Plin de uimire, gîndesc :

„Nu încape îndoială că ascetul ăsta, prin cine ştie ce act de adevăr, mi-a zădărnicit săgetarea şi alergatul. Cum de cutează să-mi spună acum un neadevăr atît de sfruntat, zicînd că stă pe loc, în vreme ce îl văd umblînd, şi mă îndeamnă să stau cînd vede bine că-s nemişcat cum e copacul cela ? De parcă ar zice cocoru-n zbor stejarului „Stai locului, stejare ! Stai şi tu !" Asta nu e lucru curat. N-aş fi mai cîştigat să aflu tîlcul ascuns al vorbei lui decît să-l prăpădesc !"

Şi strig către el :
„Ascetule, mergînd tu te socoţi că stai, iar eu cînd stau tu mă socoţi că umblu. Spune, cum vine asta ! Care ţi-e statul, care ţi-e nestatul ?"
Mi-a răspuns :
„Nu dăunez nămănui în lume, de aceea sînt neclintit, în timp ce tu, pustiitorule, eşti nevoit să cutreieri, neodihnit dintr-un loc al mîhnirii într-altul, fără încetare şi fără răgaz."
I-am întors :
„Am auzit şi eu că sîntem veşnici călători. Dar ce nu înţeleg e rostul statorniciei, a necutreierării. Fă bine, preacinstite, şi desluşeşte-mi vorba aruncată mai adineaori. Uite : mi-am pus suliţa deoparte şi mă jur că-ţi dau pace !"
„Juri strîmb a doua oară, Angulimala !"
„A doua oară ?"
„Întîia oară a fost atunci cînd ai dat mărturia neadevărată."
Curată minune ! Cum de ştia taina ? Fără să mă sinchisesc prea mult, m-am grăbit să mă desvinovăţesc.
„Preacinstite, vorba mi-a fost smulsă cu sila, însă nu vorba minţea, ci înţelesul ce-i dădusem era înşelător. Dar acum mă jur faţă de tine cu vorbă adevărată şi înţeles adevărat.
„Te înşeli, îmi răspunse, nu-ţi stă în putere să-mi dărui pacea. Ferice de tine dacă primeşti pacea ce-o dărui eu."
Se întoarse către mine şi-mi făcu semn, prieteneşte, să mă apropii.
„Cu bucurie, preacinstite," i-am spus cuprins de umilinţă.

S-a aşezat la umbra unui copac bătrîn şi m-a poftit la picioarele lui.
Şi a început să-mi vorbească despre bine şi rău, care e fapta cea bună şi care-i cea rea, amănunţindu-mi toate cîte le spunea aşa cum faci cînd şcoleşti un copil. Că tare mai eram neştiutor întru toate, în vreme ce ucenicii asceţilor, cei mai mulţi, sînt fii de brahmani, şi unii cunosc chiar Vedele.
Cînd îmi desvălui că venim pe lume aduşi, nu din voia vreunui dumnezeu, întîmplătoare, ci de inima noastră, de gînduri şi de fapte, fie aici pe pămînt, fie în vreunul din ceruri sau într-una din treptele iadului, — atunci m-a dus gîndul la Vajaçravas, la judecăţile sale reci şi la felul cum tălmăcea scripturile, dovedind că nici iadul nici caznele lui nu pot exista, că tot ce spun cărţile sfinte în această privinţă a fost strecurat de sufletele înfricate şi nevolnice, dornice de a stăpîni pe cele tari, îndrăzneţe, cu ameninţări de soiul acesta, pentru a se apăra de violenţa acestora din urmă. Prietenul meu Vajaçravas — gîndeam — nu m-a convins niciodată de-a binelea. Ascetul ăsta va izbuti oare s-o facă ? Iată stînd faţă în faţă două păreri şi doi învăţaţi. Chiar dacă ascetul ăsta ar fi unul din ucenicii mai de seamă ai lui Sakyamuni, totuşi Vajaçravas a fost ridicat în slăvi de adepţii lui şi acum, după moarte, i se închină poporul cum te închini unui sfînt. Cum să ştii de partea cui e dreptatea ?"
„Ţi-e gîndul în altă patre, Angulimala — spuse ascetul — la acel Vajaçravas şi la ereziile lui."
Am încuviinţat, plin de uimire.

„Preacinstite, l-ai cunoscut și pe Vajaçravas, prietenul meu ?“

„Mi-au arătat mormîntul lui, cel dinaintea porții, și-i priveam pe bieții pelerini, neghiobii, rugîndu-se ca înaintea unui sfînt.“

„Și nu-i așa ?“

„De socotești că-i sfînt, ei bine, haidem în căutarea lui, și-om vedea cum stă treaba cu sfințenia asta.“

Ascetul vorbea ca și cum ar fi trecut drumul dintr-o casă într-alta.

Tulburat și nedumerit, am căscat ochii :

„Să-l căutăm ? Pe Vajaçravas ? Cum e cu putință ?“

„Dă-mi mîna, zise. Adîncit în mine voi păși — ca toți cei ce au inima statornicită — pe calea ce numai lor se desvăluie și-i duce unde zeii și demonii își au sălașul. Să-i luăm urma, deci, și ce-am să văd eu ai să vezi și tu.“

L-am apucat de mînă. Cu pleoapa coborîtă și luminile ochilor întoarse, s-a recules o vreme fără să facă vreo mișcare, fără să scoată un cuvînt. Nu simțeam nimic. Dintr-o dată am avut senzația înotătorului cînd duhul apelor îl înhață de braț trăgîndu-l în adînc, și vede albastrul cerului cum piere odată cu sălciile pe pe mal ; valul se închide deasupra lui, și, undă după undă îl cuprinde întunericul. Ici colo se aprindeau lumini fulgerătoare și un vuiet cutremurător îmi asurzea timpanul.

Am ajuns într-un soi de văgăună, imensă, pierdută în beznă. Zvîcnete scurte și dese de lumină brăzdau întunericul neliniștit. Nu le puteai număra. Cînd ochii s-au desprins cu negura, am băgat de seamă că luminile scăpărau din vîrfurile de fier ale unor lăncii, fulgerînd în toate părțile deodată ca și cum brațe nevăzute ar fi lovit cu sulițe în dreapta și în stînga — o bătălie de strigoi. Se auzeau și țipete dar nu era strigătul sălbatec, chemarea vitejească a războinicilor îmbătați de vîltoarea luptei, ci icnete de durere și geamătul unor răniți pe care nu-i vedeam. Urletul înfricat venea din fundul văgăunii, unde vîrfurile lăncilor, sclipitoare, închegau vîrtejuri în tremur de ceață. În față intrarea era pustie. Dintr-odată se iviră trei făpturi, părea că le scuipă din dreapta gîtlejul întunecos al văgăunii. La mijloc, un bărbat : Vajaçravas. Gol, trupul îi tremura din cap pînă în picioare, părea că-l zgîlțîie un ger năpraznic sau că-i scuturat de fierbințeli. Însoțitorii lui, trunchiuri de om cu picioare ingherate de pasăre, aveau unul un cap de pește, celălalt un cap de cîine.

Fiecare strîngea în mînă o suliță prelungă.

Cel cu capul de pește vorbi mai întîi :

„Iată, preacinstite, ăsta-i iadul cu suliți. Așa ți-a hărăzit judecătorul iadului, să ispășești aici pedeapsa de zece mii de ani, străpuns fără încetare și fără răgaz de fulgerul acestor lăncii. Apoi, ai să te naști din nou altundeva, după cum cîntăresc celelalte fapte ale tale.“

Cel cu capul de cîine adăugă :

„De cîte ori, preacinstite, s-or întîlni două suliți cruce în inima ta, să știi că ți s-au scurs o mie de ani din caznă.“

Nici nu-și încheiase bine vorba, și amîndoi paznicii infernali își repeziră sulițele în trupul lui Vajaçravas, străpungîndu-l. Ca la un semn, sute de lănci zvîcniră împrejur, năpustite asupra lui, ciuruindu-i carnea așa cum corbii se aruncă, stol, asupra unui stîrv și-l sfîrtecă în ciocuri.

Înfiorat de această grozăvie, de țipetele sfîșietoare ale lui Vajaçravas, mi-am pierdut firea.

Cînd m-am trezit, mă aflam iară în pădure, sub copacul bătrîn, lungit la picioarele Sublimului.

„Ai văzut, Angulimala ?"

„Am văzut, doamne."

Cum să cutez să-i spun : scapă-mă ! Puteam eu să-mi doresc să fiu izbăvit ?

„Angulimala, cînd trupul ți se va destrăma și tot ce ai făptuit te-a duce pe calea prăpăstioasă în lumea iadului, cînd judecătorul umbrelor te va osîndi la aceeași caznă și paznicii din iad or să te muncească în suliți, spune, crezi că pedeapsa-i prea aspră ?"

„Nu doamne, prea aspră nu-i pedeapsa."

„Traiul însă, Angulimala, despre care tu însuți mărturisești că îndreptățit cheamă chinuri neînchipuite după sine, oare e vrednic să-l duci mai departe ?"

„Nu, doamne, nu-i. Îl părăsesc, mă las de toate apucăturile drăcești pentru o vorbă, numai una, din adevărul tău !"

„În vremuri de demult, Angulimala, judecătorul umbrelor cumpănea în adîncul inimii : Cine în lume se face vinovat de fapte rele, e pedepsit cu chinuri de tot felul. O, de mi-ar fi dat să ajung om, și un alt om, Desăvîrșit, un Buddha treaz între toți să se ivească în lume, și eu să-i fiu aproape ! El, Sublimul, să mă învețe și eu să-l pot înțelege !

Ceea ce judecătorul umbrelor și-a dorit în adîncul inimii, ți-a fost dăruit ție, Angulimala. Ai ajuns om. Însă după cum pe pămîntul Indiei nu întîlnești la tot pasul dumbrăvi îmbietoare, codrii măreți, dealuri cu iarbă grasă și lacuri semănate cu lotuși, în vreme ce rîurile torențiale sînt fără număr, codrii nepătrunși, munții pleșuvi și singurătățile sterpe,

Tot așa puține-s ființele ce se nasc cu chip omenesc față de cele, nenumărate, care intră în viață în alte cercuri decît ale omului ;

La fel, puține-s generațiile care apar pe pămînt în același timp cu Buddha, în timp ce altele, multe, n-au parte în vremea lor, de existența lui ;

Tot așa, puțini la număr sînt cei ce apucă să-l vadă pe Buddha față de ceilalți, mulți, care nu-l văd ;

Tu însă, Angulimala, te-ai făcut om ; și asta în vremea cînd un Buddha desăvîrșit s-a ivit în lume ; ți-a mai fost dat să-l vezi, să-i fii aproape, lui, Sublimului."

Auzindu-l, am împreunat mîinile și am strigat :

„Slăvit să fii, preasfinte ! Așadar, ești însuți Buddha. Cel desăvîrșit, cel treaz și împlinit ! Iată, cea mai sublimă dintre ființe se îndură de cea mai mîrșavă între toate ! Să fie cu putință ? tu, plin de măreție, voiești să mă rabzi lîngă tine ?"

„Așa voiesc, răspunse. Și acum ia aminte la cele ce-ți mai spun :

„Tot astfel, dintre puținii ce-l întîlnesc pe Cel Sublim, și mai puțini sînt cei care-i aud învățătura, iar printre ei, o mînă doar o înțeleg. Tu însă ai să-i auzi cuvîntul și ai să-l înțelegi. Vino, urmează-mă, ucenicul meu !"

Și Sublimul, care intrase în pădure ca vînătorul de elefanți călărind un elefant blînd, ieși așa cum iese vînătorul, urmat de un elefant sălbatec pe care-l îmblînzise prin ale sale.

Așa se face că la tine, Vasitthi, n-a venit tîlharul, ci Angulimala ucenicul. Uite, am lepădat lancea și măciuca, bățul și biciul, m-am jurat să mă las de omor și schingiuire. Înaintea mea făpturile cu toate se bucură de pace.

35. CURATA OFRANDĂ

NU ȘTIU CÎT am rămas așa, fără să pot scoate un cuvînt. Fără grai stam și retrăiam în cuget cele povestite de Angulimala, pas cu pas. Depănam firul întîmplărilor și mă tot minunam. Auzisem multe povești din vechime, cu minuni fel de fel, mai ales cele pe care Krishna le înfăptuise în vremea cît a trăit pe pămînt. Mi se păreau mărunte pe lîngă cele întîmplate lui Angulimala astăzi, în pădure.

Și mă întrebam în sinea mea : oare marele om, care dintr-un tîlhar sîngeros, în cuprinderea unor ceasuri, făcuse o ființă blajină cum era aceea de

lîngă mine, „Desăvîrșitul" ce atît de lesne și de sigur îmblînzise sălbătăciunea cea mai aprigă din cîte erau, oare n-ar avea un leac să-mi liniștească inima neîmpăcată, sfredelită de patimi ? Norii cerniți care o întunecau, lumina cuvîntului său n-ar putea să-i alunge ? Sau greul de felul ăsta nici cel mai sfînt dintre asceți nu-l poate dovedi ?

Mi-era teamă să nu fie așa. L-am întrebat totuși unde poate fi găsit marele ascet, cel pe care-l numea învățătorul lui, și dacă mi-era îngăduit să-l caut.

— E bine așa, răspunse Angulimala, că îndată ai întrebat de el. Ce rost avea să pui o altă întrebare ? De aceea am și venit la tine. Întovărășiți la rău, de acu încolo vom sta unul alături de celalt la bine. Sublimul e acum în crîngul de sinsapa, cel pe care l-ai pomenit adineaori. Du-te mîine într-acolo, dar nu mai înainte de a se fi înserat. Atunci călugării și-au încheiat meditația și se adună lîngă vechiul templu al lui Krishna, unde Sublimul le vorbește, lor și celorlalți veniți să-l asculte. E ceasul cînd bărbați și femei lasă treburile din oraș și vin să-l vadă pe Cel Binecuvîntat, să-i asculte vorba ce aduce lumină. Și în fiecare seară mai mulți se strîng. Stau uneori pînă în adîncul nopții. Le știam pe toate în amănunt, îmi pusesem în gînd, păcătosul de mine, să atac mișelește adunarea cu oamenii mei. Darurile aduse cinului de vizitatori, merinde și pînzeturi, nu-s o pradă de lepădat. Vroiam să pun mîna și pe cîțiva oameni cu vază, să le storc bani grei de răscumpărare. Speram ca o ispravă atît de în-

drăzneață, săvîrșită chiar la porțile orașului, să-l momească pe Satagira afară din bîrlogul zidurilor. Nu știam încă nimic de călătoria plănuită.

Așa că, nobilă doamnă, mîine, odată cu seara, du-te negreșit la templul vechi al lui Krishna, întru împăcarea sufletului tău. Vreau să ajung și eu acolo cît mai degrabă, mi-e sete de cuvîntul lor. În nopțile senine, cînd e lună cum e acum, călugării stau ceasuri împreună, vorbind de ale sufletului, și cum să-l desăvîrșească. Îi lasă și pe alții să-i asculte.

Se plecă adînc în fața mea și se îndepărtă grăbit.

A doua zi de dimineață am trimis vorbă după Medini. Se învoi îndată să mă însoțească în dumbrava lui Krishna, împreună cu Somadatta, bărbatul ei, întocmai ca întîia oară cînd ne-a ajutat să ne întîlnim. Îl mai rugase pe bărbatul ei s-o ducă acolo într-o seară. Cum aude că lumea vorbește de una sau de alta, se și înființează, să nu-i scape nimic. Somadatta însă se temea nu cumva să-l supere pe brahmanul casei ; așa că acum, Medini se bucurase peste măsură că, pentru a împlini o dorință a nevestei ministrului, putea să treacă peste tiranul acela.

Ne-am dus îndată la bazar și Somadatta, care-și făcea acolo cumpărăturile, ne-a ajutat să alegem stofe și pînzeturi, din acelea din care monahii își fac stihare. Am cumpărat și leacuri de tot felul. Întorși acasă, am golit cămările : ulcioare cu uleiul cel mai fin, chiupuri cu miere, lăzi de unt, zahăr, oale cu de-ale gurii fel și fel

le-am pus deoparte pentru danie. Din scrinuri am scos ce era mai bun : apă de flori, pulbere de santal și camfor. Ne-am dus și în grădină, și am strîns brațe de flori.

La ceasul hotărît toate erau încărcate în carul tras de măgăruși. Ne-am așezat sub cortul unei trăsuri și bidiviii albi cum e argintul, hrăniți de mine în fiecare dimineață cu orez de trei ani, au pornit spre poarta orașului.

Soarele cobora îndărătul cupolelor și turnurilor din cetate, și razele bătînd pieziș aureau pulberea ridicată din drum de mulțimea celor care, ca și noi — cei mai mulți veniți pe jos, — se adunau să-l vadă pe Buddha și să-l asculte.

La marginea pădurii am oprit carele și am luat-o pe jos mai departe, urmați de slujitorii purtînd darurile ce-și așteptau bincuvîntarea.

Nu mai pusesem piciorul în dumbravă de atunci, din noaptea aceea cînd ne-am luat rămas bun. Acum, în umbra-i de răcoare, însoțită de aceeași prieteni, m-a învăluit, copleșitor, balsamul amintirii. Parcă păstrat înadins pentru mine, dulceața-i adunată trecuse în otravă. M-am oprit în loc, năucită. Părea că reînviată, dragostea mi se punea în cale, învinuindu-mă că o părăsisem ca o trădătoare. Da, nu veneam să sorb aroma amintirii și să dau hrană iubirii ; veneam să caut pacea inimii, să-mi alin chinul și dezamăgirea. Nu însemna că vreau să uit dorul și să-l dau la o parte ?

Nu-mi călcam jurămîntul ? Nu trădam ?

Stam în loc, chinuită de îndoieli. Nu știam : să merg mai departe, să mă întorc ? Medini bătea

pasu-n loc, nerăbdătoare văzînd cum alţii ne-o luau înainte.

Priveam în jur pădurea. Asfinţitul îşi aşternuse raza blîndă de aur — frunzele îşi şopteau chemarea — lumea amuţea îndată ce intra în umbra trunchilor, privind sfios în jur şi aşteptînd parcă ceva — ici, colo, în depărtare, cîte un ascet înfăşurat în faldurile-i galbene, meditînd lîngă un copac bătrîn cu picioarele în cruce, se ridica, dezmeticit, şi fiecare, rînd pe rînd, fără să arunce nici măcar o privire împrejur lua drumul ce-l urmau cu toţii, spre o ţintă încă nevăzută — totul purta pecetea măreţiei şi a păcii, o pace atît de adîncă, încît simţeai că ce se întîmplă aici e un lucru de seamă, o taină care sfinţeşte locul şi căreia nici o putere din lume nu-i poate sta împotrivă. Da, pînă şi iubirea, dacă s-ar răzvrăti, şi-ar pierde drepturile divine.

Am apucat-o înainte, hotărîtă. Vorba pe care Sublimul o spusese lui Angulimala, că neamuri şi generaţii trec prin viaţă fără să se ivească un Buddha pe pămînt, şi cînd se naşte vreunul, puţini sînt cei sortiţi să-l vadă şi să-l audă — cuvintele acestea îmi răsunau ca un dangăt în minte, şi mă simţeam binecuvîntaţi între toţi, menită să fac pasul pentru care cei ce aveau să vină după mine, cîndva, în veacurile viitoare, mă vor invidia.

Cînd am ajuns în poiana unde era templul în ruină, am găsit lume adunată, mireni şi călugări strînşi pîlcuri, pîlcuri pe lîngă zidurile năruite. În pragul poienii, în partea de unde venisem, am

zărit, mai înalt cu un cap decît cei ce-l înconjurau, un adevărat uriaş.

În timp ce ne uitam nehotărîţi în jur, neştiind încotro s-apucăm, ieşi din pădure venind către noi, un bătrîn. Înalt, avea port împărătesc, şi faţa-i nobilă iradia atîta linişte şi senin, încît m-a fulgerat un gînd : oare ascetul ăsta nu-i chiar fiul Sakyailor, căruia îi spun Buddha ? În mîini avea un mănunchi de frunze de sinsapa. Îndreptîndu-se către călugări, le spuse :

— Ce credeţi, ucenici, care-s mai multe, frunzele care le ţin în mînă, sau cele de colo, din pădure ?

— Frunzele pe care Sublimul le ţine în mînă-s puţine. Multe, mult mai multe sînt cele de colo, din pădure.

— Tot aşa, — spuse cel de care acum ştiam că e Buddha — tot aşa, ucenici, mai multe, mult mai multe sînt cele pe care le-am înţeles şi nu le-am spus, decît cele pe care le-am spus. De ce oare, ucenici, nu vi le-am spus pe toate ? Pentru că nu aduc nici un cîştig, nu vă sînt de nici un folos pe calea împlinirii, nu vă întorc de la cele ale pămîntului, nu sting pofta, nu pun capăt la tot ce-i trecător, şi nu duc la pacea Nirvanei.

— Ei, dar atunci bătrînul acela nerod avea dreptate ! strigă Kamanita.

— Care bătrîn ? întrebă Vasitthi.

— Ascetul de care ţi-am povestit, cel cu care în marginea Rajagahei am trecut o noapte în tinda unui olar, ultima mea noapte de pe pămînt. A ţinut cu tot dinadinsul să-mi dea învăţătura

Sublimului. Dar, după cîte am văzut, nu-i prea venea la îndemînă. Totuşi, din spusele Învăţătorului, multe mi le-a înfăţişat întocmai. Da, ce mi-ai povestit adineaori, mi-a spus şi el, vorbă cu vorbă, pînă şi locul mi l-a numit. M-a mişcat pînă în străfundurile mele. De-aş fi ştiut că erai de faţă şi tu, aş fi fost şi mai tulburat.

— Era şi el, pesemne, printre cei veniţi să-l asculte, — zise Vasitthi. Oricum ar fi, a spus bine ce-a spus.

Sublimul a mai adăugat:

— Ucenici, ce v-am spus eu vouă? V-am spus ce este suferinţa. Cum se naşte suferinţa, cum moare suferinţa, şi care e calea înlăturării ei — pe toate vi le-am spus. De aceea, ce vouă v-am dezvăluit, fie dezvăluit, şi ce nu, nedezvăluit rămînă.

În timp ce vorbea, şi-a desfăcut degetele, şi frunzele au căzut la pămînt. Una din ele flutură spre mine. Luîndu-mi inima în dinţi, m-am repezit şi am prins-o din zbor înainte să fi atins pămîntul. Parcă aş fi primit-o în dar din mîna lui. Semn şi amintire fără de preţ, am ascuns-o în sîn — un simbol al puţinului, şi totuşi singurului lucru de adevărată trebuinţă, pe care Cel Desăvîrşit ni l-a trecut nouă, scos din nemăsuratul tezaur al ştiinţei lui. Nu m-a părăsit pînă în ceasul morţii.

Gestul meu a atras atenţia Sublimului. Călugărul uriaş făcu o plecăciune în faţa lui şi-i şopti la ureche. Învăţătorul îmi aruncă încă o privire şi făcu semn călugărului.

Acesta se îndreptă spre noi.

Cu toţii ne-am plecat pînă la pămînt. Am spus că eu, nevasta ministrului Satagira, venisem să aduc un dar neînsemnat cinului, şi mă rugam de primirea lui. Eram însetaţi să ascultăm cuvîntul adevărului.

— Vino, nobilă doamnă — mă îndemnă călugărul, — apropie-te.

După glas, l-am recunoscut pe Angulimala.

— Sublimul doreşte să-ţi mulţumească pentru danie chiar el.

Cu toţii ne-am apropiat pînă la cîţiva paşi de EL, ne-am plecat adînc şi-am ridicat mîinile împreunate în dreptul frunţii.

Nu mă simţeam în stare să spun o vorbă.

— Bogat ţi-este prinosul, nobilă doamnă — glăsui Sublimul. Şi ucenicii mei se mulţumesc cu puţin. Sînt moştenitorii adevărului, nu ai nevoii. Nici Împliniţii din trecut — Buddha ca şi mine — n-au pregetat să primească darurile oferite de cei cucernici, dîndu-le astfel un prilej să înveţe virtutea milei. Dacă fiinţele ar şti care e roada dăruirii, n-ar pune în mînă nici o mînă de orez, chiar de-ar fi ultima, fără să dea şi altuia, mai nevoiaş, dintr-însa. Şi lăcomia egoistă care le întunecă minţile le-ar părăsi.

Aşadar, primeşte mulţămirile cinului lui Buddha pentru darul tău — e dar, şi e curat. Eu spun că daru-i curat cînd cel ce dăruie se curăţeşte prin dar, şi tot aşa cel ce-a primit. Atunci Vasitthi, cine dăruie e plin de cuviinţă, înălţat întru duh. La fel, cel ce-a primit tot plin de cu-

viință e, și cu duhul înălțat. Numai așa darul curăță și pe cel care dă, și pe cel ce primește. Aceasta-i, Vasitthi, aleasă curățenie a ofrandei — așa cum e cea pe care ai adus-o tu.

Sublimul se întoarse spre Angulimala :

— Du-te, dragul meu, și vezi de toate aceste daruri, să fie puse bine, alături de celelalte. Mai întîi însă poftește-i pe înalții oaspeți în locul acela lîngă treptele templului. Acolo voi vorbi azi celor veniți.

Angulimala spuse slujitorilor să-l aștepte, și ne rugă să mergem după el. Am luat coșurile cu flori și cîteva covoare, din cele mai frumoase. Apoi, conduși de impunătoarea noastră călăuză, ne-am îndreptat spre templu în timp ce, cu respect, mulțimea ne deschidea cărare, să ne facă loc.

Covoarele le-am întins peste trepte. În jurul bătrînelor coloane mîncate de vreme și de ploi, am agățat ghirlande de flori. Sus, pe cea mai înaltă treaptă, am așternut un pat de trandafiri, mii și mii de petale, în locul unde avea să stea Sublimul.

Între timp mulțimile s-au așezat în semicerc, mirenii în stînga templului, și în dreapta călugării și călugărițele, cei din primele rînduri ghemuiți pe iarbă. Ne-am așezat și noi pe o coloană răsturnată, la numai cîțiva pași de trepte.

Să tot fi fost vreo cinci sute de oameni strînși la un loc, într-o tăcere aproape desăvîrșită. Se auzea răsuflînd pădurea, cînd mai moale, cînd mai tare, și șoapta frunzelor, subțire.

36. BUDDHA ȘI KRISHNA

RAZELE ASFINȚITULUI săgetau printre trunchiuri, parcă binecuvîntînd adunarea ce aștepta tăcută în inima pădurii. Trandafirii, iviți odată cu înserara, scame de nori străluceau peste vîrfuri ca și cum o altă adunare, a cercurilor, ar fi răsărit din albastrul văzduhului.

În fața mea, templul sorbea ultima dogoare a soarelui ca bătrînul neputincios licoarea tinereții. Măcinate, înegrite, pietrele înviau ca prin minune sub vraja luminilor de aur roșietic și a umbrei purpurii. În crestăturile ciobite coloanele prindeau sclipiri, muchiile scînteiau, capitelurile se răsuceau, frizele unduiau în aur înspumat și în volute frunzele se înfiorau. De-a lungul temeliei înalte tăiată în trepte, la picioarele și în vîrf de coloane, pe arhitrave și terasele acoperișului boltit — pretutindeni, forme mistice și tulburătoare prinseseră viață. Învălmășite răsăreau zeități purtînd cununa slavei, chipuri cu brațe și capete nenumărate, cărnuri revărsate și mădulare ciuntite. Aici patru trupuri își întindeau gîturile decapitate ; dincolo altele legănau opt brațe frînte. Lepădînd vălurile se avîntau zeițe cu sînii mari și coapsele rotunde, plecîndu-și luna feței sub povara diademelor cît turnuri de înalte, un zîmbet însorit pe buzele pline, senzuale. Demonii își încolăceau trupurile șerpuite ; aripi de zgripțori stau întinse deasupra ; chipurilor schimonosite ce rînjeau diavolește, slut ; zvîrcolite, grămezi de

trupuri omenești mișunau printre trompe de elefant, capete de cai, coarne de taur și cerbi, fălci de crocodili, boturi de maimuțe și tigri, în vîrtejuri dezlănțuite.

Nu mai era o clădire împodobită cu pietre cioplite. O lume vie de statui scăpa de sub puterea și din trupul zidirii ; desprinse, abia dacă-i mai răbdau sprijinul. Părea că un univers întreg deșteptat din somnul pietrei își înghesuie trupurile mii să asculte cuvîntul omului ce sta încercuit în umbra lor. Pe cea mai înaltă treaptă, Cel Viu, învăluit în falduri de lumină aurie se însingura, în liniște desăvîrșită, din mijlocul frămîntului amăgitor al celor neînsuflețite.

O liniște și mai adîncă se lăsă peste adunare. Încetase șoapta din frunzarii.

Sublimul luă cuvîntul.

Vorbea despre templul pe a cărui trepte sta, unde din moși strămoși, veac după veac, ai noștri se închinaseră lui Krishna. Întăriți de viața lui de erou, pilduitoare, și de harul lui, aveau să trudească și să rabde pe fața pămîntului, ca mai apoi, după moarte, să intre în raiul fericirii și să se bucure de desfătările cerești.

Acum însă, noi urmașii, ne adunasem să auzim din gura unui Buddha împlinit cuvîntul adevărului, să învățăm să ducem traiul curat, sfințit, ca depășind pas cu pas setea pentru tot ce-i trecător, să punem capăt suferinței, și să ajungem în Nirvana. În felul acesta el, Buddha, Cel-întru-totul-Treaz, înțelege să ducă la împlinire lucrarea zeului celui visător. Noi, acum în floarea vîrstei,

ducem la îndeplinire visurile sublime, dar copilărești, ale străbunilor.

Priviți — spuse — cum un mare meșter, unul din vremurile vechi a cioplit în piatră lupta lui Krishna cu elefantul. Și arătă spre un bazorelief masiv, aflat la picioarele mele, ce sta cu un colț înfipt în iarbă și cu celălalt proptit pe un capitel pe jumătate îngropat în pămînt. Prin mușchiul luminat de ultimele raze ale soarelui se întrezărea chipul unui tînăr cu talpa așezată pe capul unui elefant doborît la pămînt, și rupîndu-i unul dintre colți.

Sublimul povesti cum regele din Mathura, cumplitul tiran Kamsa, îl poftise pe Krishna la curte, la o întrecere. Porunci în taină cornacului ca la intrarea în arenă să asmută pe cel mai sălbatic dintre elefanții de război din grajdurile lui asupra tînărului care nu bănuia ce-l așteaptă. Dar el ucise fiara dezlănțuită și, mînjit de sînge și ținînd dintele rupt în mînă, păși în arenă.

Dar și asupra Sublimului, — urmă — au asmuțit vrăjmașii un elefant sălbatec. Văzîndu-l năvălind asupra lui, Sublimul simți cum inima i se înmoaie de milă. Din rănile făcute de lăncile hăitașilor sîngele curgea șiroaie. Și mila îi creștea în suflet, privind patima oarbă a mîniei ce pusese stăpînire pe sărmana făptură. Firea o înzestrase cu nemăsurată putere și cu îndrăzneală, dar cu minte puțină. Și oamenii, răi, în cruzimea lor, îi luau și această fărîmă de minte, asmuțindu-l și înebunindu-l de furie, într-atît încît era gata să strivească un Buddha. Biata sălbăticiune orbită, ce greu îi va veni, și cît amar de timp va

fi nevoită să rătăcească pînă să ajungă la starea de om, și să calce pe drumul descătușării. Copleșit de milă, nu simțea nici o frică, neluat de gîndul primejdiei care-l pîndea. Avea un singur gînd : de-aș izbuti să arunc un fir de lumină măcar în bezna asta de furtună ! Sămînța luminii ar încolți, încet, încet și călăuzit de ea, făptura ar ajunge pe treapta omenească. Pe pămînt ar da de învățătura Sublimului pe care, cîndva, îl omorîse. Ea l-ar duce pe calea izbăvirii.

Așa gîndea Sublimul oprit în mijlocul drumului. Ridică o mînă pașnică, privi fiara cu blîndețe, rostind vorbe mîngîietoare ce pătrunseră adînc în inima ei. Elefantul uriaș se opri dintr-o dată din goană, clătină, șovăitor, din capul cît un munte și în locul urletului fioros, scos cu o clipă mai înainte, trîmbiță o dată, de două ori, aproape cu sfială. Își legănă trompa încoace și încolo ca elefantul rănit care-și caută, amușinînd, dușmanul. Oare nu se înșelase și el în privința dușmanului ? Păși încet spre Sublim și-și îndoi genunchii ca în fața stăpînului cînd vrea să i se urce în spinare. Urmat de elefantul îmblînzit, Sublimul pătrunse în pădurea unde îl ducea drumul, rușinîndu-și dușmanii.

— Iată — spuse Buddha încheindu-și comparația — cum preia Sublimul lupta lui Krishna cu elefantul, cum o trece pe tărîmul spiritului, cum o înobilează, cum o desăvîrșește !

În timp ce-l ascultam vorbind, gîndul m-a dus la Angulimala, fiara între fiare, care mai ieri încercase să-l prăpădească pe Buddha. Acum,

muiat de puterea lui neînduplecată și adus pe altă cale, sta printre monahi și-l asculta adîncit. Și înfățișarea-i alta era. Mi se păru că Sublimul mie îmi vorbea, numai mie dinadins, căci numai eu — cel puțin în afara călugărilor — știam povestea lui și înțelegeam tîlcul celor spuse.

Sublimul își urma cuvîntul. Vorbea despre Krishna ca „cel de 16100 de ori mire“, așa cum îl cinstiseră aici, strămoșii. Iarăși mi s-a părut că era vorba de mine. Îmi aminteam de ultima noapte a întîlnirii noastre, cînd vrăjitoarea bătrînă, slută, vorbind despre zeul erou, pomenise numele acesta ; auzindu-l, îmi simțeam inima bătînd. Zîmbind ușor, Buddha povesti cum Krishna pusese stăpînire pe toate comorile cetății lui Naraka, regele demonilor. Legenda povestește cum „într-o norocită zi, s-a însurat cu toate fecioarele deodată, înfățișîndu-se fiecăreia în parte ca mirele ei. Șaisprezece mii și o sută erau la număr, și în tot atîtea trupuri s-a înomenit, așa că fiecare fată gîndea că ea, și numai ea, e aleasa domnului.“

— Cînd vă învăț eu — urmă Sublimul — și înaintea mea stau adunați cu sutele monahe și monahi, femei și bărbați mireni, și m-ascultă, fiecare gîndește în sinea lui : „Numai pentru mine a vorbit Gautama, ascetul, cuvîntul mie mi-e sortit.“ Căci îmi trimit puterea spiritului asupra fiecărui suflet în parte, din cele ce caută pacea, și semăn liniștea în el, îl împac, îl adun.

Așa îl țin lîngă mine, mereu, așa iau asupră-mi starea lui Krishna cel de șaisprezece mii și o sută de ori mire — o spiritualizez și o înnobilez, desăvîrșind-o.“

Mi s-a părut că Sublimul îmi citise gîndurile şi mă mustra în ascuns, nu cumva să crească, vătămătoare, mîndria în inimă şi să-mi închipui că-s mai presus de ceilalţi.

Şi Buddha îşi urmă mai departe cuvîntul. Ne spuse că, după datină, cu toate că era zeu peste zei şi atotţiitor, Krishna, cuprins le milă faţă de toate făpturile, coborîse din înalt cu o parte din fiinţa lui, să se nască printre oameni — om.

Altfel era însă cu el, Sublimul. După mult zbucium şi frămînt, cînd ajunse la înluminarea deplină, cea sfîntă, la neclintita certitudine a descătuşării, se simţi ispitit să se bucure mai îndelung de linul seninătăţii şi să nu împărtăşească cu alţii trăirea lui. „Căci neamul acesta lacom de plăceri — aşa gîndeam — cum să înţeleagă desprinderea din tot ce este formă, secarea poftei de a trăi, stingerea amăgirii ? De-aş sta să le deslușesc, n-aş avea parte decît de trudă şi necaz." Mă simţeam mai curînd ispitit să tac decît să vorbesc.

Şi atunci am privit lumea cu ochi treji. Şi o vedeam ca pe o apă unde plutesc nuferii : unii cresc în adînc şi rămîn acolo ; alţii ajung pînă sus şi plutesc pe oglinda apei ; cei din urmă, puţini, se înalţă deasupra şi înfloresc fără să-i atingă valul. Tot aşa în lume zăream fiinţe de rînd, fiinţe alese şi altele, şi mai alese. Gîndeam : astea au să mă înţeleagă. Şi îmboldit de preaplinul milei faţă de cei vii m-am hotărît să renunţ pentru o vreme la liniştea netulburată a Nirvanei, stării celei fericite şi sfinte, şi să vestesc lumii învăţătura.

Aşa concepe un Buddha desăvîrşit coborîrea lui Krishna din ceruri şi întruparea lui. Aşa o interiorizează, ca pe un fapt sufletesc, o transfigurează şi o desăvîrşeşte."

În clipa aceea m-a cuprins o bucurie nespusă. Ştiam că Buddha mă număra printre florile răzbătute din adîncuri pînă la suprafaţă şi, cu ajutorul lui, aveam să mă ridic deasupra oglinzii apelor, să trăiesc liberă de greul materiei.

Şi Sublimul povesti faptele de vitejie ale lui Krishna, cum a mîntuit fiinţele de monştri şi de domnitorii cei răi, biruind pe Kolyia, şarpele apelor, pe demonul Aristha cu chip de taur şi pe zmeii Dhenuka şi Kishi care pustiau faţa pămîntului. Cum a învins şi a ucis pe Kamsa şi Paundraka, regii cei răi, şi alţi tirani sîngeroşi care semănau spaima printre oameni. Şi astfel pe căi nenumărate, îndulcise soarta cea grea a omenirii.

Sublimul însă ducea lupta nu cu vrăjmaşii ce-i ameninţă pe oameni dinafară, ci cu monştrii din adîncul inimii lor : lăcomia, ura, amăgirea, iubirea de sine, poftele de tot felul, setea de tot ce-i trecător. Şi nu de un necaz ori altul mîntuia omenirea, ci de durere şi de suferinţă.

Mai apoi cel Binecuvîntat vorbi de suferinţă, care însoţeşte omul ca o umbră. Şi atunci o mînă blîndă parcă îmi alina dorul bolnav, luîndu-mi-l din suflet şi aruncîndu-l în marea suferinţei tuturor unde pieri din ochii mei, înghiţit în marele vîrtej.

Înfiorată pînă în străfundul inimii, am simţit atunci că nu mi se cuvenea o fericire fără-desfîrşit, cînd tot şi toate aveau parte de suferinţă.

Știam ce-i fericirea : se înfiripase, înflorise și trecuse, așa cum Buddha ne învăța că în lumea asta toate iau ființă dintr-o cauză și, după o vreme mai scurtă sau mai lungă le este dat să piară. Și că vremelnicia care dezvăluie neființa tuturor lucrurilor e pricina de neînlăturat a suferinței și a durerii. Și-i de neînlăturat atîta timp cît setea de a fi crește nestăvilit, și nu-i smulsă din rădăcini, dînd astfel naștere noului, mereu. Da, și fiecare dintre noi, numai prin faptul că este, și atît, e părtaș la suferința lumii. Și atunci — așa mi se părea — dacă aș fi fost cruțată de suferință, acum ar trebui să mă simt de două ori vinovată și să vreau să port partea mea de povară. Să mă plîng de soarta mea ? Nu. Dimpotrivă, ascultîndu-l îmi trecu prin minte gîndul : „Ah, de-ar fi un capăt suferinței tuturor ! de-ar izbuti sfîntul acesta să-și ducă pînă la capăt strădania și toți din lumea asta, curățiți de greșeli și înluminați, să poată curma suferința !"

Și Învățătorul ne vorbi despre curmarea suferinței și sfîrșitul lumii, despre depășirea oricărei forme de existență, despre eliberare, acel senin al sufletului netulburat de dorinți, despre încetarea amăgirii. Despre Nirvana.

Ce cuvinte ciudate, minunate cuvinte — mică insula în oceanul dezlănțuit al devenirii. Neputincioase, valurile morții se spulberă în țărmul ei, și într-acolo învățătura Celui Desăvîrșit ne duce cu întreaga-i certitudine.

Ne vorbea de locul acela fericit al păcii. Vorbea ca unul care știe, care a trăit și a văzut tot ce spune, nu ca cel ce aude de la alții — de la

preot, sau ca un cîntăreț ce te încîntă cu închipuiri deșarte.

Cîte n-a spus pe care eu, femeie fără carte, nu le-am putut înțelege. Poate nici alții, mai învățați nu le-au înțeles ușor. Multe nici nu le legam cum se cuvine : căci era vorba de a fi și de a nu fi deopotrivă, de o viață care nu e vie, nici nevie.

Dar eram ca cel ce aude un cîntec nou, nemaiauzit. Prinde numai crîmpeie de cuvinte, în timp ce melodia îi spune totul, îi pătrunde în adîncul sufletului. Și ce melodie ! Curată, limpede cum e cristalul ; pe lîngă ea, celelalte par zgomot fără noimă. Vine de departe, din înălțimi nepămîntene și-ți trezește în suflet un dor necunoscut. Simți că nu-l poți liniști cu nimic din cele-ce-s pe pămînt, niciodată. Și dacă nu-l potolești, în tine stăruie un neastîmpăr. Mereu.

Se lăsa noaptea. Raza palidă a lunii, răsărită în spatele templului, îi arunca umbra pieziș peste poiană. Abia zăreai chipul celui ce vorbea. Nepămîntene, cuvintele păreau să iasă din inima templului, ce înghițise din nou în umbra lui vălmășagul de chipuri sălbatice, mii, păreri de viață doar. Cu măreție își înălța acum puternicele-i ziduri, deopotrivă mormînt al vieții pămîntene și cerești.

Cu brațele cuprinzînd genunchii, ședeam sorbind cuvîntul și priveam sus, înspre cer. Mari, luminoase, stelele străluceau deasupra vîrfurilor întunecate, și Gangele ceresc își tăia pînă departe brazda. Mi-am amintit ceasul în care amîndoi ne-am ridicat brațele către el, solemn, și ne-am

jurat pe undele lui de argint care curg aici, în heleşteiele cu lotuşi, să ne întîlnim din nou în raiul Soarelui-Apune. Un cer al fericirii, cum e cel al lui Krishna, de care vorbea Sublimul, tărîmul după care tînjesc credincioşii. Şi cu gîndul la el, am simţit o strîngere de inimă. Însă de dorit nu mi-am dorit viaţa în rai — în mine ardea un licăr prevestitor al unei alte lumini, mai înaltă. Nesfîrşită.

Nici dezamăgită, nici îndurerată cum e cel care-şi vede spulberată cea mai scumpă nădejde, l-am auzit pe Sublimul vorbind şi n-am simţit nici dezamăgire, nici durere :

„Tot ce se naşte-i spulber în bătaia vîntului putred —
Până şi-n rai, ca în grădinile de pe pămînt, floarea
se trece, veştejind."

37. RAIUL SE OFILEŞTE

— DA, PRIETENE, adăugă Vasitthi, am auzit cuvintele ce-ţi par nimicitoare, dar n-am simţit nici o dezamăgire. Nici acum, cînd împrejurul nostru văd adevărul lor cum se împlineşte, nu-s tristă, ba mă simt chiar fericită.

Într-adevăr, în timp ce Vasitthi îşi depăna povestea, totul se veştejea încet, încet în jurul lor. Fără oprire. Era vădit că făpturile de aici şi tot ce le înconjura erau sortite ca să piară.

Florile de lotus îşi pierdeau petalele, jumătate şi mai bine, şi apa abia se zărea scînteind printre ele, mărunte bărcuţe colorate, cînd fiecare petală, căzînd, stîrnea unde tremurate. Pe jilţurile de flori despodobite, făpturile se încovoiau ; uneia capul îi cădea în piept, alta îl ţinea aplecat pe umăr ; se înfiorau ori de cîte ori, zgribulită, o adiere trecea prin vîrfurile desfrunzite ale pădurii, pornind o ploaie de frunze şi de flori.

Din ce în ce mai trist, din ce în ce mai stins, cîntecul geniilor cereşti ţesea disonanţe, se tînguia, împletind geamăte înfricoşate cu suspine adînci. Strălucirea chipurilor, a veşmintelor fericiţilor şi a geniilor se topea în întuneric, lumina părăsea norii şi puzderia de flori. Negurile serii urzeau fire albastre, în depărtare. Mai adineaori proaspăt şi îmbălsămat, mirosul florilor te toropea ; acum era ameţitor şi greu.

Ridicînd o mînă ostenită, Kamanita arătă împrejur :

— Vasitthi, cum să te bucuri văzînd prăpădul ăsta ?

— Cum să nu, dragule, cînd ştiu că de-ar fi toate veşnice şi fără de moarte, ar însemna că mai presus de ele nu-i nimic. Dar iată, dovadă că există ceva şi mai înalt, e că acestea pier. Oare dincolo ce-i ? Acolo e ceea ce-i nepieritor, ceea ce nu s-a născut încă. Sublimul numeşte asta „bucuria vremelniciei". De aceea spune : „Cînd înţelegi că tot ce este trebuie să piară, atunci ţi se dezvăluie ceea ce nu este".

Cuvintele pline de încredere îl înviorară pe Kamanita, așa cum floarea ofilită de secetă se înviorează din răcoarea ploii.

Lăudată fii, Vasitthi ! îmi ești dată întru împlinirea mea. Da, o simt. Greșeala noastră a fost că n-am năzuit și mai sus. Ne-am dorit un sălaș, o viață în paradisul florilor. Și florile se ofilesc, așa cere rînduiala firii. Numai stelele călătoresc în nemoarte în cercurile lor, cîrmuite de nestrămutate legi. Uite, Vasitthi, în timp ce totul în jur pălește, și dă înspre scăpătat, rîul acela, o ramură a Gangelui din ceruri — își curge apele mai departe în heleșteul nostru, multe și limpezi ca stelele, pentru că din lumea lor își trage izvorul. Cine ar ști să reînvie printre zeitățile aștrilor, acela s-ar înălța deasupra cercului a tot ce-i trecător.

— Și de ce n-am face-o ? întrebă Vasitthi. Am auzit că unii își concentrează mintea și inima înadins ca să se nască din nou în lumea lui Brahma cel cu o sută de mii de fețe. Nu-i prea tîrziu dacă e adevăr în bătrîna vorbă din Sublima Cîntare :

„Ființa ce-o are în gînd cînd se trece din viață,
în ființa aceea prinde în cealaltă lume viață".

— Vasitthi ! Îmi dai puteri peste cele omenești ! Ei bine, haidem, ne-om îndrepta cugetul către împărăția lui Brahma însutit înmiitul, să intrăm acolo iarăși în rînduiala firii.

Abia am gîndit pînă la capăt și s-a stîrnit vîntul, vijelios, peste ape și peste păduri. Se învîrteau florile și frunze, noian, și făpturile din lotuși își ghemuiau trupurile zgribulite, gemînd, înfășurîndu-se mai strîns în mantii.

Însă așa cum cel ce stă gata să se înăbușe într-o cămară zăvorîtă, înecat de aerul stătut, soarbe cu nesaț briza proaspătă a mării pătrunsă prin fereastră purtînd în ea sarea oceanului, și se simte reînviorat — tot așa Kamanita și Vasitthi simțeau cum adie înspre ei proaspătul purității depline, ce-l respiraseră cîndva pe țărmul Gangelui din ceruri.

— Îl simți ? întrebă Vasitthi.

— Da. E un semn venind dinspre Gange. Ne cheamă, spuse Kamanita.

Tunete acopereau cu măreție cîntecul de jale mereu mai stins al geniilor, ce stau să moară.

— Ce bine că știm drumul ! jubilă Kamanita. Ți-e teamă ?

— Nu. Vino !

Și-au luat zborul, avîntați ca două păsări pereche, zburînd în vîntul puternic.

Ceilalți cu toții îi priveau înmărmuriți, mirați că pe tărîmul acela se mai găseau ființe avînd puterea și cutezanța să se avînte în zbor. Și în timp ce porneau împotriva vîntului, un vîrtej uriaș prinse a se roti în urma lor, risipind frunze, desfrunzind sufletele și stingînd viața lîncedă din Sukhavati.

Curînd iată-i în crîngul de palmieri. Îl străbătură.

Înaintea lor, pînă departe în zarea albastră, întunecată, a cerului, rîul lumii își întindea oglinda de argint.

Zburau deasupra undelor cînd un vînt puternic îi cuprinse în vîrtejul furtunii. Sorbul iute și zgomotul uriaș, împletit cu tunete și dangăt de clopote îi năuci.

Pieriră în beznă.

38. ÎN ÎMPĂRĂȚIA LUI BRAHMA, ÎNSUTIT ÎNMIITUL

ȘI IATĂ-I, Kamanita și Vasitthi, intrînd iarăși în fire, în împărăția lui Brahma însutit inmiitul, aștri gemeni ai unei duble constelații.

Aceeași materie subtilă, luminoasă, în care sta legată ființa spirituală a lui Kamanita, îi învăluia și corpul ceresc, însuflețindu-l și cîrmuindu-l prin voința. Voința rotea steaua în jurul axei sale, mișcarea fiind chiar viața ei, rostul și iubirea ei de sine.

Se oglindea în lumina lui Vasitthi, și ea se răsfrîngea în el. Împletiți în joc de raze, cercuiau în jurul unui sîmbure de foc unde își adunau lumina. Punctul acela era dragostea care-i lega, cercul rotit închipuia drumul ce-l pășeau în iubire și oglindirea unuia în celălalt, jubilarea iubirii.

Jur împrejur în toată firea numai ochi, fiecare din ei privea dintr-o dată în zările nesfîrșite ale spațiului. Pretutindeni zăreau zei stelari ca și ei, puzderii, ochi luminoși privindu-i, la care priveau și ei. Unii pîlcuiau împreună cu ei, alții, veniți din depărtări, li se alăturau roind într-un

sistem solar ; dincolo, alte sisteme se închegau în galaxii și, verigă după verigă, șirag după șirag, luminile înlănțuite se legănau, rostite în sfere călătoare. Îngemănați, Kamanita și Vasitthi își cîrmeau în zbor armonios constelația, străbătînd galaxia printre planete și aștri. Cum îți porți pasul în pas rotund, așa se apropiau și se depărtau de stelele învecinate, nici prea mult, nici puțin, și toți și toate, mînați de tainicul îndemn care-i lega, își împărtășeau direcția, cumpănindu-și mișcarea și ritmul. Părea că se naște o voință comună, cadențînd mișcarea galaxiei lor cu aceea a celorlalte sisteme, și așa, din aproape în aproape, din departe în mai departe, trecea armonia dintr-o lume într-alta, se înstăpînea fără încetare și fără sfîrșit.

Împărtășind astfel mișcarea corpurilor cerești, uriașă, prinși în legănarea gravitației a fiecăruia și a tuturor, își trăiau viața în lume, cea din afara lor și, în felul ei, iubirea de aproape, iubirea atotcuprinzătoare străbătînd nemărginirile dincolo de înțelesuri.

Însă ce-i armonie în mișcare, aici, apare armonie sonoră zeilor aerului din dedesubtul zeilor astrali ; intrate în farmecul ei, făpturile cerești o îngînă în paradisuri. Și cînd din vreme în vreme răzbate un ecou în mai jos, pe pămînt, șoapta-i atît de îndepărtată, de subțire că numai poeții o aud, iluminații, fără timpane. Și atunci spun vrute și nevrute despre muzica sferelor, și marii creatori ai muzicii, în transa inspirației, prind abia zvîcnitul zvon și-l toarnă în cîntec. Copiii oamenilor n-au desfătare mai măreață.

Însă așa cum existența stă în fața aparenței mohorîndu-se mereu, așa stă în fața plăcerii oamenilor izvorîtă din muzică negrăita fericire de a fi pe care o încearcă zeii stelelor. Căci în ea simt fiorul vieții, bucuria ființei de a fi.

Așa trăia Brahma în ei, pătrunzîndu-le ființa, așa se împărtășeau cu marele zeu, aceasta le era binecuvîntarea, închinatul și fericirea.

Dacă Brahma era centrul adunînd totul și toate dimprejur, totuși lumea lui, așa fără-de-sfîrșit cum era, avea hotare și margini. Precum din vremuri străbune, ochiul omenesc a presimțit că sus, în vămile cerului, zodiile își aprind cercul nevăzut, așa zeii stelari vedeau aici zodiace întîlnindu-și marile drumuri, împletindu-se mii și mii, urzind imagini val după val, din rotunduri și sfere ce se topeau, departe, în minuni luminoase.

Sclipiri și mănunchiuri de raze în răsfrîngeri fără sfîrșit fluturau forme subtile din tremur de lumină, impalpabile chipuri ale ființelor ce viețuiesc pe corpurile universului sau își țes existența prin goluri, eterne arhetipuri a tot ce se întrupează în elementele de pe treapta de jos a firii, tot ce se naște și piere prin evi, veșnică devenire a veșnicei treceri.

Așa luau cunoștință de lume, contemplînd tiparele începuturilor fără început.

Fiind numai ochi, îmbrățișînd lucrurile cu privirea fără s-o mute dintr-o parte în alta și fără să clipească, unitatea dumnezeirii și multul ființelor din univers le apărea dintr-o dată, ca un întreg ; înțelepciunea dumnezeiască și cunoașterea universală erau una. Căci omul cu gîndul însetat de unitate pierde din vedere mulțimea formelor, așa cum se perindă ele în lumea asta de prefaceri, iar cînd întîrzie asupra fețelor ei fără număr, prinse în neîntreruptă mișcare, îi scapă întregul. De aceea știința lui e numai fărîme, șovăială, pururea sub semnul îndoielii.

Ei însă, văzînd și centrul și cercul dintr-o dată, adunau știința întregului, nešovăitoare, neclătinată de îndoială.

Și în cosmosul de lumină orbitoare a lui Brahma vremea curgea mută, nesimțit. După cum privești limpezimile unui rîu ce-și călătorește unda domol și drept între maluri, neîntîlnind nici o piedică în cale, nici vreo cădere, părînd că stă în loc, nemișcat, așa unda vremii curgea aici nesimțit, neștiutoare de fluxul și refluxul gîndului, de goana sufletului celui fără de astîmpăr, care să-i așeze hotare.

Trecerea furișată a vremii era pentru ei veșnicie.

Și veșnicia aceasta era o amăgire.

Astfel tot ce cuprindea ea : știutul lor, fericirea, bucuria de a fi, viața în lume, dragostea și viața lor cea dinăuntru, erau scăldate în amăgire, umbrite în culorile părelnice ale iluziei.

39. CÎND LUMILE INTRĂ ÎN AMURG

ȘI IATĂ, o neliniște neînțeleasă îl cuprinse pe Kamanita odată, parcă lipsindu-i ceva și nu știa ce.

Fără să vrea s-a întors spre Brahma și-și aținti privirea asupra lui, izvor al tuturor bunătăților. Dar neliniștea nu l-a lăsat, nevăzută creștea din zece în zece mii de ani.

Căci simțămîntul nedeslușit ce-l stăpînea sta de-a curmezișul curgerii mute și neștiute a vremii cum răsare o insulă din adîncuri, și valuri se spulberau, înspumate, în malul semănat cu stînci. Și chiar în clipa aceea se născuse un mai înainte și un înapoi, cum colțul de stîncă răsărit în calea apelor unui rîu naște un înainte și un după cădere.

Îl privi pe Brahma vreme de cinci milioane de ani și i se păru că-l cercetase de ajuns, fără să poată să înțeleagă ceva.

Se uită cu luare aminte la Vasitthi.

Luă seama că Vasitthi îl privea pe Brahma cu aceeași luare aminte.

Îl cuprinse o tulburare adîncă. Și odată cu ea, simți cum îl năpădesc sentimentele. Odată cu ele se ivi gîndul, și odată cu gîndul, graiul gîndirii. Rosti :

— Vasitthi, spune-mi, îl vezi și tu ? Ce se întîmplă cu Brahma ?

După zeci și zeci de mii de ani, să tot fi fost o sută, Vasitthi răspunse :

— Mă întrebi ce se întîmplă cu Brahma ? Marea-i strălucire se subție încet, încet.

— Așa-mi pare și mie, îi răspunse Kamanita după un răstimp tot atît de lung. S-ar putea să fie ceva trecător. Însă ceea ce pare ciudat e că Brahma trece printr-o schimbare, oricare ar fi ea.

Și vremea curgea, curgea neîntrerupt și după alte milioane de ani, Kamanita urmă :

— Nu știu, poate că-s orbit de lumină, dar nu ți se pare și ție, Vasitthi, că Brahma strălucește acum mai viu ?

S-au scurs cinci ori o sută de mii de ani înainte să-i ajungă răspunsul Vasitthei :

— Strălucirea lui Brahma nu crește, ci scade mereu. Neîncetat.

Precum fierul scos din vatră de meșterul faur arde mai întîi în dogoare albă și apoi se înroșește ca jarul, tot așa lumina lui Brahma bătea acum în roșu aprins.

— Mă întreb ce poate să însemne, zise Kamanita.

— Înseamnă, dragule, că lumina orbitoare a lui Brahma stă să se stingă.

— Nu-i cu putință, Vasitthi, nu draga mea ! ce s-ar întîmpla atunci cu strălucirea și falnica lume a lui Brahma ?

— „Pînă-n cerul luminii, ultimul și cel de sus, viața se avîntă. Și se stinge.

Aflați că în ceasul vremii și strălucirea falnică a unei lumi se stinge."

N-au trecut nici o mie de ani și Kamanita izbucni, răscolit de teamă și tulburare :

— Cine a rostit astă vorbă năruitoare de lumi ?

— Cine altul decît Sublimul, Cel-Ce-Cunoaște, Desăvîrșitul. Buddha.

Kamanita căzu pe gînduri.

Cugetă o vreme, depănîndu-și amintirile.

Spuse :

— Vasitthi, cîndva în Sukhavati, raiul soarelui-apune, mi-ai zis o vorbă a lui Buddha care s-a împlinit chiar sub ochii noştri. Îmi amintesc cum mi-ai povestit, cuvînt cu cuvînt, una din spusele Sublimului, dar vorba aceea n-am auzit-o. Vasitthi, oare nu înseamnă că ai ascultat mult mai multe din învăţăturile lui ?

— Multe, dragul meu, căci am stat jumătate de an, zi de zi, la picioarele lui. Da, mi-a fost dat să-i aud şi ultimele lui cuvinte.

Kamanita o privi cu mirare şi veneraţie şi-i spuse :

— Aşa cum te văd, eşti fiinţa cea mai înţeleaptă din lumea lui Brahma. Căci toţi zeii stelelor, jur împrejur, se zbuciumă, lumina lor pîlpîie şovăitoare şi se zbate, însuşi Brahma e muncit de nelinişti, lucirea-i întunecată aruncă, cînd şi cînd, fulgere înciudate. Singură tu, netulburată, arzi ca lumina lină în loc ferit de vînt. Alt semn al stricăciunii, l-auzi ? e zgomotul gravitaţiei — ţii minte, e mult de-atunci, departe, cînd ne aflam pe malurile Gangelui din ceruri, cum auzeam tunînd şi bubuind ecoul lumii de aici, lumea lui Brahma — părea că-i dangăt depărtat de clopot, — acelaşi vuiet s-aude acum jur împrejur. E semn că armonia gravitaţiei e tulburată, forţele se frîng, se rup unele de altele, descleştate. Cum zice vorba din bătrîni : „Unde e lipsă-i şi zarvă, plinul tace, închis.“ De aceea nu mă îndoiesc că ai dreptate.

Şi atunci, Vasitthi, cîtă vreme universul în jurul nostru se stinge în lumi năruite, spune-mi rogu-te toate cîte ţi le aminteşti despre Cel Desăvîrşit, să-mi odihnesc sufletul în pacea ce ai dobîndit-o. Zi-mi cum ţi-a fost viaţa, căci cine ştie, poate că-i ultima oară cînd ne-întîlnim într-un loc unde întîmplările pot fi împărtăşite de la minte la minte, şi nu-s încă dumirit cum de s-a ivit Angulimala aşa, dintr-o dată, în Ujjeni, la mine acasă, cu toate să i-am înţeles rostul lui de ascet. Venirea lui însă a fost hotărîtoare, ea m-a îndemnat să iau toiagul pelerinului şi să nu rătăcesc pe drumuri înşelătoare, şi m-am trezit în paradisul soarelui-apune ; cu sprijinul tău, de acolo m-am avîntat în această lume de sus, în cerul cel mai înalt între toate, unde alături de tine, vremi fără măsură, am trăit fericirea vieţii îndumnezeite.

Simt că tu m-ai îndrumat pe această cale. Aş vrea s-o aflu din gura ta. Vreau să înţeleg de ce, întru izbăvirea mea, ai ales tu paradisul acela ca să răsari din nou în fire şi nu alt loc mai fericit, mai înalt.

Şi în vreme ce din eoni în eoni, strălucitul Brahma se întuneca fără încetare, şi zeii stelelor păleau,

în vreme ce, pîlpîind neliniştiţi, aruncau fulgere şi scîntei, şi din cerul de foc al lui Brahma, adîncit în noapte, ţîşneau limbi gigantice de flăcări în spaţiu, ca braţele, sute, ale unui uriaş căutînd nevăzutul vrăjmaş ce-l împresoară,

în vreme ce corpurile cereşti ieşind din cîmpurile gravitaţiei, stîrneau imense vîrtejuri şi smulgeau galaxii după galaxii din împărăţia lui Brahma, năpădită de undele întunecate ale singură-

tăţilor, aşa cum valurile mării se năpustesc în spărtura unei corăbii,

în vreme ce-în alte locuri ale nemărginirii galaxiile, prăbuşite unele într-altele se aprindeau în zbucnet, iar stelele în jerbe căzătoare îşi frîngeau arcul în gîtlejul dogorîtor al lui Brahma, în vreme ce, în tunet şi cutremur, armoniile se prăvăleau în horcăitul agonic al muzicii sferelor, rostogolindu-şi ecoul din hăuri în hăuri,

senină şi gravă, Vasitthi îi împărtăşea lui Kamanita ultimele ei peregrinări de pe faţa pămîntului.

40. DUMBRAVA LUI KRISHNA

DIN SEARA ACEEA n-am pierdut nici un prilej să mă duc în dumbrava lui Krishna, să-l ascult pe Sublimul vorbind, sau pe unul din marii discipoli, şi să pătrund mai adînc învăţătura.

Cît era plecat bărbatul meu, teama celor din Kosambi faţă de tîlhari creştea din zi în zi. Nu se mai vorbea de nici o altă grozăvie — tocmai de aceea închipuirea se atîţa la culme. Într-o bună zi se porni zvon în oraş că Angulimala avea de gînd să dea o lovitură în dumbrava lui Krishna, să-i răpească pe cei ce veneau la Buddha, chiar pe Buddha însuşi. Lumea fierbea, gata să pornească o răzmeriţă. Umbla vorba din gură

în gură că dacă i se întîmplă vreun rău Sublimului din Kosambi de pe urma blestemaţilor de tîlhari, mînia zeilor se va abate peste întreg oraşul.

O gloată fără număr se îmbulzea pe străzi. Adunată în faţa palatului, mulţimea îl ameninţa pe regele Udena, cerînd să fie înlăturată urgia, să-l prindă pe Angulimala !

A doua zi Satagira se întorcea.

M-a copleşit cu laude pentru sfaturile bune. Numai datorită mie se întorcea teafăr acasă. Cînd se înfiinţă Vajira, cea de-a doua nevastă, ţinîndu-şi băieţelul în braţe şi vrînd să-i ureze bun sosit, o trimise repede în casă, sub cuvînt că avea să stea de vorbă cu mine, să-mi spună ceva important.

Îndată ce-am rămas singuri, a început iarăşi — spre marea mea nemulţumire — să-mi vorbească despre dragostea ce mi-o purta, cît de mult mi-a dus dorul în timpul drumului, cît se bucurase la gîndul reîntoarcerii.

Vrînd să-i retez avîntul, începusem să-i spun cîte ceva despre neliniştea ce-a cuprins oraşul, cînd se anunţă venirea cămăraşului. Îl chemau la rege.

După un ceas se întoarse — un alt om. Palid, cu chipul răvăşit, intră în iatac şi se prăbuşi pe un scaun. Începu să se jeluiască, că-i omul cel mai năpăstuit din ţară, mărire căzută, curînd va umbla cu mîna întinsă, dacă nu cumva îl aştepta temniţa sau surghiunul.

Pricina necazului era iubirea pe care mi-o purta, nemărginită, în timp ce eu rămîneam de gheaţă. Îl tot întrebam ce are, ce se întîmplă.

Într-un tîrziu se potoli. Ștergîndu-și întruna nădușeala de pe frunte și izbucnind, cînd și cînd, în țipete de deznădejde, îmi povesti cele întîmplate la palat.

Regele îl primise încruntat. N-a vrut să audă nimic despre pricina dintre sate. Îi poruncise cu glas amenințător să-i spună tot adevărul despre Angulimala — adevăr pe care acum era nevoit să mi-l mărturisească și mie, fără să-i treacă prin minte că eu îl știam. Dar el vedea totul ca pe o dovadă a nemărginitei sale iubiri. Despre dragostea ce ți-o purtam ție vorbi așa, ușor, ca de o nesocotință a tinereții care n-ar fi dus nicăieri.

Cum de aflase regele acestea ?

În lipsa lui Satagira, potera pusese mîna pe iscoada lui Angulimala. Pus la cazne, mărturisise că tîlharul cu pricina era într-adevăr Angulimala. Acesta nu murise sub tortură, așa cum afirmase dintotdeauna ministrul, ci scăpase. Știa și de lovitura plănuită de Angulimala în dumbrava lui Krishna. Regele se făcuse foc și pară aflînd că Satagira lăsase să scape tîlharul la vremea aceea ; și că pe deasupra, îi mai înșelase pe toți, un oraș întreg în cap cu domnitorul, punînd în țeapă țeasta altuia. N-a mai vrut să audă nimic, nici o vorbă de apărare ori de scuză. Dacă în răstimp de trei zile Satagira nu va pune mîna pe Angulimala, așa cum o cerea norodul răsculat, atunci, fără cruțare, mînia domniei se va abate asupra lui.

După ce sfîrși de vorbit, Satagira se prăbuși iarăși pe scaun, smulgîndu-și părul, dînd din mîini și din picioare ca și cum și-ar fi pierdut mințile.

— Fii pe pace, bărbate ! i-am spus. Ascultă-mă pe mine, și nu peste trei zile, ci chiar astăzi ai să te bucuri din nou de favoarea regelui. Ba ai să crești și mai mult în ochii lui.

Satagira se îndreptă din umeri și mă privi, așa cum ai privi o minune a firii.

— Și ce trebuie să fac ?

— Te întorci la rege și-l rogi să vă duceți la dumbrava de sinsapa, la marginea orașului. Acolo, lîngă templul cel vechi, să-l caute pe Buddha și să-i ceară sfatul. Celelalte vor veni de la sine.

— Cuminte femeie mai ești ! zise Satagira. Oricum ar fi, sfatul tău îmi place. Buddha e doar vestit pentru marea lui înțelepciune. Ce-i drept, nu prea văd cum ar putea să întoarcă lucrurile spre binele meu așa cum spui tu, dar sînt hotărît. O s-o încerc și pe-asta.

— Va fi așa cum ți-am spus, i-am răspuns, Pe cinstea mea ți-o spun.

— Te cred, Vasitthi, — strigă el, sărind în picioare și luîndu-mi mîna într-a lui. Cum să nu te cred ! Pe zeul Indra ! Ești o femeie fără pereche pe lume ! Abia acum îmi dau seama. Nu m-am înșelat atunci, cînd tînăr și fără știință într-ale vieții, ascultînd parcă de un imbold, pe tine te-am ales dintre multele flori ale Kosambiului, fără să mă las descurajat de răceala ta.

Mă lăuda cu atîta aprindere, încît parcă îmi părea rău că-i dădusem o povață. M-am împăcat însă auzindu-l vorbind mai departe. Îmi spunea

că recunoştinţa lui e fără margini, că-i puteam cere orice pe lume.

— Am o singură dorinţă. Dacă mi-o îndeplineşti, poţi să-ţi arăţi îndeajuns recunoştinţa.

— Spune-mi-o ! — strigă — spune-o îndată ! Chiar dacă mi-ai cere s-o trimet pe Vajira şi fiul meu înapoi la părinţi, am s-o fac. Negreşit.

— Rugămintea mi-e cu dreptate, nu nedreaptă. Însă de spus n-am să ţi-o spun decît în clipa cînd sfatul pe care ţi l-am dat se va fi adeverit pe deplin. Acum grăbeşte-te ! Du-te la palat şi vezi de-l înduplecă pe rege.

S-a întors numaidecît, fericit că totul mersese ca pe roate.

— Udena s-a învoit numai cînd a aflat că sfatul vine de la tine, — spuse, — şi că stai chezaşă tu, cu cinstea ta. Are mare încredere în tine ! Sînt tare mîndru că am o astfel de nevastă.

Acum, cînd îi venise inima la loc, mă copleşea cu vorbe bune. Mă simţeam stînjenită, şi m-aş fi simţit şi mai rău dacă nu mi-ar fi trecut un anume gînd prin minte.

Am pornit spre palat, unde se făceau pregătiri de plecare.

Îndată ce se potoli arşiţa, regele Udena se urcă pe elefantul lui de paradă. Bătrîn şi vlăguit, vestitul Bhaddavatika nu-şi mai purta stăpînul decît la sărbătorile cele mari. Noi, cămăraşii, vistiernicul şi alţi dregători înalţi îi urmam în cîte o trăsură. Două sute de călăreţi mergeau în fruntea alaiului, tot atîţia îl încheiau.

La intrarea în pădure Baddhavatika se lăsă în genunchi şi regele coborî. Ne-am dat şi noi jos

din trăsuri şi, alăturîndu-ne alaiului, am luat-o cu toţii spre templul lui Krishna. Buddha, înştiinţat de prea înalta vizită, ne aştepta în cercul ucenicilor.

Regele făcu o plecăciune adîncă, şi se aşeză alături de Buddha. După ce ne-am aşezat şi noi, Desăvîrşitul întrebă :

— Ce te aduce la mine, Prealuminate ? Oare regele din Benares, sau altul dintre stăpînitorii vecini ridică ameninţare de război împotriva ta ?

— Nu, nici regele din Benares şi nici vreun domnitor vecin nu mă ameninţă cu nimic. Dar Doamne, vai ! în ţara mea bîntuie un tîlhar, Angulimala, cumplit ca o fiară şi setos de sînge. Seamănă moarte în urma lui pe oriunde trece, şi nu cunoaşte mila nici faţă de om, nici faţă de fiare. Pustieşte sate, oraşe şi ţinuturi. Pe oameni îi răpune şi îşi atîrnă de gît degetul lor mare. În răutatea inimii lui, şi-a pus în gînd să atace dumbrava asta sfîntă, să-l prindă pe Sublimul cu cei ce-l înconjoară. De spaimă, poporul meu s-a răzvrătit. Se îmbulzeşte în jurul palatului, cerînd să fie prins Angulimala. Asta e grija ce-mi apasă inima.

— O, rege ! Dar dacă l-ai vedea pe Angulimala cu părul tuns şi barba tăiată, îmbrăcat în galben stihar, străin de gînduri ucigaşe şi de furt, mulţumindu-se cu o masă pe zi, ţinîndu-se departe de femei, cu sufletul curăţit ? Spune-mi, ce-ai face ?

— M-aş pleca după cuviinţă, Doamne, şi l-aş pofti să ia loc. Apoi l-aş ruga să binevoiască a primi îmbrăcăminte, hrană, loc de odihnă şi

leacuri. I-aş oferi, aşa cum se cuvine, ocrotire, adăpost şi pază. Dar cum se poate, Doamne, ca un om atît de cumplit, un ticălos ca el, să se curețe de păcate ?

Cinstitul Angulimala sta la cîțiva paşi de Sublimul. Acesta arătă către el cu brațul drept şi spuse regelui Udena :

— Luminate, iată-l pe Angulimala.

Regele păli de spaimă. Satagira se îngrozi şi mai tare. Ochii stau să-i sară afară din cap, părul i se zburlise şi o sudoare rece îi năpădise fruntea.

— Vai mie ! — strigă — e Angulimala, Angulimala în carne şi oase ! Şi eu, nefericitul, sînt cel ce l-a împins pe rege să-şi pună viața în primejdie !

Se vedea de la o poştă că tremura de frică pentru viața lui.

— Nemernicul, — se văicărea Satagira, — ne-a înşelat pe toți ! L-a înşelat şi pe Buddha şi pe nevasta mea ! De bună credință cum e, s-a lăsat amăgită ca toate femeile de povestea convertirii. Am căzut cu toții în capcană !

Îşi rotea privirea, rătăcit, iscodind de parcă o ceată de tîlhari s-ar fi ascuns după fiecare trunchi de copac.

Tremurînd şi cu glasul pierit se rugă de rege să binevoiască a părăsi locul de grabă, ca să-şi pună prețioasa-i viață la adăpost.

În clipa aceea am făcut un pas înainte.

— Stai liniştit, bărbate ! Pot să-ți dau dovada, şi ție şi Măriei Sale că nu-i vorba de o capcană şi nici de primejdie.

Şi am început să le spun cum m-am lăsat înduplecată de Angulimala, şi cum am plănuit să iau viața bărbatului meu, cum numai renunțarea la cele lumeşti a lui Angulimala ne-a zădărnicit planul.

Auzind că fusese la un pas de moarte, Satagira se sprijini de brațul cămăraşului, să nu cadă.

Îngenunchiind în fața regelui, m-am rugat să-i ierte bărbatului meu, fiindcă numai patima, şi nimic altceva, l-a împins în păcat. Poate că fără ştirea lui a îndeplinit o poruncă mai înaltă. Înaintea ochilor noştri, minunea cea mare se împlinea : în locul osîndei unui tîlhar, se dovedea că tîlharul era trecut pe calea sfințeniei.

Cînd, binevoitor, regele se învoi să-i dea din nou lui Satagira întreaga lui încredere, i-am spus lui Satagira :

— M-am ținut de cuvînt, acum e rîndul tău. Împlineşte-mi rugămintea. Îngăduie-mi să intru în cinul sfînt al lui Buddha..

Neavînd de ales, Satagira îşi dădu învoirea făcînd semn din cap.

Regele, pe deplin liniştit, se apropie de Angulimala şi-i vorbi cu prietenie şi respect, făgăduindu-i ocrotirea sa domnească. Apoi se îndreptă către Buddha, făcu o plecăciune adîncă şi zise :

— E uimitor într-adevăr, o, Doamne, cum Sublimul ştie să îmblînzească pe cei neîmblînziți. Pe acest Angulimala nici sabia, nici pedeapsa nu l-au putut săpîni. Sublimul l-a adus în genunchi fără sabie şi fără pedeapsă. Dumbrava aceasta, de două, de trei ori sfîntă, unde ni s-a arătat o astfel de minune, din ceasul ăsta să fie a cinului

celor sfinți, în veci de veci, Sublimul binevoiască a-mi îngădui să ridic aici un adăpost monahilor, și alături o altă zidire pentru călugărițe.

Mulțumindu-i, Sublimul primi, plin de demnitate, darul domnesc. Apoi regele își luă rămas bun și plecă însoțit de alai.

Am rămas acolo, în grija surorilor. Urma să depun jurămîntul a doua zi.

41. PREA UȘOARA CUGETARE

INTRASEM ÎN RÎNDURILE cinului monahicesc și zi de zi, dis-de-dimineață, porneam după pomana gurii la Kosambi, umblînd din casă în casă — și asta în ciuda lui Satagira care m-ar fi scutit bucuros de drumul cerșitului.

Într-o zi m-am oprit la poarta palatului său, fiindcă surorile mai bătrîne mă povățuiseră să mă supun acestei încercări. Satagira, trecînd pe acolo, își feri privirea mîhnită, cuprins de sfială. Îngrijitorul casei se înființă îndată, rugîndu-mă cu lacrimi în ochi să-i fie îngăduit a-mi trimite în fiecare zi cele trebuincioase. I-am răspuns că eram ținută să mă port după rînduielile cinului.

La întoarcere prînzeam din pomenile primite și, scutită pe toată ziua de grija măruntă a hranei, una din călugărițele mai în vîrstă mă lua în școala ei. Sub seară ascultam în adunare cuvîntul lui Buddha sau cel al ucenicilor mai de seamă,

Ananda și Sariputta. Cînd se întuneca, mai venea cîte o soră în căutarea alteia și-i zicea: „De-ai ști cum te îmbie crîngul de sinsapa, și cît de minunată-i noaptea sub lumina lunii, copacii-s toți în floare și mireasmă, ai zice că sînt coborîți de-a dreptul din cer. Vino, haidem să mergem la sora Sumedha. Știe multe, e un adevărat izvor. Spusele ei strălucesc ca niște podoabe, dînd farmec și ademenire dumbravei de sinsapa." Așa treceam împreună multe nopți, vorbind ba despre una, ba despre alta din marea învățătură.

Viața trăită liber, în mijlocul naturii, mintea mereu biciuită în scăpărarea ideilor, nu-ți lăsau timp să-ți depeni gîndurile mohorîte sau să-ți răsfeți durerea în visări deșarte, și căutarea adevărului te înălța, te limpezea, — așa că pe nesimțite, trupul și sufletul mi s-au întărit de minune. În fața mea stătea o viață nouă, înălțătoare, și mă lăsam cuprinsă de o liniște senină, o blîndă fericire, nevisată cu cîteva săptămîni în urmă.

Cînd veni vremea ploilor, clădirea făcută să adăpostească călugărițele sta legată bîrnă de bîrnă; ne aștepta cîte o chilie și la mijloc, încăpătoare, sala ce ne aduna pe toate la un loc. Bărbatul meu și alți mireni cu stare avînd rude printre călugărițe, ne-au înzestrat cu scoarțe și saltele, scaune și paturi, așa că aveam toate cele trebuincioase traiului cumpătat pe care l-am ales, renunțînd cu bucurie la orice fel de răsfăț.

Și așa a venit vremea recluziunii, meditînd în singurătatea chiliei ori întîlnindu-se și stînd de vorbă ba despre suflet și rosturile lui, ba despre

tainele lumii sau despre cum să te cunoşti pe tine. Seara, cînd vremea era bună, ne duceam la adunarea monahilor să ascultăm cuvîntul Sublimului ; alteori venea el la noi, sau unul dintre ucenicii lui mai cu vază.

Cînd însă întinerit şi fraged, codrul cel preaslăvit de Învăţător, muştind de seva frunzelor şi a puzderiei de flori ne-a îmbiat din nou să ne mutăm tihna singuratecă sau adunările sub bolta-i fără acoperămînt, ne-a lovit trista veste că Sublimul stă pe picior de plecare, apucînd drumul ţinuturilor din răsărit.

Fireşte, nu puteam spera să rămînă o veşnicie la Kosambi ; mai ştiam că n-are rost să te vaiţi de ce-i de neînlăturat, şi că n-am fi vrednice de EL dacă ne-am lăsa copleşite de mîhnire.

Aşadar, împăcate şi cu liniştea în suflet, ne-am îndreptat, către ultimele ceasuri ale după-amiezii, spre templul lui Krishna să-l ascultăm o ultimă oară, şi cine poate spune pentru cîţi ani, pe el, Sublimul, şi să ne luăm rămas bun.

Sta ridicat în picioare pe treptele înalte şi vorbea. Ne spunea că toate cîte sînt, cu toate pier ; că tot ce prinde trup după un timp se destramă, şi cum tot ce apare trece, ţine doar o clipită, fiinţele şi făpturile, cu toatele, sînt altfel decît par a fi, căci sînt şi nu, deopotrivă.

Ne arăta cum nicăieri în lumea asta ori într-alta, atîta vreme cît în inimi încolţeşte pofta firii, nici în timp şi nici în spaţiu nu e ceva statornic, un adăpost, un reazăm neclintit. Şi încheind, rosti vorba pe care ai numit-o pe drep „sfarmă-lume" :

„Pînă-în cerul luminii, ultimul şi cel de sus, se-avîntă viaţa. Şi se stinge.
Aflaţi că-n ceasul vremii şi strălucirea falnică a unei lumi se stinge."

Unul dintre ucenici ne-a şoptit că, după ce-şi va fi sfîrşit vorbirea, noi, surorile, să ne luăm rămas bun de la el una după alta, şi ne va lăsa cîte un cuvînt înţelept să cugetăm la el, să ne lumineze strădania viitoare.

Fiindcă eram printre cele tinere şi mă ţineam înadins mai la urmă, am izbutit să rămîn ultima la rînd. Nu vroiam ca după mine să mai stea vreuna de vorbă cu EL, gîndind că în felul ăsta puteam vorbi mai lung decît ştiind că aşteaptă cineva.

Am făcut o plecăciune adîncă. Sublimul mă privi pătrunzător, luminîndu-mă pînă în străfundurile mele şi-mi spuse :

— Ţie, Vasitthi, în pragul sanctuarului năruit al celui ce-a fost de şaisprezece mii şi o sută de ori mire, îţi dau întru amintirea mea şi spre cugetare, sub bolta mişcătoare a dumbrăvii de sinsapa din care ai o frunză lipită pe inimă, şi de ea inima ţi-e umbrită, îţi dau cugetarea asta :

„Unde se naşte iubirea, se naşte şi durerea."

— Asta-i tot ? am întrebat, nătîngă.

— Atît şi îndeajuns.

— Doamne, cînd voi fi dus gîndul pînă la capăt şi-mi voi fi însuşit noimele lui, fii-mi-va îngăduit să calc pe urmele Sublimului, să-l caut ca să-mi dea altă cugetare ?

— Ţi-e îngăduit, dacă se va mai cere vreo întrebare.

— Să nu se mai ceară ? Doar tu eşti adăpostul nostru.

— În sinea ta să-ţi găseşti adăpostul, şi-n învăţătură.

— Da, doamne. Însă tu eşti sinea ucenicilor, eşti învăţătura vie, întrupată. Şi ai spus : ţi-e îngăduit.

— Dacă nu te-a ostenit drumul.

— Nici un drum nu mă poate osteni.

— Drumul e lung, Vasitthi ! Mai lung decît gîndeşti, mai lung decît poate cuprinde omul cu mintea lui !

— Să ducă drumul de-a lungul a o mie de vieţi, şi-a tot atîtea lumi, nu voi cunoaşte osteneala !

— Fie, Vasitthi ! Rămîi cu bine şi să nu uiţi cugetarea !

În clipa aceea s-a apropiat regele cu alai mare să-şi ia rămas bun.

M-am tras înapoi, în ultimul rînd, şi de acolo, cu gîndul îndoit, am privit la cele ce se petreceau în acea ultimă seară. Eram dezamăgită, da, mi se părea că Sublimul îmi dăduse o cugetare prea uşoară. Alte surori primiseră maxime cu mult mai grele, una trebuia să cugete la înlănţuirea cauzelor, alta că sinea nu-i reală, cea de-a treia că tot şi toate trec. Mă socoteam pusă pe o treaptă inferioară, şi asta mă necăjea. Tot frămîntîndu-mă mi-a venit în gînd că Sublimului i-am părut poate prea mîndră, şi a vrut să mă îngenuncheze. Am hotărît să mă păzesc de trufie şi de mulţumirea de sine, nu cumva să mă poticnesc pe calea desăvîrşirii. Peste puţină vreme am să mă pot lăuda c-am încheiat meditaţia asupra cugetării, şi am să plec să culeg alta, de-a dreptul de pe buzele-i sublime.

Cu această încredere înscrisă în inimă îl priveam a doua zi pe Buddha pornit la drum cu ucenicii lui. Printre ei era şi Ananda, cel care-l îngrijea nelipsit pe Învăţător, şi-i sta mereu aproape. Mă întîmpinase mereu cu multă bunătate, şi simţeam că-mi va lipsi privirea lui blajină şi îndemnu-i plin de căldură, mai mult decît Sariputta, care cu mintea-i ascuţită mă ajutase să dezleg multe întrebări.

De acum înainte nu mă aveam decît pe mine.

Întoarsă de la pomana gurii, după ce mi-am luat prînzul, am pus ochii pe un copac crescut falnic în roata unui luminiş — adevăratul arhetip al „copacului puternic străin de tot şi toate" — la umbra lui, zice-se, omul poate sta şi cugeta în voie.

Aşa am şi făcut, sucind şi răsucind în minte cugetarea. Spre seară, pe drumul către adunare veneam şi eu cu rodul zilei : o nelinişte crescîndă, şi presimţirea nedesluşită că dibuisem rostul cugetării.

În seara ce-a urmat, după ceasuri trecute încercînd să-mi limpezesc mintea, ştiam lămurit cu ce gînd Sublimul îmi alesese maxima.

Aşa crezusem, că sînt pe drumul ce duce drept la desăvîrşita pace, şi că dragostea, cu zbuciumul şi împătimirea ei, o lăsasem în urmă. Însă cunoscătorul de inimi, cum altul în lume nu-i,

văzuse că n-o biruisem nicidecum ; domolită de viaţa cea nouă şi de avînt, sta ascunsă într-un colţ al inimii, aşteptîndu-mi ceasul. Asta voise, ca aţintindu-mi gîndul asupra ei, s-o ispitesc să iasă din ascunziş şi s-o birui în plină lumină.

Aşa s-a şi întîmplat, însă a ţîşnit atît de năvalnic, m-a smuls într-o vîltoare atît de sălbatecă, încît am înţeles că lupta nu cunoştea cruţare.

Ce-i drept, trecuse o jumătate de an de cînd aflasem uimitoarea veste că iubitul n-a fost omorît, că n-ar fi de mirare să trăiască şi el, ca şi mine, pe faţa acestui pămînt. Atunci însă, cînd odată cu arătarea de pe terasă, ştirea m-a luat pe neaşteptate, undele patimei au acoperit-o îndată, furtunoase, stîrnite chiar de ea, şi parcă înghiţind-o în vîrtejul lor. Ura, gînduri de răzbunare şi de uneltiri ucigaşe m-au prins în hora lor drăcească — apoi, una după alta, au urmat convertirea lui Angulimala, întîlnirea copleşitoare cu Buddha, viaţa mea cea nouă, zorile altei lumi, nebănuite, ce se clădea din năruirea celei vechi.

În clipa de faţă furtuna noului se domolise, marele Învăţător al acelei vrăji sfinte îmi ieşise din raza ochilor şi, singură, stam în faţă cu dragostea — dragostea mea.

Şi atunci ştirea aceea a ieşit din nou la iveală, şi un dor m-a cuprins dintr-o dată, un dor nebun, fără margini, după iubitul de departe, iubitul meu viu.

Să fie viu cu-adevărat ?

Mă mai iubeşte ?

Chinuită de întrebări şi de îndoială, simţeam cum creşte dorul şi mă copleşeşte. Să-l domolesc, nici vorbă, şi mai puţin să mă gîndesc la cugetare. Gîndul mi-era întreg numai la iubire, nici la suferinţă şi nici cum se naşte ea.

Zbuciumul şi frămîntarea n-aveau cum să rămînă ascunse de ochii celorlalte surori. Le auzeam vorbind :

„Vasitthi, nevasta ministrului, pe care Sariputta însuşi, aşa sever cum era, o lăuda că-i ageră la minte şi înţelege acolo unde altele nu înţeleg, acu nu-i în stare să dea de rostul maximei ce-i fusese dată."

Vorbele lor mă făceau să-mi pierd inima cu totul. Ruşinată, fără altă nădejde, mă zbăteam ca pusă pe jăratec.

42. CĂLUGĂRIŢA BOLNAVĂ

În vremea aceea, cam o dată la şapte zile, venea cîte un frate să ne tălmăcească învăţătura.

Cînd a sosit rîndul lui Angulimala, nu m-am dus la adunare. Rămasă în chilie, lungită pe patul de scînduri, am rugat-o pe sora de alături să-i spună lui Angulimala :

„Preacinstite, sora Vasitthi zace bolnavă în chilie şi nu poate să vină. Binevoieşte, preacinstitule, după ce-ţi vei fi rostit cuvîntul, să te duci la ea în chilie să-i treci şi bolnavei învăţătura."

Așa că preacinstitul Angulimala, după ce-și încheie cele ce avea de spus, veni la mine în chilie, se plecă cuviincios înaintea mea și se așeză la căpătîiul patului.

„Frate, i-am zis, vezi cu ochii tăi ceea ce nimeni nu s-ar fi cuvenit să vadă: o călugăriță dogorîtă de frigurile dorului, și vina bolii tu o porți, și nimeni altul, căci ai răpus ființa pe care o îndrăgisem. E adevărat, m-ai adus lîngă marele Tămăduitor în stare să lecuiască toate relele vieții; însă leacul lui nu mai are acum putere asupra mea.

În marea-i înțelepciune și-a dat seama de lucrul acesta, și mi-a ales un leac care să alunge răul strecurat în trup, scuturîndu-l cu friguri; mă mistuie iubirea, precum vezi.

Și acum să-ți amintesc o veche făgăduială.

Ții minte noaptea aceea în care ai plănuit fărădelegea pe care numai ivirea Sublimului a zădărnicit-o? Mi-ai spus atunci că vei lua drumul de la Ujjeni să afli ce-i cu Kamanita, dacă mai trăiește ori nu, și cum îi merge. Ce mi-a făgăduit tîlharul în ziua aceea astăzi îi cer călugărului. Setea de-a afla dacă Kamanita e în viață și cum îi merge a atît de arzătoare, că dacă n-o sting nu mai am loc în suflet pentru nimic altceva, nu pot să fac nici un pas pe calea izbăvirii. Fă-mi binele ăsta, să-mi capăt liniștea înapoi, să știu ceva hotărît".

Angulimala se ridică în picioare și a zis: „Cum m-ai rugat, soră Vasitthi, așa voi face"; făcînd o plecăciune adîncă, a ieșit pe ușă.

S-a dus de-a dreptul în chilie, și-a luat strachina de pomeni și a părăsit dumbrava de sinsapa chiar în ceasul ăla. Lumea credea că-i plecat pe urmele Sublimului. Numai eu știam încotro apucase.

Mă liniștisem acum, deși începea să mă chinuie întrebarea dacă n-ar fi fost bine să-i fi trimis o vorbă iubitului. Îmi părea însă un lucru necuvenit și pîngăritor, să faci dintr-un monah un mijlocitor de iubire, în vreme ce nu-i era greu să se ducă într-un oraș îndepărtat și să-mi spună cele văzute. Ar fi cu totul altceva, — gîndeam, mînată de o speranță ascunsă — dacă din propriul lui imbold, fără să-l fi rugat, ar vorbi cu iubitul meu despre mine.

„Mă duc la Ujjeni și-l aduc aici, viu și nevătămat" — cuvintele îmi sunau necontenit în minte. Poate monahul să-ndeplinească făgăduința ce-o făcuse tîlharul? De ce nu? Nu-și dă seama că trebuie cu orice chip să ne vedem, și să ne vorbim?

Și un alt gînd, răscolitor, încărcat de o speranță nebănuită, îmi răsări în mintea rătăcită. Dacă mi se întoarce iubitul, cine mă împiedică să părăsesc cinul și să-i fiu nevastă?

Întrebarea mi-a aprins obrajii, și i-am ascuns, fără să vreau, dogorîtori în palme, de teamă să nu mă iscodească cineva. Cîte vorbe nu s-ar

isca de pe urma unei asemenea fapte! S-ar putea crede că mă folosisem de cinul lui Buddha, ca de o punte, ca să trec dintr-o căsnicie nefericită într-alta purtînd semnul iubirii.

Așa ar gîndi cei mai mulți. Dar la urma urmelor, ce înseamnă părerea celor mulți? Mai bine să fiu soră mireană, plină de evlavie și credincioasă cinului, decît să fac parte din el și inima să-mi rătăcească aiurea.

Firește, dacă Angulimala mi-ar aduce vestea că iubitul este în viață și dacă aș înțelege din cele ce-mi spune că îmi poartă dorul, mereu, m-aș putea duce chiar eu la Ujjeni. Mă vedeam stînd, într-o dimineață, în pragul porții tale, ascetă călătoare, te vedeam umplîndu-mi cu mîna ta strachina de pomeni și ce bucurie neînchipuită, dincolo de cuvinte, ne-ar fi cuprins cînd ne-am fi regăsit.

E adevărat că drumul pînă la Ujjeni e lung, și nu se cade ca o călugăriță să călătorească neînsoțită. Dar multă vreme nu mi-a trebuit să-mi găsesc o însoțitoare. Somadatta și-a sfîrșit viața jalnic, tocmai la vremea aceea. Patima pentru zaruri, nefericitele, îl înrobise cu totul și, după ce și-a pierdut averea la joc, s-a dus să-și înece ghinionul în Gange. Adînc tulburată, Medini a intrat în cinul monahicesc. Poate nu atît viața trăită în reculegere, traiul aspru și ținta înaltă o atrăgeau în dumbrava sacră, cît nevoia de a-mi fi aproape, căci sufletu-i copilăros se lipise de-al meu, plin de duioasă credință. Nu mă îndoiam că,

din clipa în care-i voi destăinui gîndul meu, ea mă va însoți îndată, la Ujjeni sau pînă la capătul lumii. Mă simțeam înviorată și întărită alături de ea, și, la rîndul meu, găseam vorbe de mîngîiere să-i alin inima cernită de pierderea bărbatului.

Cînd se apropie vremea întoarcerii lui Angulimala, mă duceam în fiecare zi după-amiaza într-o rariște dinspre soare-apune. La umbra unui copac cu ramuri dese, crescut pe un dîmb nici prea scund, nici prea înalt, mă uitam de-a lungul drumului, pînă departe, pe unde știam că avea să sosească. Gîndeam că sub seară-și va atinge ținta călătoriei.

Trecuse o săptămînă de cînd tot stam în zadar de strajă, însă eram gata să-l aștept și o lună împlinită. În cea de-a opta zi, cînd soarele da în scăpătat, și-mi țineam mîna streașină la ochi să nu mă orbească, zăresc un om ivindu-se din depărtare, îndreptîndu-se către pădure. Curînd mantaua galbenă îi lucește în soare și în timp ce trece pe lîngă un pădurar, îi pot măsura statura neobișnuită. Angulimala, el era, și era singur. Pe Kamanita, iubitul meu, nu-l aducea „viu și nevătămat“ — dar nu-mi păsa. Să-mi spună că iubitul e în viață, doar atît, că voi ști să ajung pînă la el.

Cu inima stînd să-mi spargă pieptul îl întîmpin cînd se oprește în fața mea, plecîndu-se smerit.

„Kamanita trăieşte, îmi spuse, e în oraşul lui de baştină şi-i om cu stare, l-am văzut cu ochii mei şi-am stat de vorbă amîndoi."

Îmi povesti cum într-o dimineaţă, oprit în pragul casei tale, mare cît un palat, cele două neveste l-au ocărît cu vorbe urîte, şi cum mai tîrziu te-ai apropiat şi tu, gonind femeile cicălitoare în casă, şi cum i-ai vorbit cu prietenie, cerîndu-i iertare pentru purtarea lor.

După ce-mi spuse de-a fir a păr tot ceea ce ştii şi tu, a făcut o plecăciune adîncă, şi-a aruncat mantaua peste umăr şi s-a întors, ca şi cum avea de gînd s-o ia pe acelaşi drum, în loc să intre în pădure.

Mirată, l-am întrebat de ce nu se duce la sala monahilor. „Acum, îmi răspunse, am îndeplinit întocmai cele ce m-ai rugat, şi nimic nu mă împiedică să iau drumul spre soare-răsare pe urmele Sublimului, spre Benares sau Rajagaha, şi să-l întîlnesc." După ce-şi sfîrşi vorba, uriaşul, fără să-şi tragă sufletul măcar o clipă, întinse pasul, ţinînd marginea pădurii.

Am rămas cu ochii la el, în neştire, privind cum soarele asfinţind îi lungea umbra înainte peste dealuri, parcă dincolo de zare. Părea că dorinţa îi aleargă înainte, năvalnică, în timp ce rămîneam încremenită în urmă, cu dorul înşelat şi dragostea rătăcitoare, fără-de-nădejde.

Inima mi-era moartă, visul spulberat. Spusa asceţilor : „viaţa casnică, ungher nemăturat" îmi răsuna, necruţătoare, în sufletul pustiu. Acolo, pe Terasa-Celor-Fără-de-Griji, sub cerul ţintuit în stele şi ţesut din raze de lună, mi-era dragostea la ea acasă. Cum m-aş putea gîndi, femeie fără minte, s-o trimit, cerşetoare, în gospodăria murdară de la Ujjeni, s-o mînjească femei gîlcevitoare cu vorbele lor de ocară ?

Abia m-am tîrît pînă în chilie, şi am căzut în pat. Slăbită de atîtea frămîntări n-am putut îndura să-mi văd cît ai clipi din ochi nădejdea spulberată, după ce se zbătuse ziua şi noaptea mistuită de friguri şi elanuri, luni şi luni la rînd. Medini m-a îngrijit cu o dăruire fără seamăn.

Îndată ce durerile şi arşiţa m-au lăsat, datorită îngrijirilor ei, mi-am mutat gîndul plecării într-altă parte. Nu într-acolo aveam să pornesc, unde îl trimisesem pe Angulimala, ci pe drumul pe care-l luase acum, să-l caut şi eu pe Sublimul şi să-l întîlnesc. Nu-mi gîndise cugetarea pînă la capăt ? Azi, ştiam cum dragostea naşte suferinţa, şi o ştiam din adîncul inimii. Mi-era îngăduit, gîndeam, să-l caut pe Buddha, ca lîngă el să capăt noi puteri, să pot înainta cu rîvnă pe calea care înalţă sufletul.

M-am destăinuit Medinei, care s-a înflăcărat îndată. Copilăroasă, îşi zugrăvea în minte cum o să colindăm amîndouă prin ţinuturi pline de farmec, neoprite de nimeni, ca pasărea în văzduh cînd ceasul migrării o cheamă spre zări îndepărtate.

Trebuia să aşteptăm să mă întremez, mai întîi. Cînd mă simţeam ceva mai bine, a sosit ano-

timpul ploilor, și ne-a pus răbdarea la grea încercare.

La despărțire, Sublimul ne spusese :

„Așa cum în ultima lună a ploilor, toamna, nori grei de ape se destramă, izgoniți, și soarele răsărind pe boltă soarbe, arde și luminează negurile din văzduh, tot astfel ucenici, este și felul ăsta de viață, aducător de bine în ziua de azi și în cea de mîine ; strălucitor, alungă vorbele goale ale penitenților și ale preoților de rînd“.

Și în vremea cînd spusa lui trăia jur împrejurul nostru întrupată în fire, am părăsit dumbrava lui Krishna din Kosambi, mergînd cu pas grăbit spre răsărit, către soarele celei mai înălțate vieți.

43. NIRVANA DESĂVÎRȘITULUI

ERAM ATÎT de slăbită că nu puteam călători fără popasuri lungi, și de nevoie făceam o haltă de cîte o zi să ne odihnim. Așa că abia după o lună de pelerinaj am ajuns în Vesali, unde știam că Sublimul a stat o vreme, și de unde plecase cu vreo șase săptămîni în urmă.

Trecînd printr-un sat unde locuiau niște adepți ai învățăturii lui Buddha, auzisem că Sariputta și Moggallana intraseră în Nirvana. Gîndul că cei doi mari ucenici, fruntea învățăturii cum îi nu-

meam, nu se mai aflau pe pămînt, ne-a răscolit pînă în adîncul sufletului. Știam că oricît erau de mari, ba și Buddha însuși, tot oameni rămîneau, ca și noi, dar degeaba. Gîndul că ne-ar putea părăsi nu ne trecuse niciodată prin minte. Sariputta, care în multe rînduri mă ajutase să dezleg întrebări grele din slova învățăturii, plecase dintre noi. Era, printre ucenici, cel care semăna cel mai mult cu Sublimul, și împlinise, ca și el, optzeci de ani. Nu cumva se apropiau de sfîrșit și zilele pămîntene ale Sublimului ?

Poate că tulburarea și frica născute din zvonul acesta mi-au răscolit frigurile din nou ; fapt e că am sosit la Vesali istovită de boală. Aici trăia o adeptă înstărită a cinului, care îngrijea de călugărițele și monahii în trecere. Auzind de sosirea unei călugărițe suferinde, se înființă îndată, ne luă pe Medini și pe mine la ea acasă și ne îngriji cu multă bunătate.

I-am împărtășit teama care nu-mi dădea pace : oare Sublimul, de-un leat cu Sariputa, nu se apropia și el de capătul zilelor sale ?

Femeia cu sufletul cucernic izbucni în hohote de plîns și spuse cu glas sugrumat :

— Vai ! — strigă, — n-ai aflat încă vestea ? Aici în Vesali, să tot fie două luni de atunci, Binecuvîntatul a prorocit că va intra în Nirvana în răstimp de trei luni. Cu toții ne-am dus să-l vedem o ultimă oară. Cînd stai să te gîndești, dacă Ananda ar fi avut mai multă minte, și-ar fi vorbit la ceasul potrivit, lucrul nu s-ar fi întîm-

plat niciodată, Buddha și-ar fi dus zilele mai departe pînă la împlinirea acestei vremi a lumii.

Am întrebat-o de ce anume se făcuse vinovat Ananda.

„Să vezi cum a fost, spuse femeia. Într-o zi Sublimul și Ananda se aflau în afara cetății lîngă templul Çapala. Binecuvîntatul îi spune lui Ananda: «Cine și-a sporit puterile spirituale pînă la deplină înflorire, poate, dacă vrea, să rămînă în viață o vreme întreagă a lumii». Of, și Ananda ăsta, minte slabă, cum de nu l-a rugat îndată, că doar vorbise destul de limpede: «Binevoiește, Sublimule, să rămîi în viață cît ține această vreme a lumii, întru izbăvirea celor mulți!» Pesemne că duhul îi era stăpînit de Mara, Necuratul, de și-a spus rugămintea cînd era prea tîrziu!“

„Cum adică, prea tîrziu, am întrebat, doar Sublimul e încă în viață?“

„Uite cum s-a întîmplat. Trebuie să știi că acum jumătate de veac, cînd Binecuvîntatul și-a dobîndit știința unui Buddha la Uruvela și, după șapte ani de zbucium și de căutări sta să se bucure de fericirea inimii împăcate sub frunza copacului Nyagrodha al păzitorului de capre, atunci, zic, se apropie Mara, Cel Viclean, îngrijorat că Buddha își pune împărăția în primejdie. Sperînd să pună o stavilă în răspîndirea învățăturii, grăiește așa: «Slavă ție! A sosit ceasul ca Sublimul să treacă pragul Nirvanei!» Buddha însă îi răspunde: «Vicleanule, să știi că nu intru în Nirvana pînă nu mi-am împărtășit învățătura mulțimii oamenilor, pînă nu voi fi strîns ucenici în jurul meu să-mi apere învățătura față de potrivnici, și să-i ducă vestea în lume. Cînd adevărul va împărăți așezat pe temelii de nezdruncinat, abia atunci voi intra în Nirvana.»

Așadar, cînd Sublimul a rostit cuvîntul acela către Ananda, aici, la poarta sanctuarului din Çapala, și ăla a plecat fără să înțeleagă tîlcul ascuns, s-a ivit Mara, Cel Viclean și apropiindu-se de Sublim i-a spus: «Slavă ție! Acu e vremea să intri în Nirvana! Ce mi-a spus Sublimul cîndva la Uruvela sub frunza copacului Nyagrodha al păzitorului de capre, acum s-a împlinit. Împărăția adevărului e clădită pe temelii de piatră. Binevoiește, Sublimule, să pășești pragul Nirvanei!» Și Buddha i-a răspuns lui Mara, Necuratul, așa: «Vicleanule! Nirvana Desăvîrșitului bate la ușă, de azi în trei luni Desăvîrșitul va intra în Nirvana!» Nu și-a sfîrșit bine vorba și pămîntul s-a cutremurat, cum ai băgat și tu de seamă“.

Într-adevăr, cam la o lună înainte de a părăsi dumbrava sfîntă din Kosambi, simțisem pămîntul răscolit ușor sub picioare și i-am spus-o și ei.

„Vezi! — strigă femeia aprinzîndu-se, — au simțit-o cu toții pretutindeni. Pămîntul s-a cutremurat, tot, și goarnele zeilor au răsunat, vestind că Cel Desăvîrșit nu mai vrea să-și lungească zilele. Of, de-ar fi priceput la timp minte slabă, Ananda, cum stau lucrurile! Smuls din meditație

de pămîntul ce tremura sub el, s-a întors lîngă Sublim, rugîndu-l să mai întîrzie în viaţa pămînteană pînă s-o scurge vremea asta a lumii, însă Desăvîrşitul îşi dăduse cuvîntul lui Mara să nu mai zăbovească pe pămînt."

Am înţeles din spusele cucernicei, dar cam superstiţioasei gazde că în timpul şederii la Vesali, Sublimul simţise aripa morţii fluturînd, şi-şi vestise ucenicii că zilele îi erau numărate.

Nu m-a răbdat inima să mai stau sub acoperişul acela primitor. Trebuia să ajung la Buddha, fără nici o întîrziere, înainte de a ne fi părăsit. El ne era singura mîngîiere, izvorul adevărului, şi-i puteam cere sprijinul oricînd. Numai el îmi putea limpezi îndoielile, şi domoli zbuciumul din suflet, el singur în toată lumea asta, avea puterea să-mi dăruiască pacea, pacea aşternută în suflet cîndva, la Kosambi, cînd lîngă vechiul templu al lui Krishna, în pădurea de sinsapa, îi stam la picioare, ascultîndu-l vorbind.

Drumul ducea între miazănoapte şi apus pe urmele Desăvîrşitului, şi întrebînd din loc în loc, dam de urme din ce în ce mai proaspete. Prin Ambagena trecuse cu opt zile înaintea noastră; părăsise dumbrava din Bhoganagara cu trei zile în urmă, îndreptîndu-se spre Pava.

În primele ceasuri ale după-amiezii am ajuns, istovite, în partea locului.

Casa care ne-a izbit îndată în ochi era a unui căldărar. De-a lungul zidului se înşirau unele

lîngă altele vase şi căldări arămii. Nu se auzea însă nici o lovitură de ciocan, părea că-i zi de sărbătoare şi în curte, la fîntînă, nişte slujnice limpezeau talgere şi pahare, ca după nuntă.

Un bărbat mărunţel, în strai de zile mari, se apropie de noi rugîndu-ne să-l încuviinţăm să ne dea pomana gurii.

„Să fi sosit cîteva ceasuri mai devreme, — adăugă, — aş fi avut prilejul să poftesc la ospăţ încă doi oaspeţi prea cinstiţi bineveniţi — căci Învăţătorul vostru, Sublimul, a prînzit la mine împreună cu ucenicii lui."

„Sublimul e încă în Pava ?"

„Nu mai e, preacinstito, răspunse căldărarul. Îndată ce-a isprăvit masa, Sublimul s-a simţit rău, l-au cuprins cu dureri atît de mari încît era să-şi piardă firea, şi tare ne-am speriat cu toţii. Sublimul însă s-a reînviorat şi a pornit la drum mai departe, spre Kusinara, acum un ceas."

Povestea căldărarului nu prevestea nimic bun şi aş fi vrut s-o iau îndată din loc. De voie, de nevoie eram însă silită să-mi întăresc trupul, dîndu-i şi odihna cuvenită, nu numai hrană.

Nu puteai rătăci drumul care duce din Pava spre Kusinara. Lăsînd ogoarele în urmă, se adîncea în junglă străbătînd iarba tigrului şi hăţişuri cu bălării. Am trecut vadul unui rîu, şi ne-am scăldat în răcoarea apelor joase. Odihnite, am pornit mai departe. Se însera, şi eu abia mă tîram.

Medini mă rugă stăruitor să petrecem noaptea pe o culme, la adăpostul unui copac. Graba nu era chiar atît de mare :

„Kusinara pare să fie un sat pierdut în junglă. Cine ar putea să creadă că Sublimul se va săvîrşi în locul ăsta ? Am credinţa că va alege ca să treacă din viaţă grădina Jetavana lîngă Savitti, ori una din dumbrăvile îndrăgite de lîngă Rajagaha ; doar nu s-o stinge Desăvîrşitul în pustietatea asta ! Cine a mai auzit pomenindu-se de Kusinara ?"

„Poate de acu încolo", i-am spus, şi ne-am văzut de drum.

Mă părăseau puterile. Sleită, mă vedeam nevoită să urc pe un dîmb despădurit, sperînd că de la înălţimea lui să pot zări ceva din Kusinara. Altminteri urma să înnoptăm acolo sus, la adăpost de fiare şi de şerpi, ferite de miasmele dătătoare de friguri.

Pe culme am căutat zadarnic cu privirea semnul unei aşezări omeneşti : jungla părea că suie neîntrerupt pînă în zare, ca un covor tras în sus. În apropiere, dintre tufişuri şi buruieni, răsăreau copacii bătrîni ; mai departe pădurile seculare îşi bolteau frunza deasă în trepte, unele peste altele, şi în negrul unei prăpăstii un torent îşi albea, spumegînd, unda sălbatecă — aceeaşi care ajungea în vale, potolită, şi în care ne scăldasem adineaori.

O căldură înăbuşitoare ne apăsase toată ziua. Aici ne împrospăta răcoarea adierii şi aerul se

limpezea văzînd cu ochii, părea că la fiecare pas se ridică valuri, unul după altul, dinaintea noastră.

Stînci se clădeau, uriaşe, deasupra codrilor ; le-acopereau, urcînd în trepte, vîrfuri de munte rotunde şi împădurite, ce semănau cu perne din muşchi şi ridicîndu-se sus, tot mai sus, se pierdeau în zarea cerului. Acolo sus, departe, plutea o fîşie lungă de nori, roşie şi singuratecă.

O priveam cum se aprindea sub ochii noştri. Aşa cum odinioară tata lua în cleşte calupul de aur curăţit din cuptor şi-l aşeza, răcit, pe o fîşie de mătase azurie, tot aşa lucea şi forma aeriană, tăiată în suprafeţe aurii prin care se răsfirau în evantai dungi verzi şi vaporoase stinse în stratul de aer străveziu, vrînd parcă să atingă crestele munţilor. Suprafeţele se aprindeau, din ce în ce mai roşii, şi verdele umbrelor se adîncea mereu.

Nu erau nori.

„Himavatul !" şopti Medini, copleşită, şi mă strînse de braţ.

Muntele munţilor, iată-l, cum se înalţă înaintea noastră, lăcaşul zăpezilor eterne şi sălaşul sfinţilor ! Himavatul — copil fiind, cînd îi auzeam numele mă cuprindea sfiala şi veneraţia, şi-l presimţeam venind pe Sublim ! De cîte ori în basme ori legende n-auzisem povestea : „a plecat în Himavat să-şi ducă traiul de ascet." Cîţi nu luaseră drumul acela, mii şi mii dornici de izbăvire, ca în singurătatea muntelui, prin

pocăință și smerenie să-și afle fericirea — mînați de imboldul unei amăgiri. Și acum, el, singurul ce lepădase deșertăciunile de orice fel era pe aproape. Călcam pe urmele lui.

Ăsta mi-era gîndul cînd imaginea luminoasă s-a stins, parcă sorbită în văzduh.

Priveliștea mă întărise, îmi dase noi puteri, uimitoare. Nu mai aveam răbdare să mă gîndesc la odihnă.

„Chiar dacă Sublimul — i-am spus Medinei — ia drumul crestelor de colo, ca din înaltul lor să intre în nemărginirea cîmpiilor de sus, tot am să-i iau urma și-l ajung."

Am pornit cu îndrăzneală mai departe. La o jumătate de oră de drum, ierburile și bălăriile s-au rărit; treceam acum prin țarini și arături. Era seară și luna se aprindea, mare și roșie, peste pădurea dinaintea noastră cînd, în cele din urmă, am ajuns la Kusinara.

Un sat mărunt, într-adevăr, locuit de Malași, cu ziduri și case din chirpici. La prima vedere părea că o molimă trecuse peste el, atît era de pustiu. În pragul caselor, ici colo, zăreai cîte un bătrîn sau un bolnav jelindu-se.

I-am întrebat ce se întîmplase.

„Vai, — strigau și-și frîngeau mîinile, — Desăvîrșitul e pe moarte. Malașii s-au dus cu toții în dumbrava de sala să-l vadă pe sfînt și să i se mai închine o dată. Căci înainte de asfințit Ananda a sosit în tîrg, s-a dus în piața unde Malașii ședeau

la sfat și le-a spus: «O, Malași, azi, către miezul nopții Desăvîrșitul intră în Nirvana! Luați seama, să nu vă pară rău mai tîrziu, zicîndu-vă: Buddha la noi în tîrg s-a săvîrșit și nu ne-am dus să-l vedem în ultimul ceas.» Și atunci cu femei și copii, bocind și tînguindu-se, Malașii au pornit spre dumbravă. Noi, bătrînii și betegii, am rămas aici, și nu ne putem închina Sublimului în ceasul lui din urmă."

I-am rugat să ne arate drumul care ducea spre dumbravă. Ne-am întîlnit însă cu Malașii care se întorceau puhoi, și atunci am tăiat prin țarini, către un colț al pădurii.

Rezemat de un copac sta un călugăr plîngînd. Cînd ne-am oprit, tulburate, și-a ridciat ochii spre cer — luna îi lumina obrazul chinuit și l-am recunoscut pe Ananda.

„Am sosit prea tîrziu" mi-am zis, și-am simțit că mă lăsau puterile.

Deodată aud un foșnet prin frunziș și văd cum se apropie un călugăr uriaș. Pune mîna pe umărul lui Ananda:

„Frate Ananda, te cheamă Învățătorul."

Așadar aveam să-l văd pe Buddha în ultimele clipe ce le petrecea pe pămînt! Îndată mi-am revenit în fire și am luat-o pe urmele lor.

Abia atunci ne-a zărit Angulimala și ne-a recunoscut. I-am prins îngrijorarea din privire și i-am spus:

„N-ai teamă, frate, n-o să tulburăm cu plînsete și bocet muieresc ultimul ceas al Desăvîrșitului. De la Vesali încoace nici o clipă nu ne-am tras sufletul numai și numai să-l putem vedea. Dă-ne încuviințarea ta și o să știm să ne ținem firea."

Ne-a făcut semn să-l urmăm.

N-am avut mult de mers.

Într-o poiană vreo două sute de monahi stau adunați în jumătate de cerc. În mijlocul lor doi copaci se îngemănau într-un singur mănunchi în floare și la poalele lor, pe galbenul mantalelor așternute între cele două tulpini, cu fruntea sprijinită pe brațul drept, odihnea Binecuvîntatul. O ninsoare de flori fulguia peste el. Cu ochii minții zăream înălțîndu-se în spatele lui crestele în veci înzăpezite ale Himavatului, acum ascunse în noapte, așa cum le văzusem adineaori, fugar, ca într-un vis; lor le datoram faptul că stam în clipa asta față cu Cel Desăvîrșit. Strălucirea lor, nepămîntească, strecurată în rază spirituală, îi lumina chipul. Aidoma culmilor plutind în văzduh ca norii, Sublimul părea că nu-i al pămîntului, și totuși, ca și ele, se înălțase din talpa șesului ce ne poartă cu toții pînă la înălțimile nemăsurate ale spiritului. Și acum se pregătea să iasă din raza ochilor omenești și zeiești.

Vorbi către Ananda, care sta în fața lui:

„Știu bine, Ananda, că plîngeai, stînd deoparte singur și gîndind: «Încă nu m-am lepădat de păcate, încă n-am atins țelul și Învățătorul intră în Nirvana — el, care s-a îndurat de mine.» Nu-i bine așa, Ananda, nu plînge, nu te tîngui. Nu ți-am spus că trebuie să ne despărțim de tot ce ni-i drag? Cum s-ar putea ca toate cîte sînt să nu piară? Tu însă, Ananda, l-ai cinstit vreme îndelungă pe Cel Desăvîrșit cu dragoste și bunătate, cu bucurie și fără vicleșug. Ai făcut binele. Silește-te din răsputeri și curînd te vei lepăda de pofta simțurilor, de egoism și de prejudecăți."

Vrînd să arate că nu se lasă copleșit de întristare, Ananda îl întrebă cu glas stăpînit ce-aveau să facă ucenicii cu rămășițele pămîntești ale Desăvîrșitului.

„Nu vă faceți griji, răspunse Buddha. Dintre adepți, fie ei nobili, brahmani sau simpli cetățeni, cei înțelepți și evlavioși vor ști că cinstească cum se cuvine rămășițele pămîntești ale Desăvîrșitului. Voi aveți altceva de făcut, mai bun. Gîndul să vă poarte la cele nepieritoare, nu la ce-i muritor; străduiți-vă mereu înainte, nu priviți îndărăt."

Se uită jur împrejur, privi pe fiecare în parte, și spuse:

„S-ar putea, ucenicilor, ca să gîndiți astfel: «Cuvîntul și-a pierdut învățătorul, nu mai avem învățător.» Să nu gîndiți așa. Ucenicilor, învățătura ce v-am dat să fie singurul învățător, cînd eu voi fi plecat. Nu căutați alt sprijin înafară. Țineți-vă de învățătură ca de un toiag! Fiți-vă înșivă lumină și sprijin!"

A privit către mine — şi-a odihnit ochii, ochii milei atotcuprinzătoare, cu atîta compătimire asupra mea, că am simţit că pelerinajul nu mi-a fost în zadar.

După o tăcere, luă iar cuvîntul :

„S-ar putea, ucenicilor, ca printre voi să se ridice oarecare îndoială privind învăţătorul sau învăţătura. Întrebaţi deschis, ca nu cumva mai tîrziu să aveţi mustrări de cuget că «învăţătorul era printre noi, stam cu el faţă în faţă, şi nu l-am întrebat.»

Vorbea, ne îndemna, dar noi tăceam cu toţii. Cum să te îndoieşti, cînd sub ochii tăi, Învăţătorul îşi lua rămas bun de la viaţă ? Zăcea învăluit de raza blîndă a lunii — ai fi zis că făpturile cereşti se pregătesc să-l scalde pentru îngropăciune, flori albe ningeau peste el lacrimi de mîhnire, jalea pămîntului ; sta în mijlocul ucenicilor cu sufletele răvăşite, neclintit în liniştea lui, senin. Cum să nu fi simţit că el, sfîntul, Desăvîrşitul, biruise odată pentru totdeauna orice nedesăvîrşire şi răul, în toate feţele lui ? Ceea ce numeau „Nirvana, văzută“ se trăia acum înaintea noastră, străluminînd chipul lui Buddha în despărţirea lui de lume.

Ananda îşi împreună mîinile spunînd cu glas înăbuşit :

„Mare ţi-e minunea ta, doamne ! Adevăr e că în toată adunarea nu-i nimeni cu inima îndoită.“

Sublimul îi răspunse :

„Din plinul credinţei tale vorbeşti, Ananda. Ştiu bine că nimeni nu se îndoieşte. Chiar cei ce se aflau departe sînt cuprinşi de lumină şi pînă la urmă vor ajunge la ţintă.“

Auzindu-i făgăduiala, fiecare am simţit parcă o mînă puternică deschizîndu-ne poarta veşniciei.

Buzele, care vestiseră lumii adevărul cel mai înalt şi cel din urmă, s-au mai deschis o dată :

„Ucenici, adevărat zic vouă, orice prinde trup e supus pieirii. Străduiţi-vă neîncetat !“

Iată ultimele lui cuvinte.

44. TESTAMENTUL LUI VASITTHI

AU FOST şi ultimele cuvinte auzite de mine pe pămînt.

Puterea vieţii se istovea, frigurile mă cuprindeau în ceţuri. Chipuri fugare se perindau ca-n vis în juru-mi — cînd şi cînd chipul Medinei se apleca deasupra mea. Apoi se lăsa întunericul. Dintr-o dată arşiţa care îmi mistuia trupul păru că se stinge, scăldată într-o baie de răcoare. Ba nu, eram ca drumeţul săgetat de dogoare, oprit pe malul unui iaz, privind floarea de nufăr pe care încerca să şi-o închipuie cum soarbe, afundată în adîncul unde izvorăşte răcoarea, din toate fi-

brele ei, val după val, desfătarea. În același timp sus se ivea o lumină și deasupra capului am zărit o floare mare de lotus, purpurie ca un trandafir, și dragă fața ta privindu-mă aplecată spre margini. Mi-am luat avîntul și m-am trezit alături de tine, în raiul soarelui-apune.

— Binecuvîntată fii, zise Kamanita, că ai urmat îndemnul iubirii și ai luat drumul acela. Pe unde-m-ar duce pașii dacă n-ai fi venit să mă însoțești ? Nici eu nu știu pe unde am apuca s-o luăm, să ne vedem ieșiți din groaza ăstor lumi care se prăvălesc. Tu însă mă umpli de încredere, asta nu pare să te tulbure, cum raza soarelui nu-i atinsă de furtuni.

— Cine a văzut cu ochii lui un lucru mare, dragule, nu-l mai clintește unul mic. Ce cîntăresc lumile, mii de mii, ce se prăvălesc în nimic, față de împlinirea unui Buddha ce intră în Nirvana ? Căci tot ce se întîmplă în jur e doar prefacere, făpturi ce trec și intră iar în fire. Și Brahma acela, însutit înmiitul ce se răzvrătește, mînios, împotriva a ce nu se poate înlătura, pizmuindu-ne cum strălucim nestingheriți, va răsări din nou, cine ar putea să spună unde, pe o treaptă poate mai jos, în timp ce duhul unui om care tindea mai sus ființează în locul lui. Însă orice făptură se va întrupa acolo unde o mînă cel mai puternic dor al inimii și tăria spiritului ei. Luate întru totul lor, lucrurile vor fi cum erau, nici mai bune nici mai rele, căci nasc dintr-una și aceeași materie. Cred că amurgul lumilor, cel pe care-l trăim, e ceva mărunt, care nu cutremură cu nimic, ba-i chiar o bucurie. Dacă lumea lui Brahma n-ar fi supusă pieirii, asta ar însemna că mai presus de ea n-ar fi nimic.

— Ai vrea să zici că mai e un altunde, ceva dincolo, mai presus de-aceste lumi ?

— Lumea lui Brahma e trecătoare, precum vezi. E ceva însă ce nu piere, ce încă n-a intrat în devenire. E un loc anume, precum spune Învățătorul, unde nu-i nici pămînt, nici apă, nici lumină, nici aer, nici spațiu fără hotar și nici conștiința fără limite, nici închipuire și nici neînchipuire. Ucenicilor, eu așa zic, că nu-i ajungere și nici plecare nu-i, nu-i naștere nici moarte nu-i, e capătul suferințelor, locul unde domnește tihna, e tărîmul păcii, Nirvana nevăzută.

— Ajută-mi, prea sfîntă ființă, să mă întrupez din nou acolo unde pacea e stăpînă !

— Să te naști din nou, a zis Învățătorul, iată ceva ce nu se potrivește, să nu te naști, nici atît. Ori de cîte ori ai vrea să dai lucrurilor nume și înțeles, ca și cînd ai pune mîna pe ele, nu se potrivește.

— Ce să fac cu ce n-are înțeles ?

— Mai curînd întreabă așa : dacă ceva mi-e la îndemînă, ce rost are să întind mîna și să-l iau ?

— Vai, Vasitthi, cred că am ucis un brahman, cîndva, sau m-am făcut vinovat de cine știe ce fărădelege, de m-a ajuns o răzbunare atît de grea în ulicioara de la Rajagaha. Dacă soarta nu mi-ar fi pus capăt zilelor, și asta dintr-o dată, poate că

aş fi stat şi eu la picioarele Sublimului, ba aş fi stat în faţa lui, ca şi tine, în clipa cînd intra în Nirvana. Aş fi fost şi eu ca tine ! Vasitthi, atît timp cît mai gîndim cu gîndul şi cu închipuirea, fă-mi un bine în numele dragostei ce mi-o porţi. Zugrăveşte-mi-l pe Cel Desăvîrşit cu de-amănuntul, să-l pot vedea cu ochii minţii, s-ajung pe-această cale la ce nu mi-a fost hărăzit pe pămînt. Mi-aş găsi liniştea, fără îndoială.

— Cu bucurie, dragule, îi răspunse Vasitthi. Şi trăsătură cu trăsătură îi descrise chipul Celui Desăvîrşit, fără să lase nimic deoparte.

Kamanita zise plictisit :

— Ah, Vasitthi, cuvintele sînt fără folos ! Ceea ce-mi spui acum se potriveşte tot atît de bine cu ascetul, bătrînul de care ştii, acela cu care am stat o noapte în vorbe, în tinda olarului din Rajagaha. Chiar atît de netot pe cît mi s-a părut atunci n-o fi fost, acum bag de seamă că în ce spunea stătea un tîlc. Vasitthi, lasă vorbele deoparte, încearcă să-ţi închipui pe Cel Desăvîrşit, înfăţişează-ţi-l în minte pînă cînd îl vei vedea întocmai cum l-ai văzut cîndva, cînd aţi stat faţă în faţă. Cum sîntem una în duh, poate că să mă împărtăşesc şi eu, aşa, din chipul lui.

— Cu bucurie, dragule.

Şi Vasitthi îşi zugrăvi chipul lui Buddha în închipuire, aşa cum şi-l amintea în clipa intrării în Nirvana.

— Îl vezi, dragul meu ?

— Nu, Vasitthi, nu-l văd încă.

Trebuie să-l materializez, gîndi Vasitthi.

Îşi roti ochii în hău, unde lumea lui Brahma se stingea cu încetul.

După cum meşterul, cînd a pregătit forma în care vrea să toarne statuia măreaţă a unui zeu, se uită în dreapta şi în stînga în atelier, şi nu-i ajunge bronzul ca s-o umple, şi zărind figuri de zei risipite prin colţuri, statui mărunte fel şi chip, oale şi vase, o avere şi munca lui de-o viaţă, le aruncă fără părere de rău în cuptor, ca să poată turna, întreagă, acea minunată statuie —

aşa Vasitthi îşi roti ochii măsurînd necuprinderea,

şi tot ce mai dăinuia din lumea lui Brahma, palide lumini pîlpîind şi forme în destrămare, le atrase spre ea cu puterea minţii, pustiind întinderile fără sfîrşit, şi ferecă, vrăjit, noianul de materie subtilă în imaginile închipuirii. Le plămădi, uriaş, în chipul străluminat care pulsa în cosmos, al Celui Desăvîrşit, aşa cum i se arătase călcînd pragul Nirvanei.

Privea vedenia ce-i sta în faţă, şi-n suflet nu-i tresărea nici chemare, nici părere de rău.

În timp ce însuşi Upagupta, preasfîntul, cînd sub vraja lui Mara, Necuratul, i-a fost dat să vadă chipul de mult pristăvitului Buddha, se aruncase la picioarele imaginei amăgitoare, copleşit de durere, şi i se închina, tînguindu-se :

„Vai și amar de nestatornicia cea fără de îndurare, ce poate să destrame alcătuiri atît de minunate! Căci falnicul trup al sfîntului printre sfinți, iată-l doborît de tăr'a ce toate le petrece, căzut pradă pieirii" —

nu așa se întîmpla cu Vasitthi.

Neclintită privea vedenia, cum meșterul privește lucrarea mîinilor lui, și întreaga ființa i se aduna într-un singur gînd, acela de a o împărtăși lui Kamanita.

— Încep să întrezăresc ceva, zise acesta. Te rog, ține-o pe loc, fă-o să lumineze mai puternic, să pot vedea mai bine!

Vasitthi se uită din nou în jur.

În inima spațiilor, strălucea o lumină, cea din urmă, sîmburele de foc, aprins de mînie, al însutit înmiitului Brahma.

Vasitthi smulse din locul ei, cu puterile spiritului, zeitatea mare între toate, și o aruncă, vrăjită, în chipul lui Buddha. Lumina lui spori, ca unul care soarbe o băutură ce înviorează.

— Acum îl văd mai bine, zise Kamanita.

Lui Vasitthi îi părea că Buddha îi vorbește:

— Iată, ai sosit, copila mea? Cugetarea aceea ai gîndit-o pînă la capăt?

Și cum ai răspunde arătării din vis, Vasitthi răspunse:

— Pînă la capăt, doamne.

— Bine, fata mea! Și anevoia drumului, te-a ostenit? Îți mai trebuie toiagul de sprijin al Celui Desăvîrșit?

— Nu, doamne, de sprijin trebuință nu mai am.

— Bine, copila mea! În tine ți-ai găsit adăpostul, odihnești în sinea ta, Vasitthi.

— Doamne, sinea am învățat să mi-o cunosc. Cum desfaci solzii lungi din trunchiul unui palmier și vezi că lemnul n-are inimă din care să-ți tai toiag de nădejde, așa mi-am recunoscut sinea: forme, nesfîrșite forme în veșnică trecere, unde nu afli nimic statornic ca să-ți așezi odihna. Și-o părăsesc: nu asta sînt, nu-mi aparține — da, ăsta mi-e gîndul.

— Bine, copila mea! Învățătura ți-e reazemul.

— Doamne, ea m-a dus pînă la țintă. Așa cum treci rîul cu pluta și cînd ajungi pe malul celălalt n-o păstrezi, n-o mai duci mai departe, așa și cu învățătura, o las în urma mea.

— Bine faci, fata mea! Cînd nimic nu te prinde și nimic nu te leagă, poți să renaști întru mine, unde sălășluiește pacea.

— Învierea — așa ți-a fost vorba, doamne, cîndva, — nu se potrivește. Iar neînvierea, nici atît. Pînă și învățătura că nici învierea și nici neînvierea nu se potrivesc — nici ea nu mai e potrivită! Nimic nu se mai potrivește, cu atît mai puțin nimicul. Asta-i ce-am înțeles.

Un zîmbet luminos înfioră arătarea lui Buddha.

— Acum îi văd și trăsăturile feței, zise Kamanita. Dar nu le deslușesc, cum vezi oglindirea tremurînd într-o apă curgătoare. Vasitthi, te rog, ține-o locului, potrivește-o !

Vasitthi se uită în jur.

Vedea numai golul mare, fără sfîrșit.

Atunci își aruncă propria-i ființă în masa de materie subtilă a vedeniei din fața ei.

Kamanita o zări pierind. Așa cum cel ce se sfîrșește își lasă voința, ultimă, cu limbă de moarte, așa îi lăsase ea imaginea lui Buddha umplînd întregul spațiu, în care se afla și el. O recunoștea abia în clipa aceea.

„Ascetul, bătrînul din Rajagaha pe care-l socoteam un nebun, el era Desăvîrșitul ! Vai mie, minte slabă ce-am fost ! Aflatu-s-a unul mai prost ca mine ? Împlinirea pe care am dorit-o mai presus de tot și toate, descătușarea... le-am avut în mînă de miliarde și miliarde de ani !"

45. LUMI PIER ȘI NASC LUMI

AȘA CUM sub bolțile înalte, cînd s-a sfîrșit ospățul, se sting facle și lumini și numai într-un colț, între ziduri, pîlpîie candela înaintea chipului unui sfînt, așa rămase și Kamanita singur în lumile ce alunecau în noapte.

După cum arătarea lui Buddha îi învăluia întreaga ființă în materia ei subtilă, așa sufletul lui se lăsa cuprins tot mai adînc de unul și același gînd, al lui Buddha, ulei ținînd licărul candelei.

Și în minte i se perindau, rînd pe rînd, vorbele schimbate cu Sublimul în tinda olarului din Rajagaha, și fiecare spusă trăia cuvînt cu cuvînt în amintire. Le prefira, urmărindu-le una cîte una, apoi lua șiragul de la început. Și fiecare îi deschidea o altă poartă, prin care gîndul iscodea alte drumuri rămurind neîncetat, înnoite mereu. Le cutreiera pe rînd în pas măsurat, luminînd hățișul înțelesurilor...

Și în vreme ce torcea în minte fuiorul gîndului lui Buddha, sucit și răsucit, trupul îi sorbea tot mai mult cețurile înconjurătoare, străvezindu-le, și întunericul universului înnoptat trecea în albastru, albastru adîncit mereu.

Gîndi atunci :

Acum domnește pretutindeni, spăimoasă, bezna, noaptea universală. Cîndva se întoarce însă vremea, alte zori, cînd lumea nouă a lui Brahma prinde ființă. De-aș rîvni cu tot dinadinsul să fiu Brahma însutit înmiitul, cel ce cheamă lumea la viață, nu văd să-mi stea cineva împotrivă. Căci iată, în timp ce, vlăguite, făpturile lumii cad în neființă, eu stau în priveghi cu duhul treaz. Da, de-aș vrea, pot să dau ființă făpturilor într-o clipită, să le așez la locul lor și să pornesc o nouă

zi a lumilor. Un singur lucru mi-e cu neputință: în veci n-o pot aduce în viață pe Vasitthi. S-a stins pe drumul nefirii, acela unde sămînța nu-și mai poartă dorul să încolțească, și nici zeii, nici chiar Brahma nu-i dau de urmă.

Ce rost ar mai avea ca să trăiesc, dacă nu-i alături de mine, ea, frumoasa frumuseților în viață și bunătatea binelui? Și ce înseamnă existența lui Brahma, cînd dincolo se deschid alte zări? Ce rost are clipa, și tot ce trece, cînd există veșnicia?

Există veșnicie, și există un drum ce duce către ea. Un brahman bătrîn retras în pădure m-a învățat că în jurul inimii se țes vine subțiri, sute, abia ghicite, prin care sufletul trece prin trup. Una singură curge spre creștet, prin ea sufletul îl părăsește. Tot astfel drumurile ce împînzesc lumea se numără cu miile și sutele de mii, și cîte sînt locurile unde se împrilejuiește suferința, popasuri mai scurte ori mai lungi, urîte sau îmbietoare: cerul și lumea oamenilor, cercul viețuitoarelor și treptele din iad. Însă drumul care te scoate din lume odată pentru totdeauna, e unul singur: calea veșniciei, calea spre neunde. Pe ea mă aflu acum. Ei bine, o voi duce pînă la capăt.

Și cugetă mai departe la cele ale lui Buddha, la calea ce aduce capăt durerii și suferinței.

Albastrul nopții cosmice negrea, străluminat. Cînd se întunecă de-a binelea, izbucni lumina noului Brahma, un altul însutit înmiit, ce luminează și susține universul și lumile lui, atîtea sute și sute de mii.

Și bucuria lui se făcu auzită ca o chemare:

„Treziți-vă la viață, făpturilor cu toatele, voi ce adăstați pînă acum în neființă timp de o noapte a lumii! veniți de vă adunați, să plămădiți noile lumi, să vă bucurați de ziua cea nouă a universului, fiecare după rînduiala și puterea ce-i este dată!"

Stea după stea se iviră vieți și lumi, răsărind din neființă și întuneric, chiote ieșeau din mulțimea gurilor, sunau trîmbițele și vîlva de aramă a goarnelor:

„Slavă însutit înmiitului Brahma! care ne cheamă la ziua cea nouă a lumilor! Slavă nouă, celor chemați să ne bucurăm alături de el și să-i oglindim sacra-i strălucire în zorile cosmice!"

Kamanita privea și asculta și-l cuprinse o nesfîrșită milă.

Iată-i, lumi și făpturi, zeii stelelor și chiar însutit înmiitul Brahma cum se bucură întîmpinînd ziua lumilor, noua viață. Și de ce oare? Pentru că nu știu ce-i așteaptă.

Și mila adîncă ce-o resimțea față de lume, de zei și chiar față de zeul cel mare topi și ultima fărîmă a iubirii de sine.

Cîntărea în minte:

Fără îndoială că în trecerea următoarei zile universale se vor ivi oameni tot atît de desăvîr-

şiţi precum e Buddha, vestitori ai adevărului. Cînd zeităţile vor auzi buna vestire, îşi vor aminti cum au zărit, în alba dimineaţă a lumilor, o fiinţă părăsind lumea pentru totdeauna. Şi le va prii. Şi îşi vor spune „Unul dintre noi, fiinţă din fiinţa noastră, a luat drumul acesta înainte-ne" şi gîndul îi va ajuta. Aşa le sînt tuturor de folos, cînd mă străduí să mă împlinesc. Adevăr e că nimeni nu-şi poate ajuta sieşi fără a nu fi celorlalţi de folos.

Şi unii după alţii zei stelelor văzură cum în mijlocul lor e Unul a cărui lumină nu creşte ca lumina lor, ci păleşte, subţiată neîncetat.

Au strigat către el :

„Ia seama, frate! Întoarce-ţi privirea întru Brahma însutit înmiitul, prea măritul, să-ţi înviorezi strălucirea şi lumina să-ţi crească din nou! Doar şi tu eşti chemat, frate, să oglindeşti prea fericit izvorul de lumină al marelui zeu!"

În zadar strigau zeii, Kamanita nu se uita înspre ei şi nici nu le da ascultare.

Văzîndu-l cum se întunecă din ce în ce, zeii s-au neliniştit, şi întorşi către Brahma, dădură glas :

„Slăvite Brahma! Luminătorule şi Susţinătorule! Priveşte această biată fiinţă, prea nevolnică pentru a te urma, a cărei strălucire scade tot mereu! Rogu-ne, ia aminte, luminează-l, dă-i noi puteri! Nu-i şi el chemat să fie preafericită oglindă a dumnezeieştii tale lumini ?"

Şi marele Brahma, aplecat cu grijă asupra tuturor făpturilor, se întoarse spre Kamanita, să-l învioreze şi să-l întărească.

Lumina lui Kamanita se subţia mereu.

Şi marele Brahma se simţi jignit văzînd că o făptură nu primeşte lumina lui, nici strălucirea nu i-o răsfrînge, şi nici seamă nu ţine de plăcerea-i de-a însori lumile, atîtea, şi de a fi slăvit cu chiote de bucurie.

Şi trase înapoi un mănunchi din puterea de lumini pe care o revărsa în univers — îndeajuns să aprindă o mie de lumi, şi o îndreptă spre Kamanita.

Strălucirea lui Kamanita însă se întuneca mereu, părea că-i gata să se stingă.

Dintr-o dată o mare teamă îl cuprinse pe Brahma, o nelinişte adîncă :

„Iată-l cum se abate, cum scapă din vîna puterii mele. Cum se poate, oare nu-s atotputernic ? Nici drumul ce-l duce nu-l ştiu, oare nu-s atotştiutor ? Nu se stinge cum se sting fiinţele cînd se petrec în moarte, spre a se naşte din nou, fiecare după fapta sa, nici cum se sting lumile în noaptea lui Brahma spre a se aprinde din nou. Ce lumină îi luceşte în cale de-o nesocoteşte pe-a mea ? Fi-va undeva o lumină mai strălucitoare ca a mea ? Un drum care să ducă altunde, altul decît al meu, calea spre neunde ? Oare îmi va fi dat să bat la rîndu-mi neumblata cale ?"

Zeii stelelor s-au înfricoşat şi ei, şi-i cuprinse neliniştea :

„Iată-l cum se abate, cum scapă din raza puterii marelui Brahma! — deci marele Brahma nu-i atotputernic? Oare ce lumină îi lucește în cale de-o nesocotește pe-al lui? Fi-va oare o lumină, undeva, mai presus decît cea dumnezeiască pe care noi o răsfrîngem? Un drum ce duce altunde, altul decît al nostru, calea spre neunde? Oare ne va fi dat și nouă să batem la rîndu-ne neumblata cale?"

Și Brahma însutit înmiitul chibzui:

„Ei bine, puterea mea de lumină, acum răspîndită în spații, o voi lua înapoi și voi scufunda lumile în bezna nopții. Adunată într-o singură rază, îmi voi îndrepta lumina asupra acestei ființe și-o voi izbăvi, reținînd-o în această lume, care este a mea."

Și Brahma sorbi puterea sa luminoasă răspîndită în necuprinderi, afundînd lumi după lumi în întunericul nopții. Și adunîndu-și lumina într-o singură rază, o îndreptă spre Kamanita.

Gîndi:

„În locul acela se va aprinde acum, negreșit, cea mai strălucită stea din întreaga mea lume, lumea lui Brahma."

Apoi Brahma însutit înmiitul trase această unică rază în sine, din strălucirea căreia s-ar fi putut aprinde lumile, sute de mii, și-și revărsă iarăși puterea luminii sale în nemărginit.

Însă în locul unde nădăjduise să afle steaua cu lumina cea mai vie, întrezări abia un licărit părelnic.

Și în timp ce în spațiile cele fără de sfîrșit se învăpăiau lumile una după alta, în cîntece de bucurie și în iureșul zilei universale ce răsărea, Kamanita, pelerinul, se stinse pentru totdeauna, cum candela se stinge cînd uleiul sorbit în fitil își mistuie picurul. Picurul cel din urmă.

CUPRINS

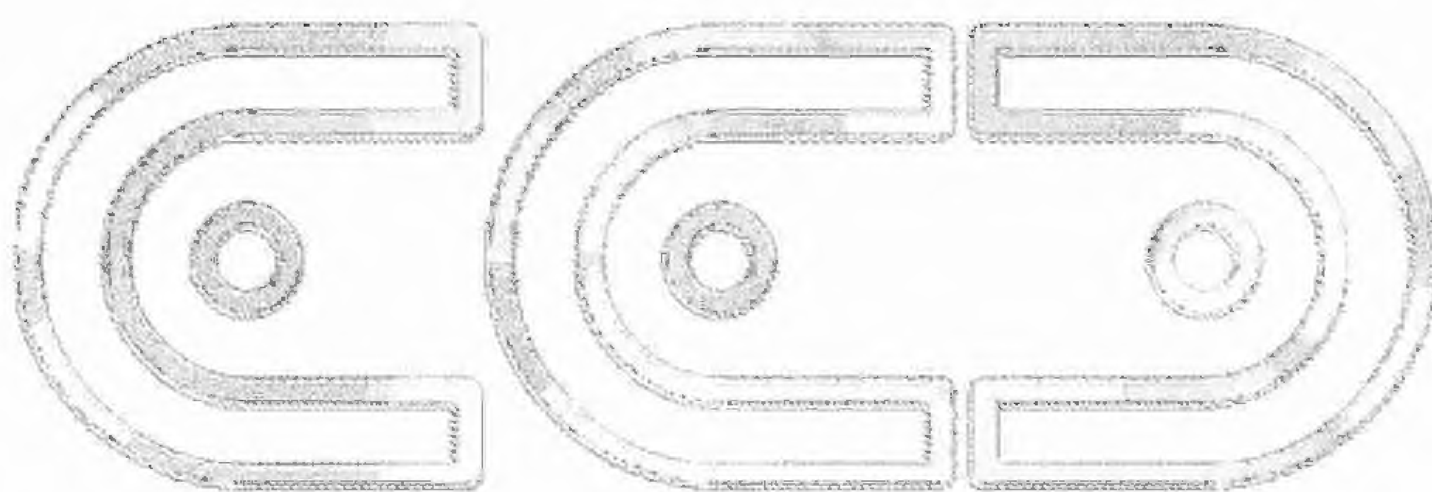
Lector: MIRCEA BUCURESCU
Tehnoredactor: NICOLAE ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 29.08.1981. Coli tipar 9

Tiparul executat sub comanda
nr. 348 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

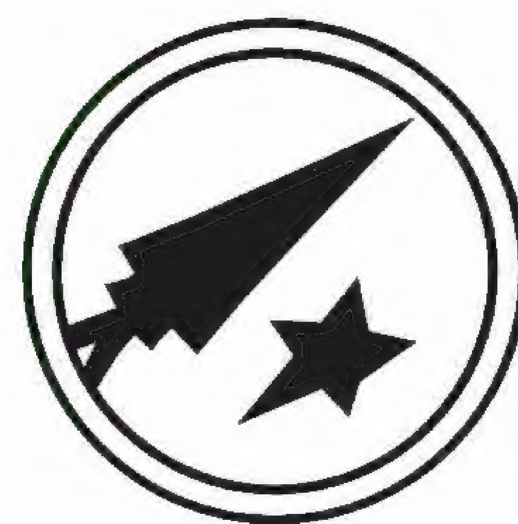
Anonim

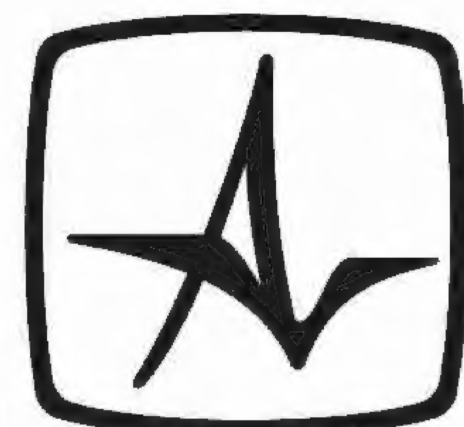
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

